ספר

שאלות ותשובות

כבוד ירושלים

חלק ראשון

ונלוה לזה מכוא קיצור מספרי „התמיכה בארה"ק" שמרובר בו מתי התחילה התסיכה בארה"ק והשתלשלותה עד היום ושהיא תקנת עזרא על אחינו יושבי גולה לחמוך באחיהם היושבים בה.

חובר מאתי בעזרת החונן לאדם דעת

אברהם מרדכי הלוי איש הורוויץ

בלאאמו"ר הגאון ר' יהודה נחום אנגעל

שליט"א דומ"ץ דק"ק ריקא פ"ך לובלין

יצ"ו נצר ממשפחת הורוויץ דור תשיעי למהר"ם מטיקטין ודור כ"ב להרז"ה בעל חמאור זי"ע

וכעת בעיה"ק ירוש"ח

נדפס

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תר"ץ לפ"ק

דפוס „יהודה וירושלים"

מול כתי תורינשטיין

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

כתבת המחבר

Rabbi A.M. Horowitz
Sch. Kerem Plejte Rossia
Jerusalem (Palestine)

ואיסור השגת גבול ידוע ואדם יכול לאסור את שלו,
לכן הגני אוסר שלא להדפיס חבורי בלי רשותי או
רשות ב"כ, אפי' רק מקצת ממנו; והעובר ענש יענש גם
עפ"י חכי הממשלה, שהוא כן בכל הארצות.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

תשובת רבינו גאון ישראל וקדושו אור ארץ הקודש והדרו כליל ציץ נזר חמדת ירושלים, עטרת תפארת ציון עיה"ק, שר התורה והיראה, נ"י ע"ה פ"ה מרנא ורבנא מהר"ר שלמה אליעזר אלפנדרי שליט"א.

הצולל בים התלמוד ומעלה פנינים, ה"ה החבר היקר חריף ובקי וכו'

הר' **אברהם מרדכי הלוי** הי"ו.

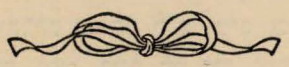
מכתב שלחתך וקונטרסין בהו לידי, לך הכבוד עלי מבוקשו כי בטח מודעת גם לך שקשה עלי כעת לגזור בדברים שבכתב כי הגני חלוש וטריחא לי מלתא טובא, לך מפני שערבים עלי ד"ת ושהנך יוצא לתבוע עלבון עיה"ק וחכמי' עיין זבחים דקי"ג ע"ח, ולחזק ידיך למרתי לבא בחיזה הערות להעיר חוץ בלמודים וישמע חכם ויוסף לקח, בהא דחמץ"ל אם כוונתו לבטלו כדי לאכלו ולהנות ממנו אסור, ואם כוונתו רק לתקן ההיתר מותר, זו הוא סברת התה"ד מביאו הב"י יו"ד סי' רט"ו, וכן הטור בהו"א סי' תנ"ג ע"ס, וכ"כ הר"ן בפרק הין מעמידין, יעיין בר"ן פסחים דף ל"ו ותרוייהו שמותר ח"ע יע"ש בתוס' וי"ל והכ"מ, ועברתי על דבריך והמה נכונים לפום דינא לך שים להסיד על קנת רחיותיך רק הדין דין אמת, גם לחי בהיותי שוד בדמשק יע"ח נתבקשתי לחוות דעתי בענין המדקה אל הכוללים אם יכולים לעשות מדקה זו למ"ח שבהה"ק, והשבתי אז תשובה תרוכה כי אסור לעשות מעני שכבר הוחזק לעני אחר אפי' שבח"י, וכש"כ בעות בהו"ל, ותרתו משם גודל איסורו כי הוא כבר נדפס בספר מו"ל, ורחיתי שהנך מביא את הרב פמ"ח סי' קל"ב, ולא רחה משכ"כ בסי' ט"ל שמותר ח"ע ושבתי זה בטו"ט בתשובתי יעש"ב, יעיין משכ"כ הרב הגדול כמהר"ח פאלאגי ז"ל בסי חק"ל ח"ב סי' פ"ט, ויעיין להרב מעיל שמואל סי' קל"ה, ויעיין להר' מהרש"ך סי' כ"ח, ט"ע להרב חק"ל ז"ל סי' כ"ה שהסיד להרב מגן אחול, וסי' ק"ה להרב המלין, שהסכימו דהיית תשו' דסי' קל"ב עיקר וסדר זמנם יוכיחו יעש"ב, ויעיין להרב בני אברהם סי' פ', ולהר' דת ודין סי' ה' שהסכימו כהיית תשו' דהרשב"ח דחייב עם העילוי יעש"ב, גם הרב מהר"ם גאון בסי' ז"ן כ' דנקטינן לאסור יעש"ב, וזכור תזכור היית דחמרו רז"ל אל אחול ואל בית הדמים וכו' שהרג נוב עיה"כ שהיו מספיקים להם מים ומזון וכו' והביאה המהר"ם בתשו' לענין מערופייה כיע"ש, ומזה תדין במכש"כ לנדוך ולא תהא כזאת בישראל, ולאחם הבח חיני יכול כעת לפלפל בד"ת כרחוי רק

לומר בקיצור דכל שים תועלת לעגייס ודאי דים דין מכיר ותשיבי כאלו זכה, ומתורתו של הגה' מהר"מ ב"ב החריכות סי' ע"ד מבואר דמנהג שנהגו ליתן לצדקה לפני לעגייס שאינם יהודים שזכו ואסור לשנות ממה שנהגו יעש"ב, וכש"כ בעגייס יהודים שזכו כי המה הפעלים על הקופה מאחר שילא מיד המותן אין לו עוד שום זכות בה כמש"ה בזה, וכל המשנה ידו על התחתונה, יעיין כנה"ג י"ד בשם מהר"ח חסון ז"ל כי לשבר מתלטות טול ולא תעשה ידיו תשוי' מיקרי דבר מזוה, ויעיין בהריב"ש סי' קמ"ח דאין לך מזוה יותר גדולה כהסיר מכשול ומזקין מדרך הרבים, ויעיין במהרש"ך סי' פ"ח ואכ"ל עוד.

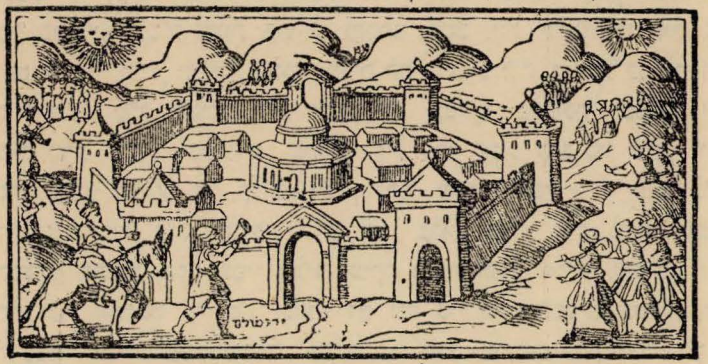
והנני לברך חותך גלח ורכב על דבר חמת וה' יהי' בעזרך ותזכה לגמון לחמתה של תורה לשמה.

הכ"ד לכבוד התורה והוגי' ומלפה לישועת ה' חורי.

שלמה אליעזר אלפנדארי ס"ט

הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור

שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך בניך מרחוק יבואו

הנה זה עומד אחר כתלנו להתפלל על כל מי שיתמוך אותי בהדפסת ספרי, שישלח לו הש"י ברכה והצלחה בכמ"י.

הקדמה

זאת לפנים בישראל כל מי ששולח דברים על פני החוצה לכתוב הקדמה כי ספר בלי הקדמה, כנוף בלי נשמה, שמעו אלי בית יעקב וכל שארית בית ישראל רודפי צדק מבקשי משפט ותורת ה' בלבם, לפניכם אשים מלתי מה שהעירני לחבר זה החבור, כאשר זיכני השם לבוא אל ארץ אבותינו ולשים מושבי בעיה"ק ירושלים ת"ו וראו עיני צערן של ת"ח שלומדים תורה מתוך הדחק ועוני וחיי אלמנות ויתומים שבה ובפרט חיי אחי מכולל ווארשא שעלה על כלנה *) וחקרתי מה חטא כולל זה מכל הכוללים שבארה"ק ועמדתי על השרשים ורוע מעשיהם כאב לבי מאד על מעשי חלק קטן מאחי שבפולין תופשי רסן הממשלה, שבידיהם תלוי חיי אלפי נפשות כ"י עניים ואביונים שבארה"ק לשבט או לחסד וזה שקרא הנביא (יחזקאל לד.) הוי רועי ישראל וגו' את החלב תאכלו וגו' וכחזקה רדיתם אותם ובפרך, ולבסם ממשלתם העריצות כוננו מציק בעיה"ק, להציק דלים ורשים (גבר שעם תורת משה לא יתחשב כאשר יראה הקורא סירוב מחבר"צ, חלאת מין אנושי כי מי שיש לו זיק יהדות ולכה"פ רגש אנושי לא ירצה לקבל משרה כזו להוציא הלחם מפי עוללים, ולשמוט הדד מפי יונקים, אפי' במשכורת שמנה שיקבל, ששבעה משפחות יכולים לחיות מזה) וירעו הרועים אותם ואת צאני לא רעו, וכדי להטעות אחינו שבפולין תמימי דעה שלא יחשבו אחריהם שתו בירושלים עיה"ק פיהם, ולשונם תהלך בארץ והוציאו דבת הארץ רעה, ואביט ואין עוזר ואשתומם כי אין סומך עיר נעזבה קראו לה, וירושלים דורש אין לה ובאו בני' עד משבר ותהי האמת נעדרת ואין מי שיבקש חרפת ירושלים עיר קדשינו, ועלבון חכמי' שהוסיפו בני עולה כדי לענותם, אשר כל שומעו תצלנה שתי אזניו, ולקול צללו שפתי, את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימות קול אל קדושי ישראל, מדוע אנו מחשים וחכינו ומצאנו עון, אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ, ותושע לי זרועי, וחמתי היא סמכתני

---

*) בספרי "יהודי פולין בא"י" תמצא ציור אמיתי מחיי ת"ח פולני ותסמר שערות ראשך שאפי' בעל דמיון היותר חזק א"א לו לצייר חיים כאלו אם לא ראה ואת בחיים כי לא יאומן כי יסופר איך הוא עשוק ורצוץ כה"י

סמכתני כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את אחי ואיככה אוכל לשמוע חרפת עיר קדשינו ולשתוק וה' אלקים נתן לי לשון למודים וגו' מי את ותראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן ותשכח ה' עושך נוטה שמים ויוסד ארץ ותפחד תמיד מפני חמת המציק אשר כונן להשחית, לזה אזרתי כגבור חלצי גוי נתתי למכים ולחיי למורטים פני לא הסתרתי מכלימות ורוק והנני יוצא לתבוע עלבון עיח"ק וחכמי' בכל כחי וחילי ולהושיע את אחי במה שחננני צורי וה' אלהים יעזור לי על כן שמתי פני כחלמיש ומי בעל משפטי יגש אלי.

אף אם האמנתי אני עניתי מאד ולי יש לדעת, כי אנכי תולעת, ולא בינת אדם לי ומך אני מערכי לחדש חדושים עמוקים, ורעיונות נשגבים, וכ"ש להטיף מוסר לגדולים וטובים ממנו, רק דברים קטנים וענינים קלים; בכל זאת ארשת שפתי בל מנעתי פלה מלדבר בפני כל יודעי דת ודין כמש"כ בספר נשמת חיים מאמר ג' פכ"א בשם הרמב"ם מ"ש לקהל מרציליא וז"ל לעולם אל ישליך אדם דעתו אחרי גיוויו כי העינים הם לפנים ולא לאחור וכו', ולא החדלתי מכתוב אותם על הספר כי חובת כל איש לכתוב דבר מדברי תורה וחכמה או מוסר אשר חננו אלקים כמש"כ בזוה"ק פ' תזריע דף מ"ו ע"ב וז"ל כמה דעונשא דב"נ בגין מלה בישא כך עונשי' בגין מלה טבא דאתי לידי' ויכיל למללא ולא מליל כמה דאמינא וכו', ועיין בספר הסידים סי' תק"ל שמי שגלה לו הקב"ה דבר ויכול לכתוב ואינו כותבו חרי גוזל מי שגלה לו כי לא גלה לו אלא לכתוב ע"ש, ועיין בחקדמת לב ארי' שכ' משם רז"ל בזמן שב"ה קיים כשאדם מקריב קרבן מתכפר לו עכשיו כשאדם כותב בספר מה שלומד איזה חידוש הכתובה זו היא עולה לו במקום קרבן ע"ש שהאריך, ועיין בפירוש אזולאי על ס"ח שם.

לזה קמתי ונשענתי בהצור לאלפים חסד נוצר בזכות אבותי יסייעני מכל מכשול להצילנו וינחנו ביושר מעגל, כבשני חוני המעגל, ואמרתי אלקטה באמרים אחרי הכשרים ואשימה עיני עליהם לעשות מהם יסוד לבנין, ואשר יחננו אלקים בו בענין, וחברתי אלו החיבורים ולא עשיתי דבר רק כמראה מקום הדין משרשי הש"ס והפוסקים המדברים בעניני ארה"ק בכלל וירושלים בפרט ודיני צדקתה וחובת מנהיגי', וכמה צריכין לתמכה

ולצאת

ולצאת לישעה אנשי חו"ל ואף גם זה לא לי רזה ואינני בדעת גדול, ובבקיאות אני דל אך החיפוש והיגיעה, הי' לי לישועה, ואת מאמר אסתר מרדכי עושה כמאמרז"ל מגילה דף ט"ז ע"א אבות פ"ו מ. ו. והי' כי ימצא בו לפעמים דבר שנמצא בספר אחר ולא נזכר שם אומרו כמדומני שזה לא שכיח בספרי רק מעט במספר אתנצל לפניך קורא בצדק ובאמת שתדינני לכף זכות ואל תאמר ראה זה מצאתי אשר שלח ידו במלאכת רעהו בזדון כידוע שזה בא משלשה סיבות כמו שהאריך בעל ספר הברית בהקדמה ראשונה. א) מטעם השכחה כי נשני אלקים לפעמים מה שקראתי בימי נעורי באיזה ספר ויהי כי ארכו לי הימים הבאים הכל נשכח ונדמה לי שעלה על רעיוני דבר חדש ובאמת כרוך ומונח הי' הדבר בצד זוית זכרוני סגור במסתרים בו משנים קדמוניות ע"ש שהאריך בזה ולפעמים אף אם שזכרתי שראיתי הדבר באיזה ספר לא יכלתי להזכיר שם אומרו כי נשכח ממני שם הספר ומחוקקו כי הצרות והתלאות שעברו עלי ראשי נשני כל עמלי וגם עתה הנני כותב ולכי כל עמי גם ספרים אין אתי רק איזה גמרות מש"ם בכלי. ב) מפני שידעתי כי מחולל ומוליד הדבר הי' אחד מחכמי קדם והוא פלאי וכלם מביאים הענין ההוא סתם ע"ש. ג) הנה באמת יש דברים משלי מה שחננני אלקים בזה אכל נמצא כזה או קרוב לזה גם באיזה ספר ואנכי לא ידעתיו ולא ראיתיו עד הנה וחס לי' לזרעא דאבא למחקו בזדון מספרי כי יש דבר או סברא לפעמים שעולה בדעת שני בני אדם ולא ידע זה מזה ולא קרב זה אל זה בזמן לפעמים ג"כ, וע"ש שהביא שלשה צדיקים וישרי לב כתבו דבר א' על פסוק וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים (במדבר כ"א), והם האלשיך ותולדות יצחק ומעשי ה' ואין אומר ואין מגיד דבר בשם אומרו וכלם התכוונו לדבר א' ויתנבאו גם המה בסגנון אחד ולא ידעו זה מזה, ואני מוסיף עיין בבעל העקדה שער צ"ז וצ"ט ודברי הר"י אבארבנאל ז"ל בפירושו פ' כי תצא עה"פ "כי יקרא קן צפור לפניך" ובפ' נצבים ותראה כי שניהם מתנבאים ד"א בסגנון אחד ואינם מזכירים זה את זה ותיתי לי כי אדרבה הרבה ענינים שחרשתי ת"ל ומצאתם אח"כ בספר כתבתי זאת על שם הספר ולא בשמי מפני הרבה טעמים.

גם אם לפעמים תמצא בספרי השגה על איזה חכם קדמון מרבני קשישאי

קשישאי אשר קטנו עבה ממתני, אל תחמה על החפץ איך שפל אנשים כמוני יקום ועל שר שרים יעמוד ויצא ונלחם ויעש הבא אליו כרצונו ואין עומד לפניו, ואיך הזבוב מפגיע את הארי. כבר תירץ זה בעל סה"ב בהקדמתו כי כן דרך בן ננס הרוכב על צואר הענק אשר למרחוק עיניו יביטו מה שלא תשורנו עיני הענק עצמו אף אם כגובה ארזים גבהו וכו', ואור הנר הדקה יפה לבדיקה יותר מן המאור הגדול והאבוקה, תורה היא וללמוד אני צריך וכך הוא דרכה של תורה שהאחרון שואל ומפרק טוען ומשיג אפי' בדברי הקדמון כש"כ על האחרונים שבודק עד מקום שידו מגעת, והיד כותבת מטעם המגביהי לשבת, וכלבד שיכוון לבו לשמים כמש"כ בתשו' חוות יאיר סי' א' וז"ל מותר לכתוב על איזה מחבר מן הראשונים שטעה כיון שמין האנושי לא ימלט מן הטעות וכו' ע"ש וכ"כ בחוט השני סי' כ' באריכות ע"ש וכש"כ שמותר לומר על רבני זמננו שטעו בד"מ, והנה בשמים עדי שהי' לפני לשון דברי ס"ח סי' תקנ"ט ומש"כ הקדמת המתרגם לספר חובת הלבבות אלת מן הראשונים, ואחרונים ישרי לב ט"ש בהקדמת ספר מתנת כהונה ובס' מנחה חדשה ובספר זקוקין דנורא ובהקדמת שבילי אמונה ומש"כ בהקדמת בן דרישה ופרישה ליור"ד ובספר בחינת הדת ועוד כאלה שזכרו דבר הרע הזה שנוחגים קצת שבאים בכונה ורצון ובטרוניא על מחברי ספרים אבל לא כאלה חלק השלמים שמטריחין לישב דברי חכמים ומחברים שקדמם וכמ"ש במשנה נגעים ספ"ט ופי"א וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו לפה"מ וע"ש מש"כ אבל אמרו"ל פקוח נפש דוחה שבת וכש"כ פ"נ של אלפים נפשות כ"י שדוחה כבוד ת"ח שנקרא שבת.

ואולם מביט אני מראשית שרבים יתנו עלי בקולם יפערו עלי פיהם ועתק עלי ידברו ואון עלי יחשבו בפרט הני שועלים המחבלים כרם ה' צבאות ומסתירין את עצמם תחת מסוה החסידות וי"ש ועוסקים לטובת עניי ארה"ק רק לשם שמים ובזה יצליח להם לפתות רבים וגדולים ת"ח ויראי השם כי ידוע שאין היצה"ר בא אל איש הישראלי לפתותו ולאמר לו חטא ועשה להכעיס הבורא יתב' חלילה כי האיש שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב בודאי לא יציית לו ולא יטה אזנו לדבריו ויגער ביצה"ר, (בהנשיאים) אולם היצר הוא חכם מחוכם מתלבש א"ע באיצטלא של ת"ח וי"ש ועוסק במצות צדקה וחיזוק ישוב ארה"ק, בערמה זאת בא אל הגדולים צדיקים אמיתים וישרי לב

שכוונתם

שכונתם טהורה באמת לחזק עניי ארה"ק וישיבה ונפתו לו כי לפי מחשבותם אין עולה בשפתיו כי שפתי חלקות לו ולשם שמים ירדוש, לכן יעניקו לו בכסף וכזהב גם בתעודה שהכל צדק ויושר שגם אחרים יתנו, ובזה מושך העון בחבלי השוא ונפתו לו תמימי דעה והכשרים ביותר כמו שעשה יהוא מלך ישראל. וידוע דברי הבעש"ט ה"ק זי"ע במאמרם ז"ל השוחט מפני מה מתחייב מפני שהוא צובע וכתבו התום' שם אשוחט דעלמא קאי והוא ז"ל אמר הכונה דלע"ל יביא הקב"ה למה"מ ושוחטו ומה טעם יש בה הלא כך נזר מלכו של עולם יתב' שיפתה ב"א והוא מפני שהוא צובע ר"ל שעושה מן עבירה מצוה ויפלו ברשתו גם אותם שלא הי' מקבלים את דבריו ביודעם שדבר זה דרך זה היא עבירה, וכזה אירע לנו בעת הזאת חיצר סוכן בהם ומיפה לפנינו את העבירה הלז לסמוך ע"י אנשים כאלו את ישוב ארה"ק ועני' לעבודת ה' וע"כ חיכולת בידם להשחית כרם ה' צבאות וחבל חבל על הגדולים וטובים הנמצאים בנו! ומן השמים ירחמו, וידעתי נאמנה אם אחינו ב"י יפקחו עיניהם וישימו על לבם עד היכן הדברים מגיעים ויעיינו בדבר בלי רצון נצוח ורק לכבוד שמו הגדול ית' להרים קרן ישראל ויעיינו באמת עפ"י דין תוה"ק יודו ולא יבושו לאמר חטאנו עפ"י דתוה"ק, והרבנים והג' ימלחו לי אם אומר להם האמת בפניהם כי אך לאיזה נטוי של קרבות ידידית, ומדת חסידות נטו את דרכם מדרך האמת הישרה, להחטיא המטרה וע"ז נאמר לא תעשו עול במשפט, לכסות העול תחת מסוה המשפט, לאמר על העול שהיא משפט צדק רק להודות על האמת, ועל השקר שהוא שקר כדת של תורה, וה' יודע ועד כי לא באתי ח"ו לנגוע בכבוד אנשי המעלה איש על דגלו לפי מהללו; אמנם לבי לבי על אחינו עניי כוללנו אשר עיני רואים ולא זר צרת נפשם וחוסר אפי' לחם צר מגודל הלחץ זו חדחק לזה אהי' הולך דכיל ומגלה סוד מעשי שני הצדדים (עיין ירושלמי פ"א דפאה הל' א' דמותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת) כי אני ת"ל לא נמסרתי לצד אחד והראי' כי לא תמצא שמי חתום על שום כתב לאיזה צד שיהי' בענין המחלוקת עד היום, והאמת אגיד שאני סובל מזה הרבה בגשמיות כמובן, אבל כ"ז לא יפעל עלי מלהציג לפניך קורא נכבד ענין הכולל ערום כמו שהוא בלי שום פנויה לצד אחד ולהתוות איזה הדרך הישרה שתוכל להתנהג הענין הנ"ל בצדק וביושר ובאמת עפ"י דתוה"ק, לזה יודע אני מראש

שיפלו

שיפלו עלי בחרופין ובגדופין מפני שדברי לא לרצון יהי' להם כי דברי המה באין לברר הדבר עפ"י דתוה"ק ולגלות פרצופן האמיתי (לקיים משארז"ל מפרסמין את החנפין מפני חלול השם יומא דף פ"ו ע"ב ובמקום שיש ח"ה אין חולקין ככוד לרב ארז"ל עיין בו כות דף י"ט ע"א וסנהדרין דף פ"ב ע"א עיין שו"ע יור"ד סי' רמ"ב סע' כ"ג אם רואה רבו עובר על ד"ת יאמר לו רבי כך כתוב בתורה ע"ש וסי' ר"מ סע' י"א ע"ש) ולהוציא בלעם מפיהם שחיותן מהא לחמא דעניא דעניי ארה"ק אבל מרדכי לא קם ולא זע מהם כי בשמים עדי וסהדי בארץ כי היו החיבורים כתובים אצלי עוד מתחילת הקיץ תרפ"ט ולא רציתי להדפיסם מפני ח"ה כי מה יאמרו החפשים... וכתבתי להם לא פעמים ושלש שישיבו מדרכם הרע רק עשר פעמים ויש בידי מתשובתם בזה רק עכשיו שהדבר הגיע עד נפש כאשר ראו עיני חללי רעב ר"ל, שמעט לנו הקרבנות שהקרבנו בזו הקיץ, שדם ישראל נשפך בכל ארה"ק ובחוצות ירושלים בלי חמלה הי"ה, והמה באים להוסיף לנו עוד חללי רעב שטובים מהם חללי חרב כמאה"כ טובים היו חללי חרב מחללי רעב וגו', ולא דים להם ששולטים בנפשות העניים שבארה"ק אלא שפשטו ידיהם לצוד גם נשמת תינוקות של בית רבן ותפשו אומנותו של אחז עיין סנהדרין דף ק"ג ע"ב ובירושלמי למה נקרא שמו אחז שאחז בתי כנסיות ובתהמ"ד אם אין גדים אין תישים וכו', שע"ז יחרד כל איש ויאחזנו פלצות לשבת בפולין ולהרם בכל האמצעים התורה והחנוך הישן בארה"ק הכל בכח הכסף שאחינו נותנים על ידם, א"כ אחי בני פולין נמצא שיש לכם חלק בזה בכלי דעת וגם בכלי דעת נפש לא טוב, לכן שפרו מעשיכם בעוד מועד כי יסתמר שערות ראשך קורא נכבד בקראך מזה שלא יאומן כי יסופר, לולי ראיתי בעיני לא האמנתי ובצדק ארז"ל כל המציק לישראל אינו עיף עיין סנהדרין דף ק"ד ע"ב, לזה שנסתי מתני ואמרתי יעבור עלי מה מוכרח אני לפרסם מעשיהם מהלל עד כלה ירא הקהל וישפוט עפי' הצדק והיושר והרבנים עפי' דין תורה א"כ צריך להיות ושנבטל כל הת"ת שהנחילו לנו אבותינו ולקבל השיטה החדשה של האפוטרופסים שלנו בוורשא שדואגים בעדנו בגשמיות וברוחניות להעמיד את בננו גוי ככל הגוים למען לא יצטרכו עוד לקבל חלוקה מקופת רמבעה"נ ויהי' כלו רוח, צריכין אנו להפגין בחוצות ולקרוע את בגדינו ע"ז אוי מה עלתה בימינו ומי מנהיגנו.

ואבקש

ואבקש מקוראי הנכבדים מי שיש לו להשיג על דברי בצדק וביושר, ולא מטעם קנאה ושנאה, ימחול לכתוב לי השגתו ואחזיק לו טובה כמש"כ הגאון ר' סעדי' בהקדמת ספר האמונות וז"ל ואני משביע וכו' כל חכם לב שיעיין בספר הזה ויראה בו שום טעות שיתקנה או מלה מסופקת שישיבנה אל הישרה ואל יעכבהו מזה ענין שאין הספר שלי או שאני הקדמתיו לגלות מה שלא נזדמן לו כי לחכמים חמלה על החכמה והם מוצאים לה חנינה כחנינת אנשי הקרבה עכ"ל, וכ"כ הרמב"ם בסוף פיה"מ וז"ל מי שימצא בו טעות או נתבאר לו בפירוש הלכה מן ההלכות פירוש טוב מאשר פירשתיו יעורר על זה וינצח אותו וכו' ואין ראוי לגנותו בתפיסתו אבל מושכר מן ה' ע"ז אהוב אצלי לפי שהוא מלאכת ה' עש"ה, כן גם אני הצעיר זכות אבותי עמדה לי להיות מאוהבי האמת ואיני חושש בעצמי לומר טעותי אם יראו לי בראי' שטעיתי, ומי לנו גדול מרבן של נביאים שאמר שמעתי ושכחתי ודניאל איש חמודות ארז"ל שטעה, וכמה גדולי התנאים ואמוראים הדרו בהו ואמרו ברם דברים שאמרתי לפניכם טעות הי' בידי יעיין שו"ת נ"ב תני' או"ח סי' ק"א וכשו"ת משיב דבר א"ח סוף סי' ל"ב עש"ה וקורא אני ע"ז מנאי ומנך תסתיים שמעתא, עיין בספר "אור לישרים" דרוש ב' שפירש במקום שאין אנשים השתדל להיות איש ר"ל שתעשה איזה טעשה שעי' כך יהי' אחר איש לכן ארז"ל ודקדקו להיות פועל יוצא על אחר ולא אמרו השתדל שתהי' אתה איש ע"ש שהאריך והובא בקיצור בהקדמת תלמידו בספר בנין יהושע, ועיין מש"כ מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוקי משלי סי' ב' אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה וגו' כי חלקי תורה המניעים לבחינת נפשו של אדם זה אי אפשר שיתחדשו רק על ידו ולא ע"י זולתו ומביא ראי' מרבה ב"נ שיצתה נשמתו בטהור ע"ש שהאריך בזה.

ומאד שמחתי בשמעי שאחר שראה קונטרסי רב אחד בעיה"ק ת"ו זקן בשנים מטני, נתעורר ג"כ וקם לישע אחיו ולהוציא חיבור בענין חזה.

וישמחי לפני חבורי מבוא שהיא קצור מחבורי "התמיכה בארה"ק", שזה יהי' תועלת גדולה להמעיין בספרי: שידע מהות הצדקה שאנו מדברים בה, ושהיא אינה כשאר צדקות, ומה זאת "**החלוקה**" ולמה נקראת כן ותקנותי, מקדם וברורתי ת"ל שהוא עוד תקנת עזרא לתמוך בידי העולים להתישב בארה"ק לא כמו שכתבו כל האחרונים שתחלת התקנה הוא מכ"י

והאלשיך

והאלשיך זצ"ל, וזאת הניחו לי הראשונים מקום להתגדר בו, וברוך ה' מצאתי זאת אחרי יגיעה בספרים וסופרים ומעט מזער שהוספתי משיקול עניית דעתי ואין לתמוה על זה כי כבר אמרו רז"ל בפ"ק דחולין דף ז' ע"ב ובירושלמי פ"ב דדמאי וכי לא עמד צדיק ממשה עד חזקי' וכו', אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו. **והנה** מצינו ברורות הראשונים שהזכירו שמותם על ספריהם כמו שמצינו בריש ספר הרוקח וקראתי הספר רוקח כשמי אלעזר וסימן מעשה רקח "שמן" בגימ' אלעזר בן יהודה (ש"צ) כל אדם צריך לרשום שמו בספרו כמו תנא דבי אלי' מתחיל ויגרש את האדם כי ויגרש כמו תנא דבי אליהו (תקי"ט) מדרש תדשא מתחיל תדשא הארץ דשא כי **תדשא** (כמו זה רבי פנחס בן יאיר) (תש"ה) ומדרש בראשית רבה מתחיל **ואהיה** אצלו **אמון שעשועים** כמו רבנו הושעיה רבה תתע"א ופרקי דר"א מתחיל מי ימלל גבורות ה' כמו אליעזר בן הורקנוס (תשצ"ג) וכן סדר עולם מתחיל מאדם ועד נח כי מאדם עם הכולל כמו יוסי שמע מינה שצריך כל אדם לרשום שמו בספרו כנזכר וכן נהגו כל האחרונים וע"כ לא טוב אנכי מרכותי ולא נופל אנכי מהם יהא רעוא להיות חלקי עמהם ועין בסדר אלי' רבה פ' כ"א ובזקוקין דנורא על תנד"א שער ב' ע"ש לכן קראתי חבורי זה "ככבוד ירושלים" שעולה כמספר שמי ושם א"א הי"ו "אברהם מרדכי בן" בגימ' (תקע"ד) ומספר קטן של שם א"א שליט"א "יהודה נחום הלוי" שעולה (ר"ן) בס"ה תרכ"ח כמספר "ככבוד ירושלים" ועוד שמרובר בו גודל ככבוד ירושלים והנני לבקש מכל המעיינים בספרי בצדק שכל מי שיש לו להעיר על דברי הן להשיג עלי הן להסכים או סתם להעיר בענין הזה ימחול לכתוב לי, כי דברי חכמים בנחת נשמעים כידוע מאמר החכם לא הגערה מכרעת, אלא הראי' מכרעת, וכן אמר הרב הגדול המאירי ז"ל לתלמידיו עיין בספרו מגן אבות שנדפס בלונדון ובעז"ה כאשר אדפיס החלקים הבאים בקרוב אדפיס בל"נ גם דבריהם דבר בשם אומרו ויה"ר שיתקיים בנו נבואת ירמי' ל"ג בימים ההם ובעת ההיא אצמיח קרן לדוד צמח צדקה ועשה משפט וצדקה בארץ בימים ההם תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח אמן וכן יה"ר.

החותם בברכה מקודש ט"ו טבת שנת ויאמרו **איש** אל **אחיו** אבל **א' שמים אנחנו על אחינו** ירושלמי לפ"ג

ה מ ח ב ר

עמ"י עש"ו

פ ת י ח ה

שלום וישע רב לעוסק בחוקי חורב ח"ה הרה"ג אחי היקר אלוף לראשי כש"ת וכו' וכו' ותושכל"ו מוה"ר ישראל צבי נרו יזרח עד ביאת ראין ומורח !

אחדשה"ט באהר"כ הנני להודיעך שמכתביך היקרים השגתי לנכון, ואודות שאלתך לברר ענין המחלוקת של הכולל עפי' דתוה"ק. וכן לכתוב לך מקור החלוקה, ואיך נתפרדו לארצותם, האחרונה אמלא לך בעז"ת תכף כי כבר כתובה אצלי באריכות גדול רק אכתוב לך תוכנו בקצרה אך השאלה הראשונה הקשית לשאל טמני דבר כזאת : אחת כי אין לי ספרים לעיין כדי לברר ענין סבוך כזה, ואין אומן בלי כלים כי בדברים לא יוסר אויל וצריכים להראות ראיות מש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים שחור על גבי לבן ולא להגיד סברות הכרס. שנית מה לי להכנים ראשי במקום שישיגני בושת וכלימה, כי בטח ימתח עלי בקורת חדה וחריפה ויחפשו בשבע נרות אחרי בחורים ובסדקים. למצוא מה, ומי האיש שיאמר זכיתי עטי וחוברתי שלא ימצא בה שניאת אפי' דקה מן הדקה, וכבר אמר החכם נקל למצוא מגערת, מלחבר חוברת, ומובן שדברי מוכרחים להיות שלא לרצון לצד אחד, ואפשר גם לשתיהם יחד, כידוע שאיזה גדולי פולין לקחו את עניי ארה"ק להשתמש בהם למטרתם הפוליטית ונגיעתם הפרטית ור"ל, לזה לא השבתיך בפעם הראשון אך עתה שבאה מבוקשך אלי שנית בחזקה ואתה מוכיח אותי על פני, "מאחר שחננך ה' לבא לארה"ק ולישב בעיה"ק, והנך רואה האמת האמיתי מדוע אתה מחריש לצאת לעזרת העניים האומללים שנפשם יבשה ואין כל ? אולי שלחך ה' לארה"ק רק לזה שתציל את העניים מכלי' ר"ל די לך ויש לך לשמוח ע"ז כמוצא שלל רב ואם תשיב מי אתה שדבריך יעשו רושם בעולם ושיהיו נשמעים, דע לך אחי כי מצינו שהקב"ה מאס כל האילנות טובות ושכן שכינתו רק על הסנה כמו כן פסל כל ההרים הגבוהים והרמים ושכן ככורו על הר סיני שהוא קטן שבהרים, ומשם יצא התורה לישראל וחורבה לעכו"ם כמאמר רז"ל שבת דף פ"ח ואם יעלה להציל נפש אחת כדאי כי נפש ישראל הוא עולם מלא, וכי כך גבר עליך כח החנופה להחניף את העושי עולה שירחה אפילו הל"ת של לא תעמוד על דם רעך, שהחיוב להציל בכל מה שאפשר

בריבור, ובכתב ואפי׳ לחוציא ממון מכיסו, ועוד איפוא האמת והצדק שהית מקריב נפשך עליו תמיד כאשר ידעתיך מנעורך, אהה! מה נעשה ממך אחי בארץ האבות! ״ אחי היקר צדקת בדבריך והנני מביע לך תודה רבה על תוכחתך, כי כן ראוי לאח הגדול להטיף אמרי מוסר לאחיו הקטן, והאמין לי כי מיום בואי אל עיר קדשינו זה כשלש שנים, והסתכלתי בחיי אחי וראיתי ענים ודחקותם בפרט חיי הת״ח שבה במה הם מתפרנסין ובמה הם נזונים וגודל הלחץ זו הדחק שדוחקים אותם מכל העברים וגם לרכות הלחץ שלוחצים אותם אחינו הצבועים ברומה לנו בהתמיכה של כולל וואדשא כי מה היא נחשבת נגד תמיכת שאר הכוללים נתר לבי ממקומו ואמרתי בלבי מי יתן ה׳ שאניח מעט מתלאותי ומיגוני הרבים שהשתרגו ועלו על צוארי אצא לישע אחי ללחום מלחמתם, מלחמת מצוה, מלחמת החיים והקיום בארה״ק, לחבש לנשברי לב וגו׳ כי המה נדכאים מאד ברוחם ושפלים בנפשם ואינם מרגישים את עצמיותם, כי המה יסוד העולם ועליהם העולם קיים, ואינם צריכין להיות נכנעים להנשיאים שבחו״ל שיעשו בממונם כרצונם, כמו הפריצים לפנים עם האכרים בפולין, לינק את חלבם ולמצוץ את לשדם, כי הנשיא אינו מלך ואינם מחויבים להיות סרים למשמעתו כי הוא רק שליחם, ועבד הוא לעניי ארה״ק, כמשא״ט רז״ל שררות נתתי לכם עבדות נתתי לכם (הוריות דף יוד) ואינו דין שהגברת יכניע א״ע תחת השפחה. ותחת שלוש רגזה ארץ וגו׳ ושפחה כי תירש גבירתה, צועק החמב״א (משלי למד. כ״א. כ״ג,) אבל לראבוני הגדול הרפתקאות והתלאות רבו עלי מיום אל יום ומקרי הזמן היו בעוכרי כי יסורי אר״י מרובים וצער בנים ר״ל ולא יתנו לי להשיב רוחי ונפשי ליושב דעתי ומחשבותי כמש״א רז״ל במערבא אמרו חסרון כיס קשה מכולם, כי הדבר הי׳ ידוע להם מאד וידוע גם לנו היום וכש״כ בשנות יוקר כהיום, לזה עתה שבאה דבריך אלי שנית בחזקה ולעשות רצונך חפצתי כי זה ג״כ רצוני הפנימי לבקש את הנדפים מפני האמת והצדק ולחזק ידים רפות וברכים הכושלות עיין ברכות דף ו׳ ע״א הני ברכי דשלהי מינייהו וכבוד ירושלים עיה״ק יקר מאד בעיני שבאו זרים וחללו את כבודה ונתנוה ללעג ולקלס, ולשמצה בעיני העולם וחרפו וגדפו תלמידי חכמים שבקרבה, וידוע מה שאחז״ל במגילה דף כ״ה ע״ב עד שאתה בודק בתוכחות ירושלים צא ובדוק בתוכחות אמך וכו׳ ועיין קידושין דף ע׳ כל הפוסל במומו פוסל, ועיין זוה״ק פ׳ שלח דף קנ״ה סוף

ע"א דהמרגלים חששו כי כאשר יכנסו לא"י יעבירו אותם מנשיאותם ושררותם ויפקידו אחרים תחתיהם לזה נתיעצו להוציא דבה על הארץ ושקרים על יושבי, ולא נמצא בכל רבני פולין אפי' א' שיצא נגדם במחאה (חוץ מאיזה אדמורי"ם שליט"א שיצאו כנגדם במחאה) ומדשתקו רבנן ש"מ דניהא להו וע"י שתיקה כזו חרבה ירושלים עין גיטין דף נ"ה ע"ב בסופו וריש נ"ו ע"ש ונתקיים בעיה"ק ת"ו שמעו רעתי ששו וגו' (איכה א' כ"ז) ומותר אפי' לשמוע זלותא דת"ח הכל מפני שיושב בעיה"ק ת"ו, אוי ואבוי לדור יתום כזה כמה גדלה אגרופה של חנופה, לא כן עשה ר"א הגדול למי שהפטיר הודע את ירושלים וגו' ולא נשא פנים אפי' לצ"ם והשיבו תכף ברבים כראוי כדאיתא במגילה דף כ"ה ע"ב ושכחו כל הרבנים שיש ע"ז הסכמה וחרם *) מגאוני קדמאי מובא בשו"ת מהריט"ץ סי' קע"ט ובתשו' הרה"ג המבי"ט ח"ג סי' ונדפסה מכת"י משנת שפ"ג במ"ע ירושלים הוצאת לונץ שנה שני' עמוד קמ"ג וז"ל להיות שיש הסכמה קדומה חתומה מחכמי ורבני ירושלים עיה"ק ת"ו ישנים וגם חדשים ומחכמי צפת תו' שלא יהי רשאי שום אדם יחיד או רבים לעשות שום פירוד בק"ק יצ"ו לא לענין הבעלי תורה ולא לענין הקופה זולת כ"ק אשכנזים (שאז הי' כולל אחד אשכנזים וספרדים ונתנו רשות אז להאשכנזים אם ירצו להתחלק ולהיות כולל בפני עצמן שרשאין לעשות כן) ושלא לכתוב דבר שטנה על כוללינו הק"ק יצ"ו ולא על הפרנסים המתטפלים בצרכי העיר וכל זה בחומר וחוזק כל אלות הברית, עתה אנחנו החו"מ חזרנו לאשר ולקיים ולחזק ההסכמה הנזכרת ומעתה ומעכשיו בגזירת עירין ומאמר קדישין ברשות ב"ד של מעלה וברשות ב"ד של מטה, אנו *) מחרימין ומנדין ומקללין ומארירין לכל איש ואשה קטן או גדול יחיד או רבים שיעשה שום פירוד וכיתות בכוללות הק"ק או להפרנסים הנטפלים בצורכי העיר לא על ידם ולא ע"י וולתם לא בארץ ולא בחוץ לארץ ושלא לדבר לשום אורח שום שטנה נגד הכ"ק יצ"ו והפרנסים הנזכרים ואם אולי יוודע שכתבו

*) **מודעה** כל מה שכתוב בחבור זה חרם או נידוי וכו' וה הי' בימי הקדמונים שהיו מזהר זה עפ"י חקי הממשלה אבל עכשיו אסור לנו לנדות או להחרים לשום איש כי זה נגד חקי הממשלה ואסור לנו לעשות בנגד הממשלה כי דדמ"ד

שום שטנה בין יחיד ובין רבים מלבד שהם מוחרמים ומנודים לשמים ולבריות אלא ג"כ מוטל על כל בר ישראל לרודפו עד חרמה וליסרו בכל מיני אופני יסורין בכל הבא מידו יען כי חשב לבלע ולהשחית את נחלת ה' שהם גוי אחד בארץ וימשך ומן הסכמה זו עד יבוא גואל צדק ושומע לנו ישכן בטח ושאנן ובצל שדי יתלונן והי' ביום החמישי ח"י לחודש איר שנת השפ"ג ליצירה פה עיה"ק ירושלים ת"ו. שם טוב לזוייו משה בן שושן שלמה חדידה ישראל בנימין משה טריפקין יהודה פרץ יוסף מטרין יצחק רומאנו יצחק דנינו חנני' בן ברקין משה לוזיו. עכ"ל) ואסור זה מצינו ג"כ בין תקנות החלוקה של כולל האשכנזים פרושים בא"י משנת התקפ"ג בכתי' שנמצא בארכיונו של אחד מרבני ירושלים זצ"ל סי' ט' סעי' א. וז"ל באמצע ואם יודע לממוני הכולל שכתב אחד מאה"ק שטנה דבר מה על הכולל וכו' ובסעיף ז' באמצע ע"כ גזרנו אומר שאסור לכל יחיד ויחיד לכתוב שום דבר מארה"ק כ"א הנוגע לו לפרנסתו וכו' לזה למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יצא כנוגה צדקה ורבני פולין וגדולי ישראל עורו עורו! לבשו עז! לחקן עתה מה שעותתם בתחילה, ולבשו בגדי נקם דברו על לב ירושלים וקראו אלי' וגו' הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים הריטי אל תיראי וגו', העניים והאביונים מבקשים לחם ומים ואין, לשונם בצמא נשתה חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו, והי' מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם, שמעו אלי רבני פולין וגדולי ישראל וישמע אליכם אלקים וסר עונך והטאתך תכופר, להן מלכא (מאן מלכי רבנן) מלכי ישפר עלך וחטאך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין דקרתא קדישא ירושלים ת"ו ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, (ר"ה דף כ"ה ע"ב) הן תהוה ארכא לשלותך, והתגברתי על גלי הדאגות השוטפים כגלי הים בלי הרף והתנערתי ממחשבות חיי יום יום וצמצמתי אותם בזה וגזלתי עתותי ועיינתי בזה הענין ונזכרתי מה שהזכיר אא"ז ז"ל הרז"ה בהקדמתו לספר המאור וז"ל באמצע ההקדמה ויש אשר יגבר החשק הזה על לבו כחושק היוצא מדרך הצניעות והמוסר בהסירו מסוה הבושת מעל פניו לבחון האמת כענין שנא' ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש וכו' ע"ש שהאריך בראיות, ואח"כ אמר רב פפא כל כי האי מילתא נימא אינש קמי רבי' ולא לשתוק דכתיב אם נבלת בהתנשא וגו', ואמרו עוד מנין לתלמיד היושב לפני רבו ורואה זכות לעני

וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק, ת"ל מדבר שקר תרחק, וזה המנהג נהגו כל חכמי העולם כמש"כ החכם וכו' ואמר ריב לאמת עם אפלטון ושניהם אוהבנו אך האמת אהוב יותר וכו' (וכעין זה נמצא בהקדמת ספר האמונות ובהקדמת ספר חוזק האמונה, ובספר בא גר פ"ד, ובספר נשמת חיים מאמר ב' פ"ו, וכה"ג כתב הריב"ש בתשו' סי' ש"ע, והג' בעל חו"י בתשו' סי' ר"י וסי' ט' ועוד בכמה דוכתא בראשונים), וז"ל בסופו ואני משביע בחי העולם לכל מעתיק ספרי זה שיעתיק הפתיחה זאת עמו ולא ישליכנה אחרי גיוו כמנהג מעתיקי הספרים בארצות האלה בעבור תהי' לי לעדה לנקותני מן האשמה לפני כל קורא בספרי זה אולי יש אשר תמנעהו מהרחיב פיו וגרונו והאריך לשונו בגאותו וגאונו להוציא עלי חרפתי באשר קצרו בי יד שכלי ותבונתי וידיעני לזכות כמש"א רז"ל (ירושלמי סוף ברכות) בענין הזה כל חרשיא טבין וחרשיא דאורייתא בישין וכל פטטיא בישין ופטטיא דאורייתא טבין, ואמר אחד מן החכמים לא תושת חטאת על מי שהביא קצת מן הדברים הנכונים באשר לא הגיע עד תכליתם ולאלקי ישעי תקותי ותוחלתי ומאתו עזרי ותועלתי לכל חפצי ומשאלתי והוא ברחמיו הרבים יאיר עיני במאור תורתו כדכ' נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי וכתיב פניך האר בעבדיך ולמדנו חקיך, כן אני אומר על כל מעתיק ומדפיס שלא ידפיס בלי הפתיחה הזאת וההקדמה.

מובא בספר היוחסין ענף עץ עבות סי' ס"ו בצוואת אא"ז מרן שבתי שעפטעל בעל ווי העמודים בן השלה"ק זצ"ל הראוי לכל איש לעשות ספר יוחסין לזרעו וכו' ובכן תצוו את בניכם ובניכם לבניהם עד עולם כי אין תקב"ה משרה שכינתו אלא על המיוחסין שבישראל וכו' עכ"ל, עיין רש"י תענית דף ד' ע"א שאין לחוש שתשרה רוה"ק בהשגת הלכות כי אם על מיוחסין שבישראל כדאיתא בנדרים ע"ש ועיין או"ז ח"א סי' קכ"ו ושה"ר בפסוק עמודיו עשה כסף זה שלשלת היוחסין וכן בקהלת רבה בפסוק ושב על תעפר וגו' ובפתיחה דאיכה אר"י דסכנין וכו' חבל הכסף זו שלשלת היוחסין ע"ש ועיין במדבר רבה בפסוק ויתילדו על משפחותם הביאו לפני ספר יוחסין שלכם כשם שבני מביאים ועיין בב"ר פ' פ"ב וירושלמי סוכה פ"ה הל' ח' ושה"ר בפסוק קמתי אני לפתוח קשה הוא שלשלת יוחסין לפני תקב"ה להעקר ממקומה ע"ש ומד"ר פי"ב לא נתנת הב"ה ללומדי אלא למי שמשמר יחוסו ועיין מנחות דף נ"ג ועיין סנהדרין דף ל"ח ע"ב ול"ט

וברכות דף כ"ז נקמי לר' עקיבא ליה לי' זכות אבות וכו' ועיין ירושלמי שם ותענית פ"ד באותה שעה בכה ר"ע לא שהוא גדול בתורה יותר ממני אלא שהוא בן טובים יותר ממני שהוא עשירי לעזרא אשרי לאדם שיש לו יתד להתלות בה ע"ש, ובשוחר טוב סי' ק"ב בפסוק כי כלו ימי וכו' אשרי מי שיש לו יתד להתלות וכו' ע"ש והיינו ג"כ שתלוי לו בזכות אבותיו כדאיתא בברכות דף יו"ד ע"ב, וקה"ר בפסוק טובה חכמה אשרי מי שזכות אבותיו מאירה לו, עיין שו"ת פאר הדור סי' קמ"ג ומביא שם מאמר בעל השיר הקדמוני מעלת האב לבן נוסעת ע"ש ועיין בשו"ת מהרש"ל סי' כ' ובנפוצות יהודה דרוש כ"ו, ועיין בקה"ר על פסוק טובים השנים בני תורה מעמידים בני תורה עין עריות פ"ב משנה ט' האב זוכה לבן וכו' ובחכמה וכו' עיין בירושלמי קידושין פ"א הל"ז פירושה, ובפרקי דר"א חכל הולך אחר הזרע ועיין ע"ז דף ל"א ע"א במקום שיפול העין וכו' ובפרש"י שם ובע"ב שם ועיין בחקרמת נודע ביהודא תנינא מבנו.

האבות עטרה לבנים
והבנים עטרה לאבות

(מדרש רבה תולדות ר"פ ס"ג)

עֲלֵה בֵגֶם עַל רֹאשׁ הָרִי נֵר מֵחֵלֶב הַיְצָהָרִי:

א) אני הכותב **אברהם מרדכי** ב) בן לאמו"ר הרב הגאון הישיש מוהר"ר **יהודא נחום הלוי** שליט"א דומ"צ בעיר ריקא פלך לובלין בלי קבלת פרס מיום היותו בן י"ז שנה עד היום ה' יאריך ימיו בטובה *) [אמי מורתי הצדיקת שעוסקת במו"מ כל ימי' ומסייעה לאמו"ר שליט"א שיוכל לישב עהתו"ע וגדלה את בני' לת"ת מרת **שרה רעכיל** תחי' היא בת הרה"צ קדוש אלקים וגאון מופלג מוהר"ר **משה גד הלוי** זצללה"ה קאסמאן מגניוואשאוו שהי' מהיושבים ראשונה בקאצק וחבר נאמן לר' לייבעלע איגר זצ"ל מלובלין ונהרו אליו חסידים הרבה מאות ורצו לעשותו לרבי והפצירו בו מאד ודחה זאת כשתי ידים ולא רצה לנהג שררה עה"צ בשום אופן

(* ורצו לקבלו לראנ"ד בכמה עירות ולא רצה לקבל ע"ע

והניח אחריו הרבה כ"י בהרה"ג ר' **מרדכי הלוי** זצ"ל אבדק"ק באבריניק והגליל ועוד מקומות חוטר מגזע השלה"ק בן אחר בן] ג) בהרב הגאון תורני מופלג חסיד וי"ש לאמיתו מוהר"ר **ישראל הלוי** זצ"ל [חתן הרה"צ גאון אדיר מוהר"ר יצחק אינר זצ"ל מזעליחאב בן אחיו של ר' עקיבא אינר ז"ל] ד) בהרב הגאון צדיק וקדוש עליון מוהר"ר **אברהם חיים הלוי** זצ"ל [נפטר בימי עלומיו ולא זכה לשם וכשניתם מאמו נתגדל אצל זקנו מהרי"מ הנ"ל, ובוצין מקטפי' ידוע שהי' עילוי גדול בהיותו ככן עשר שנים, וכשנסע זקני מהרי"מ זצ"ל להרה"ג המגיד מקאזניץ לקחו עמו, וכשדבר הה"מ עם העלם ומצאו מלא דבר בגפ"ת בפלפול ועיון ישר נתפלא מאד, ולקחו לחתן עבור בת אחיו ר' אהרן זצ"ל, יתומה שהי' מגדל ושמה **גיטל** ע"ה, ואכל על שלחנו איזה שנים ואמר עליו הה"מ אם יאריך ימים יאיר את העולם בתורתו וצדקתו] ה) בהרב גאון עצום וצדיק נסתר ק"א מוהר"ר **יהודא לייביש הלוי** זצ"ל [חתן הרה"ק וגאון מפורסם מוהר"ר יוסף ליב מאסטראווצע (הנקרא מאפציק שסנף עצמו, בתולעים הנקראים מארוקעס) ומספרים שמה ובסביבות נוראות מצדקתו וממעשיו הטובים] ו) בהרה"ג צוי"ק מוהר"ר **יוסף מאיר הלוי** זצ"ל הנקרא בפי כל העולם ר' מאירל שעפסער שהי' אבדק"ק שעפס *) אבל באמת שמש בכתר הרבנית בכמה קהלות, ולבסוף כהן על ג' קהלות יחד "דראבנין" "בזון" "שעפס" והי' חותם עצמו "אבדק"ק דב"ש" [אין לשער גדלו בתורה ובחסידות ובקדושה חוא הי' אחי הרה"צ המפורסם מוהר"ר **ראובן הלוי** מזערנאווצע זצ"ל מחבר ספר דודאים בשדה, שניהם בני הרה"ג צדיק תמים מוהר"ר **יעקב חיים הלוי** מקראקע זצ"ל, תלמידי הרבי ר' שמעלקא מניקעלשבורג זצ"ל ולמדו אצלו תורה קו"ח, ואחר פטירתו נמע ר' ראובן להרבי בעל נועם אלימלך ולרבנו מלובלין, וזקני מהרי"מ נסע להרה"ק מבעדיטשוב ולהרה"מ מקאזניץ זי"ע, ומנ"כ בק"ק שעפס יצ"ו.] ז) בהרה"ג ר' **יעקב חיים הלוי** מקראקע הנ"ל, ח) בן הגאון הקדוש מוהר"ר **יהושע הלוי** אבדק"ק יערוסלאב זצ"ל ונפטר בימי עלומיו בהיותו בעיר זאלקווא בעסק מצוה ושם מנ"כ. ט) בהרה"ג הקדוש והמפורסם מוהר"ר **מאיר הלוי הורוויץ** זצללה"ה שהי' רב הכולל מפוזנא עד בריסק דליטא ואבדק"ק טיקטין הנקרא **מהר"מ מטיקטין**, יוד) בהרה"ג **שמואל שמעלקא הלוי** אבדק"ק טארנע, יא) בהרה"ג **יהושע האריך** אבדק"ק פרזעמיסלא, יב) בן

*) עוכר בספר "שמן הטוב" דף ס"א.

הרה"ג רבנו **פנחס הלוי** מקראקע פרנס ומנהיג דארבע ארצות (נמצא חתימתו בפנקסי הקהלה על פסק מיום א. ו. תמוז שנ"ו ושנ"ה, וחותם שם פנחס הלוי הורוויץ מקראקע גיסו של הרמ"א נזכר בשו"ת הרמ"א סי' מ"ט ובש"ה ח' יומא ובעמוד השלום והתוסיו"ט מספר מגדולתו בספרו מגילת איכה*) ועיין עטרת הלוים צד 19 ועיין האסיף תרמ"ו צד 453) יג) בן הג"מ **ישראל הלוי**, איש הורוויץ אבדק"ק פילדא ופראג נפטר י"ד תשרי של"ג יד) בהג"מ צדיק וקדוש הי"ד ר' **אהרן משולם זלמן** הלוי מפראג (הנקרא ר' זלמן ישעי"ם אחי הג' ר' שבתי שעפטיל אבי הג"ר אברהם אבי השלה"ק) שמסר לשלהבת אש נפשו על ק"ה ז"ך כסלו שכ"ט טו) בן הג' רבנו **ישעי' הלוי איש הורוויץ**, נשיא לעדת ישראל בעיר הזאת וכפי המסופר הי' הוא האדון של העיר "הורוויץ" והיא אחת מהערים העתיקות באשכנז בעהמן, אח"כ העתיק מגורו מעיר הורוויץ, וקבע איתן מושבו בעיר פראג, ע"כ נקרא שמו רבנו ישעי' איש הורוויץ, וממנו נשתלשל שם המשפחה הורוויץ (ומחותנו הי' הנשיא ר' עקיבא כ"ץ מאובן שהי' ראש לכל הגולה) מזרע נשיאים טז) בר' **יוסף הלוי**, יז) בהר"ר **יצחק הלוי**, יח) בהר"ר **פנחס הלוי** רבו של הריטב"א מובא בריטב"א מגילה (אחי רבנו אהרן בעל החנוך ובה"ב, נפטר נ"ג לאלף הששי בברצלוני תלמיד מובהק של הרמב"ן זי"ע) יט) בה"ר **יוסף הלוי**, כ) בהר' **בנבשתי הלוי**, כא) בהר"ר **יוסף הלוי** כב) בהר' **זרחי' הלוי** המחבר ספר בעל המאור. כג) בן הר"ר **יצחק הלוי** מגרונדא. כד) בן ר' **זרחי' הלוי**. כה) בן רבנו **שם טוב הלוי**. שרשם לבית אבותם מגולי ירושלים מוצאם עד שמואל הנביא. פרשת וגדולת כל אחד ואחד ביארתי באריכות בספרי "**יחש הלוים למשפחת הורוויץ**" שישנו ת"י כ"י.

וארץ"ל לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה וכו' ואהרן נשא אלישבע בת עמינדב וכו' משל לענבי הגפן בענבי הגפן וכו', ועיין מר"ר פ' נ"ט אר"י חטיא דקרתך זונין זרע מנהון ע"ש, ועיין בילקוט משלי אשרי לאדם שאשתו מעירו וכו', כן אני ארשתי לי אשה מעירי בשנת עטר"ת, ביום שנטל עשר עטרות, בת רוזנים ונדיבים, היא רעיתי הצדיקת מרת **רבקה** תחי' בת הרה"ג

---

*) עיין בהקדמת ילקוט שמעוני שאמר עליו המקובל אלקי ר' ישראל מסרוק שיש בו נשמת ר' פנחס בן יאיר וצ"ל ועיין מערכת ספרים להגאון חיד"א ז"ל אות פ' סי' כ"ב שחיבר ספר בתובה על הלכות כתובות מטור וב"י, נפטר י"ז טבת שע"ח לפ"ק

חסיד מפורסם מוהר"ר **ברוך רוזנברג** הי"ו בהרה"ג תורני מופלג מוהר"ר **ישראל אלי'** ז"ל בחרב הגאון **אפרים פישל** ז"ל חתן הרב הגאון העצום בדורו מוהר"ר **צבי הירש הכהן** ז"ל בעה"ט ספר מראה עיני הכהן עה"ת ועוד ה"ם אבדק"ק קראטשין יצ"ו בנו של ה"ג ר' **רפאל הכהן** ז"ל אבדק"ק זוילקאמיר טינסק פיורדא פינסק ואלטינא המבורג וואנדזבאק יצ"ו בעל תורת יקותיאל שו"ת ושב הכהן ועה"ם ולמעלה נזכר בספר התולדות "זכר צדיק" להר' רפאל הכהן זצ"ל, ואמה הצדיקת מרת **שינדל הדסה** ע"ה, הי"ד נקטפה באביב שנותי' ע"י מרצחים בביתה מוצש"ק אור ליום כ"ה ניסן תרע"ח לפ"ק תנצב"ה בת הרה"ג ר' **רפאל צבי** רוזנברג ז"ל בהרה"ג **אפרים פישל** ז"ל הנ"ל והיתה לה שם בפזרונה ובנדבת ידי' בכל הסביבה כי ביתה הי' פתוח לרווחה לכל עובר ושב, ועל טוב יזכר מעשי בתה היא רעיתי תחי' שהיא מהנשים הצדקניות שחבבו את הארץ ומקבלת יסורי א"י באהבה ומגדלת בנינו לת"ת, וכן שע"י חכמתה והשתדלותה ומסירת נפשה ממש עלתה לה ת"ל להציל שלש נפשות מידי . . . . וזרזה גם אותי לסייעה בעבודתה הקשה, ואחרון אחרון חביב הוא בנינו היקר הבכור **משה גרשם** שליט"א, ויה"ר שנזכה יחד לגדלו לתורה ולחופה ולמע"ט, בנקל ובעשירות בארה"ק, ובעז"ה יש לקוות ממנו גדולות ונצורות.

ועיין בזוהר ה"ק פ' במדבר בתוספת לדף ד' ע"ב ודאי ירותא אורייתא אחסין וכו' ע"ש, ועע"ש בפ' ויחי ר"מ ע"ב, ועיין עוד בזוה"ק פ' ויקרא בפסוק נפש כי תחטא לא דמיא מאן דאתיא משרשא קדישא ומגזעא דקשוט וכו', ובע"מ א"מ, והארכתי בהקדמת חבורי "יהלמ"ה", ועיין בע"ז דף ל"א ע"א במקום שיפול העץ שמה יהי' פירותיו ע"ש בפירש"י שפירש במקום שהצדיק דר שמה יודעים מצדקותיו, ומתורתו, ומקורות חייו, לזה הנני פונה בבקשה אל הערים אשר גדולי משפחתינו היו חונים שם וכש"כ שבקשתי שטוחה לפני קרובי ממשפחתינו, שיעשו חסד עם הצדיקים נוחי נפש, להעלותם מבור הנשי', שלא ישכח זכרם מעולם העשי', כמאמרז"ל סוף הוריות מי המה שמימיהן אנו שותים ושמותם א"א מזכירים.

עיין יבמות סוף פ"י דף צ"ו ע"ב שר' יוחנן איקפד שלא אמרו הלכה בשמו דאר"י אמר שמואל אגורה וגו' (תהלים ס"א) וכי אפשר לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע יהי רצון שיאמרו שמועה מפיו בעולם הזה דא"ר יוחנן משום רשב"י כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה

מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר. א"ר יצחק בן זעירא ואיתימא ר' שמעון נזירא מאי קרא וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים וגו' (ש"ה ז) ככומר של ענבים כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף ת"ח כיון שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר עכ"ל הגמרא וכן הוא בפרק חלק דף צ' ע"ב ובכבורות רפ"ה דף ל"א. ע"ב וכן בחלק דף צ"ב ע"ב איתא עוד מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (ישעי' נו) א"ר תנחום דרש בר קפרא בצפורי זה ספר דניאל שנקרא על שמו וכמו כן מצינו בזוהר הק' פ' ויחי עמוד תס"ד שביקש ר' יצחק מן חבירו ר' יהודה שלש מילין וחד מנהון שיאמר ד"ת משמו ע"ש מעשה נורא מאד מזה הענין.

ועיין ירושלמי שקלים פ"ב הל"ז מה שפירשו על פסוק אגורה באהלך עולמים וגו' שביקש דוד המלך שיהיו דבריו נאמרין בכתי כנסיות ובבה"מ וכל ת"ח שאומרים דבר הלכה מפיו בעה"ז שפתותיו רוחשות בקבר וכו' ע"ש, גם יעשו בזה חסד עם החיים שימחלו להודיענו מה שיש אתם משלשלת משפחתנו וקורות ימי חייהם ותורתם גם צדקתם כי רבה הי' עמדי בכתובים אך היו לשריפת אש בהשריפות הנוראות שהי' בעירנו ר"ל *) ועל הטוב יזכר שמותם של המודיעים בספרי "יהלם"ה" שאתי בכתובים ויודפס בקרוב בעז"ה.

ויה"ר שיקויים בנו במהרה נבואות זכרי' כה אמר ה' שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה ירושלים עיר האמת וגו' ונזכה לישב עהתו"ע במנוחה ולא ישמע עוד קול נוגש בארצנו אסו"ע.

המעתיר אברהם מרדכי הלוי איש הורוויץ

ג' סיון תרפ"ט לפ"ק פעיה"ק ירושלם תובב"א

---

*) ומה שכתבתי קבלתי הרבה מבן דודי הרב הגאון מקובל אלקי חוקר ומבקר גדול בעניני יוחסין ה"ה מויר אברהם שמעון בהרה"ג חיים מאיר הלוי אנגעל שליט"א מועליחאב פלך לובלין במדינת פולין יצ"ו,

מבוא

בראשונה נקדים מקור התמיכה בהיושבים בארץ הקדושה על התורה והעבודה, ובפרט יושבי עיה"ק ירושלם תובב"א, ומהות החלוקה מקורה, והשתלשלותה, וסדר תקנותי' ע"פ מקורים נאמנים עד היום א' סיון תרפ"ט לפ"ק בקצרה מספרי „**התמיכה בארה"ק**" שביארתי שם באריכות.

אלף הרביעי.

מאה הראשונה.

הנה לתמוך בידי היושבים בארה"ק, על התורה, שהקדישו ימיהם ונפשם, ללימוד תורה הקדושה ועבדות השם, מצינו שהתחילה עוד בתחילת אלף הרביעי, בימי אלישע בן שפט הנביא, בשנת שלשה אלפים מ"ז, ככתוב א). „ויאמר שלום, אדוני שלחני ?אמר הנה עתה זה באו אלי שני נערים מהר אפרים מבני הנביאים תנה נא להם ככר כסף ושתי חליפות בגדים" וכתיב ב). „ואלישע שב הגלגל וגו' ובשל נזיד לבני הנביאים" ולהלן כתיב ג). ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלקים לחם בכורים וגו' ויאמר תן לעם ויאכלו וגו' " ואלישע הי' בשומרון ד). ושם הי' מנהיג ישיבתו, ה). בא ורואה תקפה של צדקה ו). תדע לך כח הצדקה, משלום בן תקוה שהי'

מגדולי

א). מלכים ב'. ה. כב. ולולא שהי' דרכו של אלישע לקבל מיהודים בשביל הספקת התלמידים, לא הי' יכין גחזי לקבל מנעמן כמובן.

ב). מלכים ב. ד. לח.

ג). שם ד. מב. מג. מד. ועיין בפירש"י מבעל שלישה שם מדינה ויונתן תרגם מארעא דרומא וכו' עיין סנהדרין דף י"ב ע"ח ול"ע ע"ש בפירש"י ובפירוש רביעו חננאל עש"ה דלא גרסי בגמ' ואין לך קלה בכל ה"י וכו' וכן הגירסא בירושלמי סנהדרין פ"ח הל"ב. ועיין שמואל ה. ט. ד.

ד). מלכים ב. ה. ג.

ה). עיין כתובות דף ק"ו ע"ח דכי הוו מפטרי רבנן מקמי אלישע הוו פייסי תרי אלפין ומחתים וכו' ופירש"י שם מחוכלי שלחנו ועש"ה בדף ק"ה ע"ב ובתוס' וגם בחידושי מהרי"ט עש"ה.

ו). כזה הלשון ליתא בפרקי דר"א פ' ל"ב, ובילקוט מלכים.

מגדולי הדור, והי' עושה צדקות בכל יום, שהי' ממלא חמת מים וישב על פתח העיר, והי' משקה להבא מן הדרך, ומשיב נפשו, ובזכות זה שרתה עליו שכינה, שנא' וילך חלקיהו הכהן ואחיקם אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה, ולמפרע נקרא שמו סחרה, וכשמת בעלה ויצאו כל ישראל לגמול חסד עם שלום, וראו חיל וישליכו בקבר אלישע וחי' ואח"כ הוליד את חנמאל." ז.)

מאה השני', השלישית, והרביעית.

ואח"כ נתבטלה הישיבות, והתורה נשתכחה מעט מעט מישראל, ואפילו התינוקות של בית רבן נשבתו, ונתקיים אם אין גדיים, אין תישים ח) עד שקם חזקיהו מלך יהודה שנת ג"א קצ"ט, למלך על ישראל ביהודה ולימד תורה לכל ישראל, נעץ חרב בביהמ"ד והוציא פקודה כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, ואז לא נמצא עם הארץ, מדן ועד באר שבע, ט) ושמו חזקי' מרומז על מעשיו הכבירים שחיזק את ישראל לאביהם שבשמים י) וכל הישיבות הי' אז בירושלים עיה"ק תובב"א, יא) לזה נתן כרוז לעם להחזיק ביושבי ירושלים, המסורים בנפשם לתורה ולעבודה, כדכתיב "ויאמר לעם, ליושבי ירושלים לאמר מנת וגו' למען יחזקו בתורת ה' יב) ואמרו

ז). ועיין בשלשלת הקבלה דף ח' ע"ב שמביא בשם המדרש שהיה הי' לדקי' בן כנעגה ע"ש, עיין סנהדרין דף מ"ז ע"ח ובפרש"י שם דאומו הנקבר הי' נביא שקר ע"ש, ובר"ח ובחא"ג שם, ובחולין דף ז' ע"ב ע"ש ברש"י ובתוס', ורגמה"ג.

ח). עיין סנהדרין דף ק"ג ע"ב אחז בטל העבודה ואחם את התורה וירושלמי שם פי' יו"ד ה"ל ב' ח"ר חויא בשם ר' אלעזר למה נקרא שמו אחז, שאחז בבהכ"נ ובבהמ"ד ואם אין גדיים אין תישים וכו'.

ט). עיין סנהדרין דף ל"ד ע"ב וק"ח ע"ב.

יו). עיין שם דף ל"ד ע"ח, ד"ח חזקי' שחיזק את ישראל לאביהם שבשמים.

יא). עיין שם דף ל"ד ע"ח וע"ב, ול"ה ע"ח כי ממנו לירושלים וכו'.

יב). ד"ה ב. לח. ח.

ואמרו רז"ל דהי' להעניים התח"ש שליש מזה. יג). ואחריו נתבטלה שוב התורה מישראל. יד). וחרבה הבית וישראל גלה מעל אדמתו בשנת של"ח והי' התורה בבבל טו). עד שובם בימי עזרא טז).

מאה החמשית.

וכשעלו מן הגולה ביטי כורש ע"י זרובבל בשנת ג"א ש"צ, יז) התחילה שוב התמיכה ביושבי ארה"ק, כמש"כ בתחילת ספר עזרא. יח) וביותר גבר התמיכה בהיושבים בעיה"ק ירושלים ת"ו, על התורה והעבודה, ככתוב בספר נחמי', יט). ונראה מש"כ ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים, כ). שהחזיקו אותם במתון, שיוכלו להמשיך ישיבתם בעיה"ק ת"ו, כא). וקודם שעלה עזרא וגלותו מבבל בשנת תי"ג, כב).

מצינו

יג). עיין בירושלמי סוף מעשר שני.
יד). עיין יומא דף ט' ע"ב.
טו). עיין סנהדרין דף ל"ח ע"ח.
טז). עיין מגילה דף ט"ז ע"ב בסופו.
יז). כ"כ בלמח דוד, וכסדר הדורות.
יח). עזרא ח.
יט). נחמי' י"ב. וי"ג.
כ). שם יח. ב.
כא). דגראה פירוש הפסוק ויברכו את העם דהייגו שהחזיקו אותם בממון לשון ויברך הוא בממון, כמו ויברך שלמה ב"כ (מלכים ו. כד.) שפירשו רז"ל במדרש ויברך בממון, וכמו ויברך ה' אותך לרגלי, (ברחשית למ"ד. ל). וכן ויברך ה' את בית המצרי [שם, ל"ט ה'] גם ויברך יעקב את פרעה [שם מ"ז ז. י"ד.] ע"ש בפירש"י ובמדרש"ן זי"ע, והפלאה ופלא על שני המחורות האלו שלא הביאו את דברי הספרי, [פ' עקב פיסקא ל"ח.] במה ברכו שנמצא ממנו שני הרעב ע"ש; ומה דכתיב "ויברך ה' את עובד אדום ואת כל ביתו." [שמואל ב. ו'. י"ח.] ואמרו רז"ל שילדו שם בכרס אחד עיין בפי' המלבים שם ותבין כי פירושי נכון בעז"ה.
כב). עיין (עזרא ו. ז.) דטעמו הי' בשנת שבע להרתחשתא המלך ולפי דעת ס"ע הי' זה בשנת תי"ג, ל"ד, וסה"ד.

מצינו שתיקן תקנה הוא וב"ד, כנ). והטילו חוב על ישראל להחזיק בידי העולים מבבל להתישב באי"י שיתן כל איש מבן עשרים ולמעלה דרכמונן, כד).

לשנה

כג). לע"פ שלא מצינו תקנה זו בין העשרה תקנות שמנו חכמים בפרק המרובה דף פ"ב, דהא מצינו שלא מנו הרבה תקנות לע"פ שעזרא תקנן, שמזכרו בהרבה מקומות בש"ס, עיין מגילה דף לב. עח. תניא רשב"ג אומר עזרא תקן וכו', ובפרק הרואה דף כ"ד ע"ב. התקינו שיהו אומרים מהטו"ע ופירש"י התקינו עזרא וסייעתו וכו' וכ"כ שם שהתקינו ג"כ שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, ועיין ב"ב דף כ"ח בסופו ודף כ"ג ע"ב בתוס' ד"ה קנאת סופרים וכו', ועיין ברמב"ם פי"ד מהל' תפלה בגזילות בפיס הל"ו ומתקנות עזרא שלא יעלו הכהנים וכו' וע"ש בכ"מ ועיין שלשלת הקבלה דף יוד ע"ג שכותב שעזרא וסייעתו תקנו הרבה תקנות לטובת ישראל כמו קרי, וכתיב, וחלוק הפסוקים וכו' וכן מיעוי חדשי השנה שיתחילו מתשרי; כי עד אז היו מתחילין מניסן, ועוד לחרים רבים כללה שנשכחו מאחתו ע"ם ועיין הקדמת הרד"ק על יהושע, והחפודי פ"ז מספרו, ועיין בספר מסורת המסורת לר' אליהו המדקדק, ועיין סדר הדורות שכ' שסתם תקנות עזרא תיקן ע"ם. והארכתי בחיבורי.

כד). שם מטבע פרסי מזהב טהור, כ"כ רש"י ורא"ש שם (בעזרא ב' ס"ט) ורגמ"ה, רשב"ם, וריבב"ן בכורות דף כ"ח ע"א, וב"ב דף קס"ה ע"ב, ושקלים כ"ב מ"ח, לך לא פירשו שיעורה, ועיין ירושלמי שקלים פ"ב הל' ג' שכתב דרכונות דינרין, וע"כ נריכין לומר שכוונתם לדינרין של זהב דהא במתניתין חיתא דרשו לשקול דינרין ולא רצו לקבל מהן, ויש רוצין להגיה הירושלמי עפ"י הגמ' בבלי ב"ב דף קס"ו ע"ח שצריך להיות דינרי במקום דינרין, אבל לפי מש"כ התוס' שם, ח"ח נריכין להגיה כלל, ונראה לפי דעת התוס' ודעת רגמה"ג דהי' משקלו שני דרהכמטן, שהיה 155 גרעין, שהיה שני גרעיס וחלי בדיוק, אבל בפי' המשניות להרמב"ם פירש שהדרכון הוא דינר זהב כפל הסלע וגרעה כוונתו שמוי הי' כשני סלעים של כסף וכן פירש הרע"ב, ולפ"ז ל"ל מש"כ בהל' שקלים פ"ח הל' ד' משקלו שני סלעים ע"כ כוונתו שהי' שוה כסף במשקל ב' סלעים של כסף ואי אפשר זאת להבין בדברי הירושלמי, ולע"ג, ואפשר היתה לפניהם גירסא אחרת בדברי הירושלמי, והמפרשים לפי הנוסחא שלפנינו בהירושלמי שהוא

לשנה, להחזיק העולים מגולה, לקבוע ישיבתם בארה"ק, כה). וזאת הי' שקל שלם, חוץ מהחצי השקל, וההוספה שהוסיפו עליהם, שלישית השקל

שנתנו

שהוא שני ג' סלעים כהרמב"ם, לו סלע ומחצה כהתוי"ט ע"ם, ליגעי מדין מעמס, ע"ם בתוי"ט שמביא דעת הרמב"ן, וכן הוא דעת התמב"ן ח"ג סי' ל"ו ע"ם. והתרגום יונתן תרגם על "בקע מסקלו" (בראשית כ"ד כ"ג) דרכמונא ע"ם, וכן תרגם על בקע לגלגלת (שמות ל"ח כ"ו), גרהה מהת"י שהיו ג"כ דרכמונים של כסף, אם יהי' כונתו לדרכמון הפרסי, וכן הוא נמלא בחמת בערוך שהי' דרכמונים של כסף אך הם מפרסים שכונת התי"י לדרכמון (דרהכמע) הלבסגדרית שהי' בימיו. עיין ביו"ד סי' ם"ה טוש"ע ובדו"פ שם, ובט"ז ום"ך, שהאריכו בזה, לכוון הסכום של ה' סלעים לפה"ד ועיין בשמ"ע ח"מ סי' פ"ח, ובתשו' ח"י סי' ח', וחוט השני ע' ק"ה, ותשו' ח"ס יו"ד סי' רפ"ט, ועיין בתשו' נלה"ח יו"ד סי' רכ"ג שהאריך בזה, רק במקום דרכמון הבית דרהם וכתב כי הדרהם הוא $15\frac{14}{15}$ זלטניק, ובמחכ"ת הדרהם הוא $8\frac{7}{8}$ זלטניק לבל לטעון חשבון הרב שם לין כ"מ דבין כך וכ"כ $7\frac{7}{8}$ הוא יותר מן $4\frac{3}{4}$ עש"ם ותכמ"ל והארכתי בחיבורי, והתחרונים חקרו והשבו שמחירו ושויו של הדרכמון הפרסי היה לערך $1\frac{1}{2}$ זהב ותני דוקנטע, שהוא בערך 15 מתרק של זהב דייטשטע, ושמעתי שהמטבע זאת נמלאת לזכר טולם בחספת המטבעות בפתריז, וי"ל שנמלאת גם בירושלים. ת"כ נתו ורתו כמה הי' החוב על כל אחד מישרתל מבן עשריס ומעלה שיתן בכל שנה להחזיק הישוב בתרן ישרתל לכה"פ, חוץ מהמוסיף כפי נדבת לבו ורוב עשרו שברכו ה'.

כה). התקנה זאת מביא לנו ר' תלעזר הקליר*), בפיוטו ליוצר לפרשת שקלים, בפיוט המתחיל תלה תזכרה וכו' **"חבתי לתשלום דרכמון**

לעולי

*) שלדעת התו"ם הגינה (דף י"ג ע"א) בד"ה ורגלי וכו' שמביא מן המדרש שהוא הי' תנא ר"א בר' שמעון וכן פירש הראב"ן בפירושו על המחזור שהי' תנא וכן היא להדיא בראש פ"ה דברכות סי' כ"א ותשבץ ח"א סוף סי' ל"ג ע"ש, ועיין שה"ק שכותב דבפסיקתא איתא שהוא ראב"ש ועיין סה"ד ויוחסין שי"א שהיא ר"א בן ערך וי"א שהיא ר"א בן יעקב שכן חתם א"ע במחזור שביעי של פסח אני אליעזר בן יעקב הקלירי מקרית ספר מא"י, ואפי' לדעת האחרונים עכ"פ הי' מהגאונים הראשונים והי' ירוע להם תקנה זאת היטב. ועיין תוס' חולין דף ק"ט ע"ב ד"ה נדה וכו' ועיין תשו' הרשב"א ח"א סי' תס"ט, ורדב"ז ח"ג דפוס פיורדא סי' תקל"ב, ובטעדני יו"ט על הראש הגו' אות ג' ואות ה' ע"ש והארכתי בם"א.

שנתנו כאו"א לביהמ"ק, כו) וקבלו זאת כל ישראל חוב על עצמם, ומי שסרב לתת הדרכטון הנ"ל, גבו אותו ע"י כח המלך כורש, כז). ויסדו ע"ז קופה בשם **יסד המעלה מבבל** באחד לחודש הראשון, כח) בשנת

לעולי גולה" ופירש המפרש בעל "הדרת קדם" (שהיה פירוש קדמון שנדפס עוד בשנת שין) שזה הי' חוב עליהם מטעם עזרת ונ"ד ברשות כורש להחזיק בידי העולים להתיסד בא"י, עכ"ה ובשאר המפרשים והלרכתי בחיבורי.

כו). עיין (נחמי' יוד לג) בהמפרשים שם, וכן משמע בפייט שם ובפירושו, שזה הי' רק עזר לעולי גולה בלבד עכ"ה, ועוד עיין שקלים פ"ב מ"ד בפירוש הרמב"ם והרע"ב שלשורך המקדש היו נותנים רק חלי דרכמון ט"ס, ועיין בתוסיו"ט שם והלרכתי בחיבורי.

כז). כ"כ המפרש "הדרת קודם" המז"ל וכן משמע מהלשון הפייט שם והלרכתי בחיבורי.

כח). עיין (עזרא ז. ט.) כי בשחד לחודש הרשאון הוא יסד המעלה מבבל וגו' ומשקשו המפרשים בפירושם דהלי קרא הלא לא נסעו עד י"ב לחודש הרשאון כדכתיב (שם ח' ל"א), לכן פירשו יסוד תחילת העלי' ע"ש בפירש"י ולא פירשו מה הי' היסוד, ועייו בפירוש הרשב"ץ שפירש שהיה מעגין סוד ועלה, וברשה שלא נתיעצו ו' העלי', לוך שתהי' ובמה יתקיימו בשרן בתחילה, כי השרן היתה שם כ... ה', ורוב העולים היו עניים מרודים כמבואר בעזרא ובנחמי' כי העשירים לא רלו לעלות כמזכר בשה"ק ובשה"ד ג"ש תי"ג ועיין סוכה דף כ"ש ע"ב ובפרש"י שם גדולת אלכסנדרי' של מלרים, ועיין בסדר הדורות שנת ה"ש ת"פ מה שמביא בשם הסמ"ע לוודות קבל "ווירמז" שלא רלו לעלות בימי עזרא השהן עין שם היטב ולפעב"ד כי **"יסד המעלה מבבל"** היתה שם הקופה, שיסדו שם לשמוך בידי העולים מבבל לשרן ישראל, וזה נוסד בשחד לחודש הרשאון ו**"יסד המעלה"** מבבל הוא כ"ת יתנו ספורים, דרכמון, היוצדי, מקומם עזר, להעולים, מבבל. ופירושו שיתנו דרכמון מדן עשרים שנה ולמעלה הרשוי להספר, היוצדים במקומם ושיגיע עולים, עזר להעולים מבבל, וספורים כמו וספור שת הכוכבים (בראשית טו) או שהר"ת יתנו סכום דרכמון וכו' וזשה הי' בשמת יסוד תחילת העלי', ולזה נכון שקרשו השחרונים הקופה

בשנת ד"א תי"ג לבה"ע, כט); וגבו זאת בעת ידוע. למד).

מאה הששית, השביעית, והשמינית.

אח"ז כשנבנה ביהמ"ק השני, ונתישבו ישראל בארץ, איש תחת גפנו ותחת תאנתו, והארץ התחילה לתת להם את פריו, וכל אחד היו לו פרנסתו מכרמו משדהו וממלאכתו, לא) ולא נצרכו עוד לקבל תמיכה מאחיהם שבחו"ל, והיו ביכולתם לכלכל בעצמם את ענייהם, שלחו יושבי חו"ל נדבותם לביהמ"ק, והתפרנסו מזה הכהנים והלוים, שלא היה להם חלק ונחלה בארץ, ועסקו רק בתורת ה' ועבודת ביהמ"ק, לב) והתורה הלכה ונשתכחה מישראל, אחרי מות עזרא וסייעתו, לג) ולא נשארה רק אצל יחידי

סגולה

יסוד המעלה בשנת תרמ"ז כמאמרם ז"ל אם לוקח נביאים בני נביאים הם. כט). למח דוד וסה"ד.

ל). כן גרלה מלכות הפייטן ומפרשיו וגרלה שזמן גבוייתו היו בתחלת חדש אדר מדיסדו הפייטן ביוצר לפ' שקלים ועוד כי עקבותי' לחו מולחין עוד בתחלת חלף השבי שכ' המהרי"ל במנהגיו של פוריס שעוד בימיו היו מהגין הגבירים וגם מקלת הבינונים שנתנו חון ממעות פוריס שך חלי שקל ושזה היו עזר רק בשביל העולים לא"י עש"ה, וכן מלינו בתקנת חכמי ווינילייא משנת ה"א עש"ה שקבעו זמן גבויית המחלית השקל עזר להיושבים בחרה"ק בשבוע שתחול בה פרשת שקלים, עיין בהקדמת החלבין על התורה שנדפס [בווינילייא שפ"ח], ועיין בספר כרם חמר למהר"ח לנקלווח ח"ב בקונטרס תקנות המערב סי' מ"ח שמביא טופס הסכמה מגאוני המערב משנת שס"ג לקבוע נדבה לעיה"ק ירושלים ת"ו בכל חתונה ובריח מילה ובכל ר"ח לחדר ופוריס כמו שעשו כן מקדמונים ובשאר מקומות ע"ש.

לא). עיין תוספתא פ"ח דיומא, וספרא פ' לחוק: פנחס הסתת לים הבירה עלה גורלו להיות כהן גדול ומלחמו חוצב בחצבים וכו' ע"ש ועיין תוס' נדה ח. ע"ב. ועיין יומא דף ל"ה ע"ב.

לב). כמוכר ביוסיפון, ועיין ב"ב דף י"ח ע"ח מעשה במוכז המלך וכו' ועיין מד"ר פ' מ"ו שהי' גר ועיין שקלים ספ"ה שהי' גם לעגייס ת"ח.

לג). עיין סוכה דף כ"ח ת"ל וכו' שבתחלה נשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה וכו'.

סגולה, שהרביצו תורה לתלמידים מועטים, מפני שהיו נכנעים למלכי עכו"ם לד) והסיבה לזה הי' עוד כי לא היו מלמדים אז התורה לכל, רק למי שהוא חכם ועניו ובן אבות, מפני שהי' אז הרבה צדוקים, לה) וגם שיהי' עשיר. לו) לזה לא הי' ישיבות אז בארץ, עד שעלה הלל הזקן מבבל, בשנת ג"א תשכ"ח, לז) ונעשה נשיא בישראל, לח) וחזר ויסד ישיבות, לט) והכריז כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד, מ) ונהרו אליו אלפים תלמידים, מא) ובהם הרבה עניים שהוצרכו להחזיקם, ויסדו קופה ע"ז להחזיק הבני תורה, מב) ולא כן עשה שמאי חבירו הוא הלך בשיטת רבותיו הקדמונים, מג) ולכן היו תלמידיו

מהמיוחסין

לד). עיין לעבות פ"ח, והקדמת הרמב"ם ליד החזקה, ולסדר זרעים והקדמת המחוקי לתבות ועיין ביוסיפון לוך מנטו העכו"ם לז לת התורה.

לה). עיין בתבות דר' נתן ס"פ ב' וע"ם בפירושו, ועיין בפי' ר' יונה על תבות פ"ח מסכת ח', על והעמידו תלמידים הרבה, ועיין במדרש שמואל ע"ז שפי' ג"כ כעין זה, לבל לתעפ"כ יעשה הרב סייג וגדר לד"ת יע"ם.

לו). שם בתדר"נ, ועיין יומח דף ל"ה ע"ב, שלח היו מניחין להכנס לביהמ"ד, עד שיתנו בכל יום להשומר חלי שלע מדינה וז"ל הגמ' לימרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היו משתכר ברפעיק חליו היו נותן לשומר ביהמ"ד וחליו לפרנסתו ופעם אחת לא מלח להשתכר לא הניחו שומר ביהמ"ד להכנס וכו'.

לז). יוחסין ל"ד, וסה"ד ע"ם.

לח). עיין פסחים דף ס"ו ע"א, וב"מ דף פ"ה ע"א.

לט). עיין סוכה דף כ' ע"א עלה הלל הבבלי ויסדה וכו'.

מ). לעבות פ"א מ. יב. ותדר"נ ס"פ ב'.

מא). כן לימת ביוחסין, ובל"ד, והסמונים תלמידים שמזכר בסוכה דף כ"ח ע"ב, וב"ב דף קל"ד ע"א, הלו היו הגדולים ע"ם.

מב). עיין כתובות דף ס"ז ע"ב, וירושלמי פ"ח הל' ה', ותוספתא פאה פ"ד ובספרי פ' קי"ז כמה הי' דרכו להחזיק העניים בני טובים.

מג). כן לימת בתדר"נ ס"פ ב', וע"ם בפירושו.

מהמיוחסין שבישראל, ובני העשירים, מד) מפני זה היו מועטין, מה) ופרנס הלל את ישראל ארבעים שנה, מו) ונעשה רבן שמעון בנו נשיא, מז) ואחריו ר' גמליאל הזקן, בימים ההם התחילו העשר גליות שגלו סנהדרין, מ' שנה קודם החורבן, מח) וזה הי' סיבה גדולה לשכחת התורה, עד שבא יהושע בן גמלא כה"ג, ותיקן שיהיו מושבין מקופת הצבור מלמדים בירושלים, ובכל ערי ארה"ק, כדי שיהי' יכולת לבני העניים ללמוד, מט) בטח

שהי'

מד) עין ירושלמי ס"פ ט' דשביעית, ופ"ה דתרומות, וברש' שבת דף ק"ל ע"ב, דר"ל לליעזר שמותי הוא שהי' מתלמודי ב"ש, וכן פירשו התוס' שם, ובגדה דף ז' ע"ב ד"ה שמותי, ור"ל הי' בן עשרים עיין בפרקי דר"ל פ"ח, ופ"ב, ובתדר"כ פ"ו, ובבב"ר פ' מ"ב, ועיין בסה"ד שמביא שחש"כ למד חלל שמחי ע"ש, *) וכן ר' טרפון הי' מתלמידי ב"ש עיין ברכות דף יוד ע"ב ותוספתי ה"ע לקרות כדברי ב"ש, ועיין ירושלמי פ"ד דשביעית סה"ל ב' ובפ"מ שם וכן פירש"י ביבמות דף ט"ו ע"ל, וכ"ט הי' כהן עיין קידושין דף ע"ל ע"ל, ע"ש בפירש"י ובתוספתא דכתובות פ"ה, וכן ליתא בב"ש בפסחים דף ע"ב סע"ב, עש"ה, ותוספתא סוף חגיגה, ובספרא פ' מצורע, וכ' טרפון הי' עשיר גדול עיין במ"ש כלה, ויוצא בן הרכינס הי' מתלמידי ב"ש, עיין יבמות דף ט"ז, ועיין בירושלמי פ"ל ה"ל ו', ובבא בן בוטא עיין גיטין דף כ"ז ע"ל ועיין בסוף כריתות דף כ"ה ע"ל, וב"ב דף ג' ע"ב, ובנדרים דף ס"ו ע"ב, וגם ר' דוסתאי הי' מתלמידיו, עיין ערלה פ"ב מסכת ה', ועיין בתוספתא פ"ל מסכת ט', שגם ר' יוחנן ב"ז הי' תלמידו.

מה) עיין שבת דף י"ג ע"ב, ובירושלמי שם, שלא הניחו לתלמידי הלל לעלות, שעמדו עליהם בחרבותם, ולא עלה רק שמה, לכן רבו תלמידי שמאי עש"ה.

מו) ספרי סוף פ' ברכה זה לחד מתרבעה שמתו בן ק"כ שנה וכו'.

מז). הוא הי' ריאשון בנשיאים שנקראו "רבן" כ"כ הערוך ערך לחבי, ועיין ע"מ מלמר חק"ד ח"ב פי"ט, טעם דנקרא "רבן" לא"ג דגדול מרבן שמו ע"ש בפ' יד יהודה סל"ד.

מח). עיין ריאש השנה דף לא. ויוחסין, וסה"ד.

מט). עיין ב"ב דף כ"ו ע"ל, ברש זכור לאותו האיש לטוב ויקוצע

---

*) ולפי דעת רש"י וחרמב"ם הי' ג"כ בחן

בן

שהי' מתקן ג"כ תמיכה לבני העניים שיוכלו להמשיך למודם, דאם אין קמח אין תורה, ולא יועיל תקנתו, וזה הי' קרוב לחורבן הבית שיבב"א, בערך ג"א תש"צ. נ.)

ואחר שהרג טיטוס הרשע את ר' שמעון ב"ג, נעשה נשיא ר' יוחנן בן זכאי, ולא ר"ג דיבנה בן ר' שמעון הנהרג, מפני שנאת המלכות לנשיאים מבית דוד, נא) לזה מינו את ריב"ז שלא הי' מבית דוד, וגם הי' קרוב למלכות נב) ומפני שהי' ג"כ מתלמידי ב"ש נג) קבל מעט שיטתו של שמאי נד) וכל תלמיד שלא הי' תוכו כברו לא הי' מקבלו, והי' חושש מאד מפני הרמאין, נה) לכן לא היו תלמידיו רק ששה, נו) ועוד כי בימיו נחרב הבית נז) וישראל גלה מעל אדמתו בשנת ג"א תתכ"ח, וי"א תתל"ד, נח) ונהג נשיאתו ביבנה נט) ונפטר ב' ג' שנים אחר החורבן ס) ונעשה ר' גמליאל נשיא ביבנה ונתן כרוז כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לביהמ"ד וחבריו חלקו עליו בזה ובטלוה. לכן נתרבו התלמידים. ס) ולא הי' אפשרות שאנשי א"י

יכלכלו

בן גמלא שמו, שלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל.

ג). עיין גיטין דף כ"ז ע"ב, ועיין יומא דף י"ח ע"ב, ויבמות דף ס"ב ע"ב, דהי' קרוב לחורבן, ועיין יומא דף ט' ע"ב, דהי' בזמן החורבן בני תורה, ועיין ריטב"א יומא דשני יהושיע בן גמלא הי' ע"ם.

נה) יד יהודה סי' קי"ט הביאו הסה"ד לות ג' ר"ג דיבנה.

נו) הר"י מברכנאל בחבות הביאו ג"כ הסה"ד ועיין גיטין דף נ"ו.

נז) עיין בחבות פ"ב מסנה ט' ולעיל בהערה מ"ח.

נח) עיין בחבות הר' נתן ס"פ ב' ולעיל בהערה סי' ל"ה

נט) עיין ב"ב פ"ע, כליס י"ז. ע"ז, תוספתא כליס בב"מ ז. ט. קהלת רבה ו. ח.

ס) חבות פ"ב מסנה יוד והדר"נ פ' טז. ג. וסוטה כ"ז ע"ב וביוחסין.

נז) גיטין דף כ"ז.

נח) יוחסין למח דוד וסה"ד.

נט) רש"י ר"ה דף ל"ח רע"ב, וכן גרסה בגמ' שם.

סמך) רש"י ר"ה דף לח. סע"ב. ותוס' במה בהמה כ"ד ב' ועיין שה"ק דמלך ג' שניס.

ס) גרסת דף כ"ח ע"ח וירושלמי שם ובתענית פ"ד ה"ח.

יכלכלו בעצמן את התלמידים מפני שנתדלדלו בזמן החורבן, לכן הוכרחו לצאת לחו"ל ולעורר התקנה שתיקן עזרא לתמוך בידי היושבים בארה"ק עהתו"ע.

המאה התשיעית, והעשירית.

במאה הזאת אחר חורבן הבית, מצינו שהתנאים הראשונים: כמו ר' אליעזר ור' יהושע, ור' עקיבא, היו מסבבים בחו"ל לקבל כסף בעד הישיבות שבארץ ישראל, למען יוכלו לישב על התורה ולעסוק בה בלי דאגת פרנסה, והיו מעוררין התקנה הראשונה, שתקן עזרא, לתמוך בידי היושבים בארה"ק, וכש"כ באלו שתורתם אומנתם, והקופה היתה נקראת אז בשם **"מגבת חכמים"**. סא) והאנשים שהצטיינו בנתינתם בפזרון צדקתם, זכו להעטרה להכתב בראש הרשימה, סב) ואלו שהצטיינו בעבודתם לטובת הקופה, ושינתן על ידם הרבה כסף להקופה, נתעטרו בכתר אות הכבוד, בשם **"ראש פרק"**. סג) וגם נשאו להם חכמים פנים ע"ז, אע"פ שעשו לפעמים במילי דשמיא שלא כהוגן, סד) כמו שמצינו בתודום איש רומי, סה) שהוא נתן הרבה כסף לחכמים, סו) וגם נשלח על ידו הרבה כסף לחכמים, סז) שהוא

נתמנה

סא) ירושלמי סוריות פ"ג הלכה ז', ויקרא רבה פ' ה', ד"ר פ"ד ו"ל מעשה בר"ח ור' יהושע ור"ע שעלו לחולת לנטוכיה על עסק מגבת חכמים וכו'.

סב) עם בירושלמי ע"ס בסופו, ז"ל לותך כתבו רחם טימוס (מהורחתו ברחם הרסימה) ובוי"ר כתוב בזה"ל, "לך כתבו ברחם" ע"ס.

סג) עיין במד"ר דברים פ"ד, ועשיו לותך רחם פרק עס"ה.

סד) לבל לא כשנגע זה בחסם גזל דחברי'. לז לא חסו לפני על חבריהם, עיין ב"ב דף קנ"ח ע"ב, דשלח לי' דלי לא לתית מחינא לך בסילוק דלא מצעי דמא ע"ס בפירש"י וברגמה"ג שפירושו שיגדלו, ובקדושין דף ע, ע"ב. דלא לימרו מחנפו רבנן להדדי ע"ס. ועיין בברכות דף ס' ע"ב ואמרו לי' לעיין מר במילי וכו'.

סה) עיין ברכות דף י"ט ע"א, ובילה כ"ג, ותוספ' סס, ופסחים נ"ג ע"א.

סו) עיין פסחים דף כ"ג ע"ב, לידעיה להו תודוס לים רומי וכו' רבי יוסי בר"ח לומר מטיל מלחי לכיס של ת"ח הוה וכו' עס"ה.

סז) עיין ירושלמי פסחים פ הל' ח' ומהו תודוס לים רומי ח"ר

חנינה

נתמנה מאת ר"א ור"י ור"ע, בעת היותם ברומי, סח) לגבאי כללי, לקבץ הכסף ולשלחו לרבנן שבא"י, סט) כי לא הלכו בכל פעם לחו"ל, להמדינות הרחוקות, רק מינו שם גבאים לגבות הכסף, כשביל חכמי הישיבות שבא"י, ע) וכשראו איזה זמן שנתרשלו, חזרו לפעמים לעוררם, ולזרזם וכן נהג הדבר כל ימי התנאים, ודור ראשון של האמוראים עד סוף אלף הרביעי. עא)

אלף החמישי.

מאה הראשונה, והשני, והשלישית.

בימי תקופת האמוראים, מצינו שנמשכה הגבי' לטובת ישיבות ארץ ישראל, ושלא הלכו בעצמם, עב) לקבץ זאת, רק שנגבה על ידי גובים מיוחדים, שמינו חכמי ארץ ישראל בכל עיר ועיר, על ידי שלוחיהם שיצאו לפרקים לעורר את העם, או עי' מכתב מיוחד לזה, והגבאים שלחו בעצמם את כסף המקובץ מהנדבות עפי' רוב פעם אחת בשנה, על ידי שליח מיוחד, שנקרא אז בשם הכבוד „**שליח ציון**", עג) ועד זמן המשלוח היו הכספים נאספים, ע"י „ראש

הפרק

חגיגה דהוה מצלח פרנסתהון דרבנן ע"ם, פירוש שהי' מקבץ הכסף בשביל הרבנן ושלח להם עם"ה בהמפרסים. ועיין בכורות דף כ"ח ע"ב, דהיה בימי ר"ע ור' טרפון ע"ם.

סח) עיין ירושלמי פ"ד מיתות בסופו ומדרש רות פ"ו.

סט) עיין במדרש דבריס פ"ד עם"ה.

ע) עיין בהמקומות המצויינים בהערה ס"ח. עם"ה.

עא) ע"ם בהמקומות הנ"ל הערה ס"ג, רשב"ל לעל לבוקרה וכו' נעלו והושיבו לעלו, וקרא עליו את המקרא הזה, מתן לדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו ע"ם.

עב) עיין חולין דף קל"ד ע"ב האי שקא דדינרי דלהתא לבי מדרשא וכו' ופירש"י שם דינרי זהב שנשלחו ממקום לחד לבני היסיבה וכו' ע"שה ור' לחמי הי' בטבריי עיין מגילה דף כ"ב שע"ל, וגיטין דף כ"ט ע"ם.

עג) עיין בילה דף כ"ה ע"ב, ת"ל רב נחמן לחמא בר חדא „**שליח ציון**" כי שלקת להתם לקוק וזיל לסולמא דלור וכו' ופירש"י ז"ל שליח ציון רגיל הי' לעלות לירושלם, ולא פירש למה וגם פירושו דחוק מאד

הלח

הפרק", דהיינו הגבאי של צדקת א"י או הגזבר שבכל עיר ועיר, גם מצינו שבא"י עצמו עשו פיסקא על העשירים, שנמצאו בא"י שיתנו לטובת חיזוק הישיבות שבא"י

הלח מלינו שהרבה חמורחים היו רגילים לעלות לארץ ישראל, עיין כתובות דף קי"ח ע"ח, וגדרים דף כ"ב, מנחות דף כ"ז ע"ב, וקידושין דף ס"ד ע"ב. ולעפ"כ לח מלינו שיקרח מי בשם "שליח ציון", ועוד דלשון שליח ליון משמע שנשתלח בשם מה לציון, לזה נלפע"ד לשער שר' חמת הי' שליח קבוע, להוליך חת הכסף הנקבץ מהנדבות שנדבו חנשי בבל, בשביל חיזוק לומדי הישיבות בארה"ק, חע"פ שהי' חז בבבל ג"כ ישיבות חחרי שהתיסדו בימי ר' הונח, כדרך ח"י, עיין בשה"ד, והוכרחו להחזיקם, כמו דחיתח בכתובות דף ק"ו ע"ב, וגיטין דף פ"ח ע"ב, ע"ש ברש"י ובתוס', חלי שפורח וכו' פירש רבנו שרירח גחון שופר של מדבה בשביל בני הישיבה, שהיו בימי ר' יוסף, עיין בחיבורי סי' ס"ו ח"כ לפי"ז יתברר למו שהתוחר (**שד"ר**) שפירושו "שליח" הו "**שלוחא דרבנן**" הוח תוחר קדוש מחד שמקורו עוד מימי החמורחים.

ועוד נלפע"ד לומר דגם עולח הי' לחד מחכמי הישיבות, שהלך לבבל לקבץ כסף, בשביל בני הישיבה שבח"י עיין ברכות דף לח ע"ב דעולח מל"י, וחברו היורדים מל"י ומנו עולח וכו', ועיין ירושלמי סוף כלחים שעולח נקרח עולח נחותה, מפני שירד הרבה פעמים לבבל, ועיין ברכות דף כ"ח ע"ב דמשמע דעולח הוה מחזר בעירות, עולח חיקלע לבי ר' נחמן וכו' שלחה לי' ממהדורי מילי וכו', ופירש"י ז"ל ממחזרי בעירות ירבו תמיד דברים, ובטח לפי שהי' מחזר בעירות לקבץ הכסף בשביל הבני ישיבה שבארה"ק, ולטורר הנדיבים בדברים להמשיך לבבם שירבו בנתינתם לזה הי' נריך להרבות בדברים כידוע, לכן קרחת לו כן, ועיין תענית דף ט' ע"ב עולח חיקלע לבבל, ועיין שבת דף קמ"ז. רע"ק, עולח חיקלע לפומבדיתה, ועיין נדרים דף כ"ב ע"ח דהוה רגיל לעלות לח"י, ועיין כתובות דף קי"ח ע"ח דנפטר בחו"ל ונקבר בח"י, ועיין ירושלמי דכלחים פ"ט הל' ד', עולח נחותה היה לחידוך תמן, שרי בבי ח"ל מה לך בבי חנן מסקינן לך לחרעה דיברחל, ח"ל ומה הנייתה לי, חנח מובד מרגליתה, בנו חרעה מסחבתה, לח דומה הפולטה בחיק חמו, לפולטה בחיק נכרי, והחרבתי

עוד בחיבורי.

ונלפע"ד

שבא"י, עד) שחשבו זאת למצוה גדולה, יותר מלבנות בתי כנסיות, אפי' בא"י, גם אפי' יותר מלפרנס אלמנות ויתומים, עה) ודקדקו וחסו על הכסף שלא להוציאן אפי' לבנות עו) בימה, מקום גבוה שיהי' לראש ישיבה מקום מזרח לדרשה, הגם שזיא לכביד הז"ח ולתפארת, עו) רק לתת לתלמידים שיוכלו לעסוק בתורה ברוח.

מאה

ונלפע"ד עוד לומר דגם רב דימי, ורבין, היו סלוחים להוליך את הכסף הנחסף מהגדבות בכבל לא"י לך הם לא היו קבועים בכל שנה, לזה לא הי' להם תואר הכבוד הנס, "סלוחי ליון" עיין מנחות דף כ"ו ע"ב כי סליק רב דימי, ורמ"י חולין דף ק"ו ע"ח דאתא מא"י מקמי רבין, ועיין שבת דף ס"ג, דסבב בבבל, כי סליק לגהרדעא וכו', וקשה דהא גהרדעא בבבל והיא עמוקה, ולא שייך לשון סליק, שהוא לשון עלי', אלא ברחה שירידה זו טורח עלי' הי', שהלך לקבץ הכסף לא"י כדי שיוכל לעלות לא"י לזה קרחה בלשון עלי', ועיין פסחים דף ל"ה ע"ב, כי סליק רבין ועיין קדושין דף מ"ד ע"ח ועיין תוס' ע"ז דף ע"ג ע"ח והתרכתי בחיבורי.

עז) עיין ירושלמי הוריות פ"ג הל' ז' ר' חייא בר אבא עבד פיסקא (פירוש עשה סיפסוק כל אחד לדקה כפי מה שנדבה לבו לחיזוק היראת) בההוא מדרשא דעבדי' והוה תמן חד מן חילין דבר סילני, ופסק חד ליטרא דדהבא נטלו ר' חייא בר"ב והוסיפו עליו, וקרא עליו את המקרא הזה "מתן לחדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו" וירושלמי פסחים פ"ח, ותוספתא רבה פ"ב.

עח) עיין ירושלמי פאה פ"ח הל' ו' ושקלים פ"ה הל' ט"ו, ר' חמא בר חנינא, ור' הושעיא רבה, היו מטיילין בהרי בי כנישתא דלוד, ה"ל ר"ח ב"ח לר' הושעיא רבה כמה ממון שקעו אבותי בכאן, ה"ל כמה נפשות חיבדו אבותיך בכאן, מי לא הוו בני חיילא דילטון (פירוש סיתעסקו) בחורייתא וכו',

עט) עיין ירושלמי מגילה פ"ג הל' ח', ר"ח בר בא חזל לחוץ, ויהבו לי' פריטין למפלגה ליתמייה ואהדרתה, נפיק ופלגין לרבנן וכו'.

פ) שם בירושלמי פאה פ"ח הל' ו' ושקלים פ"ה הל' ט"ו, ר' חנין עביד לי' תרעלה לסידרא רבה, נחית ר' מני לגביהן, ה"ל חמי מה דעבדית ה"ל ויהבת ישראל את שלהו ויבין היכלות, מי לא הוו בני חיילא דילטון בחורייתא, וכן חיתא בילקוט הושע ח. על פסוק ויהבת ישראל וגו' ועיין בספר חסידים סי' תתרל"ט.

מאה הרביעית, החמישית, הששית, השביעית, השמינית, התשיעית, והעשירית.

בשנת ד״א קכ״ח (וי״א ד״א כ״ח), חבור ר׳ יוחנן הירושלמי וד״א ר״ם התמו התלמוד בבלי, עח) ואח״ז התחילה תקופת הרבנן סבוראי, שנמשכה משנת רל״ו עד שמ״ט, עט) ואחריהם הי׳ תקופת הגאונים שנמשך ימי נשיאתם תמ״ח שנה, עד שנת תשצ״ז, פ) ואח״כ עד תחילת אלף הששי אין לנו מקור נאמן, מה נעשה אז בארץ רק זאת ידוע לנו שגם בימי הרבנן סבוראי הלכו לרגל לירושלים, פא) וחביאו נדבותיהם עמהם, ושהי׳ אז בארץ ישיבות, פב) וכן מצינו שבימי הגאונים היו עולים לירושלים ברגלים לרגל, פג) ושהי׳ אז ג״כ ישיבות בארץ, והיו תומכים אותם בנדבותם, והנוסעים

עח) עין יוחסין, למח דוד, וסה״ק, וכסדר הדורות.

עט) עין למח דוד, וסדר הדורות, וסה״ק.

פ) עין למח דוד, וסדר הדורות, וקבלת הרחב״ד.

פא) עין לוח זרוע הגדול הלכות קריאת המועדים והפטרות סי׳ שנ״ב, שמביא שבימי הרבנן סבוראי עלו לרגל לירושלים, ועין מדרש תנחומא פ׳ תצא שסופר לחד הי׳ עולה לירושלים בכל שנה, והכירוהו בני ירושלים שהי׳ לחדש גדול בתורה לומרו לו טול ממנו חמשים זהובים וצא לך לשלום וכו׳ ובע״מ, ועין הערה שלח״ו.

פב) עין בסוף ספר היוחסין מס״כ היסוד עולם, וסדר עולם זוטא, וז״ל מר זוטרא בר מר זוטרא ר״ג סליק לי׳ לא״י ועיילוהו ברים פרקא בשנת תנ״ב לחורבן, דהוה ד״ח ר״פ לב״ע עלה לא״י ונעצה רחם יבמה, ל״ב רוחין לגו שהי׳ לו יבמות כא״י.

פג) עין בספר חסידים מחברת מקילי גרדמים סי׳ תר״ל. שרב האי גאון עלה לרגל בכל שנה מבבל ושהי׳ לו בארץ יבמה עמ״ה, ורב האי נפטר ד״ח תסצ״ז לפי סדר קבלת הרחב״ד והוא הי׳ סוף הגאונים, וכן מביא היסוד עולם בסוף היוחסין, וסדר ע״ז שם, שכמה גאונים עלו לא״י, כמו רב אחא בעל השלהמות, ורב למח גאון ושוד, וכן מיתא בספר כפתור ופרח פ״ו, כ״ב, שבימי הגאונים עלו לרגל וסרבטו חגמלא מפלרין עלה לא״י, ועין תשו׳ מהרי״ט ח״א סי׳ קל״ד שכ׳ שהיו נוהגים

וחנוסעים הראשונים שחיו בימי בעלי התוספות, כמו ר' בנימין מטולידא, שנפטר ד"א תתק"ל-תתקל"ג ור' פתחי' מרעגינשפורג, ד"א תתקל"ח, כותבים בספריהם כי רבים מיושבי ארה"ק, עסקו אז בצביעת בגדים, ומלאכות שונות ומרויחים את לחמם מעמל כפיהם, פד) אך זאת ידוע לנו שחי' אז ישיבות.

אלף הששי.

המאה הראשונה

בתשיעי לירח אלול שנת ה"א ז"ך, בא רבנו הנשר הגדול הרמב"ן ז"ל לירושלים עיה"ק, פה) ויסד מחדש את ישוב ירושלים עיה"ק, אחרי שהמונגולים החריבוה עד היסוד בשנת ה"א כ' וקבץ לתוכה את הנמלטים שברחו להכפרים והערים הקרובות, ואח"כ כונן בה גם ישיבה גדולה לתורה ולתעודה כימי קדם, ששמה הלך עד בבל, גם עד אירופי

לארצות

כגי מגריס, וסוריה, ובבל, לעלות לרגל כשהיו השנים כתקנן, ועיין שו"ת שלמת יעבץ סי' פ"ט ועיין בר"ן פ"ק דתענית על משנה ג'.

פד) עיין בספר המסעות לר' בנימין מטולידא, ובספר מסעות לר' פתחי' מרעגנשפורג, ולפי שגרחה מאחרית מכתבים קדמונים. שנתפרסמו בזמן האחרון גרחה שד"ל שיפנו לאחיהם שבגולה לעזרה וגם מזכר שם השליח שנשלח ללכת לבקש נדבות בעד קהלת ירושלים ושוא הרב רבי יוסה הזקן החבר הירח ברבי יהודה הספרדי, וכן גרחה במכתב משנת ד"ש הת"ק בערך.

וכגרחה בחתת המגילות שנמלחה בהגניזה ונתפרסמה בלונדון היו ישיבות קטנות בסוף התקופה הזאת ג"כ בחיזה מערי חרן ישראל כמו: חיפו, קסריה, ואשקלון, ובני הישיבה קבלו כפי הגרחה תמיכה מהאחלות הסמוכות לח"י, וגם חיתה ג"כ כי בשנת מותו הלך הגאון [רחה"כ הגז"ל] לחיפו לקדם השנה, ויחדש הגאונות, ואת הסמיכה בחיפו בבית הועד וביומו [?] נגד כל ישראל ויסס חלות וקללות נמרות על כל חולק ומפליג ועל כל גוזל ומשיג גבולין של בני הישיבה בהתמיכה בהמקומות שהחזיקו. ועיין בחה"ע פ' תרומה כ"ה לח.

פה) מכתב הרמב"ן לבנו הנדפס בסוף ספרו תורת האדם, ועיין בפירושו עה"ת סוף פ' בראשית דפוס קושטנטינא שב' שנת לירושלים עיה"ק בשנת ז"ך וקונן עלי'.

ועיין

לארצות אשכנז וצרפת וכו', פו) וקבץ ע"ז כסף לתמכם, כי אחב"י יושבי הארצות הקרובות לא"י, כמצרים, בבל, ארם נהרים, ארם צובא, ודמשק וכו', נהגו גם אז לעלות לירושלים, בחגים ומועדים, לרצות את אבני', ולבכות על חורבן ביהמ"ק שיבב"א, ועל שומטת הארץ, פז) ועורר את התקנה שתקון עזרא לתמוך בידי היושבים בארה"ק, וחדשה כי כמעט נתבטלה ונשתכחה ברוב ימים, ומרוב צרות שמצא את עם הישראלי בארצות פזוריהם, בפרט בסוף ימי האלף החולף, וגם מהגזירות הקשות מהממלכות שגזרו אז שלא לשלוח כסף ממדינה למדינה לחוץ ממשלתם, פח) אך העולי רגלים הביאו בידם נדבות ונתנו בעצמם הכסף לחכמי העיר לחזק הישוב והישיבות, וגם שלחו להם עזר ותמיכה כפעם בפעם, ע"י העולים למען יתפללו עליהם אצל

המקומות

פו) עיין עס במכתב הרמב"ן לבנו, ועיין במנהגי מהרי"ל הלכות פוריס ס"כ שבמגנצ"א ובווירמז ים מנהג קדוש שמתגיס הגבירים וגס הביטוים מחלית השקל חון ממעות פוריס והחזיקו זאת עזר ליסוד ח"י לסייע העולים לארץ הלבי לס"ם, והמהרי"ל נפטר בשנת קפ"ז ע"ס בהלי פסח ח"כ רוחין ואו שזה מנהג קדוש מאד, שנהגו נשאר עס עוד מימי עזרא, ואולי נתעורר מחדש ע"י הרמב"ן, ועיין בכפתור ופרח פרק ו. וט"ז. וע"מ. שהי בזמן ההוא בארץ שבא עס גרושי ספרד שגרשו בשנת ס"ו לאלף הששי, עיין בשבט יהודה, וקה"ד ועיין שו"ת מבי"ט ח"ג סי' מ"ח. ורכ"ח. ושו"ת מהרי"ק שורש ה', שמתגיס שמנהג קדוש הוא מאד שנהגו לשלוח כסף לא"י מעניס קדמוניות ושיש עס יסיבות עש"ה.

פז) עיין במכתב הרמב"ן לבנו, ועיין בר"ן פ"ק דתענית דף ד' ותשב"ץ ח"ג סי' ר"ח, ובהלכות ח"י המיוחסות להטור שנדפס בלונדון שנת תר"ס, ובי"דוסי מהר"י רחביאלוויץ עס דף ל"ח, וסוף ספר קרבן תגיגה למהר"מ גלאנטי, וקונטרס דרך הקודש הנספח לתשובות מגיד מרחשית ועיין שו"ת הרח"ם כלל ח' סי' י"ח.

פח. עיין ביוחסין השלם. ובשבט יהודה, וסה"ד, ועוד בימי קסרי רומי, מלינו שידעו את הדבר הגדות בשביל ח"י, מהם היו שהרשו ליהודים היושבים במדינותיהם לשלוח כסף לח"י ומהם לקחו המעות לגמי המלך. עוד בתחילת חלף החמישי בימי הלמורחים בשנת ד"ח ס' וד"ח ל"ע ים פקודות על זה בנוגע לכספים של הגדות לח"י.

עיין

המקוטות הקדושים, שחדש הרמב"ן ז"ל להתפלל בער הנדיבים, פט) והמנהג הזה הי' יחד ופנה גדולה שנתרבה התמיכה בארה"ק, כי כל אחד ואחד רצה שיתפללו עליו ועל בני משפחתו, ואין לך אדם בלי נגע ופגע ר"ל, ומקופת הקהל נתפרנסו אז כל החכמים, והעניים, שבכל ערי ארה"ק, צ) ונראה כי גם העשירים והבינונים יושבי ארה"ק נתנו אז לקופת הקהל, כי בכל ערי ארה"ק הי' אז בעלי בתי' חרושת, סוחרים, ואומנים. צא)

המאה השניה.

במאה הזאת נתרבה הישוב בארה"ק הרבה מפני הגירושים שהיו במאה החולף בהרבה ארצות וגם במאה הזאת, צב) רבים מהם נדדו לא"י, וכמו כן רבו גם העולים מאשכנז וצרפת, לא רק לבכות על שממותה וחרבן ביהמ"ק שיבב"א, ולשוב אח"כ לבתיהם שבחו"ל, כ"א באו לבלות שם את יתר שנותיהם בתורה ועבודה, ולהקבר באדמתה, לאחר מאה ועשרים שנה, צג) לכן רוב העולים מאלו היו זקנים, שאי אפשר היה להם עוד לעסוק בצרכי החיים, ושאר העולים רובם היו עניים, כי גרשו אותם מארץ מולדתם בערום וחוסר כל, ולא הי' להם במה להתפרנס, וגם לו חפצו לא מצאו, לזה נאלצו להתהפך מנותנים למקבלים, והתמיכה היתה כבר מסודרת מעט, כי הי' אז ישיבות גדולות בא"י, וכתבו לאחיהם שבגולה שיסמכו בידם, וגם שלחו שלוחים לכל תפוצות ישראל שבגולה והי' להם גבאים בחו"ל לקבץ הכסף ולשלחו לא"י, וגם נמצאו אז רבים שהניחו הקדשות עבור ירושלים וארה"ק. צד)

בראשית

פט) עיין בתשו' מבית ח"ג סי' רכ"ח, ומ"ח, ובתשו' מהריט"ן סי' קל"ה, ורדב"ז ח"ג סי' תע"ב דפוס פיורדא.

צ) עיין במכתבי הר"י חילו מצמת ס"ח ל"ו, המתורגמים מלשון הגרי. ובתשו' הר"ן סי' ה'.

צא) הר"י חילו במכתביו הנז"ל, בספרי התרכתי בהם.

צב) עיין בשבט יהודה, וביוחסין, ושס"ק, ושס"ד מס הי' בזמים הללו.

צג) עיין במגלגי מהרי"ל הלכות פוריס הנז"ל. ותשבץ ח"ג מסי' קל"ח עד ר"ב וע"מ, ומהרס מינץ סי' ט"ע ותשובת מוהרי' ברונא רע"ח.

צד) עיין תשובת מהרי"ק שורש ה', ובתשו' הריב"ש סי' שפ"ב, וחשב"ן ח"ג סי' רפ"ח, ובספר שבילי אמונה, ובשו"ת מהרש"ך ח"ג סי' מ"ח

המאה השלישית.

בראשית המאה הזאת ידועה לנו שכבר הי' קיבוץ אשכנזים בארה"ק בצפת, ובירושלים, צה) ולא היו נגררים אחר הספרדים לפסוק כהרמב"ם, רק פסקו כהרא"ש ז"ל וכמנהגם באשכנז, צו) והיו להם אז גם ביהכ"נ להם לבדם, רק בעניני קופת הקהל: המסים, והחלוקה, היו עוד ביחד עם הספרדים וכן לענין השחיטה, היו נגררים אז אחר הספרדים, לזה הוכרחו לפסוק בעניני טרפות כקוליהון, וכחומריהון, נגד רצונם, ומנהגם, מפני כי היו עדיין מועטים, ולא היו מכירים בלשון המשלה, ולא הי' להם שם ויד בהממשלה, כדי להשיג רשיון לקבוע מקולין לבדם, ושישחוט] שוחט אשכנזי, ושיורשו הישמעאלים לאכול את היוצאות טרפה משחיטתם, צז) ונם ישיבה מיוחדת לא היה עוד בראשית המאה הזאת להאשכנזים וכן תלמוד תורה, רק ביחד עם הספרדים, לא עם

המסתערבים

מ"ה, ומ"ה, ובספר נדה לדרך מר' מנחם ן' זרח, ובהלכות ח"י המיוחסות להגאון בעלמדן בעת תר"ס, ורעב"ס סי' ח' וסי' ב' ורעב"ן בספרו זוהר הרקיע לזהרה ע"ו, ובספרו] מגן אבות פ"ה מ"ה, ובספר תחכמוני לרי' אלחריזי בעמ' מ"ו, בכ' שהי' בחרה"ק ומלא בה את הרב ר' נדוק רחם ימיבה ט"ם.

לה) עיין תרומת הדשן סי' פ"ח בכתבים, שכותב שבימיו כבר הי' אשכנזים בח"י ט"ם, ועיין בספר הכל בו. ובשו"ת בנימין זאב סי', ושו"ת מהר"י בי רב סי' ל"ו ל"ז, ותשו' מהר"ם פאדואה סי' ל"ו, ועיין תשו' מוהרי' ברונא סי' רע"ח, רע"ט ר"פ.

לו) עיין תשו' מהר"ם אלשיך סי' ל"ו, והרשד"ם יור"ד סי' קל"ג ותשו' מרן הרב"י סי' ב', בעגין שומרת יבם, ימה אשכנזית ויבם ספרדי ט"ם ומידון הגי"ל הי' בירושלים עיין תשו' מבית חי"ב סי' מ"ח שרבני ירושלים האשכנזים פסקו שהדין עמה ואריך ליתן לה חלוצה כדעת הרחם, ולא ליבם כדעת הרמב"ם ט"ם.

לז) עיין תשו' מבית חי"ג סי' ל"ו, וח"ח סי' ל"ו, וק"פ, ותשו' מהריט"ן סי' ל"ח, ועיין בספר תקון יששכר דף ס"ה, ודף פ"ה. וע"ש. שמבית כמה מנהגים שלהם בביהכ"נ כמנהגם באשכנז, ועיין במהריטן סי' ק"ס, בדבר הסוכסוכים שהיו בירושלים, בין האשכנזים והספרדים, בעניני השחיטה

שכותב

המסתערבים שסבלו אז האשכנזים מהם הרבה, צח) במאה הזאת נתרבו מאד צרכי הקהלה בירושלים תו"ו, כי הוטל עליהם אז מסים כבדים מאד, כי מלך מצרים השולטן "מלך אשריף איל כתכאי" נתן פקודה בשנת ר' כי עדת היהודים בירושלים תשלם סך ארבע מאות דוקאטים מם לשנה, (מלבד הסך חמשים דוקאטים זהב אשר שקלו על ידי שר העיר בכל שנה ושנה, בעד הרשיון לעשות יין אשר תועבה היא להישמעאלים), צט) מלבד זאת הי' על ראשי העדה לראוג בעד הספקת הת"ח, והעניים, שעליתם לארח"ק נתגדלה שנה שנה, לכן הוכרחו ע"ז אז ראשי העדה ללוות כסף בנשך על סמך החלוקה שתבא מחו"ל לקופת הקהל. אך כל הכסף שבאה מחו"ל בכל שנה, לא הי' די כדי למלאות את הסכום הדרוש על שנה זו.

לזה למען השג לכסף מוצא להחזקת עניים, תשלום המסים, וגם לפרוע החוב רבית ורבית דרבית שעלה עליו מדי שנה בשנה, החליטו חו"ר ירושלם בשנת רמ"ז, לשלח שליח מיוחד לאחיהם שבגולה, שיחישו לעזרתם במדה יותר גדולה ובסדר קבוע. (כי בשנה זו קרא ה' להרעב בכל הארץ והי' המצב אז נורא מאד) והשליח הזה הי' אשכנזי נודע בשם ר' משה עשרים וארבע. בראשונה הלך לקושטא לבקש רשיון מאת הרב הכולל על כל ארץ תוגרמה, הגאון ר' משה קאפסלי ז"ל, לאבוף כסף בעזר דרשותיו בקהלות אחינו שבתוגרמה, אך הרב הכולל לא מלא את בקשתו מפני המלחמה שהיתה אז בין שלטון תוגרמה "באיאזיד השני", ובין מושל מצרים "מלך אשריף איל כתכאי", כי על פי החוק אסור להוציא כסף בעת מלחמה לארצות האויב,

---

אשר

סכותב כן עס"ה, ועיין בתשו' פני משה ח"ח סי' ד', ומפני שהיו מהגיס כן בעל כרחס שלח בעובתס, לזה במאה השביעית שהלילה להאשכנזים לקבוע מקולין לעצמס לבד, עס שוחטיס לאשכנזים, יכלו מפני זה להשיב למנהגי האשכנז הקודמים, כמו שמליצו שפסק הג' מהרשד"ס יור"ד סי' מ' וסי' קכ"ט להקל בגדולו מפני טעס זה עס"ה.

לח) עיין בתרומת הדשן בפסקיו סי' פ"ח שכותב כן ע"ש.

לט) עיין בדרכי ציון להרב טובדי' מברטנורה, ובמכתביו שנדפסו בס"ע יהודה וירושלם, ועיין שס מכתב ח' וז"ל יבבו בעזה תרבעה ימים ושס היום רב האשכנז נקרא ר' משה מפרחנה האשר ברח מירושלים והביאני אל ביתו בעל כרחי והיתי עמו כל הימים האשר יבבו בעזה.

ממכתבי

אשר לאחת מהנה נחשבת אז גם ארץ ישראל אבל לא הניא אותו מלעשות שליחותו, וכנראה חדל מלעסוק בה אחרי עזבו את בירת תוגרמא, משני יראת המלכות ושב לירושלם. אך עיני ה' בה ודורש אותה תמיד הציץ מלאך מושיע מארץ מרחקים, והביא את הרב רבינו עובדי' די ברטנורא בשנת רמ"ח, ועל ידו נשתנו סדרי העדה לטובה, כי שמו הי' נודע לתהלה באיטליא, ובמצרים, ובשאר ארצות, וע"י מכתביו לכבד שלחו מיודעיו, כסף. לשמן למאור, ולתמיכת הת"ח, והעניים, ואחרי זמן לא כביר החזיקו בידו כל גדולי אחינו שבתוגרמא, וביחוד החזיק על ידו הנגיד ר' יצחק הכהן שולאל ממצרים, בסכומים גדולים לכלכלת הישיבה שיסד מפני שהוא הכיר את הרע"ב מדי עברו דרך עירו וידע את גודל ערכו, ומשנת רע"ד (בערך) והלאה הוטב מצב הת"ח עוד יותר, כי אז עלה להסתפח בנחלת ה', הרב ר' יצחק הכהן שולאל הנז' שהי' בעצמו איש עשיר ורב אוצרות, ומלבד אלף פרחים לשנה שנדב מכיסו עוד הריץ מכתבים לכל גדולי הדור, ולשועי ונכבדי ארץ תוגרמא, איטליא, ורומי, ושאר ארצות, לתמוך בידי הלומדים בשתי הישיבות החדשות, אחד להאשכנזים. ושני להספרדים שיסדו ידיו, ורבים שידעו את ערכו ונדיבותו הגדולה, השפיעו ג"כ נדבותיהם במדה גדולה. ק). אך מפני שהיו טבועים בים החובות, וסדר הקיבוץ לא הי' מסודר היטב בכל המדינות, לכן פנו בשנת רפ"א בני הישיבה בעצמם, לאחד מגדולי אחינו באיטליא, שתארוהו בשם "שר וטפסר" ויחלו את פניו, כי מלבד שיתמוך בידם מכספו, עוד יקבל עליו לקבץ נדבות מכל יושבי עירו "להספקת החכמים" שבירושלם, ואת הכסף הנגבה ישלח לירושלם על שם הנגיד הנז', והנדיב הנז' לא השיב פניהם ריקם, וישלח להם את

נדבתו

ק. ממכתבי הרב עובדי' מברטנורא, ועיין תשו' הרדב"ז סי' תרע"ד וע"מ, שהרדב"ז הי' מתלמידי יסיבת הנגיד ר"י שולאל במצרים, ומזכר ג"כ במכתב בני היסיבה משנת רפ"ח, הנדפס בהלבנון שנה ה' גל 406, ומשם רואים אנו כי הי' לאל יד הנגיד לתמכם די, לך תדיר חפצו הי' שכל נדיבי אחינו שבגולה יזכו בהמצוה הרבה הזאת, ע"ש ברדב"ז סי' תק"ט מהות ותכונת המשרה הנגיד ועיין בהקדמות ספר כתר תורה להר"ם די לונזיל, והקדמת הר"ם עתי' בפירושו לתהלים, ורדב"ז ח"ד סי' ק"ח גדולת הרע"ב, עי' במכתב מסע לר' משולם ז"ר מנחם מווילטירה לשם הי' בחרה"ק בשנת רמ"ח, ועיין במכתב המוסע החלמוני משנת רנ"ו

הנספח

נדבתו בבקשה, כי הכסף יחולק בביהכ"נ, וכמו כן הריצו מכתבים כאלו לגדולי אחינו לכמה מדינות. בערים שונות, ולפי הנראת עשו דבריהם פרי, כי אהבת ציון לא נכבתה עוד מלבב היהודי, ומשתוקק עוד לרצות את אבני' ועל הרוב שלחו נדבותיהם ע"י אלה שהלכו לבקר את ארח"ק, (כי אי אפשר הי' לשלח אז ע"י דאר או בתי שלחנות) או ע"י "השליחא דרבנן". שיצא לפרקים לקבץ הכסף, ולעורר את העם, קא) וכבר נהגו אז לחלק את כל הכסף ההכנסה כמו שנהג עד היום בכולל הספרדים לשלשה חלקים; א) הוצאות העיר, לאמר המסים, הספקת הת"ת, וכדומה, ב) הספקת חכמי הישיבה. ג) פרנסת העניים, לראשונה שלמו ראשי העדה את מסי המטלה, כי בנפשם הי' אם לא שלמו בזמנם. ואת הנשאר חלקו לת"ת, והעניים, קב) שמספרם היו יותר ממאתים נפש, אשכנזים היו אז ט"ו בעלי בתים, והרוב ספרדים ומעט מסתערבים תושבי הארץ מקדם, ומערביים הם שבאו מברבוריי', בין כלם כמו ג' מאות בעלי בתים ומלבד אלמנות שהיו יותר מחמש מאות, ואם ימות אחד יקחו הכל לקופת הקהל, אם אין לו יורש בארץ, ומזה נעשים אז רוב צרכי צבור, והרב הנגיד עסק בהוצאות העיר, והספקת הת"ת, וחלק העניים נמסר ביד הר' יוסף מדרש, אבל גם המכתבים הנפרזים, השוברות לב, וכליות, והבטחת התפלות לא הועיל להמשיך אליהם די נדבות להספקת כל הת"ת, והעניים; וכבר נמצאו אז ת"ח, שמפני חוסר פרנסה עזבו את העיר הקדושה, והלכו למצרים ושאר מדינות לבקש תמיכה לפרנסתם.

ולמען

הגספח למכתבי הרע"ב, ועיין בקונטרס חידושי דינים לרבני ירושלם הקדמונים הגספח בסו"ס חיים וחסד להר' יעקב מוסאפיה.

קא) במכתב בני הישיבה המז"ל, במכתבם הזכירו ליזה נסיס שקרו בירושלים בעת התחרונה, ועיין תשב"ץ ח"ג סי' כ"ח, וגס הסתמכו כבר להבטיח לת הגדיבים להתפלל בעדס לגל מקומות הקדושים כמו שמהג גס היום שמגהג זו חדשה הרמב"ן שמקורו עוד מלבב בן יפוגה, ועיין סוטה דף ל"ד ע"ב כלב לבדו הלך לחברון ונשתטח על קברי האבות ע"ס ועיין בתענית דף ט"ז ע"ח ודף כ"ג ע"ב.

קב.) עיין תשובת מבית ח"ג סי' רכ"ח, שכ' דידוע מנסיס קדמוניות כי כל הקה"ק שבחו"ל שולחים מעות לירושלים, לפזר לבעלי תורה, ולעניים ולכל ההפסדות שיתרצו בקהל עכ"ל, וכ"כ שם סוף סי' מ"ח, דחכמי

עה"ק

ולמען לא תהי' הכנסת הקהל, תלוי' רק בנשטי הנדבות שבאה מאחינו שבגולה, שעלולים להעצר לרגלי איזה סיבה מדינית, השכילו חו"ר ארה"ק ופרנסי' ליסד מקורים שלא יכזבו והשפיעו על העשירים שיניחו הקדשות קרן קימת לעו"ע בשביל הישיבות שטפרותיהן יתפרנסו ת"ח עניים, ובעד זה ילמדו אחריהם משניות, קבלה וכו', וגם יאמרו קדיש, ויתפללו עבור נשמתו, ובשביל צרכי העיר יסדו מקורים בעיה"ק עצמה, ששנים מהם נשארו לנו בכתובים והם: א) **הדלקת הנרות בביהכ"נ בערבי שבתות**, כי המצוה הזאת נמכרה בדמים טרובים, והיתה יקרה מאד בעיניהם, עד ששלמו בעד הדלקת שבת אחד כמו ששה דוקאטי זהב, מלבד מחיר הנרות שעלה ג"כ כמו דוקאטי וחצי, ומי שקנה שבת אחת, היתה המצוה הזאת בשבת זו, שלו, כל ימי חייו, וגם כל המצות של אותה שבת הם שלו. הן התפלה, הן בקריאת התורה, יקרא את אשר יחפוץ, והש"ץ בירך בברכת מי שברך, את בני משפחתו החיים, וגם התפלל בעד נשמת המתים, והמצוה הזאת היתה כה חשובה בעיני הקונים, שנמצאו רבים מהם שהיו עושים משתה לכבודה לעניים, ולפעמים קנוה אחינו שבחו"ל, גם האשכנזים ויכבדו בזכיותי' את קרוביהם, ומיודעיהם שבעיה"ק, ב) **נשיאת אבוקה לפני הס"ת, מארון הקודש להבימה**, גם המצוה הזאת

נמכרה

עה"ק נפת ת"ו, כותבים בכל שנה, לכל הקה"ק שבחו"ל, שישלחו נדבות לצורך העניים ובעלי תורה, וכ"כ בנו המהרי"ט בתשו' ח"ב סי' כ"ט, דהממון הבא מחו"ל לעיה"ק ירושלים ת"ו הוא ניתן לצורכי העיר, ולהולאות שנותנים לאה"ע ולהלטרכות העניים, והת"ח, והתלמידים שבת"ת, והמלמדים ועיין במהריט"ץ סי' קע"ט בד' לחלק לבעלי תורה ועניים.

ועיין תשו' דרכי נועם סי' ל', דההכנסה נפת הוא לרבנן ותלמידיהון, ובתשו' בנו בעל גינת ורדים ח"מ כלל ג' סי' ד' וסי' ה', חיתה בעיה"ק חברון ת"ו כל קיבוץ ההכנסה מחו"ל הוא לת"ח, ולצורך הולאות הכולל, ובספר מלך שלם בחלק התשו' סי' מ"ג מבואר כי הנקבץ לעיה"ק טבריי ת"ו הוא לת"ח. עיין ירושלמי חגיגה פ"ח ה"ז ובדרים ס"פ י' דר' חייא בר בא אתא לגבי ר"ח ואל"ל תבקש עבודי מר"י נסיהה שיכתוב לי אגרת ח' של כבוד לכבד לותי נגד העם שאלא לפרנסתי לחו"ל, פייסו וכתב לו ע"ש. ועיין ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ח אמטון בר חבא בא אגל ר' חגיגה, ואל"ל כתוב לי אגרת ח' שיכבדו לותי

נמכרה בסכים הגון על משך שנה, קנ) אבל כל טוב החלוקה, לא נמשכה רק טו"ב שנה (בערך), ואח"כ ירדה שוב אחורנית, כי בשנת רפ"ה הלך הנגיד מוהר"י שולאל לאור באור החיים, ועל כסא הרבנות אחריו עלה הרב הגאון ר' לוי בן הביב ז"ל, (המחבר שו"ת הרלב"ח) ביכולתו הי' להספיק את כל העינינים והתקונים הרוחנים של העדה, אך לא את צורכי החמריים כי הוא לא הי' עשיר, שיוכל להעניקם מכספו ומזהבו, וגם שמו לא הי' נודע כ"כ, בהמדינות הרחוקות, כשם הרב הנגיד שהי' לפניו, ועוד סיבות שונות נצטרפו לזה, לכן נעצרו שנית גשמי הנדבות, ומצב החלוקה הלך הלך וחסור בירושלים עיה"ק, כי גם הרע"ב הלך למנוחתו בגן עדן בשנת ר"ץ ולעומת זה רבה החלוקה בצפת והלכה הלך וגדול.

ולזה

בכ"מ ותלה לפרנסתי לחו"ל, ח"ל למחר לכי הולך תלל תבותיך [כלומר צמות] ויאמרו לי בן הנחמד שהי' למו חיך התרת לו שילה לחו"ל, ומה תשיב לשואלי דבר לכן לא תהי' מחיר לך ע"ם, ועיין בירושלמי מועד שני פ"ה ה"ל ה' ר' חייה בר בא הורי על גרמי' לילה לחו"ל בגין דלא מסיב מועד ע"ם ועיין בביאורי הגר"א בה"ח סי' תקל"ח ססעי' ד' סק"ז דשמעון בר בא הי' כהן, וכן ר' חייא כדמוכח בירושלמי מע"ם הנז' ובמכות פ"ג ה"ל וכ"כ היוחסין וסה"ד, ועיין מדרש חיכה ריש פרשה ד' כד הוו חבריא נפקין לפרנסתהון הוו קרו עליהון תשתפכנה חבני קודש בראש כל חוצות ועיין במדרש שמואל פ"ח דאמר רשב"י דכשאדם יולא מא"י לחו"ל הוא גלות לעמיתי, ועיין סנהדרין דף ל"ז ע"ב דגלות מכפרת עון, ועיין בירושלמי פ"ג דכלאים ה"ל ג', ובב"מ פ"ב ה"ל ג', ובמדרש קהלת בפסוק לא לחכמים לחם.

קג) מדברי הוסף החלמוני מסגת רפ"ב, שעבר בח"י חז, הנדפס בסוף ספר שבחי ירושלים, ובמבשרת ציון, ומביא שם ג"כ הרבה תקנות שהיו כתובים על לוח בביהכ"נ בירושלים, ומיבית שם שגם הנשים העבריות היו הולכות לחז מכוסות פניהם, ומשוטטות. *) רק בעת לכתן לרמה, להתפלל על קבר שמואל הנביא ע"ה, היו הולכות מגולות עם"ה, ועיין תשו' הרלב"ח סי' ג', והדב"ז בתשו' החדשות ח"ב סי' תרי"ח שכ' כי כבר נהגו בכל הגלילות לחשוב לנדר גמור מה שנודרים לגלח הקטנים במקום קבר שמואל הנביא, מטעם שהם רגילין להביא עמהם נדרים. ומדבות, ומתנים

*) כמו שהולכות גם היום הערביות העירוניות.

מסקל

ולזה רבו מספר החכמים, העולים שנה, שנה, לירושלים, וביחוד רבו מגורשי ספרד, שנתישבו מתחילה בתוגרמא, והוצאות הספקתם, וגם מס הגלגלת הלכו הלך וגדול, לכן הוכרחו פרנסי עה"ק, שעליהם הוטל לכלכל את הת"ח והעניים בלחם, למכר את כל בתי ההקדש, הן אלה אשר כבר היו ממושכנים וכן אלה שלא נתמשכנו עוד, קד) וגם זאת לא היה די, והוכרחו גם ללוות כסף בנשך מהישמעאלים, או מאת אחיהם, מבלי משכון, לשלם להם אחר זמן קבוע את כל החוב, או שניתן להם סכום מועט מדי שנה, בשנה, כל ימי חייהם, קה) אבל גם בזה עוד לא נושעו, כי בטרם הספיקו לשלם את החובות הישנות, נאלצו ללוות מחדש, בנשך גדול, על חשבון החלוקה, שיביאו המשולחים עמהם בשובם ירושלימה, כי אז שלחו חו"ר ירושלים, עוד הפעם שלוחים, לאחינו שבגולה לעוררם, כי יתמכו בידם במדה הגונה ובסדר קבוע אולם יחם ההתחברות בין המדינות השונות בעת ההיא, וביחוד בין ארצות המערב. והמזרח, הי' רע מאד, והשליח נאלץ להתמהמה בדרכו שנתיים ויותר, ואת הכספים שקבץ הוא או ראשי הקהלות, אי אפשר היה

לשלח

מסקל הסיטר לעורך המקום להדליק עליו שעוה, ושמן, ולשחר, לרכיו, גם כנדבות חלק להת"ח, לעניים ולמורכי לבור ע"ם, וכ"כ בתשו' יכין ובועז ח"ג סי' ז' ועיין בדרד"ז סס ח"ב סי' תרפ"ו, ותשו' מהריק"ם סי' ל"ח ותשו' פני יהרן סי' י"ט. ועיין בתכתב מרי ישראל מירושלים הנדפס בזמן האחרון, ולהודות ירושת מי שהין לו יורש בת"י עיין בתשו' רלב"ח סי' תקס"ד ומשפטי שמואל סי' ל"ט ולהורים גדולים סי' ק"פ ועמ"ש.

קד) עיין הרלב"ח סי' כ"ה ההעתק מהפנקס הקהלות, ובקונטרס הסמיכות, ומלב לפת לז עיין בתשו' מבי"ט ח"ח סי' ט"ז, ח"ג סי' מ"ח ומהר"ם גלאנטי סי' ס', ותשו' מהריט"ן סי' קל"ה ורכ"ט, רי"ח, ורי"ח ורדב"ז ח"ג דפוס פיורדא סי' תע"ב, ותשו' מהר"י בי רב סי' כ"ב, ומהר"ם אלשיך סי' נ"ו, וסי' קל"ט, עיין במגיד משריש להב"י בתחילתו ובפי' מקן שאמר לו המגיד שבקרוב יבוא לו הרבה כסף בחו"ל להספקת התלמודים ע"ם.

קה) עיין במנהגי ירושלים הנדפסים בס"ם חיים וחסד סי' ל"ב ובס סי' ל"ח מובא: כי חים אחד הלוה להקהל ק' פרחים. על תנאי שיתנו לו עשרה כספים בכל שבוע כל ימי חייו, ואין בזה משום רבית כי הוא במקח; אבל בב"ז היתה תקנה קבועה שהפרנסים חיגם יכולים

לפרע

לשלח אז ע"י דאר או בתי שלחנות, שלא נמצא אז בארץ, כ"א דוקא ע"י אחד מהעולים לארה"ק או כשחזר השליח לביתו וגם לפעמים לא רחוקות, קרה אסון לאחד מהמשולחים, ונאבד כל הכסף שהוליך אתו, וגם עפ"י רוב, הסכום שהביא לא הי' די למלאות את מכסת החובות אשר חבו להגויים ויאלצו להאריך את זמן ההלואה, ולשלם רבית דרבית, וכה נטבעו תמיד יותר ויותר בבוץ החובות, וכל הנדבות שנשלחו מאחינו שבגולה לא יכלו להוציאם ממנו. קו)

המאה הרביעית

בתחילת מאה הזאת מצינו שכבר היו האשכנזים בירושלים צפת לקהלות בפני עצמן ולהם חכמים וממונים לקהלתם לבדם גם היו עושים הסכמות ותקנות לקהלתם לבדם קז) ולהם בתי כנסיות מיוחדות וגם שתי ישיבות מיוחדות קט) וגם הי' להם הקדשות באשכנז, ולא זכו בהם הספרדים כלל, אלא

לכוף לכום חדם, שילוח מעות לקהל לצרכי לבור, ולח לכום דבר רק מרלוו וחפלו, והוח נכתבה בלוח התקנות שהי' תלוי בביהכ"נ, הנעתקים בס"ם שבחי ירושלים, עיין תשובות מהרי"ט ח"ב יור"ד סי' ל"ט, ובתשו' מהר"י לחי הט"ז סי' ס', ובקרית מלך רב ח"ב בקונטרס התשובות סי' מ'. ובלוחים גדולים לימוד קל"ה.

קו) עיין שו"ת לוחים גדולים לי' קע"ח, ולהלן, ולי' רי"ג, רי"ד, ורט"ו, ורט"ז, ופני משה ח"ב סי' י"ז דף ל"ב ט"ג.

קז) עיין תשו' מבי"ט ח"ג סי' ל"ו, וח"ח ל"ו, ותשו' מהריט"ן סי' ל"ח, ועיין בהקדמת ספר לחם לדרך עה"ת, מהגחון בעל בחר שבע תלמיד הלבוש, שהתקבל לרב דק"ק האשכנזים בצפת תו'.

קח) עיין תשו' המבי"ט ח"ח סי' ק"פ, וח"ג סי' מ"ח ול"ו, ועיין בספר תיקון יששכר דף ס"ד, ודף פ"ה, ובע"מ שמביח כמה מנהגים שלהם בביהכ"נ כמנהגם בחשכמ, ועיין בשער הכוונות מהרח"ו ז"ל, שכותב שם בדרושי פורים שרבינו האריז"ל, התפלל ביום פורים בוקן, בביהכ"נ דחשכנזים בלפת תו', ועיין בספר לפת פעמת עה"ת מהרב מהרי"ט ז"ל פ' בהעלותך סוף דרוש שני, שמביח הדרוש שדרש רבינו האריז"ל, בשבת בביהכ"נ החשכנזים.

קט) עיין בהקדמת לחמי שפר דף י"ז, שנדפס בשנת שם"ח, מהרב נפתלי חשכנזי מלפת תו'.

אלא האשכנזים לבדם, וכן הי' להם ג"כ הקדשות מפולין לאשכנזים, קי)
ובמשך המאה הזאת לא די שלא נתקטנו משא החזבות, כ"א להיפך הלך
הלך וגדול כי הוטל עליהם כפעם בפעם מסים וארנוניות קבועות ובלתי קבועות
וביחוד מעת שנודע שהיהודים מקבלים תמיכה קבועה מאחיהם שבחו"ל,
ומצב זה הכריח את חו"ר ארה"ק להשתדל ע"י שליחים ומכתבים לכל ארצות
הגולה, כי מעתה יתנו לתמיכתם ערך קבוע וזמן קצוב במידה גדולה, כי
בכמה ארצות לא הי' לתמיכת יושבי ארה"ק עוד ערך לגבותה בזמן ידוע
ולשלחה לא"י תכף, בין כך וב"כ נשאו ונתנו בהרבה קהלות הראשים עם
המעות לטובת הצדקה וגם לוו זאת ברבית לטובת עניי א"י, וקרה כמה פעמים
שהמעות הלך לאבוד וגם נמצא אז קהלות אשר לקחו חלק מהכסף הנקבץ
וגם מהנידר, והנידב לשם עניי ארה"ק, בעד עניי עירם כגון לפדיון שבויים, קיא)

והי'

קי) עין בשו"ת מהריט"ץ סי' ע"ו, ומהרי"ט ח"ג סי' מ"ט, וכ' ותשו'
הרמ"ה סי' מ"ו, ומ"ח, ב"ח שחלה ונטה למות והקדים לעניי ח"י ע"ש,
ובתשו' מהר"ם פאדואה סי' פ"ט, והקדמת דרו"פ ליור"ד.

קיא) מקוצן המכתבים משלשת הקהלות ירושלים, חברון, לפת,
שנקראו אז בפי המשולחים בשם "יח"ך" שנתפרסמו בזמן האחרון, ובמכתב
אחד מירושלים כתוב, שהם מפחדים אם לא יגיע להם מהר הכסף הדרוש
להם, לשלם חלק מהחובות, אז יחריבו הגויים את ביהכ"נ האחד שלהם,
עי"ז יתבטל חלילה היסוד כלו, ועמו העלי' לרגל, ועוד שכוס מסויס ים
עליהם לשלם להפלון, לבלי יבוא לחטוטי שיבוא שבבית הקברות בהר
הזתים" שכומים כחלה הי' אז על הקהלות לתת מזמן לזמן, ועיין ג"כ
בתשו' מטה יוסף ח"ב יור"ד סוס"י י"ח שמביא ג"כ מופס מכתב נחוצי
לפת הקדמונים שז"ל, שבים ושמחים לעשות רצון קונם ופניהם הים אל
אחיו ויאמר חזק לעשות חסד ונדקה, להשביע נפש שוקקה, המה הגבורים
אשר מעולם הגבירים הרמים, נדיבי עמים, משגיחי הקדם הגביר פריגסיפאל
כ"ע ה' עליהם יחיו מעתה ועד עולם אכי"ר, ימלא פיו שיח ריגה ותפלה
ברכות והודאות בשם קדשיכם, להשתבח בפעולות לדקתכם, כהרבי אל אשר
אתם מפליאים לעשות עם התלמידי חכמים הקובעים לימודם בשם שבריא
הובב"ל להוליא לאור פרי יגיע להם, הגם שהלא מלער היא, בם תחי
נפשם שחייהם תלויים להם מנגד עד עת בוא הספקתם, וכמה ת"ח ים
ביניהם

והי' כאשר בא שליח מיוחד, או מכתב; המספר ממסים וארנוניות חדשים, משוד, ובזה, רעב, ומגפה ר"ל, (שבא עליהם באמת כפעם בפעם) הלכו לאסף התמיכה. ומסרה ביד השליח, או לשלחה לירושלים, ולא הי' מה

לאסף

ביניהם שנפסק ברעב ובצמא, מתים ברעב הם ומפס וכל אשר להם, ופליטה דעת ממנו מי הוא זה ויזיז הוא אשר מלאו לבו לעלות ידו בכסף הקדשים לאמר לאסורים צאו ותורה חדשה מאתם תצא להוליא לחולין כסף הקדשים, והקופות שהוא לעניי ארה"ק, כל לוכליו יאצמו רעה תבוא עליהם, ואם הוא ביד גויים לאסור בכבלי ברזל כל ישראל מצויים לפדותו, והמוצע בהקדם המוקדם לפס טבריה תו', כמוצע בשבת עינו, ופפס המקדים נ"ע תלעק עליו בכרוכיה וכס סנהדרי גדולה, וגאוני עולם הקבורים פה במקום הזה יקבוהו, וחוייא דרבנן דלות לי' לאוותתא, שנזרו הקדמונים מחי נפש בגזרת נח"ם, *) על כספי ח"י שלא לנגוע בהם, ולא להסיג גבולם, ישכנו, לכן מעכ"ת יגלו אוזן הרבנים ה' עליהם יחיו, והם ימחו בידם על הרוצים ליגע בכסף המוקדש למקום הזה, ואם ח"ו יתנו כסף סורית לבלתי שמוע לדברי הרבנים נר"ו, יגלו את אזנם, ואנו ברשות השרה יר"ה וברשות ב"ד הצדק נלך גם לטבריה תו', על גבי קברי הסנהדרי גדולה ועל גבי קברי רבי חייא ובניו, ור' עקיבא ותלמידיו, ואחרים *) אותם מחדש, בתלת מלה יומר, ושומע לנו יאכון בטח ושלון ועליו תבוא ברכת טוב, ולא ידענו בשל מי הרעה הגדולה הזאת שהיו בא למקום הקדוש הזה כי אם מחלית הנהוג, ומה ניתן זה לפני כמה תלמידי חכמים עניים מרודים רעבים וגם צמאים, לכן מעכ"ת יסתדלו שיחזור הדבר לאיתנו הראשון ביתר שאת ובשכר זאת אל אי חלקנו צורנו, יריק להם ברכה עד בלי די, ואל שדי יתן לכם רחמים, ואורך ימים ושנות חיים ושלום בכל אות נפשכם הרמה, מלאה לדקת ה', וכנפש אוהבי שם קדשיכם, חותמים פה לפת ת"ו שנת השנ"ח ישראל תשכנו (זה רבו של הרב המקובל ר' מאיר פראפירס מירושלים) יום טוב להלן (מחבר שו"ת מהריט"ן עיין בתשו' סי' לח ולע' דהי' בשנת הש"מ עדיין רך בשנים) אברהם שלוש, סלימאן ן' אוחונא, משה קאשטילאן, אברהם די בוטון, עכ"ל וכעין זה מלינו בתשו' דרכי נועם חו"מ סי' ל'

דף

*) וה הי' לפנים שהי' טותר עפ"י חוקי המשלה ועיין ש"ב בדף י"א בה"מודעה" ע"ש:

לאסף, ובגלל אלו היתה קבוצת השלוחים, ההקדשות, הנדבות וכו' דלה ורזה והספיקו רק לכלכל בצמצום את צרכי העניים שבארה"ק, ולא להציל ממנו

אף

דף רל"ה סוף ע"ח על פרע לחר מסס הגחון ר' גבריאל היספרינסה ז"ל לאב"ד דעיה"ק צפת תו"ו, וז"ל ועתה לס תלבו ושמעתם גם לתם גס החייב הזה לעשות פשרה יקרה כתורה, זה יתנו מחלית השקלים במעות בעין, טוב החרן תאכלו, ולס מלן ימלן הגזלן הזה לשמוע לקולנו לעשות הפשרה היקרה לנו לין כוחנו אלא בפינו דהיינו שנחריס *) לותנו לפני החדון דלה רשב"י זיע"ל על כל מה שגזל מרבנן ותלמידיהון, מן תחילה ועד סוף, ולין ספק דתשלום בו מדת הדין ועכ"פ יעשה ולשון יהי' לו לזרעו, כשם שהחרימו ליהודי לחד שהבריחו לגזלן הזה דרך לידון, ומיד נעשה שבתוך חודש ימים מת לו בן לחד, והוא גם הוא לא השלים שנתו, ולחרי מותו מת לו בן לחר, ולא נשאר בין ונכד בעמו, ומכ"ש שיחול עליו החרם *) כי החריב בית מדרשיו וגרס מיתה וגלות לכל התלמידים ועל ישראל ועל רבנן שלמא רבה מן שמיא עכ"ל, עיין שם בדרכי נועם סי' כ"ג כ"ה ג"ו וע"מ כי השוכן בליון גם היום נוקם דמם, ולעורם לפי' מן העומדים מרחוק, ולא יעזרו לותם, וכש"כ מהמסייעים לגזרם ועיין תשו' לבקת רוכל סי' ח', ועיין בתשו' מהרי"ט ח"ב חו"מ סי' כ"ח וע"ש, ובלוריס גדולים לימוד, ובספר כרס חמר ח"ב דף כ"ג, כ"ד, ותשו' רמ"ן ח' יור"ד סי' ע', ולח מלב עדת ירושלים לז, יתלר לנו הרב מגחס די לימלנו, ז"ל שהי' לז בעת ההיא בלרה"ק בספרו "טוב הוכחת" בשיר חרוזי ושקול ללמר ;

אני ציון ממשבנת ביד צר אפרוש כף לכל רוח ועברי
מצולת חוב בלעתני ומרתי וטבעתי בים נשיי בצורי
וכל יום אשלחה בים שלוחים ואין מי יעלה מן מחמורי
ויגעתי בקראי חר גרוני ויגעתי באנחתי וצערי
ולא יאמין שבעי אל רעבי ולא יאמין לדל שלו ובריא

---

*) זה הי' לפנים שחי' בותר עמ"י חוקי המשלה ועיין משי"ב בדף י"א "בחשודעתי עש"ה.

אף סכום קטן לתשלום משא החובות, שהעיק אותם תמיד יותר ויותר, ק'ב) בראותם כי הצרה קרובה ואין כל תקוה נשקפת להם להחלץ ממנו, גדל פחדם ויגונם אז קמו כל חו"ר אר"ק, בראשם רבינו מרן הב"י, ותלמידו מהר"ם אלשיך, המבי"ט, הרדב"ז, והאר"י ותלמידיו, ועוד כמה גדולי הדור זצ"ל, ועשו כמה תקנות, וסדרים, בעניני החלוקה, ויסדו לקבוע קופות לתמיכת יושבי ארה"ק קיג), אשר כל איש יתן לתוכה כפי נדבת לבבו וגזרו בחרם חמור, שלא לשנות מקופות א"י, לשום צדקה שבעולם, ושלא להלוותה, אפי' ברבית לטובת עניי א"י, ושלא לעשות שום מו"ט בהמעות הנ"ל, אפי' לטובת א"י רק לשלחו לא"י במוקדם האפשרי, וביותר יהי' הכסף מונח ביד נאמן, עד שיביא השליח מא"י, ושיתחלק לכל הנפשות לזאת קראה חלוקה, כי חלק כחלק יאכלו, ולהת"ח חלק בראש כד"ת, את כל התקנות והסדרים והצרות והתלאות העוברות על יושבי ארה"ק, כתב הרב מהר"ם אלשיך זצ"ל, על הספר וקראו בשם "חזות קשה". קיד) ושלחו מכתבים כאלו לאחינו

בני ציון! למחר לי יבואון ביד רמה, באמרם: הם בכרי
פרי בטני־: ואיך לא החזקתם ביד רמה, באמרם: הם בכרי
ביום בוא נערו גורי אריות ושרפו את שאר צאני ועדרי?

הבנים אין לישראל לשלם נישי ציון? ואם ציון עריריי?

קיב) ועיין תסו' רבינו בללהל לתבמוי סי' טו"ו, וללב"ח סי' כ"ה, ומהרי"ט ח"ב סי', ובתורים גדולים לימוד, וע"מ ובקובץ המכתבים המז', והלרכתי בחבורי.

קיג) הקופה הזאת קרלו לז בשם "חותם תכנית", "סוכת דוד", עיין הקדמת הלשלך עה"ת, דפוס (ווינליא שם"ה).

קיד) עיין בהקדמת, הלשלך עה"ת שנדפסה לרחשונה בווינליא שנת שם"ה, שהגיה הרב ר' ברוך ב"ר שמחה קילימלני ז"ל, שכ' בהקדמתו לפירוש הלשלך הנ"ל, בד"ה משה מת וכו' וז"ל ובעיניו רלינו זה דרכו בזהירות וזריזות להעמיד לרץ הקדושה עד שדרשה בעין החמלה ועינו ולבו שם כל הימים, שם לחוק להחיר פני מגמתו והשקפתו לטובתם, ולהגלחתם, בהליטו לעזרה לרבים וכו' וזה פריט עיניו רלו ממלילתו מגילת חיכה שחורה וגלה וכו', ונקרלת בשם "חזות קשה" מעוררת מאד וכו', זאת לומרת מכתובות

לאחינו שבגולה, אך בראותם כי אותיות המתות, אינם עושים פרי כ"כ, שלחו שלוחים איש אחר אחינו, לערי הגולה, וביחוד לאיטליא, הראשון הי' הר"ד נעים זמירות ישראל, קטן) אברהם קארוגאל, ואחר חזרתו, נשלח שליח אחר

מכחובות ותלחובות החרן וכו', מסדר מזיקין, מכות ונגעים וכו', עד כי רבים מיסיני הטעלה הקילו וכו', עשות לדקה בחרה"ק בחסבה רבה ובו תקנות, וסדרים, להריס לת תרומת הקודש וכו', ונדבותיהם מזה ומזה הם קלובים וכו', וכו', עכ"ל ותח"כ העתיק כתב התעוררת נחומי ויניליא על המ"ל, ותח"כ העתיק טופס תקנת מנהיגי ויניליא בזה וז"ל: יומם פחרטו (מס חוק קבוע) מלד מעלת המסימים פחרטו שיחויבו כל חים לחסר בחם ישרחל יכוגה, שהוח מבן עשרים שנה ומעלה, ושיהי' מפורעי המס מן שלשה דוקחטי ומעלה, לפרוע מחלית השקל שהוח רביע דוקחטי לכל שנה ושנה, והפרטן יעשה בשבוע שתחול בה פרשת שקלים, ויבואר שגם חם יהי' בערך לחד יותר מלחד מבן עשרים שנה ומעלה, יובן שכולם יפרעו מחלית השקל, ופרטן זה יהי' גבוה ע"י מעלת תהלת הגחוגים, הלח המה כמוהר"ר לבינדור לייוודהל, וכמהר"ר בן ליון לרפתי וכמהר"ר ליב סרווחל נר"ו, ויתחיל הפרטן משבוע זחת וכן תמיד מדי שנה בשנה, ויהי' כח ורשות ביד מעלתם לבוף ולגנום למסרב ח"ו לפרוע פרטן זה בכל מיני כפיות ובעש"ג והמעות המזכרים יחויבו מעלת הגחוגים לחלקם כפי ערך נפשות מכל הלטוות לחשכנזים, ספרדים, פורטוגיזי, ואיטליאני ושלחם דסיימו שיסדרו שיחולקו שם בחרן ישרחל בחופן זה לכל קהל וקהל יל"ו למספר הנפשות ולפי הטף גם ה' הוח ברחמיו יתן הטוב ויהי כן ר"ח חדר שני שנת שם"ח פה ויניליא עכ"ל וכן הועתק בספר חבן שמוחל פ"ט חות ג', ע' קכ"ד ועיין בספר כרם חמר למהר"ח מנקחווה ח"ב בקונטרס תקנת המערב סי' נ"ח שמביח הסכמה כזו משנת שם"ג לקבוע נדבה לעיה"ק ירושלים בכל חתונה ובריח מילה ובכל ר"ח חדר ופורים כמו שעשו הסכמה כזחת בכל המקומות ומשניס קדמוניות ע"ש, ועיין ברחש דוד טה"ת פ' ויל"ל, ובספר מחנן כח למהר"ם חלמוסנוי דרוש שני על נדבת שלישיק לת"ח שבלשתי תו' ע"ש שמביח טופס כתב התעוררת נחומי ויניליא המ"ל בחבורי החרכתי בזה הרבה.

קטן) תוחר הכבוד הגחוג מגל מחימו הספרדים לחזן היודע נגן.

השם

אחר, ה"ה הנבון וחכם כמה"ר עזר אתאזי, קטז) והר"ר חזקי דבאזילה, וגם הרב מהר"ם אלשיך זצ"ל יצא לחו"ל וסיכב בשליחות מצוה, בעבור נדבה לא"י, והפיץ התקנות, והסדרים אשר גזרו בחרם חמור, *) ומאחר ששמו של הב"י הי' נודע מאד בעולם, ע"י ספריו, אשר קבלום כל בני הגולה ומהר"ם אלשיך, הפיץ התקנות בישראל, לכן נקראו כל התקנות, והגזירות על שם הב"י, ומהר"ם אלשיך, זצ"ל שבאמת הי' אתם כל גאוני א"י, וכמה גאוני חו"ל, בני הגולה כבדו אמנם מאד את השלוחים מא"י, שכלם היו גאונים מופלגים, ואנשי מעלה בהכבוד הראוי, אך לא יכלו להאמין לכל התלאות הנוראות שבספוריהם, ובמכתביהם, ויחשבום להפרזות וגוזמאות, בערים רבות ניתן להם רשיון לקבוץ קופות, ולהיפך מערים אחרות מאיטליא, כתבו לראשי עה"ק צפת, שלהבא לא ישלחו עוד שלוחים, כי המה נכונים לתמכם כיכלתם, וישלחו לידם את הנו"נ בעדם, עי' "אגרת חלפנות", וכראות בשנת, שם"א חכמי ווינציא, מכתבי רבם מהר"ם אלשיך, זצ"ל (שכהן שם בכהונת הרבנות זמן רב), וידעו כי אינו מגזם בדבריו, (כי בשנת שנ"ט קרא ה' לרעב על הארץ), וראו שהקופות לא הביאו מכום הגון, מאחר כי מיסדיו לא קבעו להנדבה מכום, וזמן קבוע שינתן, וידחו רבים מהנדיבים את הגובים בלך ושוב, לכן כאשר בא מכתב מאה"ק המלא קינים, הגה, והי, קראו עצרה ויחליטו שכל איש מבן עשרים שנה ומעלה, הפורע מם להעדה, לפחות ג' דוקאטים לשנה, עליו לתת, לא פחות מרבע דוקאטי זהב לשנה, להחזקת יושבי ארה"ק, והרשות נתונה להגובים, לכוף, ולנגוש, להמסרב גם בערכאות הגוים, והכסף יחולק לפי מספר נפשותיהן של העניים שבכל הקהלות, וע"י התקנה הזאת הגיע כסף חרבה לאה"ק, כי גם אחינו שביתר הארצות, החלו לצאת בעקבותיהם, וקבעו זמנים שונים, לגבות הנדבה לארה"ק, קיז)

הדתפרדות האשכנזים מהספרדים בעניני החלוקה.

בשנת שפ"ב ו' כסלו ועש"ק סדר מה נורא המקום הזה וגו', בא אא"ז הגאון המפורסם מקובל אלקי ר' ישעי' הלוי איש הורוויץ זצ"ל בעל

קטז) הסס הזה נסתבם בהטתקה, כי בכל המכתבים מתוארי את הסלוחים בתואר הכבוד "שלוחי דרבנן" (ובר"ת שד"ר) הגהוג ג"כ עד היום.

קיז) מהקדמת תלמיד הכ"ז ומקובץ המכתבים הכ"ז וגם מהרבה שו"ת וספרים מהגאונים שחיו בזמה הזאת בספרי החלקתי.

*) עיין בחמודעת דף י"א מש"נ שם.

בעל השל"ה ירושלימה, ונתקבל שמה לראב"ד לעדת האשכנזים, והוא עבד הרבה להרחבת החלוקה וההתחזקותה, בכל משך ימי שבתו בירושלם ת"ו שלח טכחבים כפעם בפעם לראשי עדת פראג, ושאר הערים ששמש שם ברבנות, קיח) גם לשאר עירות שבארץ אשכנז, פולין, ורוסי', כי שמו היי נודע בשערים, קיט) וידעו להוקיר את מכתביו, והודיעם את המצב המורה של יושבי ארה"ק, וביחוד מצב עדתו האשכנזים, שסבלו אז בעניני החלוקה מראשי עדת הספרדים, שלא נתנו להאשכנזים את חלקם המגיע להם, לזה הסיב אא"ז השלה"ק כי כל הכסף הנקבץ בארצות האירופי, אשכנז, פולין, ורוסי' וכו' יגיע רק לעדת האשכנזים שבשלשת הארצות, שנקראו אז בשם "יח"ץ" כי אז לא היי ישוב אשכנזים רק באלו שלשה, ירושלם, חברון, צפת, והיא תתן מצדה חלק לחשלום המסים הקבועים, והכלתי קבועים, וגם חלק לשלם החובות, כפי הפשר שנתפשרו ביניהם כד"ת, ויצא בקול קורא חמה שבקעה רקיעים, ופצצה לב כביר כסלע, וגם שלח שלוחים, לכן בזמן קצר נוסדו בכל ארצות האירופי, קופות קבועות, וגבאים לגבות הכסף ולשלוח לא"י, עם הכסף שלחו ג"כ רשימת המתנדבים רשום שמו, ושם אמו, ועירו כדי שיתפללו עליהם, גם הסכום שנדב, ושלחו להם קבלה מא"י לכל אחד ואחד, כדי שידע שבאה כספו, אל נכון להמטרה לעניי ארה"ק, והקבלות אלו שלחו ע"י המשולחים, שיצאו לחו"ל בכל איזה שנים (ומקובל אצל העם כי סנגולה נפלאה הוא להנצל מחיבוט הקבר, כשנותנים לתוך ידו של מת בקבר קבלות שבאו מא"י, וכן ראיתי בעיני בכמה עירות בפולין שעושין כן, דוגמא לזה מצינו בירושלמי כלאים, פ"ט וסוף כתובות). והגבאים נכתרו מהשלוחים, או בכתב מיוחד לזה מא"י, בתואר הכבוד **"נשיאי ארה"ק"** לפי המהלך הקבוע והמסודר, שקבלה אז החלוקה ברוב ארצות אירופי היתה לאל ידה לכלכל את הצרכים הנחוצים של ישוב אחינו, בשלשת ערי ארה"ק, ולא היו צריכים עוד לבקשות חדשות, ולשלוחים חדשים, ביחוי,

לפי

קי"ח) עיין מכתב השל"ה הנדפס במ"ע שומר ליון הנאמן שנת תקכ"ג מספר קמ"ח, ועיין בעטרת הלויס מנד 33 עד 43, וכן ליתא בשה"ג לחת יוד סי' של"ט.

קיט) עיין בספר השל"ה פ' ויקהל, ושם במס' פסחים, ושם שער האותיות, ועי' שם פ' ותתחנן גודל מעלת הממונה ומנסיג בח"י לש"ם.

עיין

לפי הסדר שהונהג היתה אז מעט הרוחה להאשכנזים, אך לתלאות הבת ירושלים אין גבול וקצב, והתלאה שסבלו יושבי ירושלים מאת נוגשיהם בסוף המאה הזאת, היתה היותר גדולה ונוראה, והיותר אכזרית מעת יסוד הישוב האחרון, כי בפרק ההיא בשנת שפ"ה—שפ"ז קם ערבי אחד מתושבי העיר, רע מללים איש אכזר ואוהב מעשקות, „איבן פרוך" שמו ויקן את חזקת ממשלת העיר בעד ככר כסף, שנתן לשר דמשק, והועמס על העיר בפרט ליהודים מסים, וארנוניות, חדשים לבקרים, והמסים נגבו ע"י משרתיו, ופקודיו, שהיו אכזרים כמוהו, באופן איום ומבהיל, עד כי בשב"ק י"א אלול שפ"ה, שלח פתאום אל שני בתי כנסיות של הספרדים, והאשכנזים, ויתפוס חמשה עשר רבנים, וביניהם את אא"ז ר' ישעי' הנ"ז וישימם במשמר, וידבר אתם קשות, וע"י תחנונים יכלו לפדות את נפשם בסך גדול של 11000 גרוש, ויצאו מבית הסוהר ערב ר"ה שפ"ז,

ובטבת שנה ההיא נם אא"ז השלה"ק הנ"ל, עם רוב עדת האשכנזים מירושלים, צפתה, אך לא ערכה ישיבתו שמה רק איזה חדשים, ונתיישב אח"כ בטבריי, (שבנתיים נוסד גם בה ישוב מאחנו) ושם השלים ספרו של"ה ושלחו לבניו, ובאחרונה נתבטל ישוב האשכנזים כליל מעיה"ק ירושלים ת"ו, וגם הרבה מנכבדי עדת הספרדים ועשיריי, ברחו לנפשם מעיה"ק; רק הרבנים והפרנסים הספרדים החליטו לבלי לברוח, לבל יכלה העריץ הזה את חמתו בהמון העם, וישתדלו בכל עוז למלאות תמיד את דרישותיו החדשות והקשות, כפי שיכלו לקבץ ואת הנשאר לזו מהישמעאלים בנשך של עשרים למאה ואחרי שגורש הרשע הנ"ז מירושלים בשנת שפ"ז, והחלו לנוח מעט מתלאותיהם, הראו לדעת כי מצבם ברע מאד, כי נושיהם מעיקים אותם מאד, והנשך הולך וגדל, גם רבית דרבית, ומהחלוקה הקבועה אין להם כל תקוה, להחליץ מעול החובות, לזה נמרו אומר לשלוח שליח מיוחד לאסוף נדבה חדשה לשלם החובות, ובידו מסרו מכתב מכלכל כל פרשת התלאות שעברו עליהם, לראשונה הלך השליח לווינעציא, שבה הי' מושב הנשיאות הראשית של ארץ איטליא, וחו"ר קימו את המכתב הנ"ז איש איש במליצה מיוחדת, לעורר את אחב"י להרים „נדבה חדשה" לתשלום החובות של עדת ירושלים, חוץ מחלוקה הקבועה, ואת המכתב הנ"ז בצירוף הקדמת השליח פרסמו בדפוס בשם „**חרבות ירושלים**", (ווינעציא שפ"ח) להפיצו בכל תפוצות ישראל

שכלם

שכלם כאחד יחישו לעזרת ירושלים, הכורעת תחת משא החובות, קב (תוצאות פעולת השליח הזה לא נודע לנו, אך זה נראה כי שקלי הנדבות לא עפו לכיסו במדה גדושה, לכן נאלצו חו"ר עדת הספרדים לשלוח עוד שלוחים גם לשאר ארצות, וכירתם ספר, "חרבות ירושלים" הנ"ז, ומכתבים מעוררים קנים, הגה, והי, אבל ההמון המכתבים והשלוחים הרבים, שיצאו איש אחר אחיו לקרית חיצות, הרעו במקום להטיב, כי רבים מאחינו הספרדים והאיטלקים שבאירופא, האמינו שחו"ר ארה"ק משתמשים בהצרות התכופות, הבאים עליהם לנצלם ולמלאות את חוריהם כסף, (שבאמת בשקר חי' יסודם). ולכן לא נתכבדו עוד שלוחי הספרדים מארה"ק, בסוף המאה הזאת ובראשית המאה החמשית

לפי

ק"כ) עיין בספר "חרבות ירושלים", ועיין בטופס המכתב שנשלח מעיה"ק לקרפו שנדפס מחדש, שנפרדו לז הבתי העדיות לשה מרשותה גם בימים כסף החלוקה, מפני עוות הדין בחלוקת החלוקה, שסבלו מזה החשבונות מאד כמובן, וכן נרחה מטופס ההסכמה משנת שפ"ג הנז', שבזמן הלז נתפרדו שגם בין הספרדים נמלאו לז חנשים, שרגנו על עוות הדין שנעשה בחלוקת החלוקה, ולזה שמלאו לת עלמס מקופחים בזכותם, רלו ליסד למו עדה לבדם בימים כסף החלוקה, ולת חפנס זה הודיעו לחיימס שבחו"ל, גם להגבחים, ונשיאי חרה"ק מחרלוטס, גם ספרו לת השול הנעשה בהחלוקה בחזני העולים לבקר לת חרה"ק, לולם ברחות רבני העדה הזלת, ורחבי', כי הנדה נשקפת, כי ביחוד סבלו מזה המהגרים החדשים, שהשפעתם בחו"ל, הי' עדיין די כביר להרס הכל. לכן כהכמים הרואים לת העולד מהרו לחדש בכל תוקף, ועוז, לת ההסכמה הקדומה לבלי עשות פירוד כל שהוא בהעדה, וגם גזרו עונשים קשים על הלים לשר ימין לעבור על התקנה הזלת, לו לפילו לסכסך לים בחחיו, ולדבר תועה על רבני הקהלה, ופרנסי', והתקנה הזלת הועילה בלמת לעדת הספרדים עד היום, שלל נתפרדו גם בימים החלוקה למדינות, ומחוזות, בלרוף הטבת מעשיהם להתחשב לת עלמו עם המהגרים החדשים ג"כ, שכוס הכסף שנזל לוכן פרוך הנ"ל וגיסו בהשגחתם שמשל על עיה"ק, עלה לסך חמשים ללף גרוש בממוזן, עיין בספר חרבות ירושלים, ועיין בשו"ת מהריט"ן סי' קע"ט, ול"ז, ועיין הרמ"ע במחמר חקור דין סוף ח"ח,

לפי מעלתם וכבוד מקומם, קכא) ולעומת זה מצב האשכנזים בארץ הי' אז יותר טוב, גם גורל שלוחיהם, כי בכל מקום בואם מצאו לב רַנָּש, והמרכז להחלוקה הי' בטבריא, ומשם נתחלקה החלוקה לכל המקומות, שהיו אשכנזים, לפי הנפשות, וכל עיר קבלה לפי רוב הת"ח ועניים שנמצאו בעיר ההיא, וקבע אז אא"ז השלה"ק את שם הקופה **"קופת רמבעה"נ"** עד שם ר' מאיר בעל הנס הקבור שמה, ולנדב לקופה זו קבלו עליהם כל האשכנזים, שבעולם לטובת הת"ח, והעניים האשכנזים, הנמצאים בכל ארה"ק, ושלא ישנו צדקה זו לשום צדקה שבעולם שבחו"ל אפי' לפדיון שבוים, ושלא יקפחו אחרים זכותם זה לקבוע קופות ג"כ, לקלקל את הכנסתם, וחי' מצב החלוקה אצל האשכנזים טוב כל ימיו ער ש"ץ שהלך אז לאור באור החיים אא"ז ר' ישעי' זצ"ל, ואח"כ התחילה החלוקה לירד מטה מטה עד שבראשית המאה הבאה, הוכרחו לשלוח שליחים מחדש. אבל הספרדים חלקו את קופותיהם אח"כ לארבעה שמות" ירושלים קופת רחל אמנו", וחברון "מגן אבות", וטברי', "קופת הרמבעה"נ", וצפת "קופת רשב"י זי"ע ועכ"י, קכב)

בראשית

קכא) עיין בספר שפת אמת דף ל"ח ע"ב מה"ג מהר"מ חאגיז, שנדפס (בהמשמרדאם תס"ה) שז"ל היאומן כי יסופר כי כל הכזריות והעלמת עין זו, שמעלימין קלת מאנשי הקהלות שבידם להושיע, היא מיוסד על יסוד רעוע וכזב, והוא זה אשר שמעתי דבת רבים ורחיתי פניהם רעים נגד יושבי ח"י, ובפרט נגד החכמים, בחושבם שכל הממון המקובץ מהשלוחים, היולאים לארבע פינות העולם, שהוא לאכול ולהאכיל לכל יושבי הערים הסמה, ושדוקא מהממון הוא פרנסתם, ושאם בחולי לא יספיק להם, אזי חכמי ופרנסי העיר מתמשכנים, ולוקחין בריבית מהגוים, על חד תרי ותלת כדי לאכול משמנים ולשתות מחמדים, ונשמיט ונשטנים על בני חו"ל שיפדו לותם מתוך כך דין גרמא להם שלעולם הם מתמשכנים, עיין שם בהליכות.

קכב) ממכתבים שונים, ועיין בתחילת ספר יכד גבולות, ובתחלת ספר משפט ולדק הספרדי ועיין בעטרת הלויים לד 42 כי נפטר בשנת ס"ך, ושמעתי מחכמי ירושלים ת"ו שידוע להם שחת"ז השל"ה הק' הלך לחו"ל מח"י בשליחת מלוה בשביל עניי ח"י, ושכן היתה בספריס, ואחכי לא רחיתי, לך תרז"ל לא רחימו חימו רחי', ויש להביא רחי' לדבריהם ממש"כ בסה"ד ה"ח שע"ש העתק מפנקס חברה דק"ק פרחג שנ

פסקים

פסקים מצינת שפ״ו שפסק הג״מ ח״ן יצעי׳ ז״ל׳ וחתום עליהם ע״ש
וזה יתוע כי נסע מפרנץ לחרה״ק בצינת שפ״ב והם נחמר כמס״כ שילח
לחו״ל בשליחת מלוה, יכול להיות נכון שהי׳ בצינת שפ״ו בפרנץ, בעת
שבצו בחו״ל, וחח״כ שב לחרה״ק ונפטר שם, וחודות השם רמבעה״ל
הרבה דיו כבר נשפך ע״ו, ובחמת פלח מדוע לח קבעו הקופה, ע״ש
ר׳ עקיבח שהי׳ רבו, חו ע״ש רבי יוחנן ב״ז שהי׳ רבו דרבו, שג״כ
קבורים בטבריי, ת״ו, ולח מלינו בשום מקום שינדרו נדרים ע״ש, וחם
נחמר משום דכל הנודר בשמו זוכה שנעשה לו נסים נפלחות, ג״ז לריך
עיון: מדוע זכה לכל הכבוד הזה יותר מכל התנחים, וכ״ל לחרן עיין ב״ב
דף יוד ע״ח שחלת טורנסרופוס הרשע חת ר״ע וכו׳ שמסיק דחנן נקרחים
בנים ע״ש, וידוע פלוגתת ר״י ור״מ בקדושין דף ל״ו דר״י סובר בזמן
שיסרחל עושין רלונו של מקום נקרחים בנים, ובזמן שחין ערש״מ נקרחים
עבדים, ור״מ סובר דבין כך ובין כך נקרחים בנים ע״ש, ומפני זחת
נותנין הלדקה ע״ד ר״מ דס״ל דחפ׳ כשחינם ערש״מ נמי קרויס בנים,
ועי״ז מתקיים הלדקה ומזה ים שכר לפעולתנו, דהיסוד של מעשה הלדקה
הוח רמבעה״ל זי״ע, משח״כ חליבח דר״י דס״ל דנקרחים עבדים חין הלדקה
נחשבת לכלום ועוד מגערת נתן, לף דחנן סוברים ר״מ ור״י הלכה כר״י,
זה דוקח לגבי ב״ד של מטה חבל לח גבי ב״ד של מעלה כידוע בספרים
ומח״כ מלחתי זה בספר ברכת החרן בשם מהרש״ז כ״ן ז״ל סי׳ שמ״ט ע״ש
שהחריך בזה, ועיין בשה״ד דף ס״ט ע״ד וז״ל כתב בגע״י בגוש חלב קבור
רמבה״ע ור׳ יצחק מגוש חלב ולח ידעתי מי הם עכ״ל. גרחה מלשונו שהי׳
ר׳ מחיר בעה״ע זה חמורח כי ר׳ מחיר קבור בטבריי כדחיתח בירושלמי
דכלחים פ״ח ה״ל ד׳ וכ״כ הס״ד ע״ש, ועל דרך הפשוט גרחה שהר״ת של
רמבעה״ע הוח: רבנו, משה, בעדן, ה׳, נשמתו, שקרחו זחת על שם ר׳ משה
חלשיך ז״ל שמסר נפשו ע״ז וסבב בח״ל ויסד הקופות, לכן חחרי פטירתו
קרחו חת הקופה על שמו לזכר עולם כי לח מלינו לו בן והכתוב חלשיך זה שם
עירו מלפניס לכן קרחו חותו על שמה כמנהג לפנים ומזכרת העיר הזחת
בשו״ת הרח״ש כלל מ״ב ועיין הרמ״ע במחמר חקור דין סוף ח״ח שימחר חלקחה
דמחיר ענני ויכוון סתם להכותה שכיון ר׳ מחיר בזה שנעשה שר בית הסוהר
כדחיתח בע״ז דף י״ח ע״ח עש״ה. ובפירוש יד יהודה שם. גם נהגו חז
להדליק שמן על קברו של ר׳׳מ כמו שנהגו על שחר הלדיקים ועיין הערה ק׳׳ג,

ועיין

המאה החמישית.

בראשית המאה הזאת, שבה שנית לתחי' עדת האשכנזים בירושלים, שנתבטלה כליל בשנת שפ"ו, ונתגדלה מעט מעט וביותר נתגדלה ונתרחבה היישוב באמצע המאה הזאת, ע"י העולים החדשים שבאו מפולין, רוסיא, שעלו בשנת ת"ס תחת פקודת הרב ר' יהודה החסיד מעיר שעדלין, אשר בטדינת פולני, וקנו הם חצר גדולה לביהכ"נ, ובתי מעון (כנג) והמה שלחו שליחים לפולין, ורוסיא, ולארצות אשכנז, ואוסטריא, ועדת האשכנזים קבלה אז את החלוקה מארצות הנז"ל, לא באיפת רזון, וביהוד הצטיינו בתמיכתם הערים הגדולות, כמו: קראקא, לבוב, לובלין, ווילנא, גראדנא, המבורג, מיץ, פראנקפורט דמאין, ווין, פראג, ועוד, אולם היוקר הי' גדול, ולזה ראשי העדה של האשכנזים לא היו די אמיצים, לכן הטילו עליהם ראשי עדת הספרדים, על עדת האשכנזים, חלק גדול מאד מתשלום המסים של העדה הישראלית כלה, (לא לפי מספר נפשותי' כמו שנתפשרה מקדם) ולכלכלתה, וגם לתשלום המסים, לא הספיקה החלוקה, והוכרחו גם הם ללוות שנה שנה, סכומים מסוימים מאחיהם, וגם מאת האזרחים, ברבית של עשרים למאה, ובכל שנה נתוסף הרבית דרבית, עד כי בטשך זמן קצר, נטבעה גם העדה הקטנה והצעירה הזאת בבוץ החובות, ונוסף לזה נשו בהם האזרחים את החובות

הישנות

ועיין בשו"ת הרלב"ח ס' ג', שכ' שמוהגים לעשות נדרים ונדבות על שם כבוד שמואל הנביא ע"ה וכ' דהטעם שזכה לזה שמואל הנביא יותר משאר הצדיקים היינו משום שלא היה נהגה מאחריס וכדאיתא בברכות דף יוד ע"ש, וכ"כ הרדב"ז בשו' החדשות ח"ב ס' תר"ח, וכן היא בשו' יכין ובועז ח"ב ס' ז' ע"ש, וה"כ לפשר לנו ג"כ לומר כך על ר' מאיר, שגם הוא לא היה נהגה מאחריס, כדאיתא בגיטין דף ס"ז ע"ה ר"מ חכם וסופר, ופירש"י כדאמריגן בסוטה דף כ' ע"ה אמרתי לו לבלר אני וכו', ובמדרש קהלת פ"ב על פסוק ושגאתי אני את כל עמלי וגו', איתא ר"מ הוה כתבן טוב ומובחר והוה משתכר שלשה סלעים בכל שבוע ואכל ושתי בחדא ומתכסי בחדא ומפרנס בחדא לרבנן ע"ש.

(כנג) היא החלר בעיר העתיקה המודעת עד היום בשם חורבת ר' יהודה החסיד ובה הביהכ"נ המפואר בכל העיר ומושב הבד"ץ.

הישנות סכומים עצומים שחבתה להם קהלת האשכנזים הישנה, שנתבטלה במאה החולפת כנז"ל, ומפחדם שלא יעשו אתם כלה ח"ו, נאלצו לקבל עליהם לשלם גם את החובות הישנות, ולפי נראה גם את הרבית והרבית דרבית, עד כי הסכום של חובית עדת האשכנזים הקטנה, עלה בשנת ת"ע לסכום עצום, אשר לא יאוטן כי יסופר, לולא נשאר לנו לזכרון במכתבי פרנסי הקהלות שבחו"ל, הוא סכום של 135000 זהובים אוסטריא, שמזה חבו רק חמשה עשר אלף ליהודים, בראות הגאון ר' טשה הכהן אב"ד דאשכנזים בירושלים ת"ו את גודל הצרה של קהלתו נסע לאירופא, לבקש עזר ותמיכה לקהלתו בראשונה בא לפולני כי הי' אז שם כל גדולי הדור, וגם הנשיאות הראשית, וכל גדולי אשכנז היו נשמעים לרבני פולין, כי היתה אז ראש המטלכה לכל ערי אשכנז, בעניני דתיות ורוחניות, וקבל מהם הסכמה על פסקו שבכל ערי אשכנז לא יתנו שום נו"נ, לשליח ספרדים מא"י, אלא את הכל יתנו לעזרת האשכנזים שבירושלים ת"ו, ואח"כ נסע למצרים ועמדו גדולי מצרים, ועשו תקון גדול ע"י קרובי המלכות, למחות את הרבית מכאן ולהבא, גם מעיקר הקרן שעד עכשיו, שעלה לסך מאתים וארבעים אלף פראנק, (ק"כ אלף זהובים) יפרעו פחות שליש, רק שמונים אלף זהובים, והשאר ימחלו להם מחילה גמורה וחלוטה, רק בתנאי שיפרעו הסכום הנ"ז במשך שלש שנים, וחששו גדולי מצרים, אולי לא ישולם הסכום הנ"ז לזמן המוגבל הנ"ז, וח"ו יחזור הדבר לקלקלו יותר מלפנים, לכן נתעוררו רבני מצרים לחזק ולקיים את ההסכמה הנ"ז, וכתבו ב"ד שבמצרים לכל ערי פולני; אשכנז, והגידו להם את צרת אחיהם שבעיה"ק ת"ו, ואת התקון שעשו ע"י המלכות כנז"ל, וע"ז החזיקו ג"כ רבני ווינעציא, והודיעו לחו"ר הספרדים שבארה"ק, שלא ישלחו עוד שליחים לערי אירופא, עד שיעבור זעם הצרות, בראות חו"ר העדה כי הצרת קרובה ואותיות המחות לא הועילו, והגוים הבעלי חובות אומרים לעשות ח"ו כלה בהם, ובאחיותם, ולהרם הביהכ"נ שלהם, אם לא ישלמו להם החוב לזמן המוגבל, לכן שלחו את שנים מנכבדיהם ה"ה הר"ר אייזק מסלוצק הנקרא ר' אייזק ירושלמי, והר"ר משה מפראג יצ"ו, לארצות פולין, ואשכנז, לספר באזני אחיהם את התלאה אשר מצאתם, ואת פרשת מצבם, ולעוררם שיקימו לעזרתם, וגודל השלוחים הי' טוב מאד כי בכל מקום בואם מצאו לב רַנָּש מלא רגשי חמלה ואזן קשבת, וראשי הקהלות השונות והרבנים, שתו עצות בנפשם, איך להושיע את חבת ירושלים, הטובעת במצולות ים החובות, והסכנה נשקפת להם בכל רגע ויאספו

ויאספו אסיפות ויחליפו מכתבים, והתוצאה היתה כי ראשי הקהלות הגדולות קבלו עליהם להתאגד ולאסוף את הסכום הגדול והעצום, הדרוש לתשלום החובות ונכחר לסוכן הכנפים המקובצים השר והנדיב נשיא א"י כמוהר"ר שמשון ווערטהיימער בווינא, אך קובץ סכום גדול כזה הנ"ז, כמובן לא היה דבר קל לקבצו בזמן קצר, בעת ההוא כי גם ההוצאות שהוציאו לתכלית הזאת הי' סכום רב, אולם הנושים לא רצו לחכות עוד ובאו בעז חטתם בשנת תפ"א לבית הכנסת של האשכנזים, וישרפו את כל אשר בו, ואת כל הבתים שבחצר החריבו עד היסוד, ויבזזו את כל אשר בהם, והאנשים ברחו לנפשם לצפת, ולחברון, (בטברי' לא הי' ישוב יהודי אז), ועי"ז נשבת עוד הפעם ישוב האשכנזים בעיה"ק ירושלים ת"ו, קכד)

קבוץ

קכד) עיין בהקדמת ספר טוב הארץ מהר' ר' נתן שפירא מקראקא, שילח בשלימות מטה מח"י לחו"ל, בתחילת מאה החמישית בדרכו חבור ספרו הנ"ל, ועיין בשו"ת נחלת שבעה סי' פ"ח, בעובדה שהי' בפרנקפורט דמיין בשנת תכ"ו, ועיין בהקדמת סדר הדורות שנסדר ע"י משכיל לאיתן שנדפס בווארשא תרמ"ג, העתקה נ' מפנקס דחברה קדישא דק"ק הלוסק מחוז מינסק י"ו, מכת"י של בעל סה"ד, שז"ל ממעות הארץ הק' שלקח ה"ה הרב מר יחיאל בעד כמה שבועות, מסר לידיעו שך שסה זהב כ' ג"פ, וכשיבוא חדש ניתן מהארץ הק' עליעו ליתן ליהו שך הנ"ל, ולח נשאר ביד הרב הנ"ל לקח פ"ח, כי רק שך הנ"ל הי' בידו, ולרלוי' תתמו יום ה' כ"ה לחייר שנת תע"ח לפ"ק, ועיין בשו"ת גינת ווردים הספרדי כלל ג' סי' ט', שהאריך בזה, וע"ש עוד שקרה לז בחמלט המה הזאת שובדא מחפירה שהספרדים בחברון שלחו חים לערי האשכנז והחים ההוא הי' האשכנז, ויבגוד בהחיו האשכנזים וכו', ולהיותו מכיר בהם שים קהל גדול מהאשכנזים בחברון תו', לו לפקותם בחלקת לשונו וכיחם להם שים קהל גדול מהאשכנזים בחברון תו', שבחמת לח הי' לח יכוב האשכנזים רק בירושלים ת"ו, לח בצפת, ולח בחברון, ובטבריה לח הי' כלל יכוב יהודי, ועשה פקודים בכל עיר ועיר, והעמיד עליהם קלבות, ומדרים ומדבות לק"ק חברון ת"ו, ומח"כ נתודע זאת לחו"ר ירושלים ת"ו האשכנזים, והודיעו הדבר לרבני פולני' שגזרו שלח לתת פרי מדריהם ומדבותם רק לאחיהם האשכנזים שבירושלים ת"ו, והסכימו ג"כ ע"ז רבני פולני' ויקר מקרה שאחד משלוחי חברון שהלך לאשכנז, שבב

קהלת הספרדים.

קבוץ החלוקה נחלקה אצלם בראשית המאה הזאת, לשלש מערכות והן; „תורכי", מערב, (אפריקא) ופראנקיא, (איירופא) אל הארצות האלו יצאו השלוחים לעתים קצובות: ביותר הביאה פרי רב תורכי אחרי, פראנקיא, ואחרי מערב, והכנסה הנקי מכל השלוחות אחרי נכוי הוצאות השלוחים (שקבלו מלבד הוצאות דרכם ופדנסת בני ביתם גם הלק ידוע מהנגבה) היתה 2000 גרוש, להחלוקה העיקרית זו של עדת הספרדים, נתוסף בהמאה חזאת עוד סניף צרדי והוא „הליסטא" רשימה של נדבות שנאספו ע"י הגבאים מיחידים

ג"כ בפולני והרגיש בו הרבנים והביאו למשפט והוליכו הכסף מתחת ידו, ועיין במכתבי הסר ר' זאב ווערטהיימער, לגיסו ר' משה רב בפפד"מ, שמתפרסמו בזמן האחרון, ומשם רואין אנו כי קהלת פפד"מ שלחה את תמיכתה ליוסבי תרה"ק ע"י הסר ווערטהיימער, והיה המגיאם לירושלים עה"ק ת"ו, בחמלעית ליר חוסטריה בבירת תוגרמה, והסכום שלחה הקהלה הנ"ז בשנה אחת, הי' בערך שני אלפים זהובים, וגם קהלת מין, תמכה ביד נדיבה ביוסבי תרה"ק כנראה שם מהסכמתה לסיוע פרעון החובות.

ממכתבי הסר הנז"ל רואין אנו שהקהלה הרחבית שעסקה בקבון הכסף, היתה קהלת פראנקפורט דמין, ואחרי קהלת מין, לשלם לידי הסוכן הנ"ז סך 10000, פראנק בשנת תפ"ד נמלא כבר אגל הסר ווילק ווערטהיימער בן הסר הנ"ז, סך 50,000 פראנק ואח"כ בשנת תפ"ח עוד 24,000, ובעוד שהסר הנ"ז עוסק לאסוף את הסכום החסר להשלים הפסר, (כי לא ידע ממהפכה שנעשתה בירושלם ת"ו) וגם להקן שלשת התקנות האלו שהניע: ה) יכתבו את ביהכ"נ של עדת האשכנזים, והאחר שבסביבותי, על שם ניר האוסטרי שבבירת תוגרמה, למען לא יהיו העושים לשלח ידם בהם: ב) לפעול מממשלת תוגרמה לאסור על הישמעאלים, ויתר האומות היושבים בא"י להלוות כסף להיהודים, והעובר ע"ז מלבד אשר יאבד את כספו עוד ישלם קנס להממשלה: ג) שרק אלה אשר ברכם ה' נעשר, יוכלו לעלות להסתפח בגולת ה', אך לא העניים והאביונים שיפלו למשא על הגבור, על הראשון הסכימו ועל שתי האחרונים לא הסכימו חו"ר ח"י, גם רבני חו"ל הסכימו על ידם, וב"כ וב"כ נהפך עליו הגלגל:

כי

מיחידים שנו"נ בשטחה או בעת צרה ר"ל, כסף הליסטא עלה לסך 2000 פלורין ונתנו זאת על דעת הגבאים ולא לשם קופת החלוקה לכן זכו בזה רק יחידי סגולה, שהי' להם מליצים טובים אצל הגבאים, והנשיאים שבשלשת הערים: אמשטרדאם, ווינעציא, וליוואַרנא, וכסף זה בא ליד אדם אחד פרטי והוא הלק אותם עפ"י הרשימה שנשלח לו ולא ע"י ממוני הכולל, אחרי פטירת ראש הרבנים שבעיה"ק הרב הגאון ר' משה גאלאנטי זצ"ל, א"ך שבט תט"ט הורע מצב העדה מאד, כי הנושים אמרו לקחת את אשר להם, ולגרשם מן

העיר

כי כל כספו וזהבו שהלוה להגסיך חרן בחיערען, לא הוסב לידו, ובשנת תל"ב נתלן להודיע את מנדו, כי אין בידו לשלם את חובותיו, אך כאשר שב שמם הללחתו לזרח (בערך שנת תק"ח) ויחל לשלם למוסיו את חובותיהם.

ברחשונה זכר את כסף חרה"ק שהי' מופקד בידו, ואשר משנת תל"ג והלאה לא שלח ליושבי חרה"ק גם את הפירות, שהי' תח"י סכום של שנים עשר אלף זהובים חון מהעשרת אלפים שהלח את בחזרה לפפ"ד, שיהלחו הם בעלמם לח"י, ולהסך הכ"ז הוסיף עוד עשרת אלפים זהובים מכיסו, לפיים בזה את עניי חרה"ק, שהלטערו ע"י ויחליט ליסד מהסכום הנ"ז קרן קייס לעמיתות, שפירותיו יחלחו תמיד לכלכלת עניי החשכנזים, שבחרה"ק, ולמען יהי' הקרן הזה קייס בעוח וקייס לעולמים, וכל מסיבות הזמן לא יוכלו להחריבו, נקם את פני הוד הקיסר הוסטריה, לקבל את הקרן וההקדם הזה, בין העזבונות של המומלה, ובשנת תקס"ח נעתר הקיסר פרחנק, לבקשתו, ובמחמר מלך מיוהד, פקד לקבל את הקרן בגוזי המלך שיקרח בשם „מסד ירושלמי" שפירותיו יחלקו לעניי היהודים החשכנזים שבח ע"י ניר הוסטריה, מפרי הקרן הזה שהכנסתו היח מחלפה ועד חרבעה חחוזים למחה, יגיע בכל שנה ע"י קונסול החוסטריה, לרחשי הקהלות, סכום של 3274 פרחנק בערך, שיחלקו לפי התקנות הקבועים, וחון מזו שלח תכף לא"י מכיסו סכומים הגונים לפייסם, ושיתפללו עליו פוק חזי מה בין נשיחים קדמחי, להנשיחים דהשתח! שהקדמונים הביחו קרבן על החוגם כרצון, שע"י קרבה עון זה לגרום לעכר להיושבים בחרה"ק שהיח כמו המלער להשכינה הק' כידוע, והביחו כפרה ע"ז כל ימיהם, והזולו זכו מכיסם לכפרה, והקדישו ימיהם לעבוד במורך להיטב מנבם של העניים הת"ח היושבים בחרה"ק: חבל בימינו חלו הכל להפך, לא די שהנשיחים

העיר, אם לא ישלמו להם החובות, לכן רבים ברחו או מירושלם ושבו לארץ מולדתם, וגם כבוד השלוחים ומעלתם נפלה בעיני העם ע"י הטענות והערעורים שהזכרנו למעלה, נגד כל זאת יצא הרב הגאון ר' משה חאגיז, (אחד מגדולי רבני ארה"ק) שהתגורר זמן רב בחו"ל (לרגלי הדפסת ספריו) במחאה גלוי' במכתב שקרא בשם "שפת אמת", והדפיסה באמשטרדאם תס"ח, בה מבאר את מצב אחינו היושבים בארה"ק, את הגלות הקשה, וכובד המסים מעוט הכנסה לעומת גודל ההוצאה, ובדברים נמרצים, מוכיח את המקילים בכבוד ארה"ק וישיבה ומברר שם עפ"י הדין כי עניי ארה"ק נקראים עניי עירך, ויושבי חו"ל מחויבים להחזיקם, וגודל המצוה להחזיקם, והספר הקטן או

המכתב הגלוי הזה, פעל פעולה גדולה לחזוק החלוקה. קכה)

בראשית

לא יפעלו לטובת אחיהם היושבים בארה"ק, כראוי ומכ"ש שלא יוציאו ח"ו פרוטה מכיסם, עוד עתה עסק מהעניים היושבים בארה"ק לטובתם הפרטית... אם יעצקו העניים שבארה"ק, דל טובתך ושדי אחיזרת! לא מעוקך ולא מדובך! יעמו אותם בכל מיני לעג וגיזות, ויוציאו את פתם מפי טוללים, וטפיהם, עד שהמה מוכרחים לקבל את ממלאתם הערימות, וכל העולם רואים ושומעים ואין דבר דבר, ואין מי שיעצק מרה על הטוסק הזה, הנעשה לעיני השמש ועוד נמצא אחד גדולים שאומרים לרע טוב, ולא די זה שלא פרע לו בית הסחיטה, כדאיתא בגדרים דף כ"ב, שמו שמים ע"ז! (טובדא כזו קרה לנו בעת בכולל ווארשא), ואוי מה עלתה בימינו דור יתום כזה ודלחב"ר.

קכה) עיין בספר שפת אמת הנ"ל בתרומות ומדות שם ג"כ חשבון ההכנסה וההוצאה אז, הכנסה מהגבה בחו"ל 2000 גרוש (כל גרוש היה 18 סנטים בערך לך אז הי' ערכו יותר הרבה) הכנסת הקהלה בפנים העיר (היינו מהמשפחות החמידות שמספרן עלה בערך מאה) 2000 גרוש

דמי קבורה	2000 "
ביחד	6000 "
לעומתן עלתה ההוצאה התדירה בכל שנה	10000 "
ויהי היפוך על הפרנסים ללוות בכל שנה סך להשוות ההוצאה עם ההכנסה.	4000 "

משלשת

המאה הששית.

עדת האשכנזים.

בראשית המאה הזאת הי' בירושלים, וגם בחברון ת"ו, ישוב קטן מאחנו האשכנזים שמספרם עלו אז יותר מחמשים נפש, קכו) ואח"כ מפני הרדיפות נשארו בירושלים, רק מספר קטן מאד, שנתחברו לעדת הספרדים, קכז) ולא שבו להיות עדה לבדם עד סוף המאה הזאת, וגם בשנות השמונים לא הי' עדיין מנין שלם, והי' מצטרפים אחד מהספרדים,

---

והספרדי

קכו) מלבד המכתבים שמלחו להגבאים בק"ק מין יל"ו, מובאים בספר ברכת הארץ מר' ברוך דוד הכהן מלפת סי' ל"ב, ל"ג, ל"ד, במכתב הראשון מר"ח אדר תקי"ז שחתום עליו הר' ר' אברהם גרשון קוטבער ז"ל גיסו של הבעש"ט ז"ל כי בחמלט המכתב וז"ל ויותר הן מהודעה להון כי שלחנו למע"כ קבלות כפולות על שמה מאות ליטראות הנ"ל וכו' עכ"ל, כי אז שלחו את הרב היטים שד"ר ר' שניאור פייבש, והביא להם את הסכום הנ"ל ע"ש בהריכות, שבמכתב הזה משוררים את הגבאים, שמעתה לא יעמו מקופת רמבעה"ג הקלוזים וקבועים מאז ומקדם, ולשלוח כסף הקופות דוקא לירושלים, או להת ביד שלוחם, ולא לידי שלוחים אחרים, או לשדקה אחרת וכו' עש"ה, במכתב השני משנת תקכ"ג מתאוננים מאד על מלבם, כי המה נפוחי רעב, ומכולל הספרדים לא יעמו שום תמיכה, וז"ל ולמה נשכחנו מלבב לחיותנו לשלח לנו תמידין כסדרן כאשר היתה בחמלה לחתנו וכו', ומכתב הגמרן הזה פעל את פעולתו והגבאים שבמין שלחו להם סכום הגון, ועוד הבטיחו להם לשלח 200 ליוטר מדי שנה בשנה, במכתב ג' מב' אייר תקכ"ח כתוב שמולחים את השד"ר ר' חיים בר' אברהם גרשון קיטבער ז"ל, ודברי השליח עמו פרי ע"ש.

קכז) מתוך מכתבי ר' אברהם הכהן מלחסק, בעל המחבר ס' חלה בתוך חלה, שנסע בשליחות לפולין בשנת תקמ"ג והוא בעלמו מסר תעודה בידי עדת הספרדים, כי הוא מקבל את חלקו מכולל הספרדים שבירושלים וגם הודה בהיותו בחמבורדאם, כי האשכנזים. שבירושלים, מגיעים חלוקה מכולל הספרדים, ועל סמך זה שלחו שליחים בכל ארצות אירופה, מובאים בספר ברכת הארץ, ובחיבת הארץ.

והספרדי הלז זכה במנת החלוקה כאשכנזי, אשר קבל הפרס ההוא עד יום מותו, ולפעמים הוכרחו לצרף קטן וספר בידו להשלים להם מנין עשרה, וכל זאת הי' בהסתר ובהעלם, כי ביהכ"נ מיוחד לא הי' להאשכנזים עד ר"ח שבט תקצ"ז, מפני כי התושבים הישמעאלים תבעו את החוב הישן הנז"ל, מאת העדה האשכנזית, וכל אשכנזי שבא להתיישב בירושלים ת"ו, הי' נתבע על ידם לשלם את החוב החוא, מפני כך היו האשכנזים בעליתם לארץ מתיראים להתישב בירושלים, (והתישבו ביותר בצפת גם בטבריי שנתישבה מחדש אז), או שהיו לובשים עוד בדרך בגדי הספרדים, ומתחפשים לספרדים קכח) וכן פחדו לפתוח להם ביהכ"נ מיוחד. כדי שלא ירגישו בהם הנושים מציקיהם ויבאו לתבוע מהם את חובם קכט), והישוב האשכנזי בארה"ק אז הי' איפוא דל וצנום, קלוש ותלוש, בכמות ואיכות, כי העלי' היתה חלשה ולא ברחבה, ורק בודדים עלו לארץ, ואלה שגדלו ונתערו ונשתרשו בארץ, שקעו בתוך הסביבה, הדלה והקלה וכולם ביחד נתערבו בתוך עדת הספרדים, וקבלו מנהגיהם, ולמדו מדותם וקפאו מבפנים ולא עשו פירות.

ההתיסדות כולל החסידים בצפת ת"ו.

אמנם כאשר החל להאיר על פני תבל תורת החסידות מהבעש"ט זצ"ל, התחילה השאיפה אצל החסידים לעלות לארה"ק, כי ארה"ק הוא

מעורה

קכח) עיין בספר תפ"י ח"ג פרק ה', ובמכתבי הרמ"מ המז"ל, ומזה נמלא גם היום שכמה מהשכמזים שחביב עליהם מנהגי ארה"ק הולכים גם היום לבוש כמו הספרדים, ואומרים שכן הי' לבושו של אברהם אבינו, ועיין תשו' כהונת עולם סי' ע"ד וע"ה, שהאריך בזה עמ"ש, ועיין שו"ת מהרי"ק שורש פ"ח, ועיין בטויו"ד סי' קע"ח, ובספר ברכי יוסף על סי' הנ"ל, שכ' מותר ללבוש מלבושים המיוחדים לישמעאלים וליכא לחוש עמ"ש, ומה שחושש הולכים היהודים בבגדי למר בארצות המזרח, עיין בתשו' הרדב"ז ח"ב כי' רמ"ד, שכ' שגזרה קדמונית הוא ממלכי מזרח, שלא ילכו היהודים בבגדי למר ע"ש, ועיין בגמ' פסחים דף ק"ע שמה בעלה משמחה בבגד בבגדי לבעונים, ובח"י בבגדי פשתן ע"ש, וממכתבי הרמ"מ המז"ל.

קכט) מקומרם "החמת מארץ תימח", להרה"ג ר' ישראל משקלאוו בעל המחבר פרח השלחן ותקלין חדתין למי שקלים.

ממכתבו

מעורה ומקופלת בחסידות ולאחת מעיקרי׳ תתחשבה כידוע בסה״ק, גם הבעש״ט זצ״ל נכסף לעלות לארה״ק, וכבר הי׳ בדרך ומן השמים עכבוהו, ואז עלה להסתפח בנחלת ה׳ אנשים מופלאים: עלה גיסו של הבעש״ט הק׳ ר׳ אברהם גרשון קיטובער זצ״ל, קל) עלה הרה״צ ר׳ נחמן מהורודנקי, קלא) עלה הרה״צ ר׳ מנחם מנדיל מפרימישליאן, איש בריתו של המגיד ממעזריטש, קלב) עלה המגיד הרה״צ ר׳ ישכר בער מזלוטשוב זצ״ל קלג) אך גם הם עלו בתור בודדים, ובהיותם בארץ התרכזו בנפשותם פנימה, כי ישוב האשכנזי לא שתו לבם לקבל מהם השפעה, לזה לא השפיעו במדה גדושה על הסביבה.

אך בשנת תקל״ז נתחדשה עלי׳ גדולה ברוב עם ובפרסום רב כי יותר משלש מאות נפש, משפחות שלימות, איש וביתו באו, ע״י מורי דרך אנשי צורה נערצים ע״י המונים, שראש וראשון הי׳ הרה״צ ר׳ מנחם מנדיל מוויטעבסק זצ״ל, פרנם ומנהיג רוחני לדור ועל ידו מנצחים עוד שתי ראשי ישראל. ה״ה. הרה״צ ר׳ ישראל מפולוצק, והרה״צ ר׳ אברהם מקאליסק זצ״ל, ומסביב אלה מתרכזים עוד כמה וכמה אנשי מעלה, לומדים מופלגים, אנשים ערים

זריזים

קל) ממכתבו לגיסו הבעמ״ט הק׳ זצ״ל, והגהון בעל נודע ביהודה מתארהו בתשובה, מה״ק תה״ט סי׳ ע״ג תהובי ידיד נפשי הרב המופלא מופלג בתורה וחסידות וכו׳, ור׳ יהונתן חיבשין במכתביו מכנהו הרב החסיד המפורסם, מופלג בתורה ומקובל חלקי וכו׳.

קלא) עיין בספר תולדות יעקב יוסף, פ׳ חיי שרה, שכ׳ שר׳ נחמן עלה לח״י ט״ס.

קלב) עיין בהקונטרסים לקוטים יקריס, ודרכי יסריס, עיין בספר חיבת הארץ דף ט״ה, במכתבו אל ר׳ נפי חסיד מזלוטשוב, כתוב וז״ל הנה עד מתי אתה יושב בחו״ל, ואתה שומע לקול המדברים שרה על ארה״ק הזאת, ושותק, אשר כל חללי דעלמא כלא נחשבי עלי׳ צריך להתפלל תפלות הרבה, ואז ידע ויחבב וירגיש בעלמו שהוא הולך עם חלוקים וכו׳, עם״ה, ועיין סדר הדורות החדש דף ט״ז, שכ׳ משמו שאמר שקודם נסיעתו הי׳ מרגלא בפומי הלוחי שחזכה להתפלל תפילה אחת בתקונה, ועכשיו חכימנא טפי הלוחי שחזכה לומר תיבה אחת בתקונה לפני הבורא ע״ם.

קלג) עיין בספרו בת עיני, ובכתביו הקדרלוס בסס מבשר לדק.

עיין

זריזים נפלאים, והם לא עלו למות בארה"ק; קלד) רק באו הנה לחיות ולהחיות לעבוד את השם ולשאוב אוירא דארץ חכימא, ולינק היותם ממקור הקדושה והם הביאו אתם אוצרות של אמונה, ותקוה, המה בארה"ק, ולבם קשור עם כללות ישראל שבחו"ל, והמה מרגישים את עצמם, כראשי המדינה, בפלטרין של מלך, שדברים ודרישות להם אל המלך, לזה לא היו עייפים וצמאי מות רק שומרים ומופקדים למלאות שליחות האומה הישראלית, קלה) זו הי' הרגשתם וכה הי' רואים אותם חבריהם שבגולה, והיו תומכים אותם ביד רחבה. והחסידים הנ"ל בעליתם לארה"ק עלו עלי' "לשמה" ליישב את הארץ, לא דאגו מחיכן יהי' חיותם, ועל השאלה "ואם תאמר מה נאכל"? ענו לתומתם בגודל בטחונם בה' בפשטות "היד ה' תקצר", הם דמו כי יוכלו להתפרנס בארה"ק כמו בגולה, כי כל אחד הביא אתו סכום מסוים, שהי' די להספיק לו את מחיתו בזמן הראשון, וגם להתחלת משא ומתן, כדרך היהודים בפולין, וליטא, ואל החלוקה לא יכלו ליתן עיניהם; מפני שהחלוקה אצל האשכנזים היתה אז

עזובה

קלד) עיין במכתבו של ר' ישראל מפולונק הנדפס בחיבת הארץ דף מ"ו, מענין נסיעה זו שהלה בחדר ובחלול בתו ע"ם בחריכות, ועיין בספר פרי הארץ בהמכתבים, דפוס קפוסטו תקע"ו, גם במכתבי הר"י מקאליפק שם, ובברכת הארץ וחיבת הארץ דף מ"ט, ובגמי נסתרות ע"ם.

קלה) עיין בתשו' יוסף לומץ סי' י"ט, כי היושבים בארה"ק המה שלוחים של כל ישראל, ומחויבים בני חו"ל להחזיקם, דאם לאו ח"ו כל המועדים בטלים ע"ם, שהאריך בזה, וכ"כ הגאון בעל ח"ס בתשו' או"ח סי' ר"ג, וח' יור"ד סי' רל"ג ורל"ד, והאריך להתאמץ בגדולת ח"י מטעם זה ע"ם, וכ"כ המהרי"ק בתשו' שורש ה', וז"ל מ"מ הכא איכא למיגר ולומר דאין כאן שיעור דעת בעלים, דמדהגיחו עניי עירם ועייפים מסוס עניי ירושלים, גילו דעתם שרוצים לזכות בהעמדת העניים שם, כדי שיהי' להם בזכות העמידה שם כי רב הוא, כי שם צוה ה' את הברכה לברך בשמו לעולם עכ"ל, הדור יאמר לאו! כי לפני חמת מאות שנה הניחו עניי עירם מפני עניי ירושלים מפני גודל הזכות: וכ"כ המהרש"ך להדיא ח"ב סי' מ"ה, וז"ל מ"מ פעורים מלד התועסים, ואפילו הכי רואי להם לשלח מנה יפה לעניי ח"י, כופר נפשם ויהי' נחשב להם. כאלו עלו וראו את פני ה' בח"י וכו' עש"ה ובסי' מ"ח.

מְמַכְתְּבַי

עזובה, והכל נכנם אל הכולל הספרדים, והמה נתנו להאשכנזים רק פרורים, בקושטא מצאו שם כמה משפחות של אשכנזים שהקדימו לעלות, סתם יהודים לא חסידים, ותם כספם ולא יכלו להמשיך את נסיעתם, מה עשו החסידים? עמדו ובזבזו את כספם על העניים שעברו חלוצים לפניהם, ועלו ביחד לארה"ק, רובם בלי אמצעים כספיים. לזה נאלץ הרה"צ ר' ישראל פאלוצקער זצ"ל לעזוב את ארה"ק בשנת תקל"ח, (כי הי' אז יוקר נורא) ויצא לחו"ל בשליחת מצוה זו, יחד עם עוד אחד ממתי סודו, לתאר לפני אחיהם את מצבם, ולמען לחלץ מהר את עדתו ממצבם הנורא, סר בראשונא לקושטא, והעמיד א"ע לפני הגבאים מארה"ק, ראשי עדת הספרדים, והם קבלוהו בספ"י ויקצבו לתמיכתם סך 3000 גרוש, ומזה שלח מיד 2000 גרוש לעה"ק צפת לשלם חלק ממס הגלגלתי וסך 750 גרוש, עבור מחיתם לפי שעה, עד עת בא דבר השליחות, ו 250 גרוש הנשארים לקח לו להוצאת דרכו לרוסי', פולין, והצליח בשליחותו וסדר שמה סדר החלוקה במצב טוב שיבוא ישר ליד האשכנזים וביותר תמכו אותם החסידים אנ"ש ויסדו ע"ז נדבה מיוחדת בשביל החכמים, ואנשי היחס שקראוה בשם "מעמדות א"י", חוץ מקופת הרמבעה"נ הקבועה מקדם, ובזה לא זכו רק הת"ח והמיוחסים, והרה"צ הנ"ל לא התמהמה בדרכו ושב לצפת, וימסור את דבר חיזוק החלוקה ביד רעו והוא וחבריו בארה"ק, שלחו מכתבים להגבאים לעריהם, לעורר אותם בדברים נמרצים, והמה השתדלו לכלכל את כלם בלחם לפי הטף, ובעת חוסר בקופתם, לוו בנשך כמה אלפים גרוש, לפרנם את בני עדתם, וע"ז שהתמיכה שהשיגו לא היתה די לפרנסתם, הוכרחו לצמצם בהוצאותיהם, גם לחדול מלתמוך בידי אלו שאינם מבני עדתם, ואח"ז עזב הרב ר' מנחם מנדיל הנ"ז, והר"א מקאליסק את עיה"ק צפת ת"ו, ועמהם חלק גדול מעדתם ויתאחזו בטבריא ת"ו, הסמוכה לה והי' מרכז החלוקה שוב בטברי', ומשם חלקו לכל המקומות שהיו אשכנזים, ובכל שנה שלחו שליח מיוחד, לארצות פולין, וואהלין, רייסען ועוד, ובידו מסרו מכתבים, ויעוררו אותם לתמוך בידי יושבי ארה"ק, והמכתבים התדיריים ששלחו משוכצים בתורת החסידות, מוסר וי"ש, פעלו והשיגו את תעודתם, ובשנת תקמ"א עלה לארה"ק חרה"צ ר' שלמה זלמן הכהן זצ"ל שהביא עמו סכום מסוים לסלק את חובותיהם ולהספקת פרנסתם, וגם מכתב מנשיאי ארה"ק שבק"ק בראד יצ"ו, שהבטיחו ג"כ לסעוד ולסמוך את ישובם בקודש, ומעת ההיא נוסד ישובם על בסיס נכון, והלך הלך וגדול, ובשנת תקמ"ב חבר הרה"צ ר' מ"מ הנ"ז, הטי שברך

לטובת

לטובת החלוקה "לכל איש ואיש מישראל" המסייעים לטובת קופת א"י, כין בגוף, ובין בממון, ובין בדבור, ובמעשה, וכל איש ואשה אשר יעשו עוד נדבה חדשה, ישאו ברכה מלאה ונדושה" וכו', ומגבת החלוקה הועילה להרחבת ולהגברת הישוב, כי יחד עם ישיבת השליח לטבריא היו עולים כמה משפחות מהחסידים לארה"ק, ועי"ז הלך הישוב הלך ורב, קלו) וכלעומת שנתרבה הישוב בארה"ק נתמעטה החלק של החלוקה של כל יחיד, וההוצאה עלתה גם היא למעלה ראש, עד כי לא הספיקה במשך חזמן אפילו לפרנסה מצומצמת וביותר הרגישו בזה העולים מפולין, שלא היתה להם התמיכה הצדדית, שנקראה בשם "מעמדות א"י" לכן בשנת תקנ"ו, (שאז הי' יוקר נורא) פנו חו"ר ארה"ק שבאו מפולין, ובראשם הרה"צ ר' אברהם הכהן זצ"ל ושלחו שליח מיוחד לפולין, ודברי השליח מצאו אוזן קשבת, אצל הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם כמוהר"ר **מרדכי** אבדק"ק **נעסבין** זצ"ל, ועשה אותו לנשיא א"י ואז יצא הרה"צ בקול קורא נלהבה לכל אחינו יושבי פולין יצ"ו, שיהזיקו ביד אחיהם יושבי ארה"ק, ותקן ג"כ שכל אחד ואחד יתחייב א"ע לתת בכל שבוע, נדבה כפי נדבת לבבו, לחיזוק אחיו שבארה"ק, חוץ ממעות הכולל קופת הרמבעה"נ, שהוא כאז ומקדם, ובפירוש התנה הרה"צ הנ"ל שיתנו הכסף הזה על דעתו, שיהי' לו רשות לחלקה לפי דעתו למי שירצה, שלא יכשל ח"ו בלאו דגזל כשירבה לאחד, וימעיט לאחר, וע"ז הסכימו כל גדולי פולין: הרב הגאון הצדיק המפורסם ר' **אברהם יהושע העשיל** אבדק"ק **האלבסוב** זצ"ל, והרב הגאון הצדיק המפורסם רבי **יעקב יצחק** הלוי הורוויץ **מלובלין** זצ"ל והגאון חאדיר הצדיק המפורסם ר' **ישראל** ב"ר **שבתי** זצ"ל המגיד משרים דק"ק **קאזיניץ** יצ"ו ועוד, וקראוה ג"כ בשם "מעמדות א"י" או "מעות הרבי" שהיתה זאת חוץ מהחלוקה הקבועה ונחלקה

קלו) ממכתבי הרה"ל ר' ישראל מפאלאנק הנדפס בספר חיבת הארץ דף מ"ו. וממכתבי הרב הצדיק ר' מ"מ מווישטעפסק והרה"ל ר' לאברהם מקאליסק זי"ע הנדפסים בספר פרי הארץ, ובספר ברכת הארץ, וחיבת הארץ, ובלקוטי אמרים, ובגוף נסתרות ח' לוח נערב, ולח"כ קראו לזה מעמדות ר"י הנ"ל בשם "דמי פתקת הרבי" או מעות יחיד" לאמר שהרבי ומשפחתו שולחים מכיסם שתי פעמים בשנה תמיכה למשפחה ומשפחה כפי מצבה ויחוסה, או סתם יחיד שמלח מעות לקרובו שבח"י.

משלחים

ונחלקה לפי הערכת הרה"צ הנ"ל, שהי' מכיר את האיש ומשפחתו וגדלו בתורת, או ע"י טכתב מליצה שכתב מי מארה"ק, או מחו"ל וכדומה, ושלח רשימה מפורטת כמה שיתנו לכאו"א, ובאופן זה נתחלקה, ואם נעדר ח"ו אחד בינתים זכו יורשיו בהכסף, ולא הי' רשות להמטונים שבארה"ק להוסיף או לגרוע "במעות הרבי" הנ"ל דבר, מה שא"כ בהחלוקה של מעות קופות הרטבעה"נ, שהמטונים שבארה"ק היו מחלקים לפי מספר הנפשות כד"ת, קלז)

ההתיסדות

קלז) מסתרית ד' המכתבים מגדולי פולין שנמחלו לנו טפ"י גם ונדפסו בשנת תרכ"ז בספר חיבת הארץ, ובספר גזי נסתרות ירושלים ת"ו תרפ"ד ח' לוח רב סי' ס"ל, ס"ב, ס"ג, ס"ד, שזה העתקתן לות בלות.

קול קורא שהוציא הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם וכו' כמוהר"ר מרדכי אבדק"ק נעסכיז וצ"ל.

אל נדיבי עם חלקי אברהם רחמנים גומלי חסדים בני גומ"ח שמעו לי ויסמע לליכם ה'. ה"ה החלופים הרחמים נגידים מנהיגי קהל עדת ישורון די בכל אתר ואתר. בלילוף יחידי סגולה הנאהבים והנעוימים ובלילוף כל כפר וכפר היושבים עם אחינו בני ישראל המתנדבים בעם ועל נפש הרבנים המופלגים והחריפים הגאונים גאוני ארץ כולם יעמדו על הברכה ה' עליהם יהיה נפש"ו הנה מעולם מסכתי את ידי והיה ידי מסולקת מדמים. להתאמץ לקבץ דמי החרן תוב"ש וכעת היו לי ידיעה ברורה מגאוני זמננו היושבים עם בחה"ק תובב"ה גודל נעד בת רבים גודל הדחקות שלהם אשר אין להעלות על הכתב ואי אפשר לפורטן ומעות הכולל מהמדינה אינו מגיע לכ"ש לחם לפי הטף דין גרמא נלחיתי נשוא עת מעות מקום מאין יבוא עוזרם, לזאת הנני שולח הנני תרי שלוחי דרחמנא ה"ה הרבני המופלג הותיק כש"ת מ' אברהם מק"ק טוריסק עם פנקס לזה אשר כל דף חתום בחותם שלי אי לזאת נפשי בשאלתי להלות אל עם אלה אשר מאדמו ילאו לשבת בארץ הקדושה תובב"ה להכינה ולסעדה וברעותה דלבא ובעובדא תליא מילתא אשר כל אחד ואחד מן אנשי עירות הן אנשי כפרים הן גדולים והן קטנים כפי נדבת לבו הטהור יתחייב ח"ע בכל שבוע ושבוע בחוק ולא יעבור סך קלוד על מעות אה"ק תובב"ה חוץ מעות כולל אשר בכל קהלה וקהלה

מאז

מחז ומקדם והני תרי שד״ר הנ״ל יעמדו גבחים ע״ז שהמה יעמדו על הפקידים פקודת מטה רבה כזו וירשמו כ״ח וח׳ נדבתו בלעטיל מיוחד ובפנקס הלזה יפריט שמו והלעטיל יהא מונח תמיד לזכרון לגמול עמו חטיבה מול חטיבה כיד ה׳ הטובה עלי. גם פקודתי על הגבחים הנ״ל שיתחמטו בכל התחמטות על שמחת חתונה ובריח מילה להיות לך שמח בהביח נדבה לחזוק עניי ת״ו הקדושה תובב״ה. וזאת בקשתי שעכ״פ יסלק כ״ח וח׳ נדבתו עד רבע שנה ליד הני תרי שד״ר הנ״ל וירשמו בפנקס הלזה. גח וגח תהובי חחיי ורעיי שימו גח וגח ליתן תוקף ועוז להתחמן בכל התחמטות בכל התפשרי ויהיה מעשה בדבר מטה כזאת וכל מי שיתלהב לבו בקרבו בכל מדקדות והתחמטות בכדי להביח נדבה לדבר מטה זו תהי מוכן להתפלל בעדו ובעד כל חשר לו ומעתה הנני טוען ברכה במקומו שירוש קרנס ומזלס מעלה מעלה דרך סלולה עד כי יבוח שילה הכ״ד המעתיר והמדבר בלדקה יום ד׳ כ״ב לחדר רחשון שנת תקנ״ו לפ״ק הק׳ **מרדכי** החוגה פ״ק **נעסבין** וחנפיה יע״ו.

זאת פקודתי על הגבחים חשר יעמדו הני תרי שד״ר הנ״ל שחלילה ללוות המעות הנ״ל לשום חדם בעולם רק יהיה המעות נדבה הנ״ל מונח תחת ידם לרוב וחמוס עד שיבוח מחתי ליר מיוחד לו שירחו בעלמס שיבוח לידי ממש ובגזירה הוח מחתי על הגבחים שיתנהגו כך הק׳ מרדכי הנ״ל.

וזאת להוי ידוע לכל המתנדבים בעס שיהי׳ הנדבה שלהס על דעתי כפי חשר יאר בעיני לפע״ד כך יהיה החלוקה הק׳ **מרדכי** הנ״ל.

חחר כתבי זאת לא הי׳ יכול הרבני מ׳ חברהם מק״ק טוריסק ליסע ושלחתי במקומו ה״ה הרבני המופלג הותיק מו״ה חליקים געלזל במהו׳ תרי׳ ליד מק״ק לחדמיר הק׳ **מרדכי** הנ״ל.

הסכמת הרב הגאון הצדיק המפורסם בקש״ת וכו׳ מוהר״ר **יעקב יצחק הלוי הורוויץ** מלובלין יצ״ו.

הדין נרין חגע למודעי לחחב״י היות שמודע בבירור עניך חחיכו ממדינה זו חשר בחרן המה תרה״ק הס ברעב ובעירום וחוסר כל וחרפה כי מעות הכולל שחנו שולחים לפס היו מספיק לפיהו למעט לכל נפש. והנה נודע לנו כי מקלת מדיעות התנדבו לכל בני מדיעותיהם נדבה הגונה ויש ע״ז חנשים הגונים לזה חשר מכיריס חת חשר בחרה״ק וגס

בא להם במכתב שמותיהם וסודרים כאן ליתן קצוב לכל א׳ לפי כבודו ועניו ולרבו וב״ה חפץ ה׳ בידם יצליח. והם שם שקטים ושוקדים על כל עבודת שמים כמו שעושים במדינת רייסין, רק אנשי מדינת פולין לא היה להם על מי שיסמוכו עד עתה. בעוהבי״ת שהעיר את רוח קדשו של כבוד הרב הגאון חיים החלקים מגעשכיז שרוצה להתאמן בדבר. ובטוח אני בחותו לדיק שלא יפקוט עד עשותו מה שהתחיל בעזרת אל ב״ה. והוא חיים מצליל מאד וזריז וכל מעשיו רק לשם שמים וזה ידוע ומודע לי ע״כ הגם שדרכי להיות טמון ידי בגלתא כי מה אני. אך עת לחשות ועת לדבר בלדקה בפרט לכבוד אדרבה אחרון החייס וידוע כי שם ממדינתו גאוני אחרן ולדיקים גדולים אומרתי חולי ימצאו אשר יהיה נא אמרי לרצון לעשות רצון יוצרנו ב״ה להתגדד להיות גבאים ע״ז בכל מקום לגבות בשכל בדרך שתהי׳ קיום הן מסעודת חתונה ושאר סעודת מצוה הן מאורחים וכיוצא בזה. וודאי אין אדם מיעני מן הלדקה מכש״כ לכבוד שמים. ולהמליץ ליד הרב הנ״ל או למשולחיו שיעשה בהם כשכלו הזך. היא אשר תהיה ניחא לי׳ לחלק ולשלוח לשם ליתן לכ״א אשר בארץ החייס שיהי׳ גם הם פנויס ושויס לעבוד את הבורא ב״ה במקום קדוש וטהור מתוך הרחבה ושמחה ופרנסה ולבקש רחמים עליהו כדרכם הטוב. וכאשר עודע שעושים כן, והיה מעשה הלדקה שלום וברכה וחייס. וגזכה להגלות לדקתו יתברך בקרוב כ״ד החפץ ומצפה לישועת ישראל שיתרבה כבוד שמים המעתיר ומתאמן תמיד בעד כל ישראל אחיהו.

נאום **יעקב יצחק** במהו׳ **אליעזר אברהם הלוי הורוויץ**

הסכמת הרב הגאון הצדיק המפורסם וכו׳ כהש״ת מוה״ר **ישראל**

בר׳ **שבתי** מ״מ דק״ק **קאזינעץ** וצ״ל.

אמיץ כח כביר ורב לועס. דברי חכמיס כדרבונים וכמסמרות נטיעה של סמיכה לסמוך ידיס רפות ולאמץ ברכיס כושלות כושל יקומון מילי דהאי גברא ר״ה הגאון הגדול מופת הדור חיים חלקים אב״ד דק״ק נאסכיז ואחריו כל יאמרו לב ר״ה מחותני הרב החסיד חיים חלקים אב״ד דק״ק קאלבסוב ואחו ר״ה הרב החסיד אמיתי מופת הדור מ׳ יצחק הלוי הורוויץ מק״ק לובלין שלשה המה מטיבי לעד מה׳ מלעדי גבר ר״ה אד״ר שליחות בקדשים מפתח עיניס שהכל מלפיס לרחות תרלו הקדושה בברכת כל טוב גדושה וכעת אשר ברחותס מכתביס מהדחק של אחב״י

חכמי פולין וחבר המה מפולין ולחוץ וקבעו דירתם בחה"ק וחין להם סוס מעמד על הפרנסה וחין הקומץ מספיק ממעות הכולל לקח לחם לפי הטף עתה בזאת הבמה לפרט תקון גדול תקנו ה"ה הג"ל שיתגדבו כ"ח ממדינתנו סיחי' על חכמי עניי פולין. והדברים חסר יגיע מפי רוח קדשו עריבים עלי דברי דודים.

והגני מהנמנים ומסייעים למלוה רבה ולזרז את המזורזין זריז ונשכר שכרם בעין לא רחתה לחזק דברי חכמים בהשתדלות נמרץ כפי התיקון של הגאון החבדק"ק נעסכיז כמבואר במכתבו מע"ד בדק הדבוק. כן יהיה וכן יקום עד בילת מסיח מדקינו ב"ב היום יום ג' עשריס יום לחודש תמוז דהשי' שהח ולישרי לב שמחה לפ"ק פק"ק קאזינץ יע"ץ הק' **ישראל** בהמוח הר"ר **שבתי** ז"ל מ"מ דק"ק **קאזיניץ**

הסכמת הרב הגאון הצדיק המפורסם ובו' בכוש"ת מוה"ר **אברהם יהושע העשיל** אבדק"ק **קאלבסוב** זצ"ל.

אל תגילי בני ישראל רחבי גולת תריגל נדיקים כהרבי חל ס"ה תלופי רחבי קליני מהוגי הדת עם קודם הרבנים המופלגים כל חד וחד לפום מע!תו ועמסם מחורות הגדולים גחוני תרן גודרי גדר ועומדי בפרץ עמודי העולם חב"ד ור"מ בכל קהלת כולם יזכו לרחות עה"ק בעוה"ר על תלה.

ה"ה הרבני המופלג ותיק וחסיד מ' חפריס פיסיל כ"י לדבר מלוה קחזיל והוה משולח מחגבי פולניח היושבים בחה"ק תובב"ח להיות שחדשים מקרוב בחו שמה ורחו בגודל הלחץ זו הדחק של רחיתו היושבים שמה בחרץ הקדושה תובב"ח והם בעניות ודוחק גדול חסר למשמע חזן דחבה נפשנו והודיעו דבר זה לגדולי הדור, ומיגה לת כבוד הרב הגאון המפורסם גר יסרחל מופת הדור בקס"ת מ' מרדכי כ"י חב"ד ור"מ דק"ק נעסכיז שיהיה גבאי הכולל ועדה לבבו המהור על כבוד הרב הג"ל לעשות השתדלות והתחמנות החפצי לעשות תקנות ומעמדות להיות מקום מוגח כסף לפרנס חחיגו שבחה"ק תובב"ח. גם כבוד הרב המה"ג החסיד המפורסם חים חלקים גר יסרחל בקס"ת מ' יחק הלוי מק"ק לובלין נתן חומץ ידו לעורר לבבות עם קודם כחבר טיוכח תחוגה במכתבים הקדושי' לזחת גם הגח לטפויי קחתיגח להיות שידוע בבירור גמור מפי מגידי חמת גודל הטער על רחיגו היושבים בחה"ק והם בצרה גדולה ברעב ובערום ובמכר כל. גלל כן הגני מציל תחיגתי לפני רחיגו רחמנים בני רחמנים ביטוררו לבבם ברחמות על

חנשים

הנסיס שמסרו עצמם וילכו מחרפם אל הת״ק. וכל מי שירצה ח׳ נגע בלבבו ירצה להיות מסייע לדבר מצוה זו ויתן תוקף ועוז לעשות תקנות ומעמדות לקבץ על יד בשביל לחיזו שבת״ק. והיה מעשה הצדקה שלוש השקט ובטח עד שולם ובזכות המצוה יזכו כולם לרחות בנין היכל וחולם. הכ״ד המדבר בלדקה היום יום ג׳ ב׳ לחיל תקכ״ו לפ״ק.

נאום **אברהם יהושע העשיל** הב״ד דק״ק **האלבסאב** יצ״ו.

מכתב אחד שנשלח מחרי״ק וחתומים עליו ג״כ שלשה גדולי טולם ויתר מכתבי הרה״ל (בעל התניא) לוהות חזוק ח״י וגדלות לדקתה ה״ה כתובים בספר חיבת התרן, ובספר גמי נסתרות, ושם כתוב כי העובר לריך ב״ד להתיר לו החרם ושלוח חרם מקדמונים * והיא רק מכריז החרם עוד הפעם עם״ה וז״ל.

ראה רחיצו את עני מקלת בני עמנו הממונים על קופת הרה״ק

ואין עני חלש מן הדעת שמחמת חסרון הידיעה הם מתחשדים וחפלים להרבות במצות ולעשות גמ״ח מקופת הת״ק והיא מצוה הבאה בעבירה. כי הוא לישור גמור ושון פלילי הוא ע״פ דין תוה״ק כמבואר בדרז״ל לפילו להלוות בשכר לשור וכש״כ בחנם לפילו לבטוח גדול הן לאחרים הן להגבאים לעצמן לפילו למצוה רבה כי המעות הן בבר של חכמי הת״ק וכל היכא דקיימו ברשותא דמרייהו קיימו ולשור להוליאם שלא מדעתם. ולפי שרחיצו גודל המכשלה שיצא מהעם המתחשדים החלו שהן גרמא בנזקין שבאו מקלת מעות לחיבוד לגמרי בשנה זו וגם על המותר עברו בכל תוחר שעי״ז נתרחבו השלוחים להוליך המעות להחיות נפשות ולקיים בית״ק לשר עיניהם כלות לליהם כל היום וכל הלילה. ונכנסנו לפנים מגדריהו כי במקום שים חילול ה׳ אין חולקין כבוד לרב וגזרתו בגזירת עירין בגזירת נחש * לעשות סייג לד״ת שמכאן והלאה לא ירים איש את ידו להלוות מקופת הת״ק אפילו פ״א הן לעצמו הן לאחרים והעובר על דבריהו יחולו עליו כל האלות שבתורת כהנים ובמשנה תורה וכל האלורין שבתג״ך ולטורקיה חוץ דרבנן דלית לי׳ אסותא ומי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו של מקום ב״ה לשר בפי חז״ל ושומע לקו יבקן בעוה ובאחן ויזכה לעלות בקרוב לנוה שאנן. ועוד רחיצו לגזור גזירה שוה לכל נפש מן המתנדבים בעם ליתן דבר קלוב מדי שבוע בשבוע לקופת הת״ק שיהיו זהירין וזריזין לפני כל רגל ורגל מכל

*) עיין מש״כ בהמורעת דף י״א עש״ה.

רגלים לסלק כל מה שמגיע מהם עד רגל ההוא, מהטעם ההוא הידוע ע"פ חז"ל ד"ת הק' ומיבטחים תמחו בחל"ם שיקיימו בעצמם תשרי הדור כו' ולא יסורו מדבריו חלה שהם לכבודו של הקב"ה תשר רצונינו לעשות רצון חיים וחיים רצון יהיה תשר בחה"ק תובב"א המעתירים חלין בעד שלומו בגוף ונפש.

נאום **ישראל** במהו' **פרין** זללה"ה (פאלינקער)
ונאום **ישכר בער** במהו' **שלמה** סג"ל זללה"ה מליבחוויטש
ונאום **שניאור זלמן** במהור"ר **ברוך** נ"י (בעל התניא והש"ע).

כל הדברים הנ"ל נמלאו ע"פ גם שהי' מונח תחת החספא יותר משנים שנה ונמלאו ע"פ גם דברי הבאי עה"ח יום ח' כסלו תרל"ה.

נאום **חיים אלעזר וואקס** מבדק"ק קאלוש.

וקבון גדבה זו של „מעמדות ח"י" הנז' שתקן הרה"ק מגעסקיז וחבריו זצ"ל, כבר נתבטלה מעשרות בשנים, ולא נשאר רק קופות הרמבעה"ק הקבועה מקדם, ומזה נמתבש הדבר שהעולם סוברים שהכח להשמיחים שבחו"ל גם על מעות הרמבעה"ק לעשות בה כרצונם, כי חלל המון כל גדבה שנקבלה בשביל ח"י הכל בשם מעות ח"י יקרא, וחין נ"מ חלש בין קופות הרמבעה"ק הקבועה מקדם, בין הגדבה שתקנו הלדיקים הנז', חולם בחמת ים נ"מ גדולה ביניהם לענין ד"ת, ומעות גדול הוא לומר שים להשמיחים כח לחלק במעות הרמבעה"ק לפי דעתם, כי זה גזל גמור ויולא בדיניס כמו שחבחר בספרי „**כבוד ירושלים**" בעזהי"ת. כי מעולם לא הי' להשמיחים שבחו"ל, שום כח על מעות הרמבעה"ק שבקופסחות, כמש"ת מהמכתבים הנ"ז, ומה שלקחו השמיחים לפעמים השלטון נ"כ על כספי הרמבעה"ק לעשות בה כרלונם, הי' מחמת חלמת ותקיפות ולא הי' ביד העניים החומללים כח למחות בידם ולא הי' עפ"י ד"ת, ובחם נתנו לחיזה עני יותר מכפי התקנות הנקבעות להם, ידעו שגזלו חת העניים החחרים ונריכין לחזור להם כשבחין לשוב בתשובה שלימה וכ"כ הרה"ק בעל התניא במכתביו הנ"ל.

וגם מהמכתבים הללו חנו רוחין שבמעות קופות רמבעה"ק משולם לא העיז חיש חת פניו לומר שנותנים זחת על דעת גדול וכדומה שיעשה בו כרלונו ושיחלק לפי דעתו, רק כל עניי חרה"ק זכו בהמעות של קופות הרמבעה"ק ונתחלקה לפי תקנתן שהתקיעו ביניהן מקדם, וכשרלו לקבץ גדבה

חדשה לפס ח"י הוצרכו להתנות בפירוש בזיתו זאת על דעת פלוני שיהלק לפי דעתו, כי אפי' בפסק כשנוכן לדקה לעניי פולין שבה"י זכו בהם כולן בשוה מן הדין ואין להעובה ולהגביה שוס כח ודעה עלי', וכמ"כ הגו רוחץ מהמכתבים הנ"ז שמנהג קדוש הוא כד"ת שיעשו חכמי ח"י הגשיחים בחו"ל ולא שיקחו העטרה לעלמס, וכמ"כ מלינו בפירוש בפסק דין שנחתם בשנת תר"י שחתומים עליו חמשה גאוני דייטשלאנד גם הפקודים ואמרכלי תרה"ק הגשיחים מחזיק הלדיקים "לעדרן" ז"ל (עיין תשו' ח"ם סי' ר"ג שבשנת תקפ"ב כבר היו גשיחי תרה"ק ע"ש, וסי' ר"ד ע"ש) והמה מעידים בחת"י שנתמו מעניי תרה"ק לגשיחים, ושיתנו תשבון בכל שנה ושנה ושכן המנהג מקדם וז"ל "ביג"ו עמ"י עש"ו. מודעת זאת בכל התרן למן יום גלות ישראל מעל אדמתנו, השחיר לנו השי"ת שחרית לפליטה השרידים חשב ה' קורלן, חשב מסרנו נפשם ועזבו תרן מולדתם וילנו לשבת בתרה"ק ת"ו על התו"ע ובחשב תרלנו שממה בעוה"ר ולא מקום מסחר וקנין היה ובפרט לחנשים הבחים מחרן מרחק ושיקר ביתתם זו ביתה זו שיבה רק תוך ד' חמות של הלבה לעשות מלחבת שמים קבע על כן מלפנים זאת בישראל המתנדבים בעם ה' הנפוצים בגולה, במקומותם למושבתם קמו והתעוררו לעזרת לחיתם נדיקי קדושי עליון המסתפחים בנחלת ה' ומחז יי' לחוק בישראל שבחו"ל לתת לבסף מוצץ ולהניף גשמי נדבותם להספיק מיס ומזון לחיתם העניים והחביונים שבתרה"ק ת"ו. גם לנחמו חתומי מטה פקידי ואמרכלי ערי הקודש ת"ו יושבי עיר תהלה לאמשטרדם יע"א הלכו בעקבות קדמוניו כ"ע והטיבו שבמיבו לסבול עול עבודת הקודש חשב שמו עליהו חכמי ורבני ממוני ומשגיחי כולל הספרדים, פרושים חסידים וחב"ד הי"ו חשב בתרבעת ערה"ק ירושלים, נפת, חברון, וטבריי ת"ו, לקבץ על הגבחות מחת כל חיש חשב ידבנו לבו להזיל מכספו לסיועת עניי ח"י ת"ו וכו' וגם חת כל הבסף וכו' הן מדמי מחלית השקל והן מדמי מתנת יד, וקופות ח"י וגדרים ונדבות וכיוצ"ב וכו' חת הכל וכו' חל ידיעס של הקוח"מ עה"ק ת"ו הנז"ל באמשטרדם יע"א ולהעלות הכל בפנקסיהם בחר היטב וכו' וכללות כל שנה ושנה, למן יום חתימת כתבת דנח והלחה ילינו פקוח"מ עה"ק ת"ו חת חשבונם מכל ההכנסות חשר נכנסו ובחו לידם, הן ע"י השתדלותם והן ע"י השתדלות הרב מוהר"ל הנ"ז כ"ו לפס סתם ח"י ת"ו, ומכל הקולות שהוליחו וכו'" וחתומים ע"ז חמשה גאוני דייטשלאנד ופוח"מ עה"ק

ההתיסדות כולל הפרושים בראשונה בצפת.

בשנת תקס"ח (בערך) קרה מקרה שהוכרח לברוח מרוסיא אחד מתלמידי הגר"א מווילנא זצ"ל, הרב הגאון ר' מנחם מנדיל משקלאוו ז"ל ונסע לארה"ק בראשונה בא לטבריא ת"ו, ושם היו עיקרי המנהיגים של ישוב האשכנזים בטבריא, וצפת, ראשי החסידים ובראשם רבן של החסידים ר' אברהם מקאליסק, ולא איתדר לי' שמה, ותקע ישיבתו בצפת ת"ו, וגם שם לא הי' יכול להיות יחד עם חסידי וואהלין, מפני שינוי המנהגים שבינו לבינם. בפרט שהיה אז בהתחלת המחלוקת שבין החסידים ובין הפרושים כידוע, והוא היה יחידי ומצא א"ע כערער בערבה והצר לו מאד, לזה המטיר עם מכתבים לידידיו הנאמנים שבחו"ל שאחד מהם הי' הרב הגאון ר' ישראל משקלאוו ז"ל וגם שלח שלוחים מיוחדים להם שיראו לבוא לעמוד לעזרתו, ולא יהי' כל הישוב בידי החסידים שאח"כ לא יהי' תקוה, ונתעוררו מזה כל תלמידי הגר"א מווילנא זצ"ל, ובראשם הרב הגאון ר' חיים אבדק"ק וואלאזין זצ"ל ואחרי יגיעה גדולה שיגעו הוא ור' ישראל משקלאוו ז"ל ועוד כמה גדולים, עלה בידם לשלח לו אחדים מתלמידי הגר"א לעזרתו בשנת תקס"ט—ותק"ע בראשם ר' ישראל

ת"ו שבחמסטרדם יע"ה הק' נכי הירבעל לעהרן ס"ט הק' זלמן רובענס, יעקב מחיל לעהרן, ופס"ד זה נדפס בתריכות בהקונטרס זלח"ה ח' י"ח עס"ה, ועיין בספר בית להרן להרה"ל מקאהלין זל"ל במכתביו שכותב שמעה לפרסם את שמות אלו שמפסידים מעות ח"י שלח יבוא לידי העניים שבחרה"ק, וז"ל בחמלא המכתב על החמשים הסם שידעו כי בנפסם הס ובנפס ב"ב וחון מזה שנפרסם חותם בפני כל הגדיקים והחסידים והתמימים והיסרים בלבותם, שידעו ויכירו הכל התגלות לבם ופיהם יכשלם בכשיל ובלפות יהלומו רחשם, ופעם אחר פעם בחתי בחזהרת תוה"ק ותזהרת כל הגדיקים אשר נפשי קשורה בהם אשר הם בחיים חותם יחיו חיי עד ולקדושים אשר בארן המה יכולו גלגלתו ומוחו עד בלתי השאיר לו שריד וכו', ותי"ה יבוא להם קבלות מארן החיים להם ולנשיהם ולבניהם עה"ע והם שלום וכו' עכ"ל וכ"כ הגאון מהרש"ק שמטה לפרסם את שמות החמשים המפסידים קיפות ח"י ומשמים חפי' לעדקה אחרת בחו"ל או בארה"ק, מובא בס"ח סי' י"ב. ואהרמ"מ נחסף בעברי' ב' חייר תקמ"ח, ולוה שלח לכתוב על המלבה שוס קוחר וכן עשו.

מקונטרס

ישראל משקלאוו ז"ל, בשלהי חורף תק"ע יצא ר' ישראל הנ"ל להו"ל לחלק א"ע מכולל החסידים שנקרא אח"כ בשם „כולל וואהלין" ליסד להם כולל מיוחד בשם „כולל פרושים" והגאון מוואלאזין עמד לימינו ועוד מתלמידי הגר"א והצליח להם לחלק א"ע מהחסידים, והנשיאות הראשית הי' בשקלאוו ואח"כ בווילנא יצ"ו ואח"כ נסע לווארשא וכל המדינה יצ"ו, ושם פגע התנגדות גדולה, משלוחי כולל וואהלין, ורבני פולין החסידים, ונתפשרו לחלק כל פרי מדינת פולין „לכולל וואהלין" „ולכולל פרושים", לפי הנפשות, בשנת תקע"ג בא בחזרה לצפת. ונהל הוא ומהרמ"מ הנז', את הכולל שהעמידו ביגיעה רבה, ויסדו להם ביחמ"ד להתפלל עפ"י נוסח הגר"א ז"ל, בשנת תקע"ו, נסע הרב מוהרמ"מ ז"ל וכל ב"ב וקבע דירתו בירושלים ת"ו, ובצאתו הרב הנז' מגליל, עשה חשבון ונשאר הכולל חייב שנים וארבעים אלף גרוש, אחר הביזה שהיתה בצפת בשנת תקצ"ד והחרבן והרעש בשנת תקצ"ז עזבו הפרושים יתר השריד את מקומם בצפת, ויבואו כלם לדור בירושלים ת"ו ומאז נתיסד כולל הפרושים בירושלים ת"ו. קלה) ולא נשארו עד היום לשמור ישוב האשכנזי בטבריא ובצפת ת"ו רק מאנשי החסידים יצ"ו.

ההתפרדות

קלה) מקונטרס החמת מחרן תלמח מר' ישראל משקלאוו ז"ל הנ"ל, שז"ל שם בחמעט מה לרבה לספר כי לא יכילו כמה יריעות מה שהי' לנו ביניעות הגאון דוואלאזין וכו' עד שהעלנו לכונן ישוב חדש בפני עלמו להר' מוהרמ"מ ז"ל שנשלח אליו טוד מאנשי תלמידי רבנו הגר"א כ"ע וכו', וע"ש בחריכות מטוד ובזה מנפות ורעש ר"ל שהי' אז, ועיין במכתבי ר"א לעווי המובאים בספר מבשרת ציון מהבזה שהי' בשנת תקל"ח, ועיין בספר מגיני ארץ שנדפס בווארשא פעם ג' בשנת תקל"ז, ומובא שם שבשנת תק"ף נתמעטה הכנסת הכולל ויצא הגאון האדיר ר' אהרי' ליב קאלעטעלבויגען לצ"ד דק"ק בריסק י"ו, בנזרת עירין שלח להדליק שמן ממעות רמבעה"כ אפי' נדר בפירוש שמן למאור רק לשלוח יפר לאהרה"ק: כי אז התחמסו בהמעות להדלקת נרות בביהכ"נ לכבוד רמבעה"כ, ואחריו יצא הגאון מוואלאזין ואחריהם יצאו כל גאוני רוסיא ופולין, ואח"ז בשנת תרי"ב כשרצו בני אסטריך ליסד להם כולל מיוחד פנו אל הרה"ג ר' חיים נתן דעמביצער, מקראקא, והוא פנה אל כל גדולי רוסיא ופולין ושוד וע"ם הפלפול שהי' בין הגאון רמ"ק לבינו תודות פסקו של הג' מבריסק, ועיין

ההתפרדות כולל חב"ד מכולל וואהלין.

בשנת תקפ"ב נתפרדו חסידי חב"ד מכולל החסידים ולקחו להם את העיר חברון ת"ו, שהי' אז ישוב קטן מאשכנזים ויסדו להם כולל מיוחד בשם „כולל חב"ד" ואז פקד הרה"צ הגאון הגדול וכו' כקש"ת מוהר"ר דובער זצ"ל (הנודע בשם אדמו"ר האמצעי) על חסידי חב"ד שעלו לארה"ק להתישב בחברון, ויכוננו בה עדה קטנה לבדם, אך בהוצאות צרכי הצבור השתתפו עם הספרדים, רק בשנת תרי"ב כאשר ישוב ירושלים ת"ו, התחיל להתגדל במדה מרובה, וישוב חברון עמד על עמדו, העתיקו כמה משפחות את מושבן לירושלים ת"ו, ומאז נוסד גם בירושלים ת"ו כולל מיוחד בשם „כולל חב"ד". קלט)

בשנת תקצ"ז נתקבצו עולי האלאנד, ודייטשלאנד, ויסדו להם כולל מיוחד לבדם בשם „כולל הו"ד". קמ).

קהלת הספרדים.

בשנת תק"א (בערך) נתישבה מחדש עיה"ק טבריא ת"ו, וארבעת הערים האלו: ירושלם, חברון, טבריא, צפת, ת"ו, נקראו ונקראים עד היום בפי המשולחים ובהמכתבים היוצאים מארה"ק בשם „ארבע ארצות" וסדר השליחות נחלקה לשלשת המערכות חנז"ל, היינו תוגרמא, מערב, פראנקי"א (איירופא)

ובכל

שו"ת טומו"ד סי' רי"ט, ורל"ו בהסמטות, ותשו' כרך של רומי סי' י"ע, ועיין בקונטרס פקוטות שדה, ובקונטרס מספטי ה', כל דברי הגדולים מזמנים שונים בעניין זה בחריפות, ובשנת תרמ"ז הרע מחד מלב כולל ווילנא ושלחו שלוחים לחו"ל, ועוררו את כל גדולי ליטא לחזק שוב הקופות של רמבעה"ג ומדפסו דבריהם בקונטרס גבול טולס ע"ס בחריפות, ועיין בשו"ת חוקי חיים סי' י"ח, וח"ס חו"מ סי' י' ב, ותשו' בנין ציון היסמות סי' רס"ג, ובקונטרס השד"ר הרב מזור"ל מצה (שנדפס בווינילית תקפ"ג) ותשו' נדיב לב ח"ב חו"מ סי' ל', ובשו"ת שער שלמה סי' ק"ל לעניין חלוקת הכוללים ע"ס, ועיין בתשו' שמחה לחים חו"מ סי' י"ד עש"ה.

קלט) עיין בספר לחן חיים יור"ד סי' רנ"ו סע' ה', כי בשנת תקפ"ב נתיסד כולל חב"ד, ובחרו בחברון, מפני מקרה שקרה לז בחיי המנפחה, ועיין בהמקומות שציינתי סוף הערה קל"ח, וכעת לאחרי מלחמות שהיו שם י"ז י"ח אב תרפ"ט תי"ר, נתבטל כליל יסוד היהודי בחברון ת"ו.

קמ) עיין בהספ"ד מצבת תד"י הדפוס בקונטרס זלחה"ר ח' י"ח הנ"ל.

ובכל שנה נשלח שליח אחד, „מארבע ארצות", לכל אחת מהארצות, ואופן גביית החלוקה וסדרי לא נשתנה כלל אצלם מראשית הוסדה עד היום, ולא נחלקו לארצות, ומחוזות, כמוני האשכנזים, רק שליחות אירופא נתבטלה מפני שיושביהן כמעט כלם אשכנזים, החלו לשלוח את תמיכתם להאשכנזים, מעת שנוסד ישוב האשכנזים, אחינו האיטלקים, וקהלות הספרדיות שביתר ערי אירופא, שולחים להם ישר ע"י הבי דואר, אך מספר השלוחים לא נתמעט כי חלקו את ארץ המערב לשתי מערכות: מערב הפנימי הכולל ארץ מאראקא, ומערב החצון הכולל אלג'יר, טונים ועוד. קמא).

המאה השביעית.

ההתפרדות הכוללים של החסידים, לארצותם, ולפלכיהם מכולל וואהלין.

א) **בשנת** תר"א נוסד בירושלים ת"ו ג"כ סניף מכולל וואהלין, ע"י הר"י באק ז"ל, ועד שנת תר"ח, קבלו חלוקתם באמצעית הממונים שבצפת"ו ובשנה הזאת החלו להשיג את חלוקתם ישר לירושלים ת"ו, בהשתדלות הר"נ באק, להכולל הזה שייכים הפלכים; קיעוו, פאדאליע, וואהלין, חערסאן יעקאטרינאסלאוו, טאוואריא, פאלטאווע, ועוד.

ב) **כולל** קארלין. ואח"ז נתפרדה העיר קארלין, מכולל העיקרי ויסדה לה כולל מיוחד בעד החסידים היושבים בפלך מינסק, ועוד מקומות ששייכים לכולל הפרושים.

ג) **כולל** זוטאמיר. ואח"כ נפרד הפלך זוטאמיר, מהכולל העיקרי ויסדו להם כולל מיוחד בשם „כולל זוטאמיר" בעד בני יושבי הפלך הזה.

כולל

קמח) דבר התיסדות ישוב עיה"ק טבריה מחדש, כי עד ד"ה סל"ח הי' ישוב בטבריה ומתגרשו בם"ז היהודים והטורקים מן כחלוק עומר בן קטף, ובזמן ר' בנימין בעל המסעות הי' כחמשים בע"ב, ובמלחמות מלכי מצרים עם הטורקים נחרבה, ובסנת ה"ח ס' בנה המלך סולטאן סלימון הגדול חומותי', ובימי החריז"ל הי' בה ישוב יהודי גם תח"י הסלה"ק ישב בה עד סנת ס"ן, ומחרבה ה"ח ת"כ, ובסנת מחדש בסנת תק"ח ט"י הרה"ג ר' חיים חבולחפיה, והניסים שקרו למוסדה—כתובים בספר זמרת הארץ, (ליוחרנת תק"ד) ואת תמליטו תמלא בספר „טובת מרדכי" עם"ח.

עין

ד) **כולל** בעסראביע, פלך קעשענעוו נפרד מכולל העיקרי, ויסדו להם כולל מיוחד בשם „כולל בעסראביע".

ה) **כולל** ליבאשוי: בעד בני המחוז הזה, נפרד מכולל העיקרי.

ו) **כולל** קדאינוב: מחוז מינסק, נוסד בראשונה בטבריא, ובשנת תרס"ז בערך נוסד פעה"ק ת"ו.

ז) **כולל** אסטרייך גאליציען: נוסד בשנת תרי"א, אחרי שראו שנפרדו בני פולין מכולל העיקרי, נפרדו גם הם.

ח) **כולל** קאסוב (גאליציען): בעד בני המחוז הזה, נפרד מכולל אסטרייך

ט) **כולל** וויניצא (גאליציען), בעד בני המחוז הזה, ומצורף לזה גם מחוז מארמארוש, שבאונגארן.

י) **כולל** בוקאווינא: בעד בני המחוז הזה.

יא) **כולל** מוקאנטש: בעד בני העיר הזאת, ועשרה גלילות הקרובים אליו, נפרד מכולל לעמבערג (גאליציען). והנשיא הרה"צ ממונקאטש שליט"א.

יב) **כולל** זיבענבערגען: בעד בני המחוז הזה.

יג) **כולל** מאלדאווא. (רומעניען). בבוקארעסט הנשיאות הראשית.

יד) **כולל** וואלאכאי. (רומעניען) ביאסי הנשיאות הראשית. קמב).

ההתפרדות כוללות הפרושים, לארצותם, ולפלכיהם.

א) **כולל** ווילנא וזאמוט: אליו שייכים גם פלך, קאוונא, ומחוזי קורלאנד, וליפלאנד, וכל ערי מחוז סלאנים, לבד העיר סלאנים.

ב) **כולל** גראדנא: נפרד מכולל העיקרי, ונעשה כולל מיוחד, בעד בני מחוז הזה.

ג) **כולל** סלאנים: נפרד מכולל גראדנא,

ד) **כולל** מינסק: בעד בני פלך מינסק, נפרד מכולל העיקרי.

ה) **כולל** פינסק: בעד בני העיר הזאת, והערים הקטנות שבסביבותי, נפרדו מכולל מינסק.

ו) **כולל** רייסען: בעד בני פלכי מוהליב, וויטעפסק, ויתר ערי רוסיא הלבנה, נפרד מכולל העיקרי.

כולל

קמב) עיין בקונטרס מספרי ה', ובמקומות שליינתי בהערה סוף קל"ח, וממכתבים שונים, ומפנקסי הכוללים הנ"ל.

ז) **כולל** סובלק ולומזא: בעד בני פלכים אלו נפרדו מכולל ווארשא.
ח) **כולל** אונגארן: בהכולל הזה מתאחדת עדת הפרושים עם עדת החסידים ונקרא בשם „כולל שומרי החומות" בעד בני עסטרייך אונגארן, מעהרען, בעהמען, (טשעכיא סלאוואקיי) נוסד תרי"ח.
ט) **כולל** אמעריקא: בעד בני אמעריקא, נקרא בשם „חפארת ירושלים"
יוד) **כולל** שיקאגא: בעד בני המחוז הזה.
יא) **ועד** אפריקא: ההכנסה נתחלק לפי הפשר, לשלשה המוסדות האלו: א) ועד הכללי ב) ת"ת, וביקור חולים. ג) כולל ווילנא וזאמוט מפני שהרבה מתושבי הארץ הזאת, המה ילידי המחוזות האלו, ובני אפריקא הבאים להשתקע פעיה"ק, מקבלים חלקם מהועד המשותף הנ"ל. קמג).

ההתיסדות כולל ווארשא פולין בירושלים ת"ו.

בשנת תר"ה עלו לארה"ק שלשה אחים מפולין, ממשפחת לעווי, ושלשתם היו גדולי תורה, וגם בעלי רוח כביר, ואנשי מרץ, ואז חי' הסדר כאשר בא אחד מפולין, אם הי' מכת החסידים, קבל חלוקתו שני שליש מכולל החסידים, ושליש מכולל הפרושים, ובאם הי' מכת הפרושים קבל שני שליש מהפרושים, ושליש מהחסידים, לזה כאשר בא אחד מפולין, הי' נצרך למאה תעודות ומכתבים, לאיזה כת היא שייך כי כל כת דחהו לחברו כמובן, ורובם לא הי' בידם תעודות כאלו, ועד שהשיגו זאת מפולין, עבר ב"כ וב"כ ימים ושנים עד שקבל חלוקה, כגורל כלם הי' גם גורלם של האחים הנ"ז, וההתנהגות זאת עורר את רגשותיהם, ואמרו לעשות קץ לשערורי' זאת, והחלו לנהג תעמולה רחבה בין העולים מפולין ליסד להם לבדם כולל מיוחד שיתאחדו בו חסידים, ופרושים, בני פולין, אף שהי' דבר חדש וכידוע קשה הי' אז ליצור חברה משותפת כזאת, מפני פירוד הדעות שבין שני הכתות, אעפ"כ נקל הי' להם להמשיך את לב העם, אחרי דעתם, כי רובם ככלם זכרו עוד היטב את הלחץ שלחצו אותם, ואת הרפתקאות שעבר עליהם, לזה נאספו בשנת תר"ח ויסדו להם כולל מיוחד בשם: **„וואַרשא פולין"** ונבחרו אז לממוני הכולל שלשה עמודי התוך ה"ה, הרב הגאון מוהר"ר **מרדכי**

מאיר

קמג) מספריס, וממכתבים שונים, ומפנקסי הכוללים.
מפנקסי

מאיר ז"ל ראב"ד בק"ק ביאלא (פולני) יצ"ו, ודומ"ץ בפעיה"ק ירושלים ת"ו, מיסד הת"ת והישה"ק עה"ח, בהרה"ג הצדיק מוהר"ר אלי' ראב"ד בק"ק מיזריטש (פולין) מגזע המגלה עמוקות, והכ"ח ז"ל, והשני הצעיר משלשת האחים הנ"ז הרה"ג מוהר"ר **יעקב ליב לעווי** ז"ל, שהי' אח"כ דומ"ץ בפעיה"ק, אלו מצד הפרושים, והרה"צ והגאון ר' **ברוד וואלף** זצ"ל, מצד החסידים, ונפל הגורל על הגאון ר' יעקב ליב הנ"ל שיצא לחו"ל לסדר הדבר באופן הגון ושיהי' מסודר היטב, כי הי' להם התנגדות גדולה בארץ ובחו"ל כמובן, מאחר שהמה היו הראשונים שנתפרדו מכולל הפרושים, גם מהחסידים בפולין.

ויצא הוא ואחד מרעיו לפולין, והראשון שהסכים על ידם הי' הרה"צ והגאון ר' **משה'לע** בהרה"צ ר' **דוד מלעלוב** זצ"ל, ואחריו הסכימו כל גדולי פולין, ונסעו לווארשא ועשו השלוחים הנ"ל את הרה"ג שמסר נפשו על עמו ר' **דובעריש מייזלעש** זצ"ל אבדק"ק **וואַרשא** יצ"ו לנשיא א"י, והוציאו קול קורא נלהבה לאחינו תושבי פולין, שכל אחד יביא נדבתו לעזרת אחיהם יושבי ארה"ק, ובשרו להם שמהיום והלאה יבוא הכל אל המטרה, רק בשביל אחנו בני פולין, שהתנדבו לעלות ולשבת בארה"ק, והעמידו שתי חביות גדולות, ובמשך שלשה ימים נתמלאו מכסף וזהב, ושבו ירושלימה בשנת תר"ט, בשנת תרכ"ד (בערך) נתמוטטו עמודי הכולל ע"י המהפכה שהיתה אז בפולני' שלחמו עם הפולני בעד חפשותה, לכן היהודים שמה סבלו הרבה כמובן, לזה יצאו אז שנית הרב הגאון ר' יעקב ליב הנ"ל, להקים הריסותי' ולחזק מעמדה, והצליח בדרכו. ואחרי הגאון ר' דובעריש הנ"ל נכתר לנשיא ארה"ק, הרה"ג ר' **חיים אלעזר וואקס** ז"ל, אבדק"ק קאליש יצ"ו (בעהמ"ס נפש חי') נפטר א' תמוז תרמ"ו, ואחריו נכתר לנשיא ארה"ק הרב הגאון נדיב ושוע, הגביר הנכבד הר' **מרדכי הלוי הורוויץ** ז"ל, תלמיד הגרע"א זצ"ל ונפטר אב תרס"ו, ונכתר אז הרה"צ הגאון הגדול הנדיב הידוע בנש"ק כמוהר"ר **מנחם מנדל** שליט"א **מראדזמין** יצ"ו, והתפטר א"ע בשנת תרע"ב, מפני שהגדולים שבחו"ל, שרצו שתבוא הקופה הזאת תחת רשותם, והמה יהיו הבע"ב על הכסף, הציקו לו מאוד באמצעים שונים, שתמסר שערות ראשך, קורא נכבד בקראך בספרי באריכות באיזה אמצעים השתמשו להשיג הקופה הזאת, ונמסר אז הנשיאות להנשיא דהשתא ועוד ארבעה שכבר הלכו לעולמם וחלכח"ש, אך הוא הי' תמיד הסוכן, וחמה במחכ"ה לא ידעו בין

ימינם

ימינם לשמאלם, מה נכנם להקופה ומה נשלח לארה"ק ת"ו. (קמד).

בשנת

קמד) מפנקסי כולל ווארשא פולין, ומספרי זכרונות לחכמי ירושלים ת"ו וממקורות נאמנים, סכום החלוקה שבאה קודם המלחמה מהנשיאים שבווארשא עלה לסך מאתים עד שמונים אלף רו"כ לשנה, והקבלות נשלחו מז מ"י על כל פרוטה ופרוטה כמנהגם מקדם, בשנה אחרונה לפני המלחמה לקח סופר הכולל ועשה חשבון מסכום הקבלות שנשלחו לחו"ל, בשנה שעברה, ועלו לסך תשע מאות אלף וחמשה ושמונים אלף רו"כ, והרהיב זאת להממונים, וגבאי הכולל, והמה כתבו להנשיאים מה זאת ? שאפי' עשרה לחודש למאה לא יבא לארה"ק, לתקן זאת, פסקו הנשיאים להיות דורש עוד קבלות מז"י, רק הדפיסו בווארשא קבלות, בזו לבזו פרצה המלחמה הטולמית, וכל מדינה ומדינה נעשה טולם בפני עצמו, ואין יוצא ואין בא ו"ח הי' לשלוח כסף לא"י, כי ג"י היתה נחשבת מז לאחת מארצות האויב, ונשאר הכסף בידי הנשיאים אשר לא נסעו לאמריקא, עד כי בשנת תרע"ו, תרע"ז, הי' אומרים שנמצא בהקופה של הרמבעה"כ בווארשא יותר ממיליון רו"כ, וחש"כ בשנת תרע"ח, כששלחו חותו חיפוש הכסף של הרמבעה"כ, השיב כי כסף הרמבעה"כ הלך לאבוד, ולהטופה נסתרות ביום דין גלוי וידוע שכסף הרמבעה"כ הנז' הלך אל זה החור שהלך הכסף שנקבץ בעד תחיו המומלים שבאוקריינא כידוע מאמר חז"ל לאו עכברא גנב אלא חורא גנב וד"ל. ואחר השתדלות גמורה של הרה"ג ד"ר רוטער שליט"א מרחטערדאם י"ו, נשלח ע"י מהנשיאים משנת תרע"ח והלאה, לזה פעמים כסף לעניי ארה"ק, על פסח, וסוכות, בכל פעם בערך חמשים לירות ויותר, והחשבון בדיוק כמה, ומתי נשלח תמלא בספרי בחריכות, ככה נמשך הדבר עד שנת תרפ"ד, בחמלא שנה זו התחילו לשלוח חלוקה חדשית, בתחילה חמשים לירות לחודש, ובחמלעטיס שוים המשיכו לותם הממונים שבארה"ק, בכל פעם יותר ויותר, עד כי בשנת תרפ"ו, הוכרחו לשלוח בכל חודש לכה"פ מאתים לירות גם השתדלו להם רשיון מהממשלה הפולנית, ע"י הקונסול שבעיה"ק, שלח יהי' להם שוס תירון, לעכב הכסף בווארשא, וגם התחילו זו לבקש חשבון מהנשיאים, מאחר שלא הי' להם הקבלות לידע החשבון, וגם שהקבלות יבאו שוב מעיה"ק כמו שהי' מקדם ומאז, וכמו שנהג גם היום אצל כל הכוללים שבעיה"ק ירושלים ת"ו.

ויהי כי רצו שמתחיל מעמדם להתעוטט מעט מעט, לזה חשבו מחשבות

לחיך להחזיק הדבר, וגפ"ו על תחבולה שפלוני ויסדו מוסד פעיה"ק, וקבלו לתוכו חוזה בחוריס, וכוונו בזה שלשה דברים: ה) להחזיק עי"ז השלטון על הכולל, ביד חזקה שבאם לא ירצו לשמוע יכו לותם הבחורים הנז' מכות לגרוף, כאשר יגיע זה בחמת לפועל חח"ו, שנפלו הבחורים הנז' על סופר הכולל, והכהו מכות רצח, עד שנפל למשכב כמה שבועות, ועד היום הזה עדיין חולה, וכן נתחרגן עוד לעשות כמה ההתנפלויות על מנהלי הכולל, ולא יגיע לפועל כי נגלו בדרך נס, ומוסד זה ניזן, בחלק גדול מקופת הרמבעה"ל, כן אמר לי אחד ממנהיגי המוסד הנז' שהי' ג"כ ממונה בהכולל, בספרי תמלחו בחריפות הכל. ו) שיהי' פרנסה לכל המשפחה בארץ, ובחו"ל, לחיות חיי שריס והוללות כידוע, שהפחות שבהם מקבל עשריס לירות לחודש, ואיך חלקו ביניהם העסק הנ"ל, וכמה פקידים בארץ, וכמה בחו"ל, ואופי של המוסד הנז' הכל בפרטות תמלא בספרי. ג) להכריח את "החגודת יצרהל" שבעיה"ק שתסיר למשמעתם להסיג מטרה זו גיסו כל הבחוריס, ושלחו לקריית חוצות, לנהל תעמולה רחבה בכל הארץ, ובמקום שים לתת מחנת יד לא טמנו ידם בצלחת, כמו שכניעו בכל הארצות שהסטודנטיס מנהלים כל הפוליטיקה של המדינה, וע"י משיגים כל הפוליטיקה, ולגלגו היה הופעה חדשה שפעם הרחבון הנו מוציאים זאת בהסטוריה, שהשתמשו בבחוריס לומדי תורה ובטלו ת"ת דרבים, לא שבוע ולא חודש, כדי להסיג מטרות פוליטיות, לדרבת בדברי רז"ל הנו מולחין להיפך שלין מבטלין תלמוד תורה לפי לבנין ביהמ"ק, ות"ת כנגד כלם, לפי כנגד פוליטיק, שומו שמים על הנהגה כזו! לוך מחנכין את הדור הלעיר, ומה יוכל לגמוח מחנוך כזו, והלואי יתן ה' שיהי' סופן יותר טוב מתלמידי ישיבת גור שבפולין, כידוע לכל מה נעשה מהם ר"ל, וגם תמלא בספרי סיפור עורה, לוך עוד לפני שלשים שנה בערך זמם חותנו של הרבי ועוד מחנכי החלר, לבלוע את עניי תרה"ק וגלגו מחשת שניו רק בדרך נס, ולא יגיע לו מחשבתו הרע לפועל, ועכשיו ישיבו בני מעיו כי נפלו העניים החומללים שבחרה"ק ברשתו כדגי היס, ושופה בהם חריסטון לחנכי ביתו למלחות תחותם ותחותו, לבל העומד לימין לבין, הנה לא יגוס ולא ינן, ורוחה את עניס ולחנס, ודמעתם לפניו תבוע, ולל נקמות יבקוס דם עניים וחביונים, (ועיין שבועות דף ל"ט סע"ח) שבחרה"ק שנשפך בלא חמל וקבע את קובעיהם נפש, (כי חס ולין דין למטה יש דין למעלה) רק עדיין לא נתמלא סחתם.

בשנת חרנ"ו עלה אל הר ה' בעיה"ק ירושלים ת"ו, הגביר הנכבד נדיב מפורסם מוהר"ר יעקב שרגא ב"ר יצחק אייזיק טענענוואראצעל ז"ל והפריש מממונו סך שנים וחמשים אלף רובעל, וקנה מזה אחוזת ארץ מחוץ לעיר, ובנו עלי' בתים לטובת עניים שבכולל "וואַרשא פולין" הי"ו ורוב הבתים על מגרש זה נבנו אז מממונו, ונקרא השכונה הזאת על שמו. **„נחלת יעקב"** והולכות ונבנה גם היום בכל שנה כמה בתים, כהיום כבר נמצא על מגרש זה תשעה וחמשה בתים, עם ארבעה בתי ת"ת ושתי בתי כנסיות גדולות: אחד להחסידים, ואחד להפרושים. חוץ מזה יש להכולל עוד שבעה חצרים גדולים, שבכל חצר יש גם ביהמ"ד, ששה מהם נמצאים בעיר, ואחד חוץ לעיר, גם משותפתם בועד הכללי מגיע להם על חלקם חמשה עשר בתים, בכל אלו הבתים גרים עניים מכולל "וואַרשא פולין" חמשה שנים חליפות עפ"י גורל, קמה) תקנות הכולל ופעולותיו: לחלק תמיכה שנתית, (כעת חדשית) לכל בני הכולל הנצרכים לפי מספר נפשותם לגלגלתם, והתמיכה הזאת נקראת „חלוקה" ומאחר שפרי נדבות בני חו"ל נוסד על שתי העמודים. א) להחזיק מעמד ישוב הארץ ב) להחזיק מעמד התורה, לזה נחלקת החלוקה הזאת לשני סוגים: א) ת"ח שתורתו אומנתו ב) סוחרים ובעלי מלאכות גרושות ואלמנות ר"ל, סוג א' מקבל חלוקה שלימה, וסוג ב' רק חצי חלוקה, ולענין יתר נפשות ביתו של אדם מתחשבים לפי ערך ראש הבית, ואם להאב ההוא מלאכתו בידו, ובניו סומכים על שולחנו, אעפ"י שהם בני תורה היינו שלומדים אצל מלמד, או בבית המדרש לא יגיע עבורם רק חצי חלוקה, ואם אינם סמוכים על שלחן אביהם: יתומים ר"ל, או שאבותיו אינם בעיר וכדומה, והם בני תורה כנז"ל מקבלים חלוקה שלימה. חוץ מזה תמיכות מקריות עזר נשואין, חולה, להחזיק ת"ת וצרכי צבור וכו'. קמו)

ועד

קמה) מפנקסי הכולל של כולל וואַרשא פולין בעיה"ק ת"ו.

קמו) התקנות הללו נעתקו מפנקס הכולל הרחמנן לאבר בלפת ת"ו, שהעתיקן ג"כ הגאון ר' ישראל מסקלאוו ז"ל בקונטרס החמת מחרן תנמח סי' י ג חולס בתקנות החלוקה מסגת תקפ"ג סי' ד', מלינו שהחלוקה החלוקה לז לשלשה סוגים: חלוקה שלימה, מחצה, שלים. והחלוקה בה להם לז רק פעם אחת בשנה, והביאתה היתה קשה מאד, כי שלים מיוחד היה

מוכרח

ועד הכללי.

בשנת תרכ"ו כאשר ראו חו"ר עיה"ק, שנקרעה עדת האשכנזים לקרעים שונים, וכל טמונה ומנהיג דואג רק בעד מצב כוללו, והמצב הכללי של העדה הולך ומתמוטט, בפרט בדבר הנוגע בעניני מסי הממשלה, לזה לתקן זאת התעודרו ויכוננו "ועד כללי", (שנקרא ג"כ בשם "כנסת ישראל") שבהנהגתו יקחו חלק הטמונים של כל הכוללים: חסידים ופרושים: תעודתו העיקרית היתה: א) לסדר העניינים של האשכנזים שבעה"ק לתשלומי מסי הממשלה, ולתבוע ממנה זכיותי: ב) לתת חלוקה ל"משפחות נפרדות" לאמור: אלו שא"א להם להתיחש על אחד מהכוללים הקימים, והן אנשים שעבר עליהם יותר מעשר שנים, מעת שעזבו את ארץ מגוריהם, והיו נעים, ונדים בארצות שונות קמז) או בני ארצות כאלה שאין להם כולל מיוחד כמו: פנים רוסיא, אנגלי, אוסטרליא, ועוד: ג) לעזור ליחידים מהכוללים במקרה יוצא מהכלל, ביחוד החלו הכנסותיו להתגדל, מעת שגדלה היציאה מארצות רוסיא, ופולין, לאמעריקא, ובכל עיר באמעריקא נתיסדו קהלות מיהודי רו"פ, שכולם הורגלו בארצות מולדתם בקופת רמבעה"נ, ולכלם היו קרובים ומיודעים בארה"ק, וברבות הכנסותיו כן גדל חוג פעולותיו, ומלבד שהזכרנו החל לתמוך בידי אלמנות, ויתומים, על שכר דירה, ולהכנסת כלה ומצות לחג הפסח ועוד. בשנת תרמ"ט אחר פטירת הרב הגאון ר' שמואל סאלאנט ז"ל, שהי' נשיא הועד מיום הוסדו עד יומו האחרון החליטו הטמונים ליסד לשמו ולזכרו קרן קיים, בשם "אוצר החסד קרן שמואל" שמטרתו תהי' להלואות של גמ"ח לעניי כל הכוללים רק בערבות קמח).

מוכרח להביא לותה מפולין עד קאנסטאנטינאפעל, ומס קבלה שליח מיוחד מא"י, שנסע עמה עד חיפה, לו יפו, ולפעמיים הי' מוכרח השליח לחכות בקושטא, כמה חדשים עד שיהי' לו ספינה בטוחה מן השודדים שביס, כי קשר יש בין לייכופא ליפו, לא הי' עד שנת תרי"ח וגם אז לא הי' בתחילה רק בשביל מכתבים ולא בשביל כסף.

קמז) עיין בשו"ת אמרי בינה ח"מ סי' ה' שמביא תקנה זו של עשר שנים, ושהיושב בחוץ מדינה עשר שנים מגיע לו חלוקה מלותה המדינה עם"ה, כי בעת שנפרדה העדה התשכנזית לאלטוניסם עשו כמה תקנות וסדרים ביניהם.

קמח) מפנקסי התקנות של ועד הכללי, ולומר החסד, וקלרתי מאד במקום,

שים לי להאריך בכל פרט ופרט, להביא מקורותיהן מפני הולאת הדפוס שעלה והמה כתובים בתריכות בספרי שחדפסו בקרוב בעז"ה, ומה שדברו הגדיקים תלמידי בעש"ט זצ"ל, תודות גדלות לדקה זו וטיבה, אשר וקבץ הרב החסיד ר' נח ווייטרויב הי"ו, בהרה"ג הג' מוהר"ר יעקב דוד מרחמסק בהרה"ג מוהר"ר יצחק חיזיק יום טוב, אחי הרה"ג ר' מרדכי מאיר זצ"ל רחב"ד דפעה"ק ת"ו המ"ל, שקנה לירושלים קנאה גדולה והוציא בשנת תפר"ח לפ"ק, ספר בשם „חומות ירושלים" קטן בכמות ורב בתיכות, וילא ליצא אחיו כולל וואהרשא, תושבי עיה"ק ת"ו, הגדכרים, ואחש עשמו רק נח ירושלמי, כי ירא לאחוש שמו האמתי מפני החברים הידוע שידפו אותו אבל בכל זה לא ילא נקי, כי נתוודע להם מאברו, ורדפו אותו בכל מיני רדיפות ובזיונות שבעולם על העתונות כדרכם, הכל בעבור שנאת כאחי ממרומי הר ציון, שלא יאמו יד להגיה שבט הרשע על גורל הגדיקים, אבל מרדכי לא קס ולא זע מהם, יאהבו אותי ויוציאו עלי דבה, כמה שירלו והאמת לא יכחד תחת לשוני, כי חובת תורת ה' על כל איש יהודי אשר תורת ה' קשורה בלבו, וזיק היהדות לא נכבה עדיין מפנימיותו, ומרגיש עוד בלרת אחיו ובלרתם לו לר, ואהבתו עוד לאחן אבותינו, להחיות אבני' אל תקרא אבני' אלא בוני', אלו הת"ח שהמה הבונים החמיתיים(עיין מדרש פ"ח ע"ש בהגהת הב"ח על רש"י שם כי יאוב עובדי עבירה לא נקרא יאוב עש"ה.) לגאת ליעשע בכל מה שבינלתו, להגיל את העשוק מיד עשקו, הן במעשה הן בפה הן בכתב בכל מה דאפשר, ובעד קיום תורת ה' ועמו בחרנו, הגני מוכן להקריב את נפשי על הררי ציון וירושלים, לזה לא אשא פניש לא לתורה, ולא ליחוס אבות (כי לרשע בן לדיק מותר לקרות אפי' רשע בן רשע) יהי' מי שיהי'. ויה"ר שיקויים במהרה בימינו ואשיבה שופטיך כבראשונה וגו', ולא יעטרכו עוד עניי חרה"ק לעזרת בשר ודם ולאפוטרופסותש, ויהי' ה' למלך על כל הארץ חמן ואמן.

שאלה

שוי"ר לאחי היקר החקוק בטורשי לבבי ה"ה הרב הגאון וכו' וכו' מוה"ר אברהם מרדכי הלוי שליט"א וכו' יזרח כשמש במזרח !

אחדשה"ט בארה"כ... הנני לבקשך עוד הפעם, שתמחול לעיין בעין חודרת, לירד לעומקה של הלכה, ולברר לי עפ"י דתוה"ק, איפוא הצדק, בענין המחלוקת של כולל ווארשא, כדי שנדע איזה צד לקבל בספ"י, ואת מי לרדוף עד חרמה, מאחר שחנן השי"ת אותך, והביאך אל ארה"ק, וזכית לישב בעיה"ק ירושלים ת"ו, בטח ידוע לך כל הפרטים בענין הזה הרק היטב, ועוד כי מציון תצא תורה וגו', ואנחנא יתבינן בארעא חשוכא, ודעתי אינה יכולה לקבל שיהי' רשות וכח, עפ"י דתוה"ק, להנשיאים בווארשא, ובאי כחם בא"י, לקנוס שלא לתת חלוקה להאנשים מהכולל, מפני שחושדין אותו שמאבד מעות רמבעה"נ שלא לצורך ענים שבארה"ק, בשעה שיש אומדנות גדולות, וידים מוכיחות ע"ז, לכן המה דורשים ממנו חשבון על מה שעבר, וכן חשבון להבא בכל חצי שנה, כמו שנהוג בכל הכוללים שבעיה"ק, ועוד אם אנשים חטאו לבקש חשבון הטף והנשים מה חטאו שיקפחו את פרנסתם, הלא אנחנו נותנים גם בשביל הנשים והטף כידוע, א"כ באיזה כח גוזל את חלקם מפיהם הלא ידוע זה מדור דור, דעיניהם של העניים נשואות רק לזה, שבאה מאחנו שבגולה א"כ כשמעכבין את חלוקתם הלא הם גווענים ממש ברעב ר"ל, הלא זה דין של נפשות, וכי דנין בזה"ז ד"נ וכש"כ ביחיד, וכן שיהי' בכחם לכוף את העניים שיחתמו על הצהרותיו, (שז"ל:

"הצהרה" אני החו"מ מצהיר בזה שהנני כלול בכולל פולין ווארשא בירושלים תוב"ב המתנהל ע"י הנשיאים שליט"א של קופת רמבעה"נ הווארשאית וכו' וע"י באי כחם בירושלים תו"ב ועל פי התקנות הנקבעות ע"י הנשיאים שליט"א ושאינני מקבל שום חלוקה ממקום אחר אי לזאת לא תהי' רשות לשום איש זולת הנשיאים הנ"ז ובאי כחם לעשות שום דבר בשמי בענינים הנוגעים לרכושי הכולל הנהלתו והכנסותיו, על ההצהרה הנ"ל הנני חותם ברצוני הטוב מבלי שום כפיה ואונס כו"כ) וכל מי שלא ירצה לחתום על הצהרה זאת, איננו נותן לו חלוקתו וחלוקת ב"ב, אשאלך וכי זאת היא בלי כפי' ואונס, וכי יש לך אונס יותר גדול מיסורי רעב, כשעוללים שואלים לחם ואין לפרום למו ר"ל, וידוע מאמרז"ל אלמלי נגדוהו לחמ"ע הוי פלחו לצלמא ועוד וכי מי שאינו חותם על ההצהרה

שאלה

זו אינו כלול בכולל וואַרשא, וכי לא די לו מה שהוא תושב פולני לזכות בהכולל, כשצריך לקבל, בשביל מי נתיסד קופת הרמבעה"נ, בשביל העניים. שבארה"ק שהמה מפולין או בשביל הנשיאים שיהי' להם במה למשול ממשלת עריצות, לדכא את העניים שבארה"ק, ולמשול על עם דל בחזקה, וכי התוה"ק נתנה להגבאי, כח מלך שיחוק להם חקים, ושיוכל להכריחם לקיים גזירותיו מה זה "תקנות הנקבעות ע"י הנשיאים" ועוד מה זה "שאינו מקבל ממקום אחר", וכי בשביל דבר הפעוט שמקבל מכולל וואַרשא אסור לו לקבל עוד אם יתנו לו מט"א, וכי נותנין לו כדי צרכיו, ועוד אפי' אם ישיג מהכולל כ"צ חיכולים אנו להגבילו שלא יקבל עוד, כ"ז שאין לו כדי פרנסת שנה כד"ת, ועוד באיזה כח רוצים לשעבדם, שיהיו עבדים כנענים המה וזרעם, וזרע זרעם ע"ע, להנשיאים וב"כ, ועוד מי יכול לעשותם לשר ושופט על העניים שבארה"ק נגד רצונם, וכי המטון של הנשיאים הלא המה רק עבדים להעניים כמבואר (בהוריות דף יוד) שררות נתתי לכם וכו' ובכח מי המה מושיבים ממונים בע"כ של העניים, שלא נבחרו מעניי ארה"ק, כמו שהי' מיום הוסדה ועד עתה, שבחרו להם העניים ממונים, והמה עשו נשיא בחו"ל, וכש"כ להושיב איש בשכר לחלק המעות, בשעה שהמה מוחים בפירוש, וטוענים שאינם צריכים. כמו שהי' ע"ע שחלקו הממונים בחנם בצדק ובאמונה עפ"י התקנות הנקבעות מקדם כן יתנהג להבא, מה להם להפסיד, מה שעולה שכר טרחת איש, כי אם יראו שאינם מתנהגים בצדק יעבירו אותם, כי לא נעשו רק לזמן קצר, וזה גזל גמור שיוצא בדיינים להוציא פרוטה בלי רשות העניים, לו יהי' שהאיש הזה הוא קרוב לאיזה רבי ומה בכך וכי בשביל זה יכולי' להפקיר בשבילו מטון עניים. לו יהי' רבי בעצמו, המותר לו לקבל פרוטה יותר מעני אחר, יותר על התקנות בלי רשות העניים.

וכן אם יש כח להעניים להושיב נשיא בכל פלך ופלך, גם שהקבלות ילכו ישר מארה"ק כמו שהי' עד המלחמה וכן נוהגים גם עכשיו כל הכוללים, ולא שיזייפו בוואַרשא חתימות ממוני ארה"ק, להטעות המתנדבים שבאה מארה"ק, שהיא גניבת דעת גמור, שהוא איסור דאורייתא כידוע, ועוד שבזה יהי' טובה גדולה להכולל, שיהי' קשר ישר מן המתנדבים עם ארה"ק כמובן, והמה דוחים אותם בקש, והושיבו פקיד על שכירות טובה ללחוץ את האביונים האומללים שנפשם יבשה ואין כל, לאמר כתבו לכם על קרן... ובאם לא תקבלו

שאלה

משלחתי בלתי מוגבלת, איננו נותן לכם חלוקה, עושק כזה שיעשה לעיני השמש לא נשמע אפי׳ בבני קדר, ועוד נמצא איזה גדולים שמאשרים זדים ועושה עושק, שהנהגה כזאת היא טובה, ולדעתי המה נחלקים לשני סוגים: כת א׳ מפני איזה נגיעה פרטית שיש לקרוביהם, והמה טעוטא דמעוטא שראוי לפרסם שמותם ומעשיהם ועד כמה מגיע נגיעתם, כמו דאיתא ביומא מפרסמין את החנפין מפני ח״ה, וכש״כ כשנוגע בחיי נפשות, וכת השני׳ נגררים כסומא בארובה בלי דעת את מה שלפניהן, והם פומכין על החזקה שמקודם, אבל הוא ככר איתרע במשך הזמן כידוע, לכן לפענ״ד ראוי לברר זה עפ״י דתוה״ק וכשידעו כל ישראל שהוא נגד התוה׳ק יעמדו כלם כאחד ויבטלו את ממשלתם העריצות כי נצח ישראל לא ישקר, ולא יסמוך דבר שהוא כזב להרם מה שבנו אבותינו מאות כשנים בדמים, דמים תרתי משמע להחזיק ישוב הישן שבארה״ק שבלי זה המועדות בטלים ח״ו לפי דעת הרמב״ם, ע״כ תוכן השאלה.

א. **עתה** נתחיל בע״ה לנתח את השאלה, ולפענ״ד היא נחלקת לשבעה ראשים שהם ארבע עשר:

א) **אם** גבאי הצדקה, או נשיא הכולל, יש להם רשות לשנות מעות הכולל, שלא ברצון העניים שבארה״ק, מזה נסתעף ד׳ חקירות:

ב) **דאסור** לעבור על דעת הנותן ולשנות בלי דעתו; ואם עבר ושינה אי נקרא גזלן או לא?

ג) **אפילו** יסכימו הנותנים עכשיו לשנות, צ״ע אם מהני עכשיו על מה שעבר, מאחר שנתנו לעניים ידועים תכף זכו העניים בהמעות ואסור לשנותם בלי דעת העניים, אפילו לפדיון שבויים, דהוי גזל גמור שהרי זכין לאדם שלא בפניו וכדאיתא במשנה ס״פ ב׳ דשקלים מותר עני לאותו עני, וכן על להבא צ״ע אם יכולין הנותנים לחזור מטעם מכירי כהונה, וקבלות אבות שליתא בהתרה, וכן אם יכולין לחזור מעני זה ליתן לעני אחר אפי׳ בא״י גם מטעם עני המהפך בחררה וכו׳?

ד) **אם** הנשיא, או הגבאי צדקה היא שליח העניים, או שליח הנותנים?

ה) **אם** הוא שליח העניים, אם הוא רק לטובתן או גם לחובתן, ואין יכולין לומר לו לתקוני שררתיך ולא לעותי?

ו) **אם** יש לו כח להכריח את העניים לקיים תקנותיו, ולשנות ממה שהי׳ נוהג מקדם קדמתה, באם לא, יקנוס אותם שלא ליתן להם חלוקה?

אם

שאלה

ז) **אם** גבאי צדקה, או נשיא, או מנהל, וממונה, צריכים ליתן חשבון, אם יכולים לדרוש זאת ממנו?

ח) **אם** יש רשות לבני הכולל, דהיינו העניים שבארה"ק, להוריד את הנשיא מעט מכבודו, להוסיף נשיאים בכל פלך ופלך, שזאת הוא הפחתת הכבוד להנשיא הראשון: או אפשר מותר אפי' להורידו לגמרי. ולא זה שמותר להורידו, אלא שגם מחויבין אנו להוריד נשיאים, או גבאי צדקה, או מנהל, שנוהגים כמותם בממון העניים, כי אסורים להיות עפ"י דתוה"ק, העושים כמעשיהם, מפקחים על עניני הצבור, וכש"כ נאמנים על כסף העניים שבארה"ק, שהיא חיי נפשות ממש, ויש בזה איסור ד"ת להניחם על משמרתם, ועוד אם המה פסולים לעול"ש כמו שנבאר בעז"ה:

ט) **אם** העבירו את האב מנשיאתו מפני שלא נהג כשורה בעניני ממון זה, וכו' אם בנו יורש נשיאתו או לא?

י) **אם** חייבים חכמי הדור, וכל מי שיש בידו למחות נגד הנהגתם, ולהורידם אם אינם מוחים. אם עוברים על לאו, לא תעמוד על דם רעך, וכן אם עוברים על לאו לפני עור לא תתן מכשול?

יא) **אם** יש רק איסור לתת צדקה על ידי הנשיאים בווארשא, כשבכל עניי ארה"ק, או אפשר שהנותנים עוברים ג"כ על לאו לפני עור וגו'? כי מסייעים בזה ידי עוברי עבירה, והנטפל לעוברי עבירה הרי הוא כעוברי עבירה, (מכות ה') והרי הוא כאלו הם עושקים את העניים, ומקפחים בזה את חיותם, ואפי' אם בא מעט ליד איזה עני, הו"ל ג"כ מצוה הבא בעבירה ודלחב"ר?

יב) **אם** אחד הנוהג הפקירות בלאו דעושק וכו', אם דינו כישראל מומר לדבר אחד, או לא? אם מותר לצרפו למנין להתפלל בעשרה, וכן אם יכולין לצרפו לזימון בברכת המזון, גם אם מותר לקראתו לתורה כל זמן שעומד במרדו.

יג) **אם** מת במרדו אם מותר לקברו בין סתם ישראלים שהמת בחזקת כשרים, או דינו לקברו בין רשעים גמורים.

יד) **אם** הא דאיתא בגמ' (יומא דף פ"ו ע"ב) מפרסמין את החנפין מפני ח"ח אם הוא רק רשות או חובה, שמצוה לפרסם שמותם ומעשיהם

שאלה

כרם ה' צבאות ולחרוט בחרט אנוש שישאר שמם לחרפות ולדראון עולם, לדורות הבאים, לו יהיו ת"ח, וגדולי הדור, (כי במקום שיש ח"ה אין חולקין כבוד לרב) למען ישמעו ויראו ולא יזידון עוד לעשות ח"ו כלה בשארית הפליטה היושבים בארה"ק.

ב. **תשובה** אך בראשונה מוכרחני בזה לפרש לבל יאמר עליו שהנני בזה כעורכי הדינים הלילה להשיב לאחד מבעלי הצדדים עיין בתשובת הרמ"א סי' קי"ב שהתנצל עצמו על שהשיב לאחד מתלמידיו לענין דינו אודות ירושת אשתו אף כי נאמר שמוע בין אחיכם מ"מ שאני כאן כי אין זה תלוי בטענה שבין איש לחבירו רק בדיני נחלות ואין חילוק בזה בענין טענה ע"ש, ועי' בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' ס"ד שעשה סמוכת לדבריו וכ' דהמקרא מסייע קצת שנא' ותקרבנה בנות צלפחד וכו' תנה לנו אחוזת נחלה וכו' ולא מצינו שאחי אביהם טענו נגדם ואעפ"כ שמע משה ואהרן וחזקנים דבריהם לפסוק להם הדין עפ"י שאלתם, וע"ש עוד שכ' שהרבה אחרונים צדדו להקל בכל ענין להשיב להשואל לבדו וכ"כ בכנה"ג בטור ח"מ סי' י"ז סעיף י"ט, וגם בס' ברכ"י אות ט' בשם הר"ש בן הרשב"ץ סי' ר"ל מביאו הפ"ת ועי' בשו"ת חו"י סי' מ"ה שכותב ג' טעמים שמותר להשיב לצד א': אחד שהשואל היא בלתי נוגע בדה"מ כלל. ב' שלא הזהרו הגדולים רק כשנשלח הטענות של כל א' וא' באריכות, משא"כ כשלא נכתב רק גוף הטענה ומה שהנתבע משיב ע"ש, ועיין בש"ות ח"ס ח' או"ח סי' י"ב שהשיב ג"כ לצד אחד לענין רבנות אם הבן יורש ע"ש.

ב. **ועיין** שו"ת נ"ב קמא סי' כ' ביור"ד שכ' שלחוות דעת דרך כללי בדבר הכולל לכל הקהלות כגון עסק מס וכיו"ב, זה לא מקרי משיב לצד מהצדדים ע"ש, ועיין שו"ת שבו"י ח"ג סי' צ"ט שהשיב לצד א' בענין מי שביזה לת"ח וכ' הגם וכו' אמנם כבר הזהירו חכז"ל דאסור לשמוע בזילותא דצ"מ ובודאי ראוי להפך בזכותא דצ"מ, גם בתשו' מהרש"ל סי' כ"ד מתיר להפוך בזכות על אלמנה אחת אם חשאלה רחוק ממנו ולא יחי' דיין בדבר

תשובה

ע"ש, בשו"ת מהרשד"ם יור"ד סי' קנ"ג כתב דבאפרושא מאיסורא אפי' מידת חסידות ליכא, ואין לך אפרושא מאיסורא גדול מזה דהרי הוא כאפיקורס המבזה חברו בפני ת"ח כש"כ ת"ח עצמו, וכ"נ ראי' מש"ם גיטין דף ז' שלח לי' ר' עוקבא לר"א בני אדם העומדים עלי וכו' הדבר יצא מפי ר"א וכו' עכ"ל ע"ש, ועיין בשו"ת עבוה"ג סי' קכ"ד שכ' דבשו"ת מהר"ם פאדואה סי' פ' כתב דבדבר שיש בו דררא דמצוה אין לחוש לחששא זו וכו' וע"ז סמך גם הוא ז"ל והשיב לא' מן הצדדים לפי שהי' שם דררא של מצוה לבל ינתק שידוך מיתומה אחת ע"ש, ועיין בשו"ת מעיל צדקה סי' נ"ג שכ' דמתחילה הי' מפקפק ומתמה על האחרונים שסמכו להקל בענין זה לחלק חילוקים מלבם היכא שהשואל בדוק להנשאל שכונתו לידע האמת אתו או לא ואין כונתו ח"ו, ללמוד לשקר, וכן היכא שיש בו דררא דמצוה וכו' אחרי שזה האיסור נובע מהזהרות אבות העולם שאמרו אל תעש את עצמך כעורכי הדיינים וכמש"כ ברש"י שם בשם מר יהודה גאון ז"ל וכו' אמנם מסיים פוק חזי רבני קשישאי דסמכי להשיב למי שהוא בדוק להם ע"ש.

ג. **ואני** ת"ל מצאתי שיש לזה מקור בירושלמי ב"ב פ' מי שמת ה"ל ד' ובפרק נערה שנתפתתה ה"ל יוד ע"ש וז"ל הירושלמי קרובתי' דר"ש אתת לקמי' דר' יוחנן וכו' ולא כן תנינן אל תעשה עצמך כעורכי הדיינים מדר' חגי בשם ריב"ל אסור לגלות ליחיד דיני' וכו' ידע ר' יוחנן דאיתתא כשירא היא וכו' הדא דתימא בהו דלית דיני' עמי' ברם בהוא דאית דיני' עמי' אמר לו מלתא ע"ש בפני משה ושאר המפרשים, הרי לפניך דהירושלמי סובר למי שהוא בדוק לו מותר לומר הדין, וכן באית דיני' עמי' ג"כ מותר, ממילא מותר ג"כ לדבר מצוה דזה הוה כמו דיני' עמי' כמובן ודו"ק, ופלא נפלא על הגא' בעל מעיל צדקה הנ"ל שנעלם מעיניו הק' הירושלמי הנ"ל *).

---

*) ודברתי פעם אחת מזה עם הרב הגאון ר' חיסר זלמן מלגר שליט"א אבדק"ק סלונק וכעת ר"מ בישיבת עז"ח בעיה"ק תיובב"א מהוע חיגס מביאים האחרונים את הירושלמי הנ"ל והעירני כי הגאון בעל ברכ"י מביא זאת שכן פסק הרב בעל העטור ה"ל כתוספת בסס הירושלמי הנ"ל ע"ש שהאריך בזה והגיהני מאד שכותבי ת"ל לדעתו הרמת שד' הגאון בעה"ע ז"ל.

ועיין

תשובה

ד. **ועיין** עוד בשו"ת עבוה"ג סי' מ"ז ובתשו' מים חיים ח' ח"מ סי' א' ע"ש, ועיין בש"ך ח"מ ס' ס"ו ס"ק פ"ב שמביא בשם הש"ג דרק על הדיינים (העתידים לדון דין זה) הוא האיסור אבל אחרים מותרים אפי' ללמוד טענות והוא מדברי הש"ם פ' הכותב מעובדא דקרובתא דר"נ ע"ש, ועיין מנ"י כלל ע"ה אות ל' שכ' הא דצריך אדם חשוב להחטיר ה"מ בזמן הש"ם דהיו ג"כ מחטירים במקום שאינן בני תורה משא"כ בזה"ז לא חיישינן לטעות וכו' ע"ש. **היוצא** לנו מדברנו דבנד"ד מותר להשיב לכל כי כלהו אית בה: א') שהשואל הוא בלתי נוגע, ב') שאין זה דבר התלוי בטענות כי ידוע זאת לכל או"א, ג') שהוא ענין כללי הנוגע לכל הכוללים, ד') שהוא דבר מצוה כידוע ה') שהוא לאפרושי מאיסורא דגזל העניים, ו) שהשואל הוא בדוק, ז) שהשאלה רחוק ממני, ולא אהי' דיין בזה, כי הנני נוגע כמובן; מאחר שהנני ג"כ ממדינת פולין ויש לי זכות בכולל ווארשא כמו כולם.

ה. **בראשונה נחקור את החקירה הראשונה: אם יש רשות להג"צ, או להנשיא, לשנות מעות הכולל שלא ברצון עניי ארה"ק?**

הנה מההשתלשלות הכוללים, וממקור החלוקה ויסודה, שהקדמנו, נתברר לנו שנהגו כל אחב"י שבגולה לתמוך ביד אחיהם היושבים בארה"ק וליתן "לקופת הרמבעה"ן", על מנת שלא יהי' רשות לשום אדם שבעולם, לשנות ממון זה לשום מצוה שבעולם, אפי' לפדיון שבויים ולהלוותה אפי' בריבית, רק לשלוח ישר תיכף לארה"ק, ולא נתנו לקופה זו רק לשם עניי ארץ ישראל, לחלקם שם, לאנשים, נשים, וטף, ולכבוד נשמת הצדיק ר' מאיר בעל הנס שיהי' עליהם למליץ טוב למעלה, ושזכותו יגן עליהם בעת צרה, שכן הוא מקובל אצל העם, שרמבעה"ן הניח צוואה כזו שמי שינדב עבור נשמתו לטובת חזוק ישוב ארה"ק ימליץ עליו טוב למעלה וזכותו יגן עליו ועכ"י, אכי"ר, ולא נתנו זאת מעולם על דעת חבר עיר, או ראש המדינה, שיעשה בו כרצונו, רק לשם עניי א"י ועיין בספר פתח עינים מהגרחי"א ע"ז דף י"ח עש"ה.

ו. **הנה** לא יעלה ספק על לב שום אדם שבעולם שדעת הנותנים בנתינתם, הוא כפי המנהג, כמו שהיא נהוג זמן רב בזה, וכל מה שהאדם

תשובה

עושה כפי הנהוג מכבר הוא עושה כדמבואר בריף יבמות ריש פ' אלמנה לכה"ג דכתב אלא מיהו אע"ג דדינא דגמ' הכי לא מחייבינן לי' השתא בכחישת וביתרות דמים דכיון דלא נהגו עלמא הכי כל מאן דמקבל לנכסי צאן ברזל וכתב להו עלי' אדעתא דמנהגא הוא דמקבל להו וכו', וכעין זה בריף בבא קמא פ' הגוזל דף ט"א מדפי' הריף, וכעין זה בראשונים בהרבה מקומות אין מספר וקוראים אותו דרישת לשון הדיוט שמקורו הוא בש"ס בבא מציעא דף ק"ד ע"א ע"ש בתוס', ועיין בשולחן ערוך יור"ד סי' רנ"ט סעי' ב' בהגה דכל דמקדיש אדעתא דמנהגא הוא מקדיש וכו', ועיין במג"א סי' קנ"ג ס"ק כ"ב וז"ל וצ"ע על מה שומכין העולם שמוכרין ס"ת וכו' צ"ל כיון שהמנהג הוא כן הו"ל כאלו התנו בתחילה וכו'.

ז. **וזה** עוד שם במג"א ס"ק מ"ג, וע"ע מג"א סי' קמ"ט ס"ק א' שכ' בשם אא"ז השלה"ק דכיון דאנו מניחים לעבדים להוליך כלנו אחרינו כו' הו"ל כאלו התנו על כך והיינו ג"כ דכיון דנוהגים כך הוי כאלו התנו וע"ע ש"ע או"ח סי' רע"ט סעי' ד' בהגה ונוהגין לטלטל ע"י עכו"ם ואין בזה משום איסור אמירה לע"כ הואיל והמנהג הוא כך הוי כאלו התנו עליו בתחילה, ועיין בתוספתא ב"ק פי"א ה"ל ב' שכך נהגו, ובסוף הפרק ואין משנים ממנהג המדינה, ובתוספתא סוף ביצה ה"ל ט' במקום שנהגו מוליכין הקטנים עמהם ע"ש, וע"ע בש"ע אה"ע סי' א' סעי' ט' דבמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אפילו בלא חרם ר"ג אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו דכיון שנהגו הוה כהתנה בהדיא יעי"ש בב"ש ס"ק כ'.

ח. **וע"ע** ש"ע או"ח סי' נ"ג סעי' כ"ו קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי צבור לזמן וכו' אפי' לא קבעו להם זמן מתמן כפירושן, מאחר שנהגו כך והיינו ג"כ דהכונה בסתם הוא כפי המנהג והוי כפירוש בהדיא, וע"ע שם סי' תקפ"א סעי' ב' ברמ"א דהמנהג כתנאי, וז"ל רבים שנהגו לאכול וכו' ויכולין לאכול בלי תנאי אחר שכן נהגו, ושם סי' תרל"ח בשע"ת ס"ק ב' דלדידן פשיטא שאין בית מיחוש כלל דכיון שנהגו היתר כל קדושה דבימי החג אדעתא דמנהגן הוא וכו' וכהתנה בפירוש דמי וכו' וע"ע מג"א סי' תרצ"א ס"ק ו' במקום דנהוג לתת המעות לחזן אין איסור בדבר דכל חנותן אדעתא

תשובה

אדעתא דמנהגא נותן וכו', ועיין סמ"ע סי' ס"ז ס"ק ד' שמביא בשם תשו' הרא"ש דכיון שהמנהג שלא להשמיט הו"ל כאלו התנה ע"ט שלא תשמיטנו בשביעית ע"ש, וכן איתא בתוספתא בפ' השוכר השואל פנדק מחברו וכו' הובא בטוש"ע חו"מ סי' שמ"א סע' ב' דכיון דהמנהג הוא כן הוה כאלו התנה בפירוש; וכן איתא בשו"ת מהרימ"ט ח' יור"ד סי' צ"ב דכל דבר שהמנהג הוא כן אנו אומרים שלזה נתכון הנותן ע"ש, וכן איתא ברא"ש קדושין פ"ג סי' כ' בענין אם אמר לי' השאילנו טבעת כדי לקדש בו את האשה דהוי מקודשת דכיון דהשאיל לו וכו' אנן סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו ענין שיועיל לקדש בו את האשה ע"ש שהאריך ומביא ראי' מפ"ב דמ"ק דף כ"ו ע"ב רשב"ג אומר האומר לחברו השאילני חלוקך ואלך לבקר את אבא וכו' ע"ש, ועוד ראי' מפרק יש נוחלין דאמרינן התם דרש ר' נחמן בר רב חסדא אתרוג זה נתון לך במתנה ואחריך לפלוני וכו', ע"ש וכזה עוד בפוסקים להלכה במקומות א"כ, ומנהג הוא ד"ת, עיין בב"ק דף קט"ז ע"ב ובירושלמי ב"מ ר"פ השוכר את הפועלים ע"ש, וברמב"ם ר"פ משכירות ג"כ כתב כן, וכן בפ' כ"ו ממכירה ה"ל ז' ח', ועיין שו"ת הרמב"ן המוחסות סי' רכ"ה דכתב להדיא דקנין ממנהג הוא דאורייתא ובם"פ כ"ז ממכירה כ' הרמב"ם וז"ל ואל יליזו מנגד עיניך העיקר הגדול בדברים האלו שהוא מנהג המדינה, ובפ"ז ממבירה ה"ל ו' ואם מנהג מדינה שיקנה הרושם קנין גמור נקנה המקח, והוא מש"ם ב"מ דף ע"ד ע"א ופסקו הטוש"ע בח"מ סי' שי"ד, ועוד שם דכל מנהג שהנהיגו בני העיר את המדינה כך הוא דאמרינן ויכולין להסיע על קיצתן חעובר עליו ע"ש.

ט. **נמצא** לפי"ז בנד"ד נמי כפי מה שנהוגה החלוקה זה שנים רבות כל הנותן על דעת כך הוא נותן שישלחו הכסף ישר לא"י, והוי כאלו פירשו הנותנים בהדיא שיחלקו המעות רק לעניי הכולל שבארה"ק שהם ממדינתם, ועיין בשו"ת חתם סופר ח' או"ח סי' ר"ד וז"ל באמצע התשו' מ"מ הני זוזי דבני עניא (דארת"ק) אוכל נפש הוא וא"א לעקלם ועוד בודאי הני זוזי ככר נגבו ועומדים לשלוח לשם (לא"י) ה"ל אוכל נפש של אביונים נקיים ואסור לעקלם עפ"י דתוה"ק ע"ש, ועיין לו בחא"ה ח"א סי' קל"ב שכ' דזכה בה העניים ואין רשות להגזבר שבחו"ל לשנות בלי דעת עניי ארה"ק עש"ה.

ועיין

תשובה

י. ועיין עוד בח"ס ח' ח"ס סי' י"ב שכ' וז"ל אין ספק שדעת הנותנים לחלק לפי מספר הנפשות עומר לגלגלת, אך אין הכונה ליתן לתינוק בן יומו כמו שנותנים לגדול וכדומה ע"ש, *) ועיין עוד בלקוטים סי' כ"ז דאם גבו לעניי ארח"ק אסור לשנותם דכבר זכו בהם העניים, ועיין עוד שכ' וז"ל ולא דמי להא דחמרי"ט ומהרי"ק דלא חיישינן למיתה לזמן מועט שבזמן מועט ימותו כל בני ארה"ק ח"ו וכן שיתעשרו דמיתה ועושר לא שכיח כדמבואר ס"פ כל הגט דף ל' ע"ב והיינו מיתה שכיחא טפי מעושר (וכ"כ הראנ"ח ח"א סי' ס"ט כדמבואר בפ' כה"ג, מית חברך אשר, איעשר לא תאשר ע"ש) אבל מיתה גופי' לא שכיח כן משמע בנדרים דף ס"ד ע"ב וכתבו הר"ן והרא"ש בשם הירושלמי משום דעניות שכיחא טפי מעושר ומיתה לא שכיחא (וכן משמע ריש יומא דמיתה לא שכיח) וגם החשש שיטלטלו כלם מא"י ג"כ לא שכיח כלל, מה שא"כ בנידון דהמהרי"ק שזיכה רק לעניי ירושלים ולחלק רק הפירות לשנים הרבה וכו' ועיין עוד שם ועוד מה שא"כ בנידון דידן שנזדלזלו עניי ארה"ק של עכשיו וזילותייהו אקני להו הני זוזי כמבואר במשנה ס"פ ב' דשקלים, משא"כ בנדון דהמהרי"ק כיון שהנותן הניח קרן לחלק הפירות לעניים לאורך ימים ושנים בזה לא נזדלזלו עניי ארה"ק ע"ש.

יא. ועיין שו"ת אמרי בינה להרה"ג ר' מאיר אוירבאך זצ"ל סי' ח' בנדון ר' אהרן עם כולל הולנד שלא רצו ליתן לו חלוקה שהעלה וז"ל עכ"פ זה ברור דלא מהני רוב כשהוא בא לזכות מספק להוציא מידי ודאי אף אם החלוקה עדיין

---

*) הגה מפרש"י (ברכות, מז יב) ע"פ „לחם לפי הטף" ע"ש בש"ח שלטף לריך יותר על שדרכו לפרר וכו' עש"ה לח משמע כמש"כ הגאון בעת"ס בתשו' הנ', וגם בסדר התקנות הנ"ל מליטו ג"כ שקטן וגדול הי' לוקחים בשוה, וכש"כ בהרה"ק ת"ו שידוע לכל שטף לריכים יותר, מסיבת חולשא דגופא ושאר רפתקאות, וכן ליתא במ"ר ברחשית פ' כ' לאמר רחב"ם נוח לו לחדש לגדל לגיון לאחד אל זחים בגלל, מחיוק לאחד בח"י, והרחי' שמביא מהטומר ליטו מוכרח כי דעה זאת הוא רק דעת הרחב"ט שם (שמות טו, טו,) אבל דעת רש"י ושאר המפרשים הוא שהטומר הי' שוה לכל נפש בין לקטן ובין לגדול, וכ"כ הלו"ח שם להדיא, וכ"כ דעת היונתן שם עש"ה.

תשובה

עדיין לא בא לידי הפקידים ואמרכלים (דהמה חנשיאים) בעד בני הכולל הולנד ומתחלק בין הבאים לשכון ככוד בארה״ק לפי מספר ומכסת נפשות בין רב למעט, ואם נתוספו מכסת נפשות מבני הכולל מגרעת יתנו לאלה אשר זכו מכבר, וכיון שזה זכות בני הכולל אין ספק מוציא מידי ודאי והמטע״ה ולא יועיל לזה רוב להוציא זכות המעוטים, ולגרוע זכותם הברור וכלל הוא דאין הולכין במטון אחר הרוב להוציא אף זכות מה, ואם נאמר שגם זכות זה לא זכו, והמה רק מקבלים, וכטוב בעיני הפוא״מ (דהיינו הנשיאים) לסדר להם יעשו, א״כ טורח זה למה לדרוש ולשאל מהם דעתם ורצונם הלא בכחם לעשות כטוב בעיניהם וכרצונם כי המה המשפיעים והיושבים בקודש מקבלים, אלא שאינו כן שצריך שאלת פיהם בשביל דגם דעת המתנדבים והעוסקים בקדש שכל אחד יזכה במה שהוא לזכותו וחלק כולל הו״ד זוכים בעדם הפוא״מ לכן כשיש איזה ספק צריך גילוי דעתם אם חפצים לותר על זכותם, א״כ זה בא להוציא זכות מהמעוטים ע״י הרוב, והרוב לא מהני להוציא עכ״ל ע״ש שהאריך, וכן פסק הגא׳ מוהרש״ק בטוטו״ד סי׳ רט״ו דכולם זכו בהם אפי׳ נשים וטף ע״ש שהאריך וכ׳ שאין ביכולתם אפי׳ לתת לאחרים שע״ד כן לא ניתן להם ע״ש, ועיין עוד לו שם בהשמטות סי׳ רצ״ו שהסכים לחרם הרבנו ב״י ואלשיך ז״ל שאסור לשנות ושחוא כחרם ר״ג בענין ב׳ נשים וכו׳ ע״ש, וכבר חזכרתי למעלה הטכתבים של הרב בעל התניא מובאים ג״כ בספר גנזי נסתרות ח׳ אור רב מסי׳ ל״א והלאה שכותב שאיסור גמור ועון פלילי עפ״י דתוה״ק לשנות אפי׳ לללותן בשכר כי המעות הן כבר של חכמי אח״ק וכל היכי דקיימו ברשותא דמרייהו קיימי ואסור להוציאם שלא כדעתם ע״ש שכ׳ מי בכם ירא ה׳ וכו׳ ודרשנו וחקרנו היטב בתלמוד ובפוסקים, מראשון שבראשונים, ועד אחרון שבאחרונים, ויגענו ומצאנו בעז״ה דין זה, שלא התירו אפי׳ בהלואה, ואפי׳ למצוה רבה, מפורש לאיסור גמור מדינא דגמרא בלי שום חולק, ואם יש משמעות לאיזה קורא באחד מספרי הקיצורים להיפך הוא מחמת חסרון הידיעה וההבנה חי׳ ה׳ וכו׳ עש״ה. ואית לן לאחזוקי דישראל קדושים הם ומקיימים מצוה לשמוע דברי חכמים עיין יבמות כ׳ ע״א, קדושין נ׳ ע״א וביר׳שלמי פרק ב׳ ה״ל ד׳ ע״ש.

יב. **וְהִנְשִׂיא** הוא רק שליח המקבלים לקבל בשבילם כמו שנבאר בע״ה שכל גבאי צדקה הוא שליח העניים, וברבר של צבור א״צ קנין

תשובה

כרמבואר בחו"ט סי' קס"ג בהגה, ובהנהת מרדכי ב"ט פ' האומנין רמז תנ"ה דכל דבר הנעשה ברבים א"צ קנין יע"ש והובא ג"כ בסמ"ע סי' כ"ב ס"ק י"ב, ועיין בשו"ת רמ"א סי' נ', ועיין בשו"ת נאות דשא סי' כ"ו שהאריך להוכיח דגם סתם מנהג אף שלא נעשה ע"י מינוי של הקהל רק שנעשה כן טאליו ג' פעמים והקהל שתקו ולא מיחו אזלינן בתר המנהג הזה ע"ש מהראיות שמביא ע"ז, ועיין בשו"ת הרשב"ץ ח"ב סי' קל"ב ע"ש, ועיין באה"ע סי' נ"ג בהגה סעי' ג' פשוט במדינות אלו שנוהגים בזה כתקנת שו"ם ועש"ש בח"מ שכ' מה שנוהגים לכתוב בהתנאים מחמת עידור וקטט יעמוד כתקנת שו"ם ואם לא נכתב זה הוי כאלו נכתב מפני שהמנהג כן הוא, ועיין בכ"ש ס"ק ט"ז שמביא בשם הרשב"א דוקא דהוא יודע שהמנהג כן הוא, ועיין בפ"ת שם ס"ק י"ג שמביא שו"ת תשואות חן סי' נ"ה באחד שטען שלא ידע המנהג ובתנאים לא נכתב ע"ש שהאריך ומסיק דתקנה שנתפשטה בכל ישראל שבמדינה זו לא יוכל לטעון לא ידעתי ע"ש.

יג. **היוצא** לנו מדברנו שצדקה זו של קופת הרמב"ן שאני מכל צדקה שלא נתנה מעולם על דעת שום בן אדם, ולא ע"ד חבר עיר או חכם ראש המדינה שיוכל לעשות בו כרצונו רק בשביל עניי ארה"ק ממדינה זו הנמצאים השתא בארה"ק, ואין רשות לשום איש לשנותם אפי' להלוותן בשכר, רק לשלחן תכף ישר לארה"ק ולחלקם שם לעניים כפי התקנות הנקבעות להם בעצמם מקדם, כי עפ"י דתוה"ק זכו בהם תכף ואסור להוציאן שלא מדעתן, ועוד חזקו הדבר בגזרת נח"ש הראשונים ואחרונים זצ"ל וע"ד כן נתנו הנותנים ג"כ נמצא דהמשנה הרי הוא עובר ג"כ על דעת הנותן, חוץ מזה שגוזל את העניים.

עתה נחקור חקירה ב) אם העובר על דעת הנותן נקרא גזלן או לא?

יד. **הנה** לכאורה נראה שדבר פשוט הוא שאסור לעבור ע"ד הנותן מאחר שלא נתן על דבר זה א"כ הרי זה גזל גמור ביד מי שישנהו אפי' העני כששינה מדעת בעה"ב חייב להחזיר לבעה"ב כשבא לשוב כדאיתא בש"ם ב"מ דף ע"ח דהעובר על דעת בעה"ב דנקרא גזלן, אבל כד נעיין בה נראה דבהא אם העני רשאי לשנות מגבת פורים יש שלשה שיטות הרי"ף והרא"ש

תשובה

סוברים מרלא קיל"ן כר"מ דהעובר ע"ד בעה"ב נקרא גזלן ממילא לא ס"ל כהאי ברייתא דמגבת פורים דאתיא כר"מ אלא כרשב"ג דמיקל קי"ל וכן עיקר, וממילא אידחא מה דאיתא בגמ' בדרך דלמא דהכי אורחא דתלמודא. א"כ טותר לשנותה בין הבני העיר או הגבאי וכן גם העני. והטוש"ע או"ח סי' תרצ"ד פסק מגבת פורים לסעודת פורים ואין העני רשאי להוציאן כדבר אחר וכן דעת הב"י בש"ע עיין במחצית השקל שם ס"ק ה' א"כ נראה דעתם דהלכה הוא כהאי ברייתא דמ"פ לפורים ואסור לשנותה ואת היא שטה שני'. ושיטה שלישית היא דעת הרמ"א באו"ח סי' תרצ"ד סעי' ב' שכ' דהא דאין משנים מג"פ דוקא הגבאים (או בני העיר עיין במחצית השקל שם ס"ק ה') אבל העני יכול לעשות בו כל מה שירצה וכן נראה דעת הרמב"ם מדפסק בפ' ב' הל' מגילה וחנוכה הל' ט"ז וז"ל ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת ולא העתיק סופו דברייתא דאין העני רשאי לקנות מהן רצועה לסנדלו משמע דס"ל להרמב"ם דהעני מותר לשנות כדעת הרמ"א ומה שקשה על הרמב"ם שכאן פסק כר' מאיר ובהל' שכירות פרק ד' פסק דלא כר"מ.

טו. **נלענ"ד** לתרץ דהרמב"ם סובר וכן הטור והרמ"א סוברים דההיא דמגבת פורים לא לטעמי' דר"מ אזיל משום מעביר ע"ד של בעה"ב אלא אפי' לדידן דקיל"ן דלא כר"מ בהא מצינן למפסק כותי' דר"מ משום דיש אומדנא גדולה שדוקא אדעתא דפורים יהיבי לי' אדעתא דמידי אחריני לא עיין שם בגמ' ב"מ דף ע"ח ע"ב כל הסוגיא ופרש"י ד"ה אדעתא דמידי אחריני לא יהיב לי' שכ' וז"ל וכאן דלאו אדעתא דהכי יהיב נמצא מעות בחזקת בעלים חוץ מן היוצאין בסעודת פורים עכ"ל הרי לפניך אומדנא גדולה שדוקא אדעתא דפורים יהיב לי' שישמח העני ג"כ אדעתא דמידי אחריני לא זה נלענ"ד לתרץ דעת הרמב"ם והטור והרמ"א לפי הגירסא דידן שבכל הגמרות שלנו.

אבל הב"י א"ח סי' תרצ"ד תמה על הטור ותירץ דיש גירסא אחרת דכתב הרבנו ירוחם דיש גורסין בגמ' בההיא דאין העני רשאי וכו' כדברי ר' מאיר שאמר משום ר' עקיבא, וכן הובא זה בלחם משנה פרק כ' דמגילה הל' ט"ז ע"ש שכותב וכיון דהכי גרסינן ודאי דהלכתא כההיא ברייתא דהא קי"ל הלכה כר"ע מחברו ולפי"ז ההיא דחוי' דלמא התם משום דאדעתא וכו' קמה לה, וטעמא דההיא ברייתא לא הוי משום מעביר ע"ד של בעה"ב גזלן הוי,

ושכן

תשובה

ושכן דעת הטור, וכן איתא הגירסא בהגהות מיימוני שם אות ד' כגירסת רבנו ירוחם, אבל אח"כ מצאתי בשו"ת חות יאיר סי' רל"ב ע"ש שכ' על האי גירסא של ר"י ישתקע ולא יאמר כי הוא גירסא משובשת והאריך בראיות והאריך ג"כ בהא אם העובר ע"ד בעה"ב אם נקרא גזלן ע"ש שמסיק דבדבר שרבים להקפיד יש קפידא ואסור לשנות, ותירץ בזה דעת הטור נהי דלא קי"ל כר"מ היינו בטידי דלית לי' קפידא כלל מ"מ בשינו מעות פורים מסעודה לרצועה אית בי קפידא כר"מ, גם מלשון רשב"ג מיקל משמע ג"כ כן, ע"ש שמביא ספר חסידים סי' תתס"ו שמי שנשלח לו בעש"ק תרנגולת או בצים ואמר השליח פלוני שלח לך כדי שתאכל בשבת אסור לאכול בחול אלא בשבת, וכן אם אמר שתאכל אותה אתה אסור ליתן למשפחתו, ע"ש שכ' עלה שאין זה מטידת חסידות אלא מדינא שאם מקפיד הבעה"ב אסור לשנות מדינא, ואח"כ מצאתי שפי' כן הפר"ח בסי' תרצ"ד דעת הטור כמש"כ והנאני שכוונתי לדעתו הגדולה ופלא שאינו מזכיר כלל שיש גירסא אחרת ולא את הרמב"ם הנז"ל ע"ש.

טז. **הנה** מצינו כיוצא בזה מחלוקת הראשונים במרדכי פ"ק דב"ב רמז תצ"ז מי שחייב חובות לאחרים ונתנו לו צדקה אם יכול לשלם, ועיין בש"ע יור"ד סי' רנ"ג סעי' י"ב דפסק המחבר וכן הרמ"א דאינו יכול לשלם דאדעתא דהכי לא יהבי לי' ע"ש א"כ צ"ע למה בסי' תרצ"ד סעי' ג' באו"ח במגבת פורים פסק הרמ"א דחעני יכול לשנותה לכל מה שירצה ע"ש, בשלמא על המחבר לא קשה דהא פסק שם ג"כ דאינו יכול לשנות כמ"ש כן בשם המחהש"ק, אבל על הרמ"א קשה.

ונלע"ד לתרץ, הנה כל הסברא דר"מ דהמעביר ע"ד בעה"ב נ"ג הוא מטעם קפידא ואומדן דעת שרוצה שיקנה דוקא טלית ולא חלוק או איפכא וידוע דאין כל האומדנות שוות כמש"כ הרא"ש בפרק יש נוחלין סי' מ"ח ע"ש ובתשובה סי' פ"ו וכ"כ המרדכי בפ"ק ועיין מהרי"ק שורש קצ"ט דלא אזלינן בתר אומדנא בד"ט ונעלם ממנו דברי הרמב"ם בהל' סנהדרין פרק י', וי"ל כהא שלא יהא העני רשאי בעצמו לשנותו לא אלים כ"כ האומדנא שיקפיד הבע"ב כיון דחזינן דעכ"פ נתן לו וחפץ בטובתו ראוי לומר דנתנו לו ע"ד כל אשר ירצה לעשות בו יעשה דהא מה שהעני

תשובה

שנתן לו ע"ד כן דוקא א"כ י"ל בזה דהוי דברים שבלב ודשב"ל לא הוי דברים, אבל שיתנו לאחר בתורת חוב בזה י"ל דיש אומדנא גדולה שלא נתן לו ע"ד כן ובודאי מקפיד דהרי מעשיו מוכיחין שנתן לו שיהנה ממנה מדלא נתנה לאחר וכאן אין לומר דהוי דברים שבלב דהרי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דהא מעשיו מוכיחין דהא נתן לו.

יז. **ועוד י"ל** בשלמא שישנה העני גופי' את הממון לד"א בזה אין כאן הוצאת הממון מחזקתו דהרי העני כבר מוחזק בו, עיין שו"ת ח"ם ה' יור"ד סי' ר"מ וז"ל היוצא מדברינו אלו כיון דרמב"ן ורשב"א והרא"ש פ"ק דנדרים ומרדכי משם המוהר"ם והגהת מרכי בשם אור זרוע מסכימים דספק צדקה ספיקא דאיסורא הוא הכי נקטינן וממילא מחשבינן להעני מוחזק מרכתיב צדק משלך תן לו ודלא כהר"ן וגמ"י נגד כל הני רבוותא א"כ יש להעני חזקת ממון נמצא אדרבה האומדנא הוי להוציא מהעני שיש לו חזקת ממון לומר דאינו רשאי להוציאו לדבר אחר לכן נגד חזקת ממון דהעני לא אלים האומדנא כ"כ שיועיל להוציא דהא הרבה פוסקים סבירא להו דלעולם לא אמרינן אומדנא להוציא עיין שו"ת מוהרשד"ם ח"מ סי' מ"ה והרדב"ז בשניות ח"א סי' קכ"ח וח"ב סי' תרע"ח ובראשונות סי' קמ"ח ובתשו' אבקת רוכל סי' פ"ז דלא אמרינן אומדנא להוציא וכ"כ הכנה"ג בסי' ט"ו לחלק בין להוציא בין להחזיק ובשם תרדב"ז ח"א סי' ר"ד דלאוקומי ממונא אזלינן בתר אומדנא ע"ש ועיין שו"ת דרכי נועם סי' מ"ט ונ"א ובית יהודה ח"ב סי' י"ג ושהכנה"ג בתשו' ח"מ סי' מ"א דלהחזיק מהני לכ"ע ולהוציא יש פלוגתא דרבוותא ע"ש.

ועוד דהוא מטעם כש"כ אם רוב לא מהני להוציא ממון מחזקתו כש"כ האומרנא שהוא פחות מרוב לזה פסק הרמ"א והרמב"ם שפיר דהעני מותר להוציאן לד"א ולא אמרינן בזה המעביר ע"ד בעה"ב נקרא גזלן אבל שיטלנו ממנו אחר בחובו א"כ בזה אתה בא להוציא הממון מחזקתו נמצא אדרבה החזקת ממון שלו מסיע להאומדנא המוכח לומר דקפיד בעה"ב דלא נתן לו רק ע"ד שיהי' שלו ויהנה בו ולא שיטלנו אחר בחובו לכן פסק הרמ"א ביור"ד דאסור לשלם בזה חובותיו אם קבל סתם.

יח.) **ועוד** יש לומר דעד כאן לא קאמר הרמ"א אלא שאין הבע"ח יכולים לטול ממנו בע"כ אבל מדעתו אין כי בכה"ג אין זה סותר לחזקת ממון שיש לו ולנגד הנותן הא יש להעני ח"מ ועוד דלא גרע העני מגזבר או חבר

תשובה

העיר דקי"ל דכל המתנדב על דעתם מתנדב א"כ העני נמי כל מה שנותנין לו הוה הוא כגזבר וח"ע לגבי עצמו לכן מדעתו יכול לתת לבע"ח אבל בע"כ לא כמשכ"ל, ועיין במרדכי פ"ב דב"ב רמז תצ"ז וזה נכון מאד בסברא בעזהי"ת. ועיין בשו"ת מהר"ם בר"ב סי' תתקמ"ב אי שייך בנדרים וצדקה אומדנא ועיין במהר"ם ריקאנטי ז"ל מה דמייתי בשם מהריא"ז בזה ע"ש ועיין במוהרשד"ם סי' רצ"ט ותשובת הרא"מ סי' ג"ן שיש חילוק בין אומדנא לאומדנא דאיכא אומדנות דעבדינן בה עובדא אפי' גבי נדרים והקדשות ע"ש ועיין בשו"ת רבנו בצלאל סי' נ"ה מש"כ בשם הרשב"ץ ע"ש, אח"כ ראיתי בשו"ת טוטו"ד מה"ק סי' רי"ט שהרגיש ג"כ מה שלא הביא הרמב"ם הא דאין העני וכו' וחירין בא"א משום דהרמב"ם פסק כרבנן והאי ברייתא אתי כרבי ע"ש, ועיין פסחים דף צ' ע"א וכן מה שקשה מהל' שכירות דפסק דלא כר"מ ע"ש שהאריך בא"א גם הביא הסברא של האומדנא כעין מש"כ רק לא הביא ראיות לזאת כמשכ"ל ושבח מאד הסברא שאין לנטות ממנה ימין ושמאל ע"ש, עיין בח"מ סי' ש"ט בט"ז ס"א שמקשה על המחבר שסותר א"ע מאו"ח סי' תרצ"ד דשם פסק כר"מ וכפ' האומנין מבואר דהני דמיין להדדי וצ"ע עכ"ל ולפי משכ"ל לא קשה עוד קושיתו וק"ל.

כ. **ונלענ"ד** דעד כאן לא פליגו הפוסקים אלא בעני גופי' אם משנהו אם הוי זה כמתנה על תנאי או כצדקה עיין במרדכי שם אבל זה פשוט שאם ראובן קבל צדקה משמעון בשביל לוי שיחנה ללוי וזכה בשבילו ואח"כ נתנה ליהודה דפשיטא דחייב להחזיר ללוי מה שקיבל משמעון עבורו דהא כבר זכה בשבילו והרי אצלו כפקדון ומוצא ממנו בדיינים כדין גזל ושאר חוב עיין ח"מ סי' רמ"ג סעי' א' וראי' מס"פ החובל ממעשה דר"י ע"ש ברש"י ותוספות ועיין ירושלמי קדושין פ"ב הלכה א' וירושלמי בב"מ פ"ו הל"ג וירושלמי שבת פ"ק הל' א' וש"ם בבלי דף ק' וירושלמי ב"מ הל"ד ע"ש. ובזה אפי' הרי"ף והרא"ש דס"ל דלא כר"ט ומשנין מ"פ היינו סתם צדקה אבל כשנותן לעניים ידועים אסור לשנות כמש"נ.

היוצא לנו מדברינו דבצדקה כבנד"ד שנותנין לעניים ידועים אסור לשנות אליבא דכ"ע והוי גזלן גמור הגבאי או בני העיר שמשנין וחייבין להחזיר לעניים כי ממונם הי' אצלם בפקדון כי כבר זכו בה ולא מטעם דחמעביר ע"ח בעה"ב נקרא גזלן, אחר כתבי זאת מצאתי בשו"ת שבות יעקב

תשובה

ח"א סי' ע"ז שמחלק ג"כ בזה שהעני עצמו יכול לשנות כל שלא התנה המתנדב בפירוש תנאי כפול, אבל הגבאי לעולם אסור לשנות אפי' לא התנה המתנדב ע"ש שהאריך.

כא. עתה נפתור לנו החקירה השלישית אם מהני עכשיו הכפמת הנותנים על מה שעבר לשנותם למצוה אחרת אפי' לפדיון שבויים, וכן אם יכולין לחזור על להבא שלא יתנו לעניים האלו שהי' דרכם לתת בארה"ק עד עתה רק לתת לאחרים?

תשובה ע"ז נשיב דזה דבר פשוט שדעת הנותנים לא מהני עכשיו למה שעבר כדאיתא בש"ס ערכין דף ו' ותוספתא פ' ב' דמגילה הפוסק צדקה עד שלא זכו בה הפרנסים (בשביל העניים) רשאי לשנותה לדבר אחר ומשזכו בה הפרנסים אינו יכול לשנותה לד"א אלא מדעתן דמשבא ליד הגבאי אין כח להבעלים לשנותם, וכן דעת המרדכי בפ"ק דב"ב וכן נראה מדברי הרא"ש שם ומביאו הטור בסי' רנ"ט ביור"ד, וכן הוא בשו"ת להרמב"ן סי' רס"ח, וכן פסק המחבר סי' רנ"א סעי' ה' בלי חולק וע"כ לא חלקו הפוסקים אלא בשעה שהוא בידו אם יכול לשנות לגמרי או ללוותה רק לזמן ולפורעה אח"כ, וגם זה רק על דבר מצוה אחרת ע"ש בתוס', וכן אי מצי למתשל עלי' עיין בתשו' הרשב"א סי' תרנ"ז דמצריך דוקא שאלה ושיהי' בידו עדיין, אבל אחר שיצאה מידו אין לו בה כח יותר לנותן טפי משאר בני הקהל ע"ש, וכמ"ש במרדכי פ"ק דב"ב בשם מהר"ם והובא בב"י יור"ד סי' רנ"א וז"ל נשאל מהר"ם על ראובן שנתן ממונו לצדקה ואמר המטמון ינתן בריוח ומן הריוח יקחו הקהל לשכור רב הישר בעיניהם ואחר מותו שכרו הקהל רב א' שהי' קרובו ונמצא רב אחר התן המקריש שהי' גדול כמותו אם שייך כאן האומדנא דר"ש בן מנסיא בפרק יש נוחלין או לא וכו' והשיב אחר שנתן לקהל וכבר בא ליד הגבאי אין לבניו ויורשיו שום זכות וכח בזה יותר משאר הקהל והקהל יעשו הטוב בעיני ה' ואדם וכו', וגדולה מזו נ"ל אפילו בחייו אם הודיע כבר לקהל שהוא נודר כך וכך לתת ביד הגבאי לעניים שבעיר ושוב העני אפילו הוא גופי' לא מצא לעכובי לעצמו עכ"ל ע"ש במרדכי שהביא כמה ראיות לזה, וכך פסק השלטי

תשובה

השלטי גבורים פ"ק דב"ב ושכן פסק הריקנטי בפסקיו סי' תפ"ב ע"ש, וכן נראה מדברי הרא"ש בפ"ק דב"ב וכן איתא להדיא בשו"ת הרשב"א סי' תרנ"ו וז"ל שם באמצע התשובה ועוד שבענין זה אפי' נתחרט ובא לשאל על ההקדש עפ"י פתחים אינו רשאי לפי שכבר מסר הממון ביד ב' האנשים האלו וכמעכשיו ואין אחר מסורה כלום דאנן יד עניים וכל מה שכבר מסר ביד הגזבר או ביד אחר שיוכה בשביל העניים אינו יכול לחזור בו דהוי לי' כתרומה ביד כהן דאינו נשאל עליו וכמו שאמרו בנדרים נ"ט ע"א קונם פירות וכל שאינו בטל ברוב דהזה דשל"ם הואיל ובעי מחשל ואקשינן הרי תרומה וכו' ופרקינן התם בתרומה ביד כהן עסקינן דלא מצי מחשל עלה והובא ג"כ בנודע ביהודה סי' נ"ד ביור"ד ע"ש.

כב. **ועיין** שו"ת מהרי"ק שורש ק"ן אות ח' דלהנותנים אין להם שום כח במעות הצדקה אחר שנתנו מידם ע"ש, ועיין שו"ת מהר"ם אלשיך סי' כ"ז באחד שהקדיש ספר תורה להעלותו לארץ ישראל ע"ש שכתב שכיון שהגיע לא"י זכה ההקדש בהס"ת ופקע זכותו ממנה ואין לו בה אלא טובת הנאה ליתנה לאיזה ביהכ"נ שירצה וכשנתנה לביהכ"נ זכה הביהכ"נ הראשון שנכנסה לרשותו ואין לו בה זכות יותר כמו שכתבו התוס' בהגוזל תרומה וחלה ע"ש ועיין ברמב"ם ה"ל זכי' והטעם דאזלינן בתר אומדן דעת בין במתנות כרי ובין במתנות שכ"מ כדמפורש ברמב"ם שם עכ"ל, ועיין בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' ק"ג דפסק ג"כ דאין לבניו וליורשיו שום כח יותר משאר העניים ע"ש ועיין בשו"ת הר"ע איגר טסי' קט"ב עד קמ"ז שמאריך בזה אי יכול למחשל ע"ש, וגם בנ"ב תניני בח"מ סי' נ', ויור"ד סי' קנ"ד ע"ש. ועיין שו"ת מהריב"ל ח"ג סי' קכ"ב, ותשו' מהריט"ץ סס"י ר"י, ומהרש"ך ח"ב סי' ח', ושמש צדקה או"ח סי' י"ד, ותשו' הרדב"ז החדשות ח"ב סי' תרמ"ד עש"ה.

כג. **ועוד** נלע"ד להביא ראי' ברורה דאין להנותנים עכשיו שום כח מגמ' מפורשת כריתות דף כ"ה אמר ר"ל הנותן מתנה לחברו ואמר אי אפשי בה כל המחזיק בה זכה, וכן פסק הרשב"ם בב"ב דף קל"ח דאף דהטעם לא קנה מ"ט הנותן נסתלק מזה והוי הפקר וכל הקודם זכה, הנה נראה מכאן ברור דכיון שנתן אין לו בה שוב שום כח רק כמו אחר, ואף להפוסקים דפסקו דלא כר"ל טעמם הוא משום דלא יחיב רק אדעתא דלקבל

תשובה

טיני' וא"כ כשלא רצה לקבל נשארה בחזקת הנותן ע"ש ועיין בטור וש"ע ח"מ סי' רמ"ה סעי' יוד ע"ש, אבל היכא דהמקבל כבר קיבל פשיטא שאין להנותן שום כח בה אח"כ, דזה אין נ"מ אם קיבל העני או הגבאי דהוא שליחו של העני כמו שנבאר בסיעתא דשמיא.

היוצא לנו מדברנו מכל מה שהוכחנו דאין הסכמת הנותנים מהני עכשיו למה שנתנו כבר שנוכל לשנות אפי' בסתם צדקה וכש"כ כשנתנו לעניים ידועים פשיטא דלא, דהוי של העניים ממש ואין להנותן שום כח וזכות בה אחר שיצאה מידו אעפ"י שלא בא ליד עדיין, רק כיון שבא ליד אחר הוי כמו שבאה ליד ובנד"ד כשבאה לתוך הקופסה כבר זכו בה העניים שבארה"ק כמו שנבאר בעזהי"ת.

כד. **דנה** להבא אם יכולין הנותנים לחזור מלתת לעניים האלו שהיו רגילין לתת להם עד עתה, נראה דאין יכולין לחזור מהם מדין מכירי כהונה דהוה זה כמכירי כהונה כמש"כ הש"ך ביור"ד סי' רנ"ז ס"ק י"ג וז"ל אם רגיל ליתן לעני זה הרי זה בכלל מכירי כהונה ולוי' וא"צ, כ"כ בס' התרומות סוף שער פ"ה וברטנורה ספ"ג דגיטין והרמב"ם פ' ז' מה"ל מעשר דין ו' עכ"ל ע"ש, ועיין בבעה"ת שם באריכות, ומקורו הוא מירושלמי גיטין פ"ג ה"ז והא תנינן עני ויש מכיר לעני, ופי' הקרבן עדה ופ"מ דבעני ל"ש מכירו ואוהבו, ואולם במראה הפנים שם ד"ה כלום ארי' כתב דתרוצא הוא ויש מכיר לעני שמצינו גם בעני כן במי שרגיל ליתן לו מעשרותיו, עיין בדברי המל"מ פ"ז ממעשר ה"ל ו' שכתב דדין מכירי כהונה לא שייך כי אם בדבר שיש בו טובת הנאה לבעלים שנותן למי שירצה ואין המקבלים יכולים ליקח בעל כרחו דבעה"ב ומ"ה כיון דמקבל זה הוא מכירו דבעה"ב שאר המקבלים אסחו דעתייהו מני' והוי כאלו זכה המקבל א"כ בתרומות ומעשרות דקי"ל דאיכא טוה"נ לבעה"ב כמו שפסק רבינו בפ' י"ב מה"ל תרומות ד' ט"ו שייך לומר דאם הכהן או הלוי הוא מכירו של בעה"ב דהוה כאלו זכה הכהן או הלוי משום דשאר הכהנים או הלויים אסחו דעתייהו ממתנות אלו אבל במעשר עני דאין בו טוה"נ לבעה"ב כדאיתא בפ' הזרוע אלא העניים באים ונוטלים בזרוע בע"כ א"כ אינו מעלה ומוריד מה שהעני הוא מכירו של בעה"ב דהא שאר עניים לא אסחו דעתייהו מט"ע זה דהא נוטלים בע"כ של בעה"ב וע"ש שמסיק דדעת הרמב"ם הוא דגם לחלוקת העני מועיל אם הי' העני

מַכִּירוֹ

תשובה

מכירו וע"ש עוד שמסיק שגם רב ס"ל כן וגם גמרא דילן סבירא דיש מכיר לעני והמתניתין איירי במעשר עני המתהלק בתוך הבית שיש בו טוה"נ לבעלים דנותנו לכל עני שירצה כדמבואר בגדרים דף פ"ד ע"ב ובחולין דף קל"א וע"ש בתוס', ועיין בתוס' יבמות דף צ"ט ובראשונים שם, ועיין בטוויר"ד סי' של"א ועיין בט"ז וש"ך שם בסוף הסימן עש"ה, וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ו מה"ל מתנות עניים, וע"ש שמדחיק א"ע לתרץ הירושלמי הנ"ל, אבל לפי מש"פ המה"פ הנז"ל שם בירושלמי הכל נכון ואין צריכין לדחוק, ועיין שו"ת ח"ם יור"ד סי' רל"ז שמפרש ג"כ דהירושלמי ס"ל וכי יש מכיר לעני דודאי יש ויש מכיר לעני יע"ש, הנה לפי מה שרוצה המל"ט לחלק בין מתנות כהונה למ"ע משום דמ"ע ניטל בזרוע בע"כ של בעה"ב לכן אין מכיר לעני,

כה. **א"ב** לפי"ז י"ל דוקא במ"ע הדין כך כדמבואר בהזרוע אבל בשאר צדקות בודאי אינם יכולין לטול בע"כ של בעה"ב, ואף בסתם צדקה חושב הטוש"ע יור"ד סי' רנ"א מי הקודם וכמה מהם מחמת שאמדו חכמים דעת הנותן למי דעתו קרובה ביותר כדמבואר שם ובפוסקים, א"כ כש"כ בנד"ד הוא בודאי עוד קודם שהופרש כמאן דמטי לידייהו דמי כיון שאין נוטלים ממנו בע"כ הוה הטוה"נ שלו דהא בידו לתת להקופסה או לא ודמי זה לתרו"מ דהא שייך בזה האי טעמא שכ' המל"ט שנז"ל דשאר המקבלים אסחו דעתייהו מני', דהא גם בנד"ד כן חלקו ביניהם שכל כולל יקבל רק מבני מדינתו ע"כ שייך בודאי בזה מכירי עני כמו בתרו"מ כנלענ"ד.

כו. **ואין** להקשות דהא הוי כדבר שלא בא לעולם דלא מהני אף קנין כדמבואר בחו"מ סי' רי"ב. הנה לפענ"ד להביא ראי' מפורשת דלא הוי דשלב"ל האי דינא דמכירי כהונה מניטין דף למ"ד ע"א במשנה המלוה מעות לכהן לוי ואת העני וכו' מתי צריך לטול רשות מן היורשים וכו' ומימרא דרב שם דמוקי מתני' במכירי כהונה וכו' והוי כמאן דמטי לידייהו, ובשם בודאי מיירי בסתם אף שלא גדלה התבואה עדיין הוה הדין כן שמותר להלוות להם להפריש מזה עליהם, שלא מצינו חילוק בזה בשום פוסק לומר דוקא כשישנו בעולם שייך זה הדין, דסתמא משמע אפי' לכמה שנים יכול להפריש, נמצא דגם בצדקה הדין כן שכבר הוכחנו דגם לעני יש מכיר, נמצא דעני דהוה רגיל ליתן לו זכה אף במה שעתיד להפריש לעולם, ועיין בש"ך יור"ד

תשובה

סי' רנ"ז ס"ק י"א שכ"כ בשם סה"ת ושאר פוסקים דה"ה בשאר צדקות יכול ללוות ולהפריש אח"כ עליהן וזה ודאי עדיין איננו בעולם ע"ש, ועיין בנ"ב קמא ח' יור"ד סי' ע"ג, ועיין שו"ת חוט השני סי' צ', ובתשו' נ"ב תנינא סי' קצ"ד, ושו"ת חות יאיר, ועיין ח"ס יור"ד סי' רל"א, ורל"ב, ותשו' שבות יעקב סי' פ"ה, ושו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' ג', וסי' ו' ע"ש, וכ"כ הרשב"א להריא בטעשה דחייט אצל עירוני ח"ג סי' פ"ג, והובא בב"י ח"מ בסי' קנ"ו

דיש מכיר לעני ולא הוי דשלבל"ע.

כז. **הנה** באמת יש להקשות לדעת הסוברים דדוקא במכירי כהונה ולוי' הוא דיש מכיר אבל בעני אין מכיר וצ"ל דמיירי במזכה ע"י אחר תקשה לן דא"כ מאי קאמר הש"ס כלהו כרב לא אמרו וכו' ות"ל דבלא"ה אוקימתא דרב לא יספיק לענין עני ועדיפא מינה הו"ל להקשות מ"ש בש"ס כשמואל לא אמרו במזכה לא קתני והא בעני ע"כ איירי במזכה ודו"ק, וכן מצאתי שהוקשה כן בשו"ת בי"ש יור"ד סי' צ"ט ע"ש שמפלפל הרבה בזה ומסיק דאינו יכול לחזור משום מכירי כהונה ע"ש. ועיין בשירי קרבן ירושלמי דגיטין שם, ועיין במלחמות בפ' כל הגט שמביא ירושלמי וז"ל פירוש אשאלין לצבורא פריטין לצורך עניים ומלוה ע"פ היתה שהלוים להיות מפרישין עליהן מחלק צדקה וכו' ומתו האבות ונשארו הבנים ובאו להפריש ע"ע ואמרו חכמים שאין צבור כלו עני ואין צבור כלו עשיר ור"ל שאם נתנו להם רשות מפרישין ואע"פ שאמרו למעלה אבל ביורש אין עוני נחלה שאפי' נתנו לו רשות אינו מפריש עליהם התם במלוה לעני אחד שאם הוא עני אפשר שבנו יהי' עשיר שאין עוני ירושה לדורות אלא גלגל שהוא חוזר בעולם אבל צבור אין כלם עשירים שלא יהא צריכין לפרנסת עניים לפיכך מפרישין עליהם ברשותו עכ"ל. הרי מפורש אפי' למ"ד שאין לדמות עניים לכהנים ולויים שאף בניהם יורשין זכותן כל זה בעני יחיד אבל עניים רבים הם שוים לגמרי לכהנים ולויים שאף בניהן יורשין זכות המכירין כדמפורש במשנה הנ"ל מתי צריכין למול רשות מן היורשים. עיין בשו"ת חכם צבי סי' ע', וקצוה"ח סי' ר"ד סע' ח' מה שכ' מדברי השיטה מקובצת דב"מ דמכירי כהונה מיחשב כאילו באה לידו, אפי' בדבר שלב"ל. אלא שמדברי התוס' חולין דף ק"ל ד"ה ואיבעיא משמע דמחשב ג"כ ממון שאין לו תובעים ע"ש, ועיין בתוס' דף קל"ז שם ד"ה עד שצבעו שהקשו דמאי

תשובה

קמ"ל רב חסדא כיון דמתניתין הוא ע"ש. ואולם לפי מה שמחלק המשנה למלך פ"ו מהל' מתנות עניים הל' ז' י"ל דהוה אמינא בזלחו"ק דזה הוא שעורה ואין לה שעור אחר לזה הוי אמינא דהוי ככא ליד כהן ויהי' חייב קמ"ל רב חסדא דלא הוי ככא ליד כהן ופטור ודו"ק, ועוד י"ל ואכמ"ל. אבל זה גם התום' מודים דלצאת ידי שמים חייב לשלם וכן פסק הרא"ש והמחבר ביור"ד סי' ס"א סעי' ט"ו ע"ש. ועיין בפר"ח שם ס"ק כ"ג ובתום' כתובות ק"ב.

כח. **הנה** אם ירצה עקש להתעקש הלא שיטת התום' ב"ב קכ"ג ע"ב ד"ה הכא במכירי כהונה וכו' אסור לחזור אבל יכול לחזור אם רוצה וא"כ אין כאן חביעת ד"ת רק איסור וכלפי שמיא וכמש"כ התום' דהוי זה כמתנה מועטת דאסור לחזור ע"ש, או מחמת קנין שהתחיל אביו לשקול על ידו ששוב אינו פוסק כדאיתא במשנה שקלים פ"א משנ' ג', ועיין בחידושי הריטב"א בפ' כל הגט ע"ש, אבל מ"מ התום' מודים כל זמן שלא חזר דהמכיר נקרא מוחזק שכתב וז"ל מכל מקום כל כמה דלא הדר הוי כמוחזק וכן דאסור לחזור ע"ש, ועיין בשו"ת מהר"ם ב"ב הארוך סי' תתקמ"ט שכ' וז"ל מיהו פי' ריב"ם דאי הדר בה שאין ב"ד יכולין לעכבו מלחזור אבל הוא עובר משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומותר לקראותו רשע עכ"ל, וכ"כ המהרי"ק בשורש כ"ט והביא שכן דעת רש"י והמרדכי ע"ש ועיין בתשו' מהר"ם סי' רמ"א דנקרא רשע, ועיין בהגהת מימוני פ"ה דחובל עמ"ש הרמב"ם המגבי' ידו ע"ח וכו' שכ' וז"ל פסק הראב"ן שפוסקים דינו כן לקראותו רשע ופסול לעדות וכו' ע"ש באריכות.

כט. **עיין** ירושלמי פ' ה' דב"מ ה"ל ב' ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר לתת לחברו מתנה ובקש לחזור בו וכו' הדא דתימר בעשיר אבל בעני נעשה נדר רב מפקד לשמעי' וכו' אין חוה מסכן הב לי' מיד וכו' והביא זה הרי"ף והרא"ש ושאר פוסקים, ובחו"מ סי' רמ"ג סעי' ב', ובסי' ר"ד סעי' ח' ורס"י רמ"ט, וביור"ד סי' רנ"ח סעי' י"ב, ועיין ש"ם דילן ב"מ דף מ"ט ע"א ועיין בש"ך חו"מ סי' פ"ז ס"ק נ"א דאם העשיר מכחישו נשבע היסת ומוכח מזה דאינו יכול לשנות אפי' ליתן לעני אחר ע"ש, וכ"כ המהרי"ו סי' ע"ב דחייב לתת לו ע"ש, ועיין בקצוה"ח שם ועיין לו בסי' רי"ב ס"ק ד', ועיין בשו"ת רדב"ז סי' קל"ד, ושו"ת מהריט"ץ סי' רס"ד, אם יכול לשנותו לעני

תשובה

אחר ע"ש ועיין בח"מ סי' ר"ד סעי' ט' דמבואר שם אם רבים אמרו לאדם א' מתנה אינם יכולים לחזור אפי' אם הי' מתנה מרובה ובפרט לעניים מרובים ק"ו בן בנו של ק"ו שאסור לחזור, ועיין בחו"מ סי' רמ"ט סעי' א' ע"ש, ועיין בשו"ת רשדם סי' צ"ד, ושנ"ד, ובשו"ת מביט ח"א סי' קכ"ב, ובשו"ת חות יאיר סי' קצ"ט, והרשב"ש בסי' קל"ו, והראנ"ח סי' ל, ק"ג, וק"ח, ותשו' מ"ע סי' ק"ד, ותשו' רמ"א סי' מ"ז ומ"ח, שאלה ג'.

היוצא לנו מדברנו דאין יכולין לחזור על להבא מלתת לעניים שהחזיקו מטעם מכירי כהונה דלעני יש ג"כ דין מכיר לרוב הפוסקים כמה שהוכחנו אפי' לשיטת התום' עכ"פ יש ג"כ איסור לחזור וכל כמה דלא ידעינן שהדר נקרא העני מוחזק.

ל. ועוד נלע"ד להביא ראי' דאין יכולין לחזור בנד"ד מטעם קבלת אבות, וחרם ב"ד, שגם הם קבלוהו על עצמם שאין לו התרה.

הנה זה דבר פשוט שגזירת ב"ד אין לו תקנה בשאלה ורק הב"ד בעצמם יכולין לבטל עפ"י הסכמת רוב הקהל וטובי העיר ויחיד אינו יכול למחות לא בהתחלת הטלת הגזירה ולא בהתרתה ודברי היחיד בטלים בזה כדמבואר בהרא"ש, הרשב"א, ומשפט החרם להרמב"ן [ועיין בשו"ת נטע שורק חו"מ סי' ז'] וכן הרבה קהלות יכולים לכוף לקהל אחד במידי דאיכא למגדר מלתא, או איזה סייג ותקנה, או מלתא דסכנתא, או לצורך הכלל לדבר מצוה, דהני עדיפא ממגדר מלתא, פשיטא דבזה כל אפין שוין דיש רשות ביד כל ב"ד קבועה באתרי' שהם גדולי העיר וכש"כ ביד גדולי הדור לתקן התקנות ולהפקיע ממונו בע"כ דהפקר ב"ד הפקר, עיין גיטין ל"ו ע"ב עיין בטוש"ע חו"מ סי' ב' ובנושאי כליהם היטב ע"ש, ועיין בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' נ"ט שהכריע כן ע"פ רוב דעות מן הראשונים, ועיין מש"כ בזה הרב מהריב"ל בפסקים שבח"א דף כ"ג במעשה שהי' באנקוני' שמפני חשש איזה סכנה רצו חכמי המדינה שם לגזור שלא יסתחרו בעיר אנקוני' ואחרי שהאריך הגא' הנ"ל בביאור כל השיטות סיים למלתי' דבכה"ג כיון דיש חשש סכנתא עדיפא ממגדר מלתא ויש כח בידם לתקן ע"ש, וכן מוכח עוד משם דיש כח ביד הרוב קהלות לכוף להמועט ע"ש.

תשובה

לא. **ועיין** עוד מזה בח"ב מתשובותיו סי' ע"א שכ' דכי היכא דרוב הקהל יכולים לכוף להמועט הכי נמי רוב הקהלות יכולים לכוף להמועט ע"ש. וכ"כ בשו"ת הרש"ך סי' ס"ו שם בעובדא דידי' בזה"ל: כי בלי ספק יכולים השלשה קהלות קדושות לכוף לקהל הרביעי דאפי' את"ל דלא מצי הרוב לכוף להמועט היינו במלתא דאיכא רוחא להאי ופסידא להאי אבל במידי דאיכא רוחא להאי ולהאי לא מצינו מי שיחלוק וכו' ואם נפשך וכו' מ"מ במידי דהוי מגדר מלתא כל אנפין שוין דמצוה לכוף וכו' ע"ש עכ"ל. ועיין בתשו' מוהר"ר בצלאל אשכנזי סי' כ"ה שמחלק ג"כ בין תקנות וגדרים ובין עניני צבור כגון מנויין וכיוצא בהם דבתקנות וגדרים ראוי לילך בהם אחרי הרוב וע"ז אמרה התורה אחרי רבים להטות וכו', וע"ש מש"כ בשם הרשב"א בתשו' דשורת הדין בהסכמת בני המרינה אין משגיחין לדברי היחיד וכו' עד אם רצו לגדור ולתקן ויש בתקנתם תועלת או גדר פרצה אין משגיחין באותן שבאין לעכב ע"ש, ועיין מהריב"ל ח"א סי' ק"מ, וכן נראה מדברי המבי"ט סי' רל"ז ח"א, ועיין בתשו' מ"צ ח"ב סי' ד' ול"ה, שכ' דאפילו המיעוט אינו בעיר חייבים לקיים מה שהסכימו הרוב ע"ש, ועיין משא מלך ח"ב סי' ב'.

לב. **עיין** תשו' הרמ"א סי' ע"ג אם כבר קיימו וקבלו אנשי העיר בתקון זה שוב א"י למחות ע"ש, ודבר פשוט הוא דהא דאמרינן בש"ס הפקר ב"ד הפקר, לאו דוקא בבי"ד שבימי חכמי הש"ס, רק בכל מקום ובכל ובכל זמן הוא וכמ"ש הריב"ש בתשו' סי' שצ"ט דמלישנא מנ"ל דמפקירינן נכסי' וכו' הכי משמע ע"ש. וכן הוא דעת הרמב"ם פ' כ"ד מה"ל סנהדרין ה"ל ה' שכ' וכן יש לבי"ד בכל מקום ובכל זמן להלקות וכו', וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון וכו' יע"ש, וכן פסק הטוש"ע סי' ב', וכן הכריע הרמ"א שכ' אע"פ שיש חולקין והוא המהרי"א בפסקיו שהשיב לשני גדולי אשכנז שאין בידם לתקן תקנותיהם על המרינות שם שלא מדעת כולן ומייתי עלייהו מלי ב' דר"ת שכ' המרדכי בפ"ק דב"ב ע"ש, והמעיין שם יראה שלא כ' כן רק לרוחא דמלתא בדרך אם נפשך לומר וכו', והא בלא"ה השיב להם דאין כוחן יפה לגזור כן על המרינות בשעה שרוב אנשי גבולם ותקיפי ארץ צווחו דלא ניחא להו בהון משום דהם גזירות שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בהם, לזה לא רצו להכנס בתקנתם גם רבים מגדולי הדור שבגבולם

תשובה

מיחו בידיהם ע"ש בסי' רנ"ב ומה"ט לא כ' הרמ"א בד"מ ח"מ סי' ב' רק בלשון וכן משמע וכו' יע"ש כיון די"ל דלא כתב כן המהרי"א רק לרוחא דמילתא. ודו"ק כי נכון הוא.

לג. **הנה** בנד"ד לא שייך כ"ז דתקנת הב"י והאלשיך וב"ד בנדון זה שכל אחד יתן להחזקת הישוב ושלא לשנות אפי' באי' פרוטה ממעות ארה"ק לשאר צדקות, רק לשלחו ישר לא"י פשיטא דהוא תקנה גדולה וטובה מעצמותה, ונחוצה להחיות נפשות העניים שלא ימותו ח"ו ברעב ופקוח נפשות תלוי בזה, דלולא זה כבר אבדה ח"ו תקותם, כי אין להם על מה שיסמוכו רק על עזרת אחב"י שבגולה, ויש בזה עוד דבר גדול להחזיק ישוב היהודי בארה"ק; כי לולא זאת כבר נשכח רגל ישראל מא"י ח"ו ולא היינו יכולין לקדש חדשים כמשכ"ל, נמצא דבכה"ג מלתא דפשיטא דהא עדיפא ממגדר מלתא ומחשש ספק סכנה, דהוא סכנת נפשות ממש, ובהא ודאי כלהו עלמי מודו דחי' כח ביד גדולי הדור כמו הב"י והאלשיך זצ"ל לאפוקי ממונא, ולאסור איסור על מעות א"י שלא לשנותם על שום צדקה שבעולם רק לשלחו ישר לא"י, והיא ג"כ גזירה שכל הצבור יכולין לעמוד בה, ולא מצינו מי שחלק כנגדם בזה לבטל גזירתם אפי' בזמנם; ואדרבה הבקי בספרי הגדולים שחיו בזמן הזאת יראה שהסכימו: עיין רלב"ח סי' כ"ה ומהרי"ק שורש ה', ומבי"ט ומהרי"ט יור"ד ט"ה, ועוד מא"מ, ובודאי הי' הדבר ניחא לכ"ע וקבלוה באהבה ולא הי' שום איש פוצה פה ח"ו, אם יבא המערער ויאמר מי ימר שהב"י ומהר"ם אלשיך היו גדולי הדור שאין בדורם כמותם, ידע לפני מי הוא עומד לפני מרן הב"י, אשר לולא הוא היינו מגששים כעור באפילה, וכמעט הי' יחיד בדורו, וכמו שנראה מתשובותיו שכל גדולי ישראל הי' כפופים לו ומי לנו גדול מהרדב"ז שהי' זקן ממנו בשנים ומביא ספרו ביראת הכבוד והמרי"ט שהי' בן המבי"ט שכמה התוכח המבי"ט עם הב"י וגם לפעמים התריסו זה נגד זה והמהרי"ט ידענו שהי' ארי' דבי' עילאה וכמעט אין ערוך אליו בחריפות ובקיאות וסברה ישרה בכ"ז הי' נזהר במורא מקדשו בכל עוז כאשר יראה המעיין.

לד. **ועיין** בשו"ת הרמ"א סי' מ"ז ומ"ח ב"א שחלה ונטה למות והקדיש מעות לעניי א"י וכתב בשטר קנין וטת ופסק הב"י דהצוואה וההקדש קיים והקנין ט"ס ומייתי ראי' מדין אחריות ט"ס והרמ"א ומהר"ם

תשובה

פארואה חולקים עליו בזה, מ"מ כתב אליו הרמ"א שמפני כבודו וגדולתו כי מימיו אנו שותים וכבוד א"י אנו עושים כדבריו וקיימו את ההקדש לצורך עניי א"י כי כל החולק עליו כחולק על השכינה את"ד ז"ל, הנך רואה שני גדולי גולה שהי' מרחק רב ביניהם ועם כל זה הי' כפופים לפניו והוי צייתא לי' אף בדין שהי' נראה להם הפך מדבריו, וכש"כ בהך תקנתא דמעות א"י דמלתא דפשיטא דכלהו הוי צייתי לי', והא ראי' שנתפשטה תקנתו בכל תפוצות ישראל ספרדים, ואשכנזים, ולא שמענו מעולם שמי שדר ע"ז ח"ו כיון שהוא צורך עניי א"י שנפשם יבשה ואין כל, שלולא תקן הב"י התקנה הזאת הי' מוטל על כל חכמי דור ודור לפקח על הדבר ולתקן תקנות בישראל למען קיום מעמד תושבי ארה"ק בכל אשר תמצא ידם כי רבה הוא, כש"כ וק"ו עכשיו שתקן הב"י דפשיטא שקבלו כל חכמי ישראל באהבה וחבה וחזקו זאת כל חכמי הדורות הראשונים והאחרונים כמשכ"ל באריכות בודאי ראוי לנו לחוש לגזירת הקדמונים נ"נ זצללה"ה שלא לשנות מתקנתם דבר.

לה. **הנה** בגמ' פסחים דף נ' ע"ב מצינו מעשה בני בישן נהוג דלא הוי אזלי מצור לצדון במעלי שבתא אתו בנייהו קמי דר' יוחנן א"ל אבהתון אפשר להו אנן לא אפשר לן, א"ל כבר קבלו אבותיכן עליהן שנא' שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך, אלמא דהטעם הוא משום אל תטוש, והכי איתא ג"כ בחולין דף צ"ד ע"ב את לא תאכל משום אל תטוש ת"א, משמע מכאן דלא מהני בזה שאלה דמקרי קבלת אבות תורה דליתא בשאלה, וכעין זה כ' הרשב"א ז"ל בשיטתו דקבלה מיקרי מצוה ממש, א"כ נמצא בנד"ד דג"כ קבלו אבותינו עליהם דליתא ג"כ בשאלה.

לו. **אבל** בירושלמי פסחים שם איתא ז"ל בני מישא קבלו עליהם שלא לפרש בים הגדול, אתון שאלין לרבי, אמר להם מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו מנהג אבותיכם נ"נ וכו', ופריך שם הירושלמי ואין אדם נשאל על נדרו וכו' יע"ש, נמצא דלפי"ז דאינו אסור רק מטעם נדר, ומהני התרה ולא משום אל תטוש, ובגמ' נדרים דף ט"ו ע"א ובדף פ"א ע"ב אמרינן דאסור משום לא יחל, הנה לכאורה נראה דפליגי הירושלמי וש"ס דילן אבל באמת הכל עולה בקנה אחד, הנה נבין היכן מצינו בתורה שיהנה קבלת אבות על הבנים, [הנה באמת הקירה זו מצינו

תשובה

בספר עקדת יצחק עה"ת פ' נצבים שער תשעים ותשעה ע"ש שהאריך, וכן האריך בהתרת שאלה זו אא"ז השלה"ק בספרו של"ה דף מ"ג ע"ש באריכות] וכן שיש כח לב"ד לגזור דבר, הנה דבר זה ביאור לנו הרמב"ן ז"ל במשפטי החרם דהתורה נתנה רשות לב"ד לגזור וגזירתם היא תורה ממש, ויש להם ג"כ כח ורשות לבטל אם רוצים, מהא דכל חרם אשר יחרם ומוסגר דבר זה מכמה קראי בקבלה: במעשה דשאול ויונתן, ובני בנימין, ומזה הוא ג"כ מקור הדין שנם ב"ד שבעיר יכולין לגזור על קהלתם עם רוב טובי העיר כמו ב"ד הגדול לכל ישראל, ועיין ברמב"ן שם דזה אינו רק מדברי הקבלה וחמור יותר, כמו כן אם רבים קבלו עליהם מצוה חלה עליהם ועל זרעם וראי' מחנוכה ופורים ע"ש, ועיין תשו' הריב"ש סי' שצ"ט הובא בב"י סי' רי"ד, ובתשו' מהר"ם אלשקר סי' מ"ט, שכתבו ג"כ בשם הרמב"ן דאפי' בתקנות וחרמי הקהלות נמי חל התקנה ג"כ אף על הדורות הבאים אחריהם, ואפי' שתיקנו סתם ולא זכרו את זרעם בתקנתם, וכדאשכחן בפלגש בגבעה שהוצרכו לדרוש בב"כ פ' יש נוחלין ממנו ולא מבנינו יע"ש, ולא עוד אפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כך מעצמן לעשות נדר אף הבאים אחריהם חייבין באותו נדר כדאמרינן בפ' מקום שנהגו גבי בני בישן וכו' ע"ש שהאריכו בזה, וכ"כ הרא"ח בתשו' סי' ס"ג ובתשו' בן לב ח"ג סי' נ"ד ע"ש, וכן מצאתי בשו"ת הרשב"ץ ח"ב סי' ק"ב וז"ל קבלת האבות קימת על הבנים וכו', ואפי' בדבר שנעשה שלא בהסכמה אלא מנהג שנהגו כך האבות, ואמר הדור האחרון שאין יכולין לעמוד באותו מנהג אפ"ה אסורים לבטל מנהג אבותיהם, ועיין תה"ד סי' שמ"ב, ומהר"א ח"א סי' י"ז ע"ש.

לז. **הנה** יש להבין למה יש ממש בקבלה הלא אין כאן לא נדר ולא שבועה והוא רק מדרבנן, ומשום לא יחל אסור לשנות מקבלתם ולולא האסמכתא דלא יחל היו רשאין לשנות קבלתם. לזה נלפענ"ד לומר כיון דחל הקבלה עליהם מטעם לא יחל, הוי מצוה קבוע גם על זרעם משום אל תטוש כמו שאמר ר' יוחנן לבני בישן כנ"ל, וזהו שאמר להו כבר קבלו אבותיכם עליהם ומקבלתם אסור להו לחזור היינו משום לא יחל, ונעשה זה תורה, לכן גם אתם אסורים משום אל תטוש ודו"ק כי זה נכון בע"ה, ועיין שו"ת ח"י סי' קכ"ו שכ' ג"כ כעין זה, ויש להאריך בזה ואכ"מ ובקונטרסי הארכתי

תשובה

חארכתי, ועיין עוד מזה בשו"ת פרח מטה אהרן ח"א סי' י"ד דף ק"ז ע"א ובפרי חדש או"ח ה"ל יו"ט סי' תצ"ו, ובשו"ת ח"י סי' קכ"ו ע"ש, ועיין בשו"ת זכרון יוסף להגא' מהר"י שטינהארט ז"ל בחיור"ד סי' י' שמחלק ג"כ בין תקנות הקהל, לתקנת ב"ד, שכתב בתקנת ב"ד בודאי הי' דעתם שיתנהג כן הדבר לעולם אם לא התנו בפירוש, וכדמשמע ממתני' דפ"ה דמעשר שני משנה ב' וע"ש בתוסיו"ט ע"ש, וחנה בגזירת ב"ד, ב"ד אחר יכול לבטל אם הוא גדול מהם או כמותם לדעת איזה שיטות הפוסקים עיין במשפטי החרם להרמב"ן זצ"ל.

לח. **והנה** לפי"ז יקשה לן למה שכתבנו דקבלות אבות לא חמיר מתקנת ב"ד הגדול דהוי לכ"ע מה"ת, ואפ"ה גדולי הדור ראשין לבטל תקנתם למה לא יוכלו בי"ד הגדול או כמותם לבטל מנהג שנהגו העם אם ירצו, לכן נלענ"ד לומר דזה דוקא שקבלו העם דבר למגדר מלתא דאסורא או לדבר מצוה ממצות התורה, דבזה אין יכולתם לבטל המנהג שנהגו דהא בדבר כזה אפי' מה שעשו הב"ד בעצמן אין ביכולתן לבטל אח"כ דכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה"ל ממרים ה"ל ג' וז"ל בד"א בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג לתורה אלא בשאר דיני התורה, אבל דברים שראו ב"ד לגזור ולאסרן לעשות סייג אם פשט איסורן בכל ישראל אין ב"ד גדול אחר יכול לעקרן ולהתירן אפי' היו גדול מהראשונים ע"ש בכ"מ ובלח"מ אכ"ז מצאתי בשו"ת ד"ח ח"א יור"ד סי' מ"ח כמש"כ והנאני שכלה"ג, וע"ש שמאריך בראיות, וע"ש עוד שכ' וז"ל היוצא לנו מזה דדבר שהוא סייג וגדר לעבירה, או לקיום מצות התורה, אין שום ב"ד שבעולם יכולים לבטל ולא מהני התרה כלל, ע"ש שכ' עוד היוצא לנו דלפענ"ד קבלת דבר לגדר עבירה או לקיום מצוה התורה אסור להתיר וכו', וז"ל עוד אולם הר"ן והרשב"א ז"ל אוסרים בפירוש וברבים שקבלו עליהם רבו דעות הפוסקים ה"ה המהרי"ק וחות יאיר ומהרש"ל בתשו' וכו' ובפרט די"ל דע"כ לא כתב הרא"ש להתיר רק בעיני פרישות שאינו גדר לעצם מצוה מיוחדת או לעבירה רק להתנהג בפרישות, אבל בדבר שנעשה לגדר מיוחד לדבר מצוה גם הרא"ש מודה דאין מתירין וכו' ועכ"פ אומר אני בבטה דגם לדברי הרא"ש ז"ל דמשמע דמהני התרה אפי' למנהג שנקבע עפ"י חכם מ"מ היינו שנקבע לשם פרישות או חשיבות בעלמא כעין שמן שכ' התו"ם בע"ז דף ל"ו ע"א דלאו

תשובה

טעמא מעליא הוי, אבל בדבר שהוא למגדר מלתא כ"ע מודים שאסור לבטל ע"י היתר עכ"ל וע"ש באריכות, ועיין שו"ת ת"ח סי' ל"ב, משפטי שמואל סי' כ"ה וכ"ו, ופרח מ"א ח"ב סי' מ"ד ע"ש, א"כ בנד"ד שהוא תקנת הרב"י ומהר"ם אלשיך זצלל"ה שהיו כנאונים לכל ישראל וב"ד חשוב שבדור והם תיקנו זאת לקיום מצות ישוב ארה"ק המוטלת על כ"י מי המה הגדולים שבדורנו ומי האיש שיהין נפשו להרהר אחריהם שיוכל לבטל תקנתם ושיחשוב א"ע לגדול הדור כמו מרן הב"י אפי' הי' תקנה בעלמא כש"כ בנד"ד שאין לה התרה כלל מפני שהוא לקיום מצוה גדולה כישוב א"י ופקוח נפשות ממש שעיניהם של היושבים בארה"ק נשיאות רק לזה.

לט **וכן** מצאתי שכן דעת הראב"ד הובא ברמכ"ן בס' הזכות בפ' מקום שנהגו שגם דעתו שאין למנהג התרה, וכן הר"ן לדרך השני שפירש בירושלמי אפי' ע"י שאלת חכם ע"ש, וכן ראיתי שכן דעת הטור באו"ח בס"ם תרכ"ד שהביא כן שם בשם י"א שמי שעשה פעם אחת שני ימים יום הכפורים שוב אינו יכול לחזור בו לעולם דכיון שקבלו עליו הרי הוא עליו באיסור כרת ע"ש, וכ' הב"י שכ"כ הסמ"ג בשם הר"ם, וכן דעת הרשב"א בתשו' סי' צ"ח, וכ"כ בתשו' אחרת הביאה הב"י ביור"ד סי' רי"ד ע"ש, וכן דעת המהרי"ק בשרש קי"ד וקט"ג, והריב"ש בתשו' סי' מ"ד, וכ"כ המהרשד"ם בתשו' סי' מ' ח' יור"ד, וכ"כ הרשב"ץ בתשו' ח"א סי' מ"ט, רק הרא"ש פליג ע"ז וכתב דמהני התרה ויחיד הוא לגבי כל הני פוסקים. הנה המחבר בסי' רי"ד ביור"ד סתם כסברת הרא"ש אלא שהזכיר אח"כ סברת החולקים בשם יש מי שאומר ומור"ם בהגה סיים ג"כ דהמנהג כסברא ראשונה וכן סתם באו"ח בסס"י תרכ"ד ואילו ביור"ד בסי' רכ"ח סעי' כ"ח כתב אם היתה בהסכמה גדר לרבים, או סייג לתורה ולדבר מצוה אינם יכולים להתיר ע"כ סתם כהריב"ש וזה תימא שסותר א"ע. וישוב למתירה זו עיין בשו"ת ד"ח הנ"ל שמישב זה בטו"ט, ולא כהפר"ח באו"ח סי' תצ"ו שהניח זה בצ"ע ע"ש מה שמקשה עליו, א"כ מהב"י אין ראי' שסובר כהרא"ש וכזה נסתר בנינו של הפר"ח וכן איתא במהרי"ו סי' קצ"א שאסור להתיר קבלה שקבלו עליו ואפי' תנאי לא מהני ע"ש.

מ. **וכן** איתא בשו"ת חות יאיר סי' קכ"ו, שאין בכח בני הקהלה אפי' יסכימו כלם עם רבם בראשם להתיר נדרם והנהגתם וכו', וע"ש שהביא

תשובה

שהביא שאביו הגא' מוהר"ש זצ"ל וכמה גאונים רצו לשנות מנהג קדום שנהגו שלא לשחוק כל השנה רק ביומי חנוכה, ורע הי' עליהם דבר זה לבלות ימים קדושים כאלו בדברי שטות כזו, לכן רצו לשנותם על ח' ימי אידם שלא יהי' בזה הפסד מו"מ, ע"ש שהאריך ולא עלתה בידם לשנות אפי' דבר כזה מפני שהוא מנהג קדום ע"ש, פוק וחזי כוחן של מנהגי ישראל שא"א לשנותן אפי' שהוא רע בהחלט כש"כ לבטלן, וק"ו בן בנו של ק"ו בדבר טוב כבנד"ד, עין ירושלמי ריש השוכר את הפועלים ובפרק מצות חליצה ה"ל א' מנהג מבטל הלכה. להלן הארכתי בזה בעז"ה.

מא. **וכן** מצאתי שהרב מוהרח"ש פסק כהרב מוהרשד"ם, וכן מדברי הר"ם קלעי בתשובה שנדפסה בספר ר' ברוך אנגיל סי' ז', וכ"כ הרב כנה"ג יור"ד סי' רי"ד בהגהות הטור אות מ"ב, שכן כתבו מהר"א קפסלי, והרב מהריט"ט בתשו' כ"י והרב מהר"ש בן מאיר שם סי' ט', וכן נראה משו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קמ"ג, והרב מהר"ם חגיז בתשו' אביו חלק א' סי' ק"ג, ועיין שם סי' רכ"ז, ורשד"ם סי' כ"ג, ועיין שו"ת מוהר"ם מזרחי ח' יור"ד סי' י"ט, ועיין במל"מ פרק שני מהל' נזירות ה"ל י"ז, שנסתפק אם הבן יכול לשאל על נזירות אביו, ע"ש שפשט ספיקו מדברי רש"י מכות פ' ג' דף כ"ב שאין הבן יכול לשאל על נזירות שהזירו אביו ע"ש.

היוצא לנו מדברינו שאין בכח שום ב"ד שבעולם להתיר מנהג ותקנה שהוא למגדר מלתא, או לקיום מצוה, אליבא דכ"ע ולית מאן דפליג עלה, א"כ בנד"ד שהוא תקנה גדולה מגדולי הדור לקיום מצוה, כ"ע מודים דאין בכח שום ב"ד, אפי' ב"ד הגדול להתיר תקנה זו.

מב. **הנה** עד כאן דברנו בסתם תקנה, דאין ביכולת הב"ד לבטל אם הי' למג"מ, או לקיום מצוה, וכש"כ אם נאמר דהי' בכאן ג"כ גזירת נח"ש*) בתקנה זו כמש"כ, ואי נימא דחרם הוא דאורייתא וכדעת הנו"ב בתשו' מהרו"ק סי' ע"ז, שהוכיח כן מלשון הר"ן בתשו' סי' ל"ח ע"ש שהאריך, ועיין בשו"ת מהראנ"ח בס' מים עמוקים סי' נ"ג דף נ"ג ע"ג, שהחליט ג"כ דחרם לדעת רוב הפוסקים הוא דאורייתא והולכין בספקו להחמיר, ושם בסי' ס"ב פלפל בזה הרבה, והביא שגם הרשב"א נשאל בזה אם בספק חרם אזלינן לחומרא או לקולא, והשיב דע כי זו היא ספיקא דאורייתא ואסור לעבור על

החרם

*) עיין מש"כ בהמודעה דף י"ח עמ"ב.

תשובה

החרם ד"ת ע"ש, וכן הביאו בזה שכן דעת הרמב"ן במשפטי החרם, ועיין מזה ג"כ בשו"ת מוהריב"ל בח"א סי' מ"ה, ובחידושי דינים שם דף ס"ז ע"ה, ובח"ג סי' צ"ט בסוף התשובה, ועיין בש"ך יור"ד סי' ר"ח ס"ק י"ד דסובר ג"כ דחרם דאורייתא ע"ש, והריב"ש בתשובותיו סותר א"ע בזה דבסי' קצ"ה כ' דבספק חרם הולכים בו להחמיר כמו בשאר נדרים, ובסי' שצ"ה כתב דחרם אינו אלא מדרבנן, והביא ראי' ממה שפסק הרי"ף בכל אותן האיבעיות דפרק ואלו מגלחין לקולא ומשמע דס"ל דחרם דרבנן יע"ש, והראנ"ח שם בתשו' מישב דעתו דס"ל דעיקר החרם הוא דאורייתא וספיקא לחומרא כדין כל ספק תורה, אלא בדברים שצריכין לנהוג עם המוחרם בזה הולכין לקולא ועיין עוד תשו' הרשב"א סי' תקצ"א, שכ' דלעבור על החרם הוא דאורייתא וספיקו אסור ע"ש, עיין מהריב"ל ח"א סי' י', ומהר"ם מטראני ח"א סי' רכ"ז, ורשד"ם ח' או"ח סי' כ"ה, וחיור"ד סי' פ"ב, ופ"ז, וקל"ט, ובחלק ח"מ סי' צ"ט, ורכ"ז, ורל"ט, ורמ"ד, ורמ"ז וש"ע, ומשפטי שמואל סי' ס"ה, צ"ח, וק"א, ומהרש"ך ח"א סי' קי"ב, וח"ב סי' פ"ט, וח"ג סי' מ"ה, וק"ה, והראנ"ח סי' מ"ט, ופ"א, ומהר"י אדריבי סי' נ"ט, וע"ה, ותשו' מהר"ם פאדואה סי' ע"א, ועיין תשו' שני המאורות הגדולים ס"ד, ותשו' מהר"ם אלשיך סי' ע"ה, ובשו"ת הראנ"ח ח"ב סי' נ"ה, נ"ז, ונ"ז, והארכתי בזה הרבה בקונטרסי בע"ה ואכמ"ל.

היוצא לנו מדברנו דחרם הוא דאורייתא ונספיקו לחומרא א"כ בנד"ד אם יש לנו איזה ספק כתקנתא, מאחר דהי' בחרם הולכין בספקו לחומרא כמו שהוכחנו בסייעתא דשמיא.

מג. **הנה** ידוע דדעת הרבה פוסקים דהקדש וצדקה דין אחד להם וכמו שאמירה לגבו' הוי כמסירה להדיוט ה"ה בצדקה כדמבואר בר"ן פ"ק דקידושין, ובמרדכי פרק הנזקין הובא בהגה ח"מ סי' קצ"ט סע' ד', וכן דעת המהרי"ק שורש ק"ין דמעות עניים דין הקדש יש להם וכ"כ המהרי"ל בתשובה סי' ל"א בשם רבותיו, וכ"כ רבינו ירוחם דדינו כהקדש, וכן נראה דעת ר' האי גאון שפסק גבי אונאה שבהקדש עניים ליכא אונאה כמו בהקדש גבו', וכמ"ש ר' ירוחם בשמו נ"ט ח"ג, הביאו הב"י בח"מ סי' רכ"ז, ועיין במל"מ פ"ד מהל' מלוה ע"ש, ועיין בקצוה"ח סי' קצ"ט דיש לצדקה כח הקדש לטוביתא כמו בנכסי יתומים, ועיין בקצוה"ח סי' פ"ז ס"ק כ"א

תשובה

וז"ל שם ויש להביא ראי' מרש"י ביצה דף כ"א, ד"ה נזיר ואינו מגלח דגם בהרי עלי הוי כמסירה להדיוט ע"ש דלא כדעת התומים שרוצה לומר בהרי עלי דלא הוי כמסירה להדיוט ע"ש, ועיין באריכות במחנה אפרים הל' צדקה סי' ב' וע"ש עוד שמחלק דבנודר לעני ידוע, וה"ה לעניים ידועים הוי כמסירה להדיוט ע"ש באריכות ועיין שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תק"ו בפירוש כשאמר לעניים מרובים אינו יכול לחזור בו וקנו ע"ש, ואפי' להפוסקים דסוברים דבנודר לעני הוי כמסירה להדיוט, מ"מ כיון דהוי פלוגתא דרבוותא

מיהת ותורת איסור, עיין שו"ת ח"ס יור"ד סי' ר"ס וז"ל.

היוצא לנו מדברינו אלו כיון דרמב"ן ורשב"א והרא"ש פ"ק דנדרים ומרדכי בשם המוהר"ם והגהת מרדכי בשם אור זרוע, מסכימים דספק צדקה ספיקא דאיסורא הוא הכי נקטינן, וממילא מחשבינן לעני מוחזק מדכתיב צדק משלך ותן לו, ודלא כהר"ן ונמ"י נגד כל הני רבוותא ע"ש ועיין שו"ת מוהר"ר בצלאל אשכנזי סי' ט"ז באריכות, ומי יהרהר אחרי תורת משה ויש להאריך בזה הרבה ולקצר אני צריך כאב"מ. ובקונטרסי הארכתי.

ועוד נלענ"ד דאסור לשנות מטעם היורד לאומנות חברו ועני המהפך בחררה וכו'.

מד. **ועיין** מדרש תנחומא פ' בהר וכי ימוך אחיך וגו' וזה"כ אל תגזול דל כי דל וגו', וכי יש אדם גוזל דלים, ומהו גוזל ממנו אחר שאין לו כלום, אלא אם היה למוד להיות מפרנסו וחזרת בך, דע שאתה גוזלו וכו', למה כי ה' יריב ריבם, למה שנפשו אתה מחסרו וכו', ועיין בש"ם מכות כ"ד מואם בבצע מעשקות כגון ר' ישמעאל ב"א, וברש"י שם שלא רצה ליטול לעצמו ראשית הגז שהביא לו אדם א', משום דדמי כאלו עושקו לכהן שחי' רגיל עד כה ליתן לו מתנותיו עכ"ל, ועיין סנהדרין פ"א ע"א אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חברו, ובשלהי מכות לז עשה לרעהו רע שלא ירד לאומנות חברו ע"ש. ועיין שו"ת הרשב"א ח"ג סי' פ"ג והובא בב"י סי' קנ"ו בח"מ חייט שהוא רגיל בבית עירוני אחד וכו' ע"ש שהאריך כשהוא פוסק לחיותו גוערין בו ומוחין בידו עש"ה. ועיין שו"ת מהרש"ל סי' ל"ה, ול"ו, דמייתי תשו' הרוקח ז"ל ולא תשיג גבול רעך לא תקח מחיתו וכו', וזה לא ניתן למחול ונקרא רשע, ואין נזלן כמותו, ואם לא ישמע לקול חורחו

תשובה

הורהו יש לזכדילו וכו׳ עד שיתקן עותתו עכ״ל, ועיין ביש״ש פ״ג דקידושין, ועיין בשו״ת ח״ם חח״מ סי׳ ס״א, וסי׳ ע״ט, וסי׳ קי״ח שהאריך בדינים אלו, וע״ש שהאריך בסי׳ קי״ח בעניין היורד לתוך אומנת חברו אפי׳ מן הדין ההפקר שמביא דברי המהרי״ט זצ״ל דנקרא רשע ע״ש, שכ׳ אם כי יש לעיין אי עוברא הנ״ל דומה למהפך בחררה או לאומנת חברו ט״ט לו יהי׳ שהוא פחות מזה הלא כ׳ התוס׳ בב״ב כ״א ע״ב סוף ד״ה מרחיקין דעכ״פ אדם חשוב עביד לפמשה״ד אפי׳ היכא דלא שייך מהפך בחררה ואם רב דגליל או עתיר נכסי׳ לא בעי למהוי אדם חשוב ולהיות חוטא ולא לו, א״כ אפי׳ אדם פחות לא הוי אם ח״ו הוא כן כבר נתקייטו דברי חכז״ל שרו חכימי׳ למהוי כספריא וכו׳ וכעמא דארעא, ועוד פחות מהם וכו׳ ונראה דבהא מיירי ס״פ הנשרפין את אשת רעהו לא טימא שלא ירד לתוך אומנת חברו, שההיפך הרשע שטימא אשת רעהו אשר חי׳ לא יחי׳, הוא בכה״ג שטימא אשת רעהו ואוסרה על בעלה לגמרי, היינו פוסק חיותו לגמרי, ובדברים אלו י״ל פלוגתת מערופיא שבהגה סי׳ קנ״ו, ונד״ד פסקו לחיותא לגמרי שא״א לומר השכר עצמך למ״א, ונפק חיותא מהאי מלתא לגמרי, ואפי׳ יהי׳ כהפקר מ״מ לענין פוסק היותא כי האי אין חילוק בין הפקר למו״מ וד״א עכ״ל.

מה. **ועיין** בשו״ת מהרש״ל, ובתשו׳ משאת בנימין, באריכות מדינים אלו ובשו״ת מהרשד״ם סי׳ רנ״ט, ושנ״ב, ור״ט אלשיך סי׳ ס״ז, ושו״ת מבי״ט ח״א סי׳ קצ״ד, ובחות יאיר סי׳ מ״ב, ומהרי״ט סי׳ צ״ה ח״א ע״ש, ובשו״ת חמדת שלמה סי׳ ד׳ ע״ש שכ׳ שמכריזין עליו ברבים ע״ז ואפי׳ החזיר ולא מטעם תשובה וחרטה, רק כדי להנצל מהכלמה עדיין נקרא רשע ע״ש, ועיין מהראנ״ח סי׳ קכ״ה דנקרא רשע ופסול לעדות ע״ש, ועיין בירושלמי יבמות סוף פ׳ כיצד והובא ג״כ ברי״ף שם שאין אדם מצוי לחטוא לא מפני בנו ולא מפני אחיו, ואפי׳ רועה שהוא פסול לעדות ולשבועה אמרינן בש״ם דילן בב״ם דאינו חשיד לרעות בהמות של אחרים בשדות של אחרים, דאינו חשוד לגזול מראובן בשביל שמעון.

היוצא לנו מזה דאין יכולין לחזור לגמרי שלא לתת, וכן שלא יתנו לעני זה שרגיל לתת ע״ע, רק שיתן לעני אחר שבא״י כי מי הוא שוטה כזה שיהא חוטא ולא לו, ושיהי׳ נקרא לרוב הפוסקים גזלן, ורשע, דקא פסק חיותו של העני הראשון, ועיין הרדב״ז בתישנות סי׳ ד״ן דמותר לקראותו

תשובה

רשע וכו' ושעבר על לא תסיג וגו', ולפי"ז קאי בארור ע"ש.
מו. **היוצא** לנו מדברנו לענין התרת נד"ד אם יכולין לחזור על להבא לגמרי, דאין יכולין לחזור מאחר דאין בכח שום ב"ד להתיר דבר שקבלו אבותינו להזוק מצוה, ואין לזה התרה כלל, כמו בנד"ד שהי' משום חיזוק ישוב ארה"ק המוטלת על כל ישראל, וחמור זה מנדר ולפי"ד הרבה פוסקים יש כאן תביעת ממון ד"ת, מדין מכיר, וקבלה, ויורד לתוך אומנת חברו, ואפי' ננית שאין כאן תביעת ממון ד"ת, אבל איסור כלפי שמיא ודאי איתא אליבא דכ"ע, עיין ס"פ השוכר את האומנין במעשה דרבה בר בר חנה וכו' אתו אמרו לרב אמר לי' הב להו גלומייהו א"ל דינא הכי א"ל אין למען תלך בדרך טובים יהיב להו גלומייהו א"ל ענייי אנן וכו' וכפינן ולית לן מידי א"ל זיל הב אגרייהו א"ל דינא הכי א"ל אין ואורחות צדיקים תשמור ע"ש, ועיין ב"מ דף למד ע"א אשר יעשון זו לפנים משורת הדין, ולפי"ז נלפענ"ד לפרש פירוש הגמרא שם דאמר ר"י לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה, דתיבת בה מיותר, ולענ"ד דהכי פירושו דדנו בה אחרים ד"ת, בה דוקא דאמרו שאין צריכין ללכת עם ירושלם לפנים משורת הדין להחזיק אותה כמו בנדון דידן, אע"פ שלרוב הפוסקים כופין על לפמשה"ד, ומפק חרם ג"כ יש כאן שהוא ד"ת ומפיקו לחומרא לדעת רוב הפוסקים והוי מפק צדקה מפיקא דאסורא, ומחשיב העני מוחזק מדכתיב צדק משלך ותן לו, ועכ"פ מידת חסידות ודאי ליכא בזה לשנות מעני זה שהי' רגיל לתת לעני אחר שבא"י ושיהי' נקרא לרוב הפוסקים גזלן, ורשע, וליוהת פסול לעדות, ולהרבה פוסקים הוא גזל גמור ויוצא בדיינים כמשב"א.
הנה כ"ז כתבנו רק לפי מה שמקובל אצל העם, וכתוב בספרים, שהיא רק תקנת הב"י ומהר"ם אלשיך זצ"ל, אבל אם נאמר כמו שהוכחתי בספרי „**התמיכה בארה"ק**" ומובא ג"כ בקצרה בהמבוא, שהוא עוד תקנת עזרא ובי"ד על אחינו יושבי גולה, לתמוך ביד אחיהם יושבי ארה"ק וכעין זה מצאתי שכ' הרב בעל התניא מובא בגנזי נסתרות ח' אור רב סי' ל"ד, א"כ בטח אין מי שיהין לדבר דבר ולשנותה, וע"ש סי' ל"ב שכותב שהוא רק כחזן הכנסת הקורא את המגילה עומד ומשמיע לרבים חרמי הצבור, כן אנחנו משמיעים לרבים ומודיעים אותם דחז"ל הצריכים חיזוק לפי פרצות הדור בעו"ה וכו', וכל מי שעבר יכנוף יוד' אנשים יראי ה' וחושבי

תשובה

שמו שיתירו לו כדרך שמתירין הנדויין והשמתות לכל מי שישוב בתשובה שלימה, בלונ"ח, הרחמן הוא יתן בלב כל עמו לשוב באמת וכו' עכ"ל.

עתה נבוא לבאר החקירה, ד) אם הנשיא או גבאי הוא שליח הנותנים, או שליח העניים.

מז. **באמת** דבר זה פשוט יותר מבועתא בכותחא דשליח העניים הוא, אבל מאחר ששמענו שיש מסתפקין בזה, לכן נביא מעט ראיות לזה להוציא מלבן של הספקנים, מצינו בש"ס קידושין כ"ז ע"א שאני ר' עקיבא דיד עניים הוה ופרש"י שם דגבאי צדקה הוי וכו', ובב"ק דף ל"ז ע"ב א"ל ר' יוסף כבר זכו כי עניים אע"ג דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן ופרש"י ר' יוסף הוה גבאי צדקה וכו', ומה שיש לדקדק שם עיין בשו"ת שואל ומשיב רביעה סי' ק"ג ובמפרשי הש"ס, ועיין שו"ת הרשב"א המיוחסת להרמב"ן סי' ער"ה דגזבר יד עניים ושליחן, וכן איתא להדיא במהרי"ק שורש ו' דהגבאים הם שלוחי העניים, וכן מבואר להדיא בפרישה יור"ד סי' רנ"ח ס"ק ה', וז"ל דכל גבאי הוא בטקום העניים ושלוחם כאלו שלחו אותו העניים לקבלו להן, וכן דעת הטור והרא"ש וכן דעת הב"י עכ"ל ע"ש, ועיין בשו"ת הרשב"א מובא בב"י, וברמ"א יור"ד סי' קס"ט סעי' י"ז בשם הרמב"ן, דנאמני הקהל הוי שלוחין בעלמא ע"ש, ועיין רש"י ב"ט דף נ"ז ד"ה באכני בנין וז"ל ואין על הגזבר לשלם אלא שליח בעלמא הוא עכ"ל, ועיין שו"ת הרימ"ט ח"ג סי' צ"ב דהגבאי הוי שליח העניים וכל שנותנין בשביל עניים ידועים אי אפשר לשנות ע"ש, וע"כ לא פלפל שם אלא מפני שכנדון דידי' לא הי' להם חלק בגוף הקרן לכן לא נקראו בעלים ע"ז המעות ע"ש אבל כל דקיץ להו ויש להם חלק בגוף הקרן הוי הם הבע"ב ע"ש. ועיין בספר גנזי קדם שלש תשו' מרב שרירא גאון ומבנו רב האי שכ' דבעניים ידועים העניים המה הבע"ב והגבאי הוא רק שליחם ע"ש.

מח. **ועיין** בשו"ת נודע ביהודה ת' חח"ט סי' נ', דהגבאי הוא יד עניים ממש, ומה שרוצה לחלק שם אם יש לו טובת הנאה מזה אם לא, הנה בנד"ד בודאי יש לו הנאה גדולה שמקיים חזוק ישוב ארה"ק ביתר שאת, כי גדול המעשה יותר, מהעושה, ועוד דיצא עליו שם טוב דנפיק עלי' קלא דאינש מהימנא הוא על כל בני העיר. וכש"כ מהימן על כל בני המדינה, עיין ניטין דף נ"ב גבי אפוטרופוס במחלוקת רבן ואבא שאול אי

תשובה

שייך זלותא דב"ד, וע"ש דמסיק הגמ' דהלכה כא"ש, דבההיא הנאה דנפיק עלי' קלא דאינש מהימנא לא אתא לאמנוע ע"ש, הרי חזינן דהאי דנפיק עלי' קלא חשיב הנאה גדולה, ועיין בירושלמי גיטין שם דחשיב לי מפני זה לשומר שכר שיחייב בגו"א ע"ש, ועיין בסי' ע"ב סעי' ה' בח"מ דפסק הש"ך בשם הרשב"א דהוי ש"ש ע"ש, ועיין בשו"ת שיבת ציון מבנו סי' צ"ט דחשב זה להנאה, ע"ש שהאריך דתפארת ושבח הוא לו דיצא עליו קלא דגברא מהימנא הוא, ולכן יש להגבאי דין אפוטרופס שמינו ב"ד לא"ש וליכא חשש דאתי לאמנועי עכ"ל ע"ש באריכות, ועוד ע"כ לא פליגי הגא' בענ"ב אלא בנתן לסתם איש שאינו ג"צ קבוע אם נעשה עכשיו בזה ג"צ, שלא יוכל לחזור הנותן או לא, אבל בנתן לג"צ קבוע לית מאן דפליג דזכי תכף לעניים ולא יכול לחזור ע"ש שכ"כ, וכש"כ כשנותן לגבאי שעשוהו עניים ירועים לית מאן דפוצה פה לומר להיפך דלא זכי לעניים, ועיין בנ"ב ת' יור"ד סי' קנ"ד ע"ש.

מט. **ועיין** בשו"ת הרמ"ן סי' ע' דהגבאים בחו"ל שלוחיהו דאנשי ארה"ק קעבדי, ע"ש שהאריך בראיות שהנשיא הוא רק יד העניים ושלוחם בעלמא ע"ש, ועיין בבינת אדם ה"ל צדקה כלל קט"ח שאלה י"ב שמביא שאלה כעין נד"ד ומפלפל שם היטב בדברי המהרי"ק, וע"ש שמסיק דשגבו לצורך עניים ירועים ונקרא הצדקה על שמם, א"כ תכף זכו בה העניים כשבאו ליד הגובה זכו בהן אותן העניים, ואסור לשנותן אפי' לפדיון שבויים, ולא מיבעיא במקומות שהשלוחים של העניים בעצמם מינוי הגבאים וא"כ הם שלוחים מהם ולא מז' טובי העיר דהוי זה נדבת יחידים, אלא במקומות שהז' טה"ע מינו גבאים, מ"ט כיון שאין זה מן הצדקות הנוהגים בכ"מ לצורך עניי העיר, רק זה נעשה להפצרת הגבאין הכוללים, ולפי"ז שהם אינם מכירים את מי ראוי למנות להן בקשו מזטה"ע, ונמצא דזטה"ע הם רק שלוחים מגה"כ והטמנה מהם הוא שליח מהגבאים הכו', ודומה ממש ליחיד הטמנה גבאי לעניים ירועים דאסור לשנות עכ"ל. הנה כ"ז כתב לנידון דידי' אבל נד"ד. הוא עאכו"כ שמתחילה נקבע זאת מרבני ארה"ק וע"י חרם וכל הגבאין הם מכוחם או מהנשיא שהיא שליח כללי דעניי אֶרֶה"ק, לעשות שלוחין לגבות המעות, ועוד בנד"ד תכף כשנתנו להקופסה זָכוּ בָה הָעֲנִיִּים כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בע"ה, ועיין בח"מ ח' ו' סי' כ"ז הנז"ל.

תשובה

נ. **ועיין** ח"ס או"ח סי' ר"ד וברמב"ם הלכ' עדות פ' ט"ו ה"ל ג' וברי"פ ה' מה"ל שאלה תראה שמבואר להדיא כי העניים שבא"י המה הבע"ב על המעות ועיין כ"מ בפ' ה' מה"ל שאלה שכ' אפי' לא קיץ להו כיון שהוא מיוחד הוה שלהם ממש ע"ש, ועיין בטהרי"ט ח' יור"ד סי' מ"ה וז"ל שהפקיד להשגיח בזה לא שליח של בעה"ב הוא שהופקד אלא לזכות לעניים הוא משגיח עכ"ל יע"ש, ובשו"ת שדה הארץ ח' ג' סי' י"ד שהאריך שהגבאי שבחו"ל אינו אלא שליח העניים שבא"י ואין לו שום כח עליהם ע"ש, ובשו"ת מביט ח"ג סי' ס' שכ' ג"כ דהוא רק שליח העניים, ועוד לו בכמה תשובות שאיני זוכר לציין מקומם. ועיין שו"ת חות יאיר סי' קצ"ט, אם הצדקה שייך לעניי העיר הוה כאלו הם הפקידו אפי' לא קיץ להו רק יעמדו מורשה שלא גרע כחם משאר תובעים רבים בשותפות מיחיד ע"ש, דלא פטרה תורה מלשמור רק לגבי המפקיד וכו' וצריך ג"כ לשלם לעניים הרגילים לטול מזה דלא גרע זה מגרמא דגבעונים, ומעני המנקף בראש הזית ונפל לארץ דהנוטלו ה"ז גזל מדרבנן לפי מ"ש הב"י סס"י ש"ע ע"ש באריכות. ועיין בסמ"ע סי' קכ"ה ס"ק כ"ה דצדקה הוי כמו הקדש והוה אמירה לג' ומשלחן גבו' קזכו העניים, וכיון שבא ליד הגזבר ליתא בשאלה דהגבאי הוא יד העניים, וכן הביא הש"ך שם ס"ק פ"ז בשם הרשב"א וכן בפ' רנ"ה ס"ק ז' בשם תשו' הר' בצלאל אשכנזי, ועיין בש"ך ח"מ סי' קכ"ו ס"ק פ"ו דיד הגבאי הוי כאלו יד העניים עצמם ע"ש.

נא. **הנה** האו"ת סי' קכ"ה מסתפק אם נתן לאחד שאינו גזבר ואמר לו תן ולא אמר זכי, אם הוי כשליח הנותן או לא, אבל זה פשיטא לי' דגבאי הוי שליח העניים ע"ש, ולפי מה שפירש הרמב"ן במלחמות בב"ק דף ל"ו, דכתב שם לדעת ר"ח בתום' דאי לאו משום דאין הקדש חל על דשלב"ל, לא הי' צריך ר' יוסף למימר דאנן יד העניים אנן וזכינן בו במעמד שלשתן, דבלא"ה נעשה זה החוב"ל גבאי לדבר זה ע"ש, נמצא דאיפשטא לן ספיקו של האו"ת. אחכ"ז נזכרתי שהג' בענ"ב נשא"ל בזה בחש' חומ' סי' נ' וע"ש שרוצה לדחות דעת הרמב"ן שהיא רק דעת יחיד, ופלא על הגאון כמותו שנעלם ממנו שכן דעת הר' ירוחם והב"י והובא בב"י סי' רנ"ח ביור"ד, אהא דאמרינן אע"ג דלא קיימו עניים יד עניים אנן, שכ' וז"ל דאדם חשיב או טובי העיר הוי יד עניים, וכותב ע"ז הב"י ונראה מדבריו שאע"פ שאינם גבאים, וכן מוכחי

תשובה

מוכח בגמרא מדמייתי ע"ח הא דאמר רב יהודא ר' גמליאל וכ"ד אביהן של יתומין הם עכ"ל ע"ש, ועיין בנ"ב תני' יור"ד סי' קנ"ד שהאריך ג"כ בזה, אבל זה מסיק בנתן לג"צ קבוע דאינו רשאי להחזיר להנודר, אפי' אם ירצה לשאל על נדרו, מפני שהוא יד עניים וכבר זכו בו העניים, ועיין בסי' נ' הנ"ל דמודי הנ"ב באמר זכי דנעשה ג"צ ע"ז, וכן אם נתן לו לחלק סתם לעניים דג"כ נקרא ג"צ, ומה שמצריך שיהי' לו טוה"נ כבר דברנו מזה. לעיל סי' מ"ח, ועיין בשו"ת הרשב"א המיוחסות סי' רס"ח דהמקדיש מנה לעניי העיר שאין אומרים ינתן למקצת עניים, אלא מתחלקת הוא בשוה בין עניי העיר כולן, שכולן זוכים בו שהגבאי זכה בשביל כולן, ועוד במקומות רבות בפוסקים ובשו"ת אין מספר.

היוצא לנו מדברנו שהגבאי הוא שליח העניים, ולא שליח הנותנים, וכל דין שליח יש לו ויכולין העניים לבטל שליחותו ג"כ כמבואר ברמב"ם ובטוש"ע הל' שלוחין, א"כ בנד"ד הנשיא הוא שליח העניים ולא הנותנים.

נב. **ועוד** נלפענ"ד דכאן בנד"ד לא צריכין אנו לכל זה, דכבר קנו העניים שבא"י המעות שבקופסאות, אפי' קודם שבא ליד הגובה, כמו שכ' הגא' ר' מרדכי זאב זצ"ל בשו"ת מאמר מרדכי סי' ט"ו באריכות בזה, דמעות א"י כיון שבא להקופסא שניקנות ממעות א"י, הוי כחצר של הקדש והוי קנין גמור לאותן העניים שנתנו בעדם מתורת חצר, (דקופה הוי חצר המשתמר עש"ך חו"מ סי' רמ"ג ס"ק יוד' וקצוה"ח שם) ומתורת כלי, דבעה"ב משאיל מקום ברשותו שתעמודנה הקופסאות וקונות קנין גמור ע"ש באריכות.

באמת יש לעיין בדברי הגא' מא"מ, דבטוש"ע ח"מ סי' ר' מבואר דאין כלים של לוקח קונים ברשות מוכר, אלא א"כ יאמר לו המקנה לך וקנה בכלי זה ע"ש, והוא מדברי הש"ם ב"ב פ"ד והטור מביא בשם הרמ"ה דאפילו הניחם ברשות המוכר כ"כ דלא אמר לי' זיל קני לא קנה הלוקח, אך כתב שם דאין כן דעת הר"י הלוי ע"ש ובבדה"ב שם תמה על הטור, אמנם בש"ך שם ס"ק ז' חולק על בה"ב וסתם כהב"ח דבנתן רשות להניח שם הכלי קנה, ולפי"ז צדקו דברי הגא' הרמ"ז דקנו הקופסאות הקבועות בבית כאו"א, ולקיים הדין ביותר תוקף אם כלים של לוקח קונות ברשות מוכר ללוקח או לא.

נצ"ע

תשובה

נג. **נציע** מקור הפלוגתא הנה לדעת הריף והרמב"ם נפשטה האיבעיא בגמ' דלא קנה, ולדעת רש"י והטור לא נפשטה והוי ספיקא דרינא, א"כ בנעשה ברשות מוכר הוי ס"ס: חדא דלמא הספק לא נפשטה, וחדא דלמא לא בעינן שיאמר לו לך וקנה, ממילא אי אפשר להוציא מיד המוחזק עד עכשיו, עיין תשו' הרשב"א סי' תתקע"ב שכ' כיון דבדין ירד הלוקח נקרא הלוקח מוחזק ע"ש, ועיין בתומים סי' מ"ו ס"ק מ"ט שמביאו ובנתיבות ס"ק כ"ו בסופו שמביאו ג"כ ע"ש, ועיין בבית שמואל אה"ע סי' קל"ט ס"ק י"ד, שחלק על הממ"ע שכ' בח"ט סי' ר' דהמחבר פסק כהרי"ף והרמב"ם דנפשטה האיבעיא ולא קנה דליתא, ע"ש שהוכיח דהמחבר ס"ל דלא נפשטה, ויש להאריך בזה הרבה ואכמ"ל, והארכתי בקונטרסי, אבל לכל הדעות אם אין המוכר מקפיד על מקומו קנה הלוקח בכליו, אף שהם ברשות מוכר כדמבואר בסי' קל"ט באה"ע, ובח"ט סי' ר' סעי' ד' דאם קנה הלוקח הכלי מהמוכר, ואח"כ הניחו ברשותו דמוכר וקנה אצלו הפירות ונתנם לתוך הכלי קנה הלוקח, מפני הנאת המוכר במכירת הכלי אינו מקפיד על מקומו ע"ש.

נד. **נמצא** ג"כ בנד"ד מחמת גדולת המצוה של צדקה, ובפרט בשביל א"י שיש בה ג"כ מצוה של החזקת ישוב ארה"ק, שמוטלת חוב קדוש עכאו"א מפני התקנה, והחרם שקבלו אבותנו, ואנו ג"כ החזקנו בזה בודאי אינו מקפיד על מקומו, ועוד דהרי חזינן דכמה פעמים מתעסק בעצמו בקבועתה או לכה"פ רואה ומתענג בזה, נמצא דזכו העניים שבא"י תכף כשבא לחקופסא אפי' קודם שבא ליד הגובה.

ועוד י"ל דעד כאן לא חלקו הפוסקים, אלא אם קרה מקרה בפעם אחת שהי' כליו של לוקח ברשות מוכר, דאז לדעת הרמ"ה צריך שיאמר המוכר להלוקח לך וקנה, דאפשר דלא ניחא לי' שיעמוד כליו של לוקח ברשותו, אבל דבר שהוא בקבועות אצל כל אחד ואחד, ונוהג זה מדור דור כמו נדון דידן קופת הרטבעה"נ, והוא תורם בעצמו לתוכה בכל יום בעת שמחה וצרה שלא תבא, א"א לומר שמקפיד על מקומו שלא יזכה להעניים, ופשיטא דלא גרע זה מאומר לך וקנה, וזכו בה עניי ארה"ק בלי ספק ולא יחלוק ע"ז אלא מי שחולק על האמת.

וראיתי בשו"ת בית יצחק שהעיר באו"ח סי' כ"א ע"ד הגא' מא"מ דלפמ"ש התוס' דאין נתינה פחות בשוה פרוטה, א"כ בנותן צדקה לתוך הקופמא

תשובה

הקופסא, אם אתה אומר שכל עניים שבא"י זוכים במתנה זו א"כ אין כאן שו"פ לכ"א ואין כאן מצות נחינה, אלא דהכי שאני דכתיב נתון תתן לרבות אפי' כל שהוא ע"ש, ועיין בתוס' רי"ד קידושין דף נ"ח ע"ש.

נה. **ואגב אורחא** הנני להעיר מה שתמוה לי ע"ד הגאון בענ"ב, עיין בנ"ב תני' יור"ד סי' ר"א דחידוש דלצאת ידי נתינה דאורייתא צריך ליתן א' מששים בתבואה, וא' מכ"ד בעיסה יע"ש, וזה פלא דבגמ' שבת י"ז כיון דאמר שמואל חטה אחת פוטרת כל הכרי משמע שם דגם בנתינה לכהן יוצא בחטה א', ועיין מהרש"א ומהר"ם שם, ועוד דהוא נגד סוגיא מפורשת בחולין קל"ז ע"ב ע"ש. והוא עצמו מביאה להקשות על הז"ר ופלא שלא הרגיש שהיא סותרת ג"כ דבריו, ועוד לפי"ד מאי מקשה התום' שם ד"ה אילו מהירושלמי דפאה דלדברי הגא' בענ"ב צריכים עכ"פ שיעור לענין נתינה לכהן ע"ש בתוס', ועיין בתל"מ פ"ו מהל' מתנ"ע שמביא שם כסברת הנ"ב בשם ר' ישעי' מטראני, והשיג עליו מירושלמי ריש מס' פאה וכו' ושנעלם ממנו תוספתא מפורשת פ"ד דפאה דבמתנות כהו"ל נותן כ"ש ואינו חושש, ע"ש דמסיק דלא כוותי', ולפ"ז לא יסתור רש"י א"ע ב"פ שלח ט"ו, פ' כ' כ"א ע"ש, ובאמת דברי הירושלמי תמוהים בעיני דמה מקשה דלתני תרומה הא במס' בכורים פ"ב משנה ג' וה' תנן בהדיא דתרומה יש לה שיעור וצע"ג ע"ש', והפלא ופלא לי על בנו של הגא' בענ"ב בהגה שם שכ' בס"ד שלפ"ד אביו מיושב קושית התום' במנחות דף ס' ע"א, שהקשה דלתני תרומה בהדי דברים שאל"ש, וסבר שהם דברי התום' בעצמם, אבל במחכ"ת שגה שגיאה גדולה דהא הדברים האלו „והא דלא תני וכו'" הוא סיום דברי הירושלמי, וכבר כתבנו שמהירושלמי הנ"ל הקשה המל"מ על הריט"ט שסברתו כסברת הנ"ב, ונמצא שגם על הגא' בענ"ב קשה ג"כ מהירושלמי הנ"ל ודו"ק, ועיין יחזקאל ט"ה פ' ט"ו ברד"ק שמקשה שם על רש"י, ולפ"ד הגאו' הנ"ב יש ליישב ודו"ק ע"ש, ועיין ברמב"ם רפ"ג מהל' תרומות דמוכח דאין לתרו"ט שיעור מה"ת ע"ש, ועיין בחידושי הרשב"א פ"ק דבשבת דף ט"ו מש"כ בשם הר"ת דשיעור נתינה היא כביצה, וצ"ע דנתינה שיעורה בכזית, עיין פסחים דף ל"ב ע"ב וצ"ע כעת.

נו. **וראיתי** בספר אחד שמביא בשם גדול אחד ואינני זוכר לא את הספר לא את הגדול שהעיר ע"ד הרמ"ז כיון דהקופסאות הוי של

תשובה

א"י, א"כ הוי חצר השותפין שיש לקטנים ג"כ חלק בו דהא הנתינה היא בשביל כולן כקכ"ג. וכאן בחצר הקטן לא זכה החצר לקטן דהא אין לקטן זכי' בחצר א"כ גם הגדולים לא זכו, ולי עיקרא דההערה פירכא דמאין נעשה הקופסא של הקטנים, דהגובה קנה אותה במעות א"י, ועבור הקטנים לא הי' יכול לזכות דאין זכי' לקטן, א"כ הקופסא הוא של הגדולים לבד, וזוכות הקופסאות רק עבור הגדולים, ואפשר לומר דלא זכו בה רק הגדולים, ומה שנותנים ג"כ לקטנים, מפני שנתפשרו העניים ביניהם שמי שיש לו כך וכך ילדים קטנים, יטול כך וכך, ומה שנותנים ליתומים קטנים הוא ג"כ מפני שויתרו העניים ביניהם מתחילתן ע"ז, שיהיה רשות ביד המטונים שבארה"ק לתת ליתומים קטנים, דניחא להו בזה כמובן, אבל הקטנים לא זכו כלל בהמעות של ארה"ק שבקופסאות.

נז) **הנה** בענין הנ"ל אם יש זכי' לקטן ידוע דתלי' בהפלוגתא אם זכי' מטעם שליחות ואין שליחות לקטן, וכן אין לו חצר, אבל דעת רוב הפוסקים דזכי' לאו מטעם שליחות ולדידהו יש זכי' לקטן מה"ת כמש"כ התום', והר"ן בפ' האיש מקדש, והה"מ, והריטב"א בכתובות, והש"ך בנה"כ יור"ד סי' ש"ה הכריע כדבריהם ע"ש שהאריך בראיות וכש"כ כשדעת אחרת מקנה שדעת התום' ר"פ בן סורר ומורה דזכי הקטן מה"ת, וכ"כ התום' בגיטין דף ס"ה, והרשב"א בחידושיו שם, וכ"כ הרא"ש בקדושין י"ט סי' כ"ה, וגם התום' שם ע"ש, וכן פסק הרמב"ם פ"ד מזכי' והטוש"ע ח"מ סי' רמ"ג סעי' י"ח ע"ש ועיין בפני יהושע בק"א דקדושין פ"ב סי' נ"ד, שכ' דאף דאין זכי' לקטן היינו שהנותן יכול לחזור, אבל כל שהנותן אינו חוזר ממילא זכה הקטן מה"ת ע"ש, ולפי"ז אפשר לתרץ קושית המרי"ט ח"ב סי' ס"א ונ"ב ק' סי' ס"ב באה"ע, ע"ש שמקשים לר"י בר ברזילי מהא דמצינו אישות לקטן מה"ת, ולפמ"ש הפ"י לק"מ דבקרא א"א לומר כן דמה"ת אין זכי' לקטן כיון דיכול לחזור בו הנותן, אבל לאחר שתקנו הרבנן דאינו יכול הנותן לחזור בו, א"כ ממילא זכה הקטן מה"ת, ולכך הוי קדושי תורה לר"י בר ברזילי ודו"ק, ועיין חו"מ סי' רמ"ג ובקצוה"ח שם ס"ק י"א, שדעת הראב"ד דמתנה זכות הוא לו לקטן, וקונה אפי' משום הצר משום דאיכא דעת אחרת מקנה, ע"ש שהסכים עמו הקצוה"ח, ועיין ד"מ ח"מ סי' קצ"ה בשם תשו' מהרי"ן דוראי ניחא לי' לחמקבל, ועיין בקצוה"ח שם ס"ק ב'

תשובה

דמתנה זכות הוא לו כל זמן שלא מיחה בפירוש ע"ש, ועיין בחידושי הרשב"א קדושין דף כ"ג שכותב דלולי דמסתפי הי' אומר בדבר דהיא זכות גמור אפי' עומד וצווח אי אפשי בו לא מהני, כיון דהוי זכות לו אנן סהדי דבלבו נתרצה והובא ג"כ בשו"ת אבני מלואים סי' א' ע"ש.

נח **ועיין** בשו"ת טוטו"ד סי' ח' בתשו' הנדפסות בסוף קמא וז"ל מי יתן ויראנו מי שם"ל דגדול הזוכה לקטן הוי רק מדרבנן, בחפזי כ"כ וכו' אבל המעיין בש"ס ב"ב דף קנ"ו ע"ב דבמשנה נקט כיוצ"ב זכין לקטן ואין זכין לגדול יראה בעזהי"ת דדברנו נכונין ע"ש באריכות, וז"ל וע"ל עוד דדברנו נכונין דאפי' אלו הסוברים דזכי' לקטן הוי רק מדרבנן, היינו בדליכא דעת אחרת מקנה אבל בדא"מ לכ"ע הוי מהתורה, וטעם הדבר הוא דהנה הסוברים דאזטה"ת הוא מטעם דזכי' מטעם שליחות ולקטן אין שליחות; ולפי"ז תניח בדליכא דעת אחרת מקנה; אבל בדאיכא דע"מ כיון שכתבו התום' בפ' אלו נאמרין דבזה בעינן שיהי' שליחות מצד הנזכה, וא"כ אם המזכה הוי גדול כיון דלו יש שליחות, י"ל מגו דנעשה שליח לו נעשה שליח גם לקטן, דהרי כה"ג מצינו מגו בפ"ק דב"ט דף יוד מגו דזכו לנפשי' זכי נמי לחברי', וע"ש בפרש"י דמיירי דגנב לדעתו ולדעת חברו, הרי דאף דאשלד"ע מ"מ מכח מגו מהני, וא"כ י"ל ה"נ מגו דנעשה שליח למזכה נעשה שליח לקטן, ובלא"ה מצינו כמה פעמים דרא"מ עדיף, והתם במשנה דזכין לקטן וכו' התם מיירי במתנת שכ"מ כיון דהזכי' לא חל רק אחר מיתה, אבל במקנה לו מהיום הוי דע"מ ויכול להקנות לו מהיום ולאח"מ ג"כ עכ"ל ע"ש שמאריך, והארכתי בזה בקונטרסי לברר כל שיטה ושיטה ואכמ"ל כי כבר האריכו בזה האחרונים: עיין בתשו' נ"ב קמא אה"ע סי' ס"ב דפירש דהא דאין שליח לקטן היינו שיזכה לצורך אחרים, אבל שיזכה דבר שהוא לעצמו יש לו שליחות, ובדעת אחרת מקנה פשיטא דזוכה ע"ש, ועיין במלמ"ל פ"ו מה"ל גרושין ה"ג, וכשו"ת השואל ומשיב, ושו"ת הח"ס, והמח"א הל' זכי', והר' קהלת יעקב אות זכי', ושו"ת הרי"ם בא"ה סי' כ"ו ע"ש.

ועוד מא"מ באחרונים.

ואין לומר דהוי הנשוא שליח הנותנים, מדאסור ליתן לתוך קופה של צדקה, אלא א"כ ממונה עלי' נאמן כר' הנינא בן תרדיון כדאיתא בגמ', ופסקו כן הטוש"ע א"כ ממילא יוכל הנותן לחוות דעתו בענין הגבאי והנשיא את מי למנות,

תשובה

דיכול לומר זה לא נראה בעיני לנאמן, זה אינו, דהנה עיין במקור הדין הזה בש"ס ב"ב דף יוד ע"ב שכ' התוס' דהיינו נאמן, ולא צדיק, וכ"כ המרדכי, ולא באה הגמ' לשלול בזה שלא יתן הוא בעצמו לעני כשבא לשאול נדבה רק ישלחנו להגבאי, כי בין כך וב"כ ימות העני כמעשה דנחום איש גם זו וכו', וכ"כ הרמ"ה בחידושיו שם עש"ה, אלא הגמ' באה לומר אדם הרוצה לזכות במעלה גדולה זו, שיתן ולא ידע למי נתן וכן המקבל לא ידע ממי קבל, מפני זה הוא רוצה לתת לתוך ארנקי של צדקה, ע"ז הזהיר התנא שיעיין היטב שיבא ממונו לתכלית הנרצה, ושלא יעבור עוד ע"ז על לאו דלפני עור, (להלן בעז"ה נאריך בזה) שיאכלו עשירים את כספו ולא יבא כלל ליד העני האמיתי וע"ז אמרז"ל בספרי פ' ראה פיסקא קי"ז נתון תתן לו בינך לבינו (ולא ע"י הנשיאים בווארשא רק ישר לירושלים ת"ו) מכאן אמרו לשכת חשאים היתה בירושלים ויראי חטא נותנין לתוכה בחשאי, ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך, עכ"ל הספרי, וכ' הרבנו גרשם מאוה"ג הטעם שה' רחב"ת אדם גדול והי' יודע לבדוק למי יתן, אי לא יפזרן הוא עצמו עכ"ל, אלמא דאי לא מצינן למשכח ממונה כעין זה, יותר טוב שיתן הוא בעצמו להעניים, כי ע"ז עכ"פ ידע שנתן ממונו לעני, ולא לעשיר, ולא יעבור ג"כ על לאו דלפני עור, וכ"כ הרמב"ם בפ' יוד' מה"ל מת"ע הל' ה' שיהי' נאמן וחכם ויודע לנהוג כשורה וכ"כ הטור והש"ע סי' רמ"ט ביור"ד וכן הובא בהגה סי' רנ"ו סעי' א' וז"ל וצריכים הגבאי צדקה שיהיו נאמנים וחכמים (נראה דהיינו חכמים בעניני הגבאות ולא בחכמת התורה, וכ"כ הב"י ומפני זה השטיט המחבר תיבת חכם) וידקדקו על העניים שלא יהיו רמאים וכל שהגבאי אינו נאמן אסור ליתן צדקה על ידו עכ"ל. הנה, רואין אנו שהרמ"א כלל בזה שני דברים שיש לחשוש כאן; אחת אע"פ שלא יטול לעצמו אבל מחמת חסרון דעת יגרום הפסד לעניים האמיתים, ויפזר הכסף להרמאים,

שנית במקום שהוא בעצמו אינו נאמן, דהיינו שיש חשש עליו שיטול לעצמו ולמשפחתו וע"י גבאי כזה אסור ליתן צדקה כי יש בזה תרתי לריעותא: שמפסיד את העניים, ועוד כי הנותן עובר עוד על לפני עור וגו', הרי חזינן דכל עיקר התקנה היתה רק לטובת העניים שלא יפול הכסף ליד הרמאים, זה נכון דוקא בסתם צדקה שהגבאי מחלק לפי דעתו, לכן אנו יראים שלא

תשובה

ידע לברוק היטב את הרמאים, ועי"ז יש להנותן ג"כ הדעה לברר איש נאמן וחכם בעיניו, כי אם יאבד הכסף שלא במקומן יצטרך לתת פעם שנית, כי עניי דמתא עלייהו רמו, אבל כשהצדקה הוא בשביל עניים ידועים כמו בנד"ד וכולן זכו בשוה, והנותן נותן רק לפי רצונו ואין כופין ע"ז, וכמה שיש המה מחלקים ביניהם לפי התקנות הקבועות ביניהן מקדם מה רמאות והפסד שייך כאן להנותן שיצטרך לחוות דעתו את מי שיעשו העניים לנשיא לקבל בשבילם, ובזה אתי שפיר הלשון שתפסה הגמ' והרמב"ם והטוש"ע סי' רמ"ח סעי' ז' לא יתן אדם לתוך קופה של צדקה וכו', דהיינו דוקא קופה מפני שזה מתחלקת לפי דעתו של הגבאי ויש לו רשות ג"כ לשנותה לד"א, ויש לחוש שיגיע הפסד להנותן, ובזה א"ש מש"כ זה הטור והרמ"א פעם שנית בסי' רנ"ו, מפני ששם מדברים בעניני הקופה והאיך נתחלקת וכו'.

א"כ לא נשאר לנו רק האי חששא שמא יטול הגבאי הכסף לעצמו, ולמשפחתו ולא יתן לעניים ויעבור גם הנותן על לפ"ע, תינח זה בסתם צדקה של הקופה שהעני לא יוכל להשגיח על הג"צ כי יכול הגבאי לומר לו מי אתה, לך איני רוצה ליתן, לכן מוכרח הנותן להשגיח על הגבאי אבל כשהצדקה לעניים ידועים, א"כ העניים המה הבעה"ב, כהא דר' יוסף ס"פ חבובל להלן הארכנו בזה בעז"ה, א"כ המה ישגיחו עליו בשבעה עינים כמו האדם המשגיח על שלו, האם צריכים שמירה יותר מזה, והנותן לא יעבור על לפ"ע אפי' אם יקח הגבאי של העניים לעצמו, כי שליחו של אדם כמותו והוה כאלו נתן ליד העני בעצמו, כי העני בעצמו צוה לו לתת בשבילו.

א"כ לפי"ז אין להנותן מה לחוות דעתו בענין הנשיא, כי אם נאמן להעניים והמה עושים אותו לשליחם א"כ אין ביכלתו למחות שאל יבחר הנשיא דוקא על ידי העניים כדי שיוכלו להשגיח על קופתם, כמו שאין ביכלתו למחות בהעני בעצמו רק לתת, או שלא לתת, סברה זו האחרונה שמעתי מהרב ר' נה ווינטרוב הי"ו, ועוד בנד"ד דהנותן נותן לתוך הקופסא, ותכף שבא לתוך הקופסא זכו בה העניים כמו שהוכחנו, ואין לו להנותן עוד שום דעה על הכסף כמשכ"ל, א"כ מה לו להנותן את מי ישלחו העניים שיקבץ להם מהקופסאות, אם הוא נאמן בעיניהם, ושליחו של אדם כמותו והוי כאלו הם נוטלים בעצמם מהקופסא וד"ל, היוצא לנו מזה דאין להנותנים שום כח לבחור נשיא בשביל עניי ארה"ק שלא מדעתם ורשותם.

היוצא

תשובה

נט. **היוצא** לנו מדברנו דזכו העניים שבארה"ק במעות א"י שנמצא בהקופסאות עוד קודם שבא ליד הגובה, כי הקופסא זכה תכף בשבילן, אפי' הקטנים זכו, והגבאי או הנשיא אינו אלא שליחן לקבץ הכסף ולשלוח להם, וכל דין שליח יש לו, וגם דין ש"ש כדמבואר בירושלמי דגיטין פ' הנזקין הל' ד', וכן פסק הש"ך ח"מ סי' ע"ב סעי' ח' בשם הרשב"א בחידושיו לפרק הנ"ל, ועיין באו"ת שם, ועיין בפ"ת שם ס"ק יוד, הנה נזכרתי שהג' בעל ח"ס כתב להדיא בענין חלוקה שאין רשות להנשיא לשנות והוא רק שליחן לטובתן בח"א אה"ע סי' קל"ב, ע"ש שכ' וז"ל ונהי דהעני יכול לשנותו מ"מ הגזבר אינו רשאי, עד שיבוא ליד עני, והכא עדיין ביד הגזבר והמוציא כסף חלוקה בחו"ל קודם שבא ליד העני שבא"י ה"ל גזלן, ושאין רשות להגבאי שבחו"ל ליתן אפי' לפרנסת אשתו (שהיא בחו"ל) בלי רשותו של הבעל עד שיעשהו שליח ליתנו לאשתו עבורו עכ"ל, עש"ה שהאריך בזה, הרי מפורש דהנשיא הוי רק שליח של עניי ארץ ישראל עש"ה. ורק לעניי ארה"ק הזכות לבחור להם נשיאים בחו"ל, ולקבוע גבאים, ואין להנותנים שום כח לחוות דעתם בזה, את מי למנות נגד רצון העניים שבארה"ק. ולנב"ה.

תם ונשלם חלק ראשון = שבח לאל בורא עולם

זה לשון הבד"צ אשכנזים פרושים וחסידים בעיה"ק ירושלים תובב"א עפ"י דתוה"ק.

הנדפס בספר תשובה כהלכה דף כ"ב, כ"ג, על הסכסוך שהי' לז בכולל לחמסטערדאם ודייטשלאנד.

וז"ל לחברי כי... רואים לעשות במעות ח"י נגד החוקים והדינים הקבועים מזמן רבותינו הקדושים וכו', הגם מלחמו חובה לנפשנו וכו', להודיע כי חוב קדום מוטל עליכם בני... הי"ו, להתקבץ יחד ולעשות תגודות תגודות בכל עיר ועיר בישראל, ולמות גבאים ומנהלים על קופות מעות ח"י, בישוב הדעת עם **ועד הנבחר בעיר הקדש** ת"ו, ולקבוע קופות בכל מדינות... להחזקת לחיכם היקרים ילידי... כפי הנהוג בכל מדינות לחינו לחמי הגולה, ע"פ התקנות הקבועות מזמן הבי' זי"ע וכו' וכו', ולמען

ולימען שחב"י יאר ירימו שקליהם לקופת מעות ח"י יהיו בעוזים יאר יגיע למעלה וכו' להחזקת לחיהם בני מדינתם ילידי... יושבי חלרות ה' די סיפוקם ופרנסתם לתת להם כל המחסור להספקת פרנסתם וכ"ב ני'... ולהתחלק כפי הסכמת נבחרי הכולל בירושלים ת"ו יושלח המעות יאר

ממדינתם לעיר הקודם להועד הנבחר ברוב דעות מילידי... למובת לחיהם בני מדינתם, בחופן שלא יהיה מתקנות הגלוזים הפוסקים הרחשונים כמלחכים זי"ע, שכל חכמי הדור בזה"ז אין בכחם לבטל דבר זה שאין ב"ד מבטל וכו'.

הבעה"ח למען החמת והשלום הבד"ל דפה קרתא קדישא ת"ו
דקהילות יושבזים פרושים וחסידים.

נאם משה נחום וואלענשטיין נאם ליפמאן דוד במהר"י ז"ל
נאם ארי' ליב בהרח"ד ז"ל נאם יוסף יהודה בר"ד הלוי ז"ל
נאם צבי פסח במוהרי"ל פראנק נאם אברהם בלח"ח מוה"ר דוד הכהן ז"ל
(מקום חותם הבד"ל של פרושים) (מקום חותם הבד"ל של חסידים)

הנה רואים אנו שעפ"י דתוה"ק אסור לקבל בעלמו הנאיות בלי רשות עניי הרה"ק; לא כמו שעשה חותנו של הרבי מגור וגיסו וחבריהם שלקחו השלטון מעלמם על עניי הרה"ק נגד רלונם של העניים שבהרה"ק, ומעתה שהפש"ד הנ"ל כבר העתיקו מו"מ הכולל שבעיה"ק על קול קורא, והשיבו אז הנאיות רוח שבוחרשת על העתונות, שזה פסק ידן, וכבר מתו הרבנים הללו, לכן אין להתחשב עמו, רחשית שב"ה הרה"ג לבי פסח עודנו אתנו עד ביאת ימות, ועוד וכי משום שנפטרו לעולמם בעלה תורתן, הלא אמרז"ל טובה לפרקן של רחשונים מכריסן של אחרונים, ואין משיבין את האבי לא"מ, וא"כ יבטלו כל ספרי הרחשונים, ותורתן; מאחר שהמה כבר טוחי עדן, ועוד הלא תורתן היא תורת משה, היא אחיה ומתאימה לשיטתם, ומתגגדת להנהגתם; דהא כתיב בה לא תעשוק וגו' ועוד, יסורו המסוה מעל פניהם וירחו כל ישראל מי המה וד"ל.

הגהות ותקונים.

דף	שורה	טעות	תיקון	דף	שורה	טעות	תיקון
יד	כ	יסיו	ימיו	ד	כא	חסר אפי' כבוד	
"	כד	חסר אצל הרה"צ מהורט"ם וצ"ל מקאצק ות"נ להרה"צ ר'					
לב	א	הציונים	ביהכ"נ, עה)	לב	ב	ויתומים עו)	
לד	יו	שד"א שיפנו שד"א ש' פנו. מו	מן שגזרו עד גבולם צ"ל טוקף בחצאי לבנה				
נו	ה	בשנת ת"ם ת"ן, עיין תבואות הארץ למהר"י שווארץ					

בהערה קל"ט צ"ל מפני המחלוקת שגברה אז ביה"ח אחרים לבינם

בחלקים הבאים שיודפסו בקרוב בעו"ה יבוא ג"כ ברור הפש"ד שנעשה בווארשא אייר תרפ"ח ונבאר בסד"ש אם טעו בד"ם או לא.